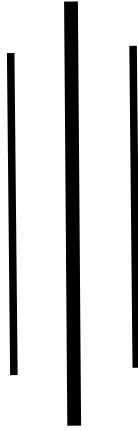

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को
बजेटको अर्धवार्षिक समीक्षा
प्रतिवेदन

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं
२०७४ फागुन

मन्तव्य

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को पहिलो छ महिनाको मुलभूत प्रगति विवरण विश्लेषण गर्दै बाँकी अवधिमा गर्नुपर्ने सुधार र त्यसैको पृष्ठभूमिमा आगामी आर्थिक वर्षको बजेटमा अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत परिवर्तनका लागि समेत सुझाव दिने उद्देश्यले बजेट कार्यान्वयनको अर्धवार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

सार्वजनिक खर्चमा उल्लेखनीय बृद्धि गरी निजी क्षेत्रको लगानी समेत प्रवर्द्धन गर्दै ७.२ प्रतिशतको आर्थिक बृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्यका साथ आएको चालु आर्थिक वर्षको बजेटको कार्यान्वयन अपेक्षित रूपमा हुन सकेन। समीक्षा अवधिमा नेपाल सरकार संघ र प्रदेशको चुनाव सम्पन्न गर्ने तर्फ केन्द्रीत रहेकोले विकास खर्च अपेक्षित रूपमा हुन सकेन भने चालु खर्च अनपेक्षित रूपमा बढ्यो। त्यसैगरी, कर राजस्व असूलीमा शिथिलता, आयातमा बृद्धि तर निर्यातमा घट्टो अवस्था, विप्रेषण आप्रवाहमा हास, शोधनान्तर घाटा र चालु खर्च घाटा जस्ता समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू समेत सन्तोषजनक देखिएनन्। तसर्थ चालु आर्थिक वर्षमा लक्षित आर्थिक बृद्धिदर हाँसिल हुन कठिन देखिएको छ।

यस अवधिमा स्वीकृत बजेटको कार्यान्वयनमा केन्द्रित रहनु भन्दा नयाँ कार्यक्रमहरू थप गर्ने प्रवृत्ति ब्यापक रूपमा बढेकोले बजेट अनुशासन समेत कायम हुन सकेन। बजेट विनियोजनमा देखिएका कतिपय कमी कमजोरी, कार्यान्वयनमा देखिएका कानूनी तथा प्रक्रियागत जटिलताहरू र जिम्मेवार पदाधिकारीहरूमा देखिएको उदासिनताले पनि बजेट कार्यान्वयन प्रभावित भयो।

यी चुनौतिहरूलाई सम्बोधन गर्न मुलतः सार्वजनिक खर्चमा देखिएका बिसंगतिहरू हटाउँदै चालु खर्चलाई वान्छित सीमामा राखी पूँजीगत खर्च बृद्धि गर्दै अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउनेतर्फ लाग्नु आवश्यक छ। यसका लागि यस प्रतिवेदनमा उल्लिखित सुझावहरू यथाशीघ्र कार्यान्वयन गर्न जरुरी छ। साथै, आगामी वर्षको बजेट तर्जुमाकै अवस्थामा विनियोजन दक्षता (Allocation Efficiency) कायम गरी सार्वजनिक खर्चमा प्रभावकारिता कायम गर्ने तर्फ सबैको ध्यान जानेछ भन्ने मैले विश्वास लिएको छु।

अन्त्यमा, समीक्षा प्रतिवेदन तयारीमा संलग्न हुनुहुने सम्बद्ध सबै निकाय, पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

डा. युवराज खतिवडा
अर्थ मन्त्री

मन्तव्य

आर्थिक वर्षको प्रथम छ महिना व्यतित भइसकेको अवस्थामा मुलुकको समग्र अर्थतन्त्रको अवस्था, बजेटले लिएका उद्देश्य, नीति तथा कार्यक्रमहरूको प्रगति समीक्षा, खर्चको अवस्था र राजस्व परिचालन एवं वैदेशिक सहायता उपयोगको विश्लेषण, बजेटका निर्धारित उद्देश्यहरू पूरा गर्ने दिशामा लिइएका नीतिगत तथा संरचनागत प्रयासहरू र बजेट कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरू पहिचान गरी चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधि र आगामी आर्थिक वर्षमा समेत गर्नुपर्ने सुधारका लागि सुझावसहित प्रतिवेदन पेश गर्ने प्रचलनअनुसार आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेटको अर्धवार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

प्रस्तुत समीक्षा पहिलो छ महिनाको तथ्याङ्कमा आधारित छ। तथ्याङ्क उपलब्धतामा रहेका कतिपय सीमाहरूका बावजुद प्राप्त तथ्याङ्क र विवरणहरूका आधारमा यसलाई वस्तुपरक र यथार्थपरक बनाउने प्रयास भएको छ। मुलतः देशको समग्र आर्थिक अवस्था सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंकको प्रतिवेदन र आय व्ययको सम्बन्धमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त आर्थिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (FMIS) को तथ्याङ्कलाई आधार मानिएको छ।

यसले समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरूको आधारमा चालु आर्थिक वर्षको समग्र आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण गरेको छ। मन्त्रालयगत विकास आयोजनाहरूको भौतिक र वित्तीय प्रगतिको आधारमा आगामी अवधिमा आवश्यक सुधारका उपायहरू समेत सुझाएको छ। प्रक्षेपित खर्च र स्रोतको सन्तुलन कायम गरी वित्तीय अनुशासन कायम गर्नका लागि बजेट विनियोजनको कुशलता र कार्यान्वयनको प्रभावकारिताको विश्लेषण गरी बजेट प्रणालीमा सुधार गर्नका लागि यो प्रतिवेदन महत्वपूर्ण हुनेछ।

अन्त्यमा, यो अर्धवार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन तयार गर्न मेहनतपूर्वक खटिनु भएका सबै कर्मचारी मित्रहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

शंकर प्रसाद अधिकारी
अर्थ सचिव

मन्तव्य

अर्थ मन्त्रालयले प्रत्येक आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनाको अवधि पूरा भएपछि वार्षिक बजेट कार्यान्वयनको मध्यावधि समीक्षा नियमित रूपमा तयार गर्ने गरेको छ। यसै सिलसिलामा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा बजेटले लिएका उद्देश्य, निर्धारण गरिएका प्राथमिकता र सो अनुरूपका नीति तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन अवस्था, कार्यान्वयनका क्रममा देखिएका समस्या र बाँकी अवधिमा चाल्नु पर्ने कदमहरूको बारेमा विश्लेषण गरी मध्यावधि समीक्षा तयार गरिएको छ।

मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमा समावेश भएको कार्यक्रम स्वीकृत कार्यक्रम मानिने र विनियोजन ऐन प्रारम्भ भएको दिन (२०७४ साउन १ गते) देखि नै सम्बन्धित अधिकार प्राप्त अधिकारीमा खर्च गर्ने अख्तियारी रहने गरी विनियोजन ऐनले नै अधिकार दिएको व्यवस्थाले यस आर्थिक वर्षको बजेट कार्यान्वयनमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने अपेक्षा गरिएकोमा सो अनुसार पूँजीगत खर्चमा सुधार हुन सकेन। समीक्षा अवधिमा विप्रेषण आप्रवाहको दर घट्नाले चालु खाता घाटा बढेको, शोधनान्तर स्थिती ऋणात्मक रहेको साथै विदेशी विनिमय संचितीमा हास आउदै गएको देखिएकोले समष्टिगत आर्थिक स्थायित्वमा चुनौती आएको छ। यसमा सुधारको लागि नेपाल सरकारले वित्तीय नीति र नेपाल राष्ट्र बैंकले मौद्रिक उपकरणमार्फत आगामी छ महिनामा तत्काल सुधारका उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिएको छ।

बजेट कार्यान्वयनको प्रारम्भिक विश्लेषणबाट बजेट तर्जुमाको सिलसिलामा देखिएका निकायका क्रियाशिलता बजेट कार्यान्वयनमा प्रतिविम्बित हुन सकेको छैन। आयोजना/कार्यक्रम कार्यान्वयनका सिलसिलामा विगतदेखिकै समस्या/प्रवृत्तिको पुनरावृत्तिले बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनको समग्र प्रणालीमा नै गम्भीर रूपमा समीक्षा हुनु जरुरी भएको छ। परिस्थितिजन्य आकस्मिक कारणहरूलाई बजेट कार्यान्वयनको चुनौतीको रूपमा उल्लेख गर्ने प्रवृत्तिको निदान गर्न सम्बद्ध पदाधिकारीलाई जिम्मेवार गराउने गरी कानून तर्जुमाको विकल्प छैन। तसर्थ आगामी दिनमा यसतर्फ मन्त्रालयको प्रयास रहनेछ।

अन्त्यमा, मध्यावधि समीक्षा प्रतिवेदन तयार गर्न क्रियाशिल रहनु भएका सबै कर्मचारी मित्रहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

शिशिर कुमार ढुंगाना

सचिव (राजस्व)

विषय सूची

विषय	पाना नं.
कार्यकारी सारांश	१
परिच्छेद १	५
समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति	५
१.१ समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति	५
१.१.१ विश्व अर्थतन्त्रको परिदृश्य	५
१.२ राष्ट्रिय अर्थतन्त्र	५
१.२.१ वास्तविक क्षेत्र	५
१.२.२ मौद्रिक स्थिति	७
१.२.३ धितोपत्र तथा बीमा व्यवसाय	८
१.२.४ बाह्य क्षेत्र	९
परिच्छेद २	११
बजेट खर्च र स्रोत परिचालनको विश्लेषण	११
२.१ बजेट विनियोजन विश्लेषण	११
२.१.१ निकायगत बजेट विनियोजन	१३
२.१.२ गरिबी न्यूनीकरण बजेट विनियोजन	१३
२.१.३ लैंगिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन	१३
२.२ समष्टिगत खर्च स्थिति विश्लेषण	१४
२.२.१ निकाय/मन्त्रालयगत खर्च स्थिति	१७
२.२.२ क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	१७
२.२.३ प्राथमिकताका आधारमा खर्च स्थिति	१८
२.२.४ रणनीतिक स्तम्भहरूको आधारमा खर्च स्थिति	१८
२.२.५ स्रोतगत खर्च विश्लेषण	१९
२.२.६ शीर्षकगत खर्च स्थिति	२०
२.३ राजस्व परिचालन	२०
२.३.१ समीक्षा अवधिमा हासिल भएका राजस्वसँग सम्बन्धित मुख्य मुख्य उपलब्धिहरू	२०
२.३.२ राजस्व संकलनको अवस्था	२१
२.३.३ शीर्षकगत राजस्व संकलनको अवस्था	२३
२.३.४ राजस्व परिचालनमा देखिएका चुनौतीहरू	२५
२.३.५ राजस्व संकलनमा सुधारका सम्भावनाहरू	२६
२.४ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालन	२८
२.४.१ बजेटमा वैदेशिक सहायताको अवस्था	२८
२.४.२ वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता	२८
२.४.३ वैदेशिक सहायताको सोधभर्ना स्थिति	२९
२.४.४ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालनमा देखा परेका प्रमुख समस्याहरू	२९
२.४.५ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन गर्नुपर्ने सुधार	२९
२.४.६ आन्तरिक ऋण परिचालन	३०
परिच्छेद ३	३१
राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको प्रगति अवस्था	३१

३.१ मध्यपहाडी लोकमार्ग (पुष्पलाल लोकमार्ग)	३१
३.३ सिक्टा सिँचाइ आयोजना	३२
३.४ रानीजमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना	३४
३.५ भेरी बबई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	३५
३.६ गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, भैरहवा	३५
३.७ निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	३६
३.८ पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	३६
३.९ पशुपति क्षेत्र विकास कोष	३७
३.१० लुम्बिनी क्षेत्र विकास कोष	३७
३.११ माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना	३७
३.१२ काठमाडौँ तराई मधेश फास्ट ट्रयाक	३८
३.१३ कोशी कोरिडोर	३९
३.१४ कालीगण्डकी कोरिडोर	३९
३.१५ कर्णाली कोरिडोर	४०
३.१६ हुलाकी राजमार्ग	४०
३.१७ पूर्व-पश्चिम रेल मार्ग	४१
३.१८ बबई सिँचाइ आयोजना	४२
३.१९ राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	४२
३.२० बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना	४३
३.२१ पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना	४४
परिच्छेद-४	४७
क्षेत्रगत उपलब्धि विश्लेषण	४७
४.१ आर्थिक क्षेत्र	४७
४.१.१ अर्थ मन्त्रालय	४७
४.१.२ उद्योग मन्त्रालय	४८
४.१.३ कृषि विकास मन्त्रालय	४८
४.१.४ पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	४९
४.१.५ राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	४९
४.१.६ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	४९
४.१.७ वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	५०
४.१.८ वाणिज्य मन्त्रालय	५०
४.१.९ भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	५१
४.१.१० सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	५२
४.१.११ आपूर्ति मन्त्रालय	५२
४.२ भौतिक पूर्वाधार	५३
४.२.१ संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	५३
४.२.२ सिँचाइ मन्त्रालय	५३
४.२.३ सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	५४
४.२.४ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	५५
४.२.५ ऊर्जा मन्त्रालय	५६
४.२.६ सहरी विकास मन्त्रालय	५७
४.२.७ विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	५९
४.३ सामाजिक पूर्वाधार	५९

४.३.१	स्वास्थ्य मन्त्रालय	५९
४.३.२	शिक्षा मन्त्रालय	६०
४.३.३	खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय	६०
४.३.४	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	६२
४.३.५	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	६२
४.३.६	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	६३
४.४.	सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सुशासन	६३
४.४.१	सर्वोच्च अदालत	६३
४.४.२	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	६३
४.४.३	निर्वाचन आयोग	६४
४.४.४	लोक सेवा आयोग	६४
४.४.५	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	६४
४.४.६	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	६४
४.४.७	राष्ट्रिय महिला आयोग	६५
४.४.८	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	६५
४.४.८	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	६७
४.४.९	गृह मन्त्रालय	६८
४.४.१०	परराष्ट्र मन्त्रालय	६८
४.४.११	रक्षा मन्त्रालय	६९
४.४.१२	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	६९
४.४.१३	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	७०
४.४.१४	सार्वजनिक संस्थान व्यवस्थापन	७०
	परिच्छेद ५	७२
	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण	७२
	५.१. पृष्ठभूमी	७२
	५.२. अद्यावधिक स्थिति र प्रगति	७२
	५.२.१ भूकम्पपीडितको आवास निर्माण	७२
	५.२.२ निजी आवास पुनर्निर्माण	७२
	५.२.२ पूरातात्विक सम्पदा पुनर्निर्माण	७४
	५.२.३ विद्यालय भवनहरूको पुनर्निर्माण	७४
	५.२.४ सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण	७५
	५.२.५ स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण	७५
	५.२.६ अन्य पूर्वाधारहरूको पुनर्निर्माण	७५
	५.२.७ समस्या तथा चुनौतीहरू	७५
	५.२.८ अवसर	७६
	परिच्छेद ६	७७
	सुधारका प्रयास	७७
	६.१ बजेट कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन गरिएका सुधारका प्रयासहरू	७७
	६.१.१ संघीयता कार्यान्वयन र वित्तीय हस्तान्तरण	७७
	६.१.२ स्थानीय तहमा योजना वा कार्यक्रम हस्तान्तरण	७८
	६.१.३ अख्तियारी तथा कार्यक्रम स्वीकृति	७८
	६.१.४ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट कार्यान्वयनसम्बन्धी मार्गदर्शन	७९

६.१.५ स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरणसम्बन्धी निर्देशिका, २०७४	८०
६.१.६ कार्यान्वयन क्षमता सुधार	८०
६.२ यस मध्यावधी भित्र चालिएका कदमहरू	८१
६.२.१ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट कार्यान्वयन कार्ययोजनासम्बन्धी छलफल कार्यक्रम	८१
६.२.२ अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	८२
६.२.३ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	८२
६.२.४ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४	८३
६.२.५ स्थानीय तह र प्रदेशको राजस्व र आर्थिक कार्यविधि कानूनको नमूना मस्यौदा	८३
६.२.६ स्थानीय सञ्चितकोष व्यवस्थापन प्रणाली (Sub-national Treasury Regulatory Application, SuTRA)	८३
परिच्छेद ७	८४
खर्च प्रक्षेपण र पुनः प्राथमिकीकरण	८४
७.१ समष्टिगत खर्च एवं स्रोतको संशोधित अनुमान	८४
७.१.१ चालु खर्च अनुमान	८५
७.१.२ पूँजीगत खर्च अनुमान	८६
७.१.३ वित्तीय व्यवस्थातर्फको अनुमान	८७
७.२ स्रोतगत खर्च अनुमान	८७
७.३ खर्चको प्राथमिकीकरण	८९
परिच्छेद ८	९०
बजेट कार्यान्वयन र खर्च व्यवस्थापनमा गर्नुपर्ने सुधारहरू	९०
८.१ तत्काल गर्नुपर्ने सुधारहरू	९०
८.२ आगामी वर्षका लागि गर्नुपर्ने सुधार	९२
अनुसूचीहरू	९५

कार्यकारी सारांश

१. समष्टिगत आर्थिक स्थिति

- १.१ आर्थिक वर्षको शुरुमै भिषण बाढीका कारण वर्षे बालीमा असर पर्न गए तापनि उर्जा आपूर्तिमा सुधार भई औद्योगिक क्षमता उपयोगमा विस्तार भएको, पुनर्निर्माण कार्यले गति लिएको, पर्यटन आगमनमा उत्साहजनक वृद्धि भएका कारण उद्योग तथा सेवा क्षेत्र विस्तार हुँदै गएको र निर्वाचनपछि पूँजीगत खर्चमा र निजी लगानीमा हुनसक्ने वृद्धि समेतको आधारमा आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा ६ प्रतिशत भन्दा बढीको आर्थिक वृद्धिदर हासिल हुने प्रक्षेपण छ।
- १.२ समीक्षा अवधिमा औसत मुद्रास्फिति ३.५ प्रतिशत रहेको र यो दर आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा ६ प्रतिशतको सीमाभित्रै रहने अनुमान छ।
- १.३ समीक्षा अवधिमा वैदेशिक रोजगारको संख्या १.८ प्रतिशतले घटेको र विप्रेषण आप्रवाहमा पनि ०.५ प्रतिशतले हास आएको अवस्था छ।
- १.४ कूल वस्तु निर्यात १३.४ प्रतिशतले वृद्धिभएको, कूल वस्तु आयात १५ प्रतिशतले बढेको र कूल व्यापार घाटा १५.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४ खर्च ९३ अर्ब २ करोड पुगेको छ।
- १.५ शोधनान्तर स्थिति रु. ६ अर्ब ६६ करोडले घाटामा र चालु खाता रु.७ अर्ब ७१ करोडले घाटामा रहेको छ।
- १.६ विदेशी विनिमय संचितिमा १.१ प्रतिशतले कमी आई रु. १० खर्ब ६७ अर्ब ३४ करोडमा रहेको छ।
- १.७ कूल सरकारी खर्च ४५.४ प्रतिशतले बढेको तर राजस्व असूली २०.७३ प्रतिशतले बढ्न गई नगद प्रवाहमा आधारित बजेट घाटा रु. ३५ अर्ब ४७ करोडले ऋणात्मक छ।

२. समीक्षा अवधिको बजेट खर्च र स्रोत परिचालन

- २.१ कूल विनियोजन रु.१२ खर्ब ७८ अर्ब ९९ करोड ४८ लाख ५५ हजारको ३१.२३ प्रतिशत अर्थात रु.३ खर्ब ९९ अर्ब ३८ करोड ४० लाख १२ हजार खर्च भएको छ। यो खर्च चालुतर्फ विनियोजनको ४१.२० प्रतिशत, पूँजीगततर्फ विनियोजनको १४.३५ प्रतिशत र वित्त व्यवस्था अन्तर्गत विनियोजनको १४.४१ प्रतिशत हो।
- २.२ कूल खर्चमा नेपाल सरकारको स्रोतमा गत वर्षभन्दा ५३.३९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने वैदेशिक ऋण १८.३३ प्रतिशतले परिचालन भएको छ तर वैदेशिक अनुदानको परिचालन अंश ५२.०५ प्रतिशतले घटेको छ।
- २.३ स्थानीय तहको तेस्रो चरणको निर्वाचन, प्रदेशसभा र संघीय संसदको चुनावमा रु. १८ अर्ब ३१ करोड खर्च भएको अनुमान छ।
- २.४ भेरी बबई डाइभर्सन, मध्यपहाडी लोकमार्ग, उत्तरदक्षिण लोकमार्ग र हुलाकी राजमार्गको खर्च उत्साहजनक छ भने बुढी गण्डकी जलविद्युत, काठमाडौँ-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक, मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको खर्च निराशजनक देखिएको छ।
- २.५ समीक्षा अवधिमा रु.३ खर्ब ३५ अर्ब १० करोड राजस्व असूल भएको छ जुन अर्द्धवार्षिक लक्ष्यको १००.२९ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४५.९० प्रतिशत हो। कूल राजस्व असूलीमा कर राजस्व

भने लक्ष्यको ९६.४३ प्रतिशत मात्र असूली भएको छ तर गैह कर राजस्व भने ४५.६८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ।

२.६ समीक्षा अवधिमा रु. १ खर्व १४ अर्व ७९ करोड आन्तरिक ऋण उठाइएको छ।

३. राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरुको खर्च

३.१ राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरुमा रु.६३ अर्व ५४ लाख ४४ हजार विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.१२ अवर ५ करोड ३५ लाख ६७ हजार अथारत १८.९२ प्रतिशत मात्र खर्च हुन सकेको छ।

४. राष्ट्रिय पुनर्निर्माण

४.१ राष्ट्रिय पुनर्निर्माण अन्तर्गत हालसम्म रु.३३ अर्व ४४ करोड ८५ लाख ५० हजार खर्च भएको छ।

४.२ हालसम्म निजी आवास अनुदान वितरणका लागि ७,६७,७०५ लाभग्राही पहिचान भएकोमा ६,८४,४६८ जनासँग अनुदान संझौता भएको छ।

४.३ ८० वटा पुरातात्विक सम्पदाहरु २८९१ विद्यालयहरु, १२९ वटा सामुहिक आवासको प्रिफ्याव निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ।

५. सुधारका प्रयास

५.१ विनियोजन ऐन बमोजिम विनियोजन भएको रकम प्रचलित कानूनको अधीनमा रही खर्च गर्ने अख्तियारी २०७४ साउन १ गतेदेखि अधिकारप्राप्त अधिकारीलाई हुने र सो बमोजिम सम्बन्धित निकायलाई विनियोजन भएको रकम निकास दिने व्यवस्था गरिएको।

५.२ यस आर्थिक वर्षको बजेट अघिल्लो आर्थिक वर्षको असारभित्र पारित भएको, खर्च गर्नको लागि छुट्टै अख्तियारी पठाइरहन नपर्ने र अधिकार प्राप्त अधिकारीले विनियोजित बजेट स्वयंले खर्च गर्न पाउने गरी यसको लागि छुट्टै अख्तियारी पठाइरहनु नपर्ने, मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा समावेश भएको कार्यक्रम त्यस्तो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रयोजनको लागि स्वीकृत कार्यक्रम मानिने व्यवस्था गरिएको।

५.३ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट व्यवस्थापिका संसद्को बैठकमा मिति २०७४/२/१५ मा प्रस्तुत भएकोमा जेठ १६ गतेदेखि असार मसान्तसम्मको अवधिमा बजेट कार्यान्वयनको सबै पूर्व तयारीका कार्य पूरा गरी आर्थिक वर्षको शुरु साउन १ गतेबाट पूर्ण रूपमा बजेट कार्यान्वयनमा लाने उद्देश्यले मिति २०७४/२/१६ गते नै अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट कार्यान्वयनसम्बन्धी मार्गदर्शन पठाइएको।

५.४ शोधभर्ना निर्देशिकाबमोजिम थ्रेसहोल्ड रकम पुगिसकेकोमा तुरुन्तै र थ्रेसहोल्ड रकम नपुगेकोमा चौमासिक अवधि समाप्त भएको अर्को चौमासिक अवधिभित्र सम्बन्धित आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट शोधभर्ना माग गर्ने व्यवस्था मिलाइएको।

५.५ आयोजना/कार्यक्रमको चौमासिक विभाजन सहितको वार्षिक खरिद योजना तयार गरी साउन मसान्तभित्र स्वीकृत गरिसक्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।

५.६ नयाँ कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयनका लागि साउन मसान्तभित्र आयोजना कार्यालयहरू स्थापना गरिसकिने व्यवस्था गरिएको।

- ५.७ एउटै निर्माण व्यवसायीले आफ्नो क्षमताभन्दा बढीको कार्यका लागि धेरै वटा ठेक्का लिने र कार्य सम्पन्न नगर्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्न अति आवश्यक कार्यका लागि बाहेक एक तहभन्दा बढी तहमा सहायक ठेक्का सम्झौता गर्न नपाइने व्यवस्था गरिएको।
- ५.८ राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट आयोजनाको निर्माण गुणस्तरको प्राविधिक परीक्षण गरिने व्यवस्था गरिएको।
- ५.९ आयोजना कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउन वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका कार्यहरू प्रचलित कानूनमा तोकिएको न्यूनतम समयसीमाभित्र सम्पन्न गरिने व्यवस्था गरिएको।
- ५.१० स्थानीय तहले कानूनबमोजिम खर्च गर्न पाउने गरी अनुदानको रूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा प्रत्येक वर्षको साउन १ गते, मंसिर १ गते र चैत्र १ गते गरी ३ किस्तामा वित्त हस्तान्तरण गरिने व्यवस्था गरिएको।
- ५.११ नेपालको संविधानको अनुसूची-६बमोजिम प्रदेश सरकारको अधिकारको सूचीमा उल्लेख भएका कार्यहरू प्रदेश सरकारहरू गठन भई नसक्दासम्म संघीय सरकारबाटै सम्पन्न हुने व्यवस्था मिलाइएको।
- ५.१२ प्रदेश सरकारको संस्थागत संरचना निर्माण लगायतका कार्यका लागि सोझै स्रोत हस्तान्तरण हुने व्यवस्था मिलाइएको।

६. समष्टिगत खर्च एवं स्रोतको संशोधित अनुमान

- ६.१ चालु वर्षको अन्त्यसम्ममा जम्मा रु.१० खर्ब ८२ अर्ब ९९ करोड खर्च हुने अनुमान छ, जुन कुल विनियोजनको ८४.६७ प्रतिशत हो भने गत आर्थिक वर्षको खर्चको तुलनामा ३१ प्रतिशतले बढी हो।
- ६.२ कुल खर्चमध्ये चालुतर्फ रु.७ खर्ब ३८ अर्ब ९४ करोड, पूँजीगततर्फ रु.२ खर्ब ३४ अर्ब ६२ करोड र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु.१ खर्ब ९ अर्ब ४२ करोड खर्च हुने जुन कुल बजेटको क्रमशः ९१.९६ प्रतिशत, ७० प्रतिशत र ७८ प्रतिशत हो।
- ६.३ चालु वर्ष नेपाल सरकारतर्फको स्रोततर्फ ९९ प्रतिशत अर्थात् रु.९ खर्ब ८२ अर्ब ८६ करोड ३० लाख ८० हजार खर्च हुने अनुमान छ। वैदेशिक अनुदानतर्फ ३४.९४ प्रतिशत अर्थात् २५ अर्ब २१ करोड २६ लाख १८ हजार र वैदेशिक ऋणतर्फ ३५ प्रतिशत अर्थात् ७४ अर्ब ९१ करोड २४ लाख खर्च हुने अनुमान छ। यसरी वैदेशिक सहायताको रकम ज्यादै कम अर्थात् करीब ३५ प्रतिशत मात्र खर्च हुने अवस्था देखिन्छ।

७. बजेट कार्यान्वयनकालागि खर्च व्यवस्थापनको चुनौती

- ७.१ चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा रु.१ खर्ब २ अर्ब ७३ करोड ६२ लाख कोषको सञ्चिति (Treasury Balance) रहने आधारमा स्रोत विनियोजन गरिएकोमा आर्थिक वर्षको अन्त्यमा रु.४८ अर्ब ६१ करोड संचित घाटा देखिएको र बहुपक्षीय दाताहरूबाट बजेटरी सपोर्ट प्राप्त हुने अपेक्षामा विनियोजित रु.३२ अर्ब ९७ करोड ५० लाख समेत जम्मा रु.१ खर्ब ८४ अर्ब ३२ करोड १२ लाख (कुल बजेटको १४.४१ प्रतिशत) प्राप्त नभएको अवस्थामा खर्च व्यवस्थापन गरी बजेट कार्यान्वयन गर्न चुनौतीपूर्ण छ।

- ७.२ आर्थिक वर्षको छ महिनामा गैर बजेटरी माग रू.३ खर्ब २६ अर्ब (कुल विनियोजनको करीब २५.४८ प्रतिशत) रहेको छ जसलाई सम्बोधन गर्न कठिन भएको छ।
- ७.३ विगतमा स्रोतको सुनिश्चितता दिइएका र बहुवर्षीय ठेक्का लागेका आयोजना/कार्यक्रमहरूको दायित्व भुक्तानी चुनौतीपूर्ण छ।

८. बजेट कार्यान्वयन र खर्च व्यवस्थापनमा गर्नुपर्ने सुधारहरू

- ८.१ चालु खर्चलाई नियन्त्रण गर्दै संचालनमा रहेका आयोजनाको पूँजीगत खर्चमा स्रोत प्रवाह गर्न मितव्ययिता सम्बन्धी नीति सार्वजनिक गर्ने र तलव, भत्ता, पानी तथा बिजुली, संचार महसुल र घरभाडा, वीमा, खाद्यान्न, औषधि खरिद जस्ता अनिवार्य दायित्वको विनियोजित रकम अन्यत्र चालु खर्चमा रकमान्तर नगर्ने। इन्धन, मर्मत, कार्यालय सामग्री, विविध, सेवा परामर्श, भ्रमण लगायतका चालु खर्चहरूमा नियन्त्रण गर्ने।
- ८.२ नयाँ स्थापना हुने कार्यालय बाहेक सामान्यतया साविकको कार्यालयका लागि थप कम्प्युटर, ल्यापटप, प्रिन्टर, फर्निचर, सवारी साधन खरिद नगर्ने।
- ८.३ नेपाल सरकारका विभिन्न खाताहरूमा रहेको तर उपयोगमा नआएको रकमको प्रयोजन एकिन गरी राजस्व खातामा दाखिल गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- ८.४ नयाँ आयोजना/कार्यक्रमका लागि थप निकास प्रस्ताव नगर्न सबै निकायहरूलाई अनुरोध गर्ने।
- ८.५ विशेषतः पूँजीगत खर्चलाई श्रृजना भइसकेको दायित्व फछ्यौटमा र ठूला आयोजनाको खर्चको आधारमा हुने भुक्तानीमा केन्द्रीत गर्ने।
- ८.६ चालु वर्ष लिन सकिने रू.१ खर्ब ४५ अर्ब आन्तरिक ऋणमध्ये उठाउन बाँकी रू.३० अर्ब २१ करोड पूरै उठाउने।
- ८.७ कर कानूनहरूको परिपालना (Tax compliance) र राजस्व चुहावट नियन्त्रण र दायरा विस्तार जस्ता प्रशासनिक सुधारबाट थप राजस्व परिचालन गर्ने।
- ८.८ शोधभर्ना लिन बाँकी रकम यथाशीघ्र प्रक्रिया पुऱ्याई प्राप्त गर्ने।
- ८.९ आगामी वर्ष स्रोतको सुनिश्चितता गरेर मात्र बजेटको आकार निर्धारण गर्ने।
- ८.१० हाल नेपाल सरकारले संचालन गरिरहेका तर प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा रहेका आयोजना/कार्यक्रमहरू पहिचान गरी आगामी वर्षको बजेटबाट हस्तान्तरण गर्ने।
- ८.११ बजेट सीमाभित्रको अंक राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त ठूला आयोजनामा न्यून विनियोजन (Under Funded) गर्ने विगतको परम्परालाई अन्त्य गर्न सीमा प्रदान गर्दा कै अवस्थामा Earmark गर्ने प्रणाली प्रारम्भ गर्ने।
- ८.१२ आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रदेश तथा स्थानीय तहमा तीन किस्तामा पठाउने वित्त हस्तान्तरण अन्तर्गतको अनुदान रकम खर्च भएको प्रतिवेदन समेतको आधारमा हस्तान्तरण गर्ने गरी विनियोजन विधेयक प्रस्ताव गर्ने।
- ८.१३ सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूमा रहेको दोहोरोपन हटाई यथाशीघ्र एकीकृत गर्ने।
- ८.१४ योगदानमा आधारित निवृत्तभरण प्रणाली (Contributory Pension System) को विधेयक यथाशीघ्र संघीय संसदमा पेश गर्ने।

परिच्छेद १

समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति

१.१ समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति

१.१.१ विश्व अर्थतन्त्रको परिदृश्य

सन् २०१७ मा ३.७ प्रतिशत रहेको विश्वको आर्थिक वृद्धिदर सन् २०१८ मा ३.९ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले गरेको छ। एशियाली तथा युरोपेली अर्थतन्त्रमा भएको सुधार र अमेरिकी अर्थतन्त्रमा अंगालिएको नयाँ कर प्रणालीका कारण आगामी वर्षहरूमा विश्व अर्थतन्त्रमा क्रमिक सुधार हुने अपेक्षा रहेको छ। अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको प्रक्षेपणअनुसार सन् २०१७ मा ४.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको अनुमान गरिएको उदीयमान तथा विकासोन्मुख देशहरूको अर्थतन्त्र सन् २०१८ मा ४.९ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ। दुई ठूला छिमेकी मुलुकहरू भारत र चीनको आर्थिक वृद्धिदर सन् २०१७ मा ६.७ प्रतिशत र ६.८ प्रतिशतले बढेको अनुमान रहेकोमा सन् २०१८ मा क्रमशः ७.४ प्रतिशत र ६.६ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण छ।

अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषका अनुसार सन् २०१७ मा विकसित मुलुकहरूको मुद्रास्फीति दर १.७ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१८ मा १.९ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण रहेको छ। त्यसैगरी, उदीयमान तथा विकासशील देशहरूको मुद्रास्फीतिदर सन् २०१७ मा ४.१ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१८ मा ४.५ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण छ। सन् २०१७ मा ४.७ प्रतिशतले बढेको अनुमान गरिएको वस्तु तथा सेवाको विश्व व्यापार सन् २०१८ मा ४.६ प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रक्षेपण छ।

१.२ राष्ट्रिय अर्थतन्त्र

१.२.१ वास्तविक क्षेत्र

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को छ महिनासम्म उपलब्ध समष्टिगत आर्थिक तथ्याङ्कले आर्थिक वृद्धिको आशावादी परिदृश्य देखाएको छ। समीक्षा अवधिमा ऊर्जा आपूर्तिमा सुधार भई औद्योगिक क्षमता उपयोगमा विस्तार भएको, पुनर्निर्माण कार्यले गति लिएको तथा पर्यटकको आगमनमा उत्साहजनक वृद्धि भएका कारण उद्योग तथा सेवा क्षेत्र विस्तार हुने प्रक्षेपण रहेको छ। कृषि उत्पादनतर्फ बाढीका कारण वर्षे बालीतर्फ धान उत्पादनमा अपेक्षित वृद्धि नभएता पनि मकैको उत्पादन उत्साहजनक रहेको र अन्य कृषि बालीहरूको उत्पादन सन्तोषप्रद रहने अनुमान छ। उल्लेखित परिदृश्यहरूका आधारमा चालु वर्ष मुलुकको समग्र आर्थिक वृद्धिदर ६ प्रतिशत रहने प्रारम्भिक अनुमान छ।

कृषि क्षेत्र

चालु आर्थिक वर्षमा धानको उत्पादन १.५ प्रतिशतले घट्ने र मकैको उत्पादनमा ९.४ प्रतिशत तथा कोदोको उत्पादनमा ०.०२ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ। समग्र कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर हिउँदे बालीको उत्पादनमा निर्भर रहने देखिएको छ। गत वर्ष धान उत्पादनमा २१.७ प्रतिशत, मकै उत्पादनमा १.२ प्रतिशत तथा कोदो उत्पादनमा १.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो।

गैर-कृषि क्षेत्र

समीक्षा अवधिमा ऊर्जा तथा कच्चा पदार्थको आपूर्तिमा सुधार आएको, निर्माणजन्य सामग्रीको मागमा विस्तार भएको र औद्योगिक वातावरण सकारात्मक भएको कारण औद्योगिक क्षेत्रको क्षमता उपयोगमा विस्तार भएको छ। भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचनाहरूको पुनर्निर्माण कार्यले गति लिएको, आवासीय भवन, जलविद्युत आयोजना लगायतका पूर्वाधारहरूको निर्माणमा तीव्रता आएको तथा पर्यटक आगमनमा उत्साहजनक वृद्धि भएको स्थिति छ। यसैगरी संघीयताको कार्यान्वयनको क्रममा सरकारी सेवा प्रवाह गर्न कार्यालय भवन तथा आवास लगायतका भौतिक पूर्वाधारहरूको नवनिर्माणको कार्य हुने र निजी क्षेत्रबाट समेत स्थानीय तथा प्रादेशिक प्रशासनिक केन्द्रहरूमा नवनिर्माणका कार्य हुने लगायतका कारण उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको उत्पादनमा विस्तार आउने प्रक्षेपण रहेको छ।

सन् २०१७ मा अघिल्लो वर्षको तुलनामा पर्यटक आगमन संख्यामा २४.९ प्रतिशतले वृद्धि भई ९ लाख ४० हजार २ सय १८ पुगेको छ। पर्यटक आगमनमा भएको वृद्धि तथा होटेलको क्षमतामा भएको विस्तारबाट चालु आर्थिक वर्षमा होटेल तथा रेष्टुरेन्ट क्षेत्र विस्तार हुने प्रक्षेपण रहेको छ।

समीक्षा अवधिसम्ममा कुल १ लाख ८६ हजार ५३ जनालाई वैदेशिक रोजगारीमा जान अन्तिम श्रम स्वीकृति प्रदान गरिएको छ। यो संख्या गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १.८ प्रतिशतले कम हो। वैदेशिक रोजगारीको प्रमुख ३ गन्तव्य मुलुकहरूमा मलेसिया, कतार र युनाइटेड अरब इमिरेट्स रहेका छन्।

समीक्षा अवधिमा कुल रु.१४ अर्बको वैदेशिक लगानी प्रतिबद्धता आएको छ जुन अघिल्लो वर्षको तुलनामा ६९.७ प्रतिशतले बढी हो। लगानी प्रतिबद्धता आएका कुल १ सय ६७ परियोजनाहरूबाट ६ हजार ७ सय ४६ रोजगारी सिर्जना हुने अपेक्षा गरिएको छ।

मुद्रास्फीति

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा मुद्रास्फीतिलाई ७ प्रतिशतको सीमाभित्र राख्ने लक्ष्य लिएकोमा पहिलो ६ महिनासम्मको औसत मुद्रास्फीति ३.५ प्रतिशत रहेको छ। गत वर्षको आधार मूल्यको प्रभाव, ऊर्जा आपूर्तिमा आएको सुधार तथा उत्पादनमा भएको वृद्धिको कारण चालु आर्थिक वर्षमा समग्र उपभोक्ता मुद्रास्फीतिमा कमी आई ६ प्रतिशतको सीमाभित्र रहने अनुमान छ। तथापि, पछिल्ला महिनाहरूमा भारतमा समेत निरन्तर रूपमा मूल्यवृद्धि भइरहेको, देशभित्र संघीय संरचना संस्थागत गर्न उल्लेख्य सरकारी खर्च हुने तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यवृद्धि हुने क्रम जारी रहेको र सोको असर स्वरूप हालसालै पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा भएको वृद्धिले आगामी दिनमा समग्र मुद्रास्फीतिमा थप दबाव पर्न सक्ने जोखिम भने रहेको छ।

विप्रेषण आप्रवाह

समीक्षा अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह (नेपाली मुद्रामा) ०.५ प्रतिशतले हास भई रु.३ खर्ब ४० अर्ब ५४ करोडमा सीमित भएको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह ५.७ प्रतिशतले बढेको थियो। फलस्वरूप खुद ट्रान्सफर आय १.७ प्रतिशतले घटी रु.३ खर्ब ९३ अर्ब ३४ करोडमा सीमित भएको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आय ५.६ प्रतिशतले बढेको थियो। श्रम स्वीकृतिका आधारमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीको संख्या (पुन श्रम स्वीकृति बाहेक) समीक्षा अवधिमा १.८ प्रतिशतले घटेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो संख्या ९.९ प्रतिशतले घटेको थियो।

बैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपाली कामदारहरूको संख्या (छ महिनासम्म)				
क. संस्थागत तथा व्यक्तिगत (नयाँ र बैधानिकरण)				
देश	कामदारको संख्या		प्रतिशत हिस्सा	
	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७३/७४	२०७४/७५
मलेसिया	३८८०१	५९२८८	२०.५	३१.९
कतार	६२७७६	४८९५७	३३.१	२६.३
संयुक्त अरब ईमिरेट्स	२६३९६	३०७५८	१३.९	१६.५
साउदी अरब	४४४८१	२३२८६	२३.५	१२.५
कुवेत	५६९९	७७८१	३.०	४.२
दक्षिण कोरिया	८१५	२६८७	०.४	१.४
बहराइन	१९३२	२४८५	१.०	१.३
ओमान	१४१६	१४३७	०.७	०.८
अफगानिस्तान	५५३	७७४	०.३	०.४
जापान	१६२९	३८५	०.९	०.२
इजरायल	७०	६८	०.०	०.०
लेबनान	७६	५	०.०	०.०
अन्य	४७८९	८१४२	२.५	४.४
कुल	१८९४३३	१८६०५३	१००.०	१००.०
प्रतिशत परिवर्तन	-९.९	-१.८		
ख. पुन श्रम स्वीकृति				
पुन श्रम स्वीकृति	१३२०६५	१२७०२४	-	-
प्रतिशत परिवर्तन	१६.४	-३.८	-	-
स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग।				

१.२.२ मौद्रिक स्थिति

मुद्राप्रदाय

समीक्षा अवधिमा विस्तृत मुद्राप्रदाय ६.७ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त मुद्राप्रदाय ८.१ प्रतिशतले बढेको थियो। आयातमा भएको वृद्धि तथा विप्रेषण आप्रवाहमा आएको कमीले गर्दा समीक्षा अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति घट्न गई अघिल्लो वर्षको तुलनामा मुद्राप्रदाय कम दरले बढेको हो। वार्षिक बिन्दुगत आधारमा २०७४ पुस मसान्तमा विस्तृत मुद्राप्रदाय १४ प्रतिशतले बढेको छ।

कुल आन्तरिक कर्जा

समीक्षा अवधिमा कुल आन्तरिक कर्जा ७ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त कर्जा ६ प्रतिशतले बढेको थियो। समीक्षा अवधिमा मौद्रिक क्षेत्रको निजी क्षेत्रमाथिको दावी ११.९ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो दावी १२.६ प्रतिशतले बढेको थियो। वार्षिक बिन्दुगत आधारमा २०७४ पुस मसान्तमा यस्तो कर्जा १७.३ प्रतिशतले बढेको छ।

निक्षेप संकलन

समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप ६.९ प्रतिशत (रु.१ खर्व ५७ अर्व ६५ करोड) ले वृद्धि भई रु.२४ खर्व ५७ अर्व ४५ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निक्षेप ७.२ प्रतिशत (रु.१ खर्व ४४ अर्व ३८ करोड) ले बढेको थियो। वार्षिक बिन्दुगत आधारमा २०७४ पुस मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप १३.७ प्रतिशतले बढेको छ। २०७४ पुसमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल निक्षेपमा चलित, बचत र मुद्दतीको अंश क्रमशः ८.४ प्रतिशत, ३६.४ प्रतिशत र ४२.८ प्रतिशत रहेको छ।

कर्जा प्रवाह

समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा ११.९ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो कर्जा १२.९ प्रतिशतले बढेको थियो। निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जामध्ये समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंकहरूको कर्जा प्रवाह ११.५ प्रतिशत, विकास बैंकहरूको १६.६ प्रतिशत र वित्त कम्पनीहरूको ४.२ प्रतिशतले बढेको छ। वार्षिक बिन्दुगत आधारमा २०७४ पुस मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जा १७.२ प्रतिशतले बढेको छ।

तरलता व्यवस्थापन

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को छ महिनासम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकले व्याजदर करिडोर अन्तर्गतको १४ दिने रिपो बोलकबोल मार्फत रु.४४ अर्व ५ करोड तरलता प्रवाह गरेको छ। त्यसैगरी समीक्षा अवधिमा सोझै खरिद बोलकबोल मार्फत रु.२५ अर्व २८ करोड तरलता प्रवाह गरेको छ।

वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई तरलता आवश्यक परेमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्थायी तरलता सुविधा उपयोग गर्ने व्यवस्था रहेको छ। समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले रु.२३ अर्व ५८ करोडको त्यस्तो सुविधा उपयोग गरेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को छ महिनासम्मको अवधिमा नेपाल राष्ट्र बैंकले विदेशी विनिमय बजार (वाणिज्य बैंकहरू) बाट अमेरिकी डलर १ अर्व ९२ करोड खरिद गरी रु.१ खर्व ९८ अर्व ४ करोड खुद तरलता प्रवाह गरेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विदेशी विनिमय बजारबाट अमेरिकी डलर २ अर्व ४ करोड खुद खरिद भई रु.२ खर्व १९ अर्व ३५ करोड खुद तरलता प्रवाह भएको थियो।

१.२.३ धितोपत्र तथा बीमा व्यवसाय

धितोपत्र बजार

नेप्से सूचकाङ्क २०७३ पुस मसान्तको १४७९.९ विन्दुबाट २०७४ पुस मसान्तमा ३.३ प्रतिशतले हास आई १४३१.१ विन्दुमा पुगेको छ। २०७४ असार मसान्तमा भने नेप्से सूचकाङ्क १५८२.७ विन्दु कायम भएको थियो। समीक्षा अवधिमा नेपाल धितोपत्र बोर्डले १२ वटा कम्पनीहरूलाई रु.१२ अर्व २४ करोड बराबरको १० करोड २५ लाख कित्ता शेयर प्राथमिक निष्कासनका लागि स्वीकृति दिएको छ।

बीमा व्यवसाय

२०७४ पुस मसान्तमा ३६ वटा बीमा कम्पनीहरूमध्ये सूचीकृत कम्पनीहरूको संख्या २२ रहेको छ। कुल ३६ वटा बीमा कम्पनीमध्ये १७ वटा निर्जीवन, १८ वटा जीवन र १ पुर्नबीमा कम्पनीहरू रहेका

छन्। बीमा समितिबाट प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार २०७४ असार मसान्तमा बीमा कम्पनीहरूको कुल सम्पत्ति/दायित्व रु.१ खर्व ८५ अर्व ८९ करोड पुगेको छ।

१.२.४ बाह्य क्षेत्र

वैदेशिक ब्यापार

समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु निर्यात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १३.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.४१ अर्व १४ करोड पुगेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यात १४.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो।

समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु आयात १५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.५ खर्व ३४ अर्व १६ करोड पुगेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आयातमा ६७.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो। यस प्रकार समीक्षा अवधिमा कुल व्यापार घाटा १५.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.४ खर्व ९३ अर्व २ करोड रहेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा व्यापार घाटामा ७४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो।

शोधनान्तर स्थिति

समीक्षा अवधिमा शोधनान्तर स्थिति रु.६ अर्व ६६ करोडले घाटामा रहेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा शोधनान्तर स्थिति रु.४५ अर्वले बचतमा रहेको थियो। समीक्षा अवधिमा चालु खाता रु.७५ अर्व ७१ करोडले घाटामा रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यो खाता रु.१ अर्व ८ करोडले घाटामा रहेको थियो। वस्तु आयात उच्च रहेको तथा विप्रेषण आप्रवाहमा कमी आएकोले समीक्षा अवधिमा चालु खाता र शोधनान्तर स्थिति घाटामा गएको छ।

समीक्षा अवधिमा ०.५ प्रतिशतले विप्रेषण आप्रवाहमा कमी आई रु.३ खर्व ४० अर्व ५४ करोड पुगेको छ। यस्तो आप्रवाह अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा ५.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो।

विदेशी विनिमय सञ्चिति

२०७४ पुस मसान्तमा कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति २०७४ असार मसान्तको रु.१० खर्व ७९ अर्व ४३ करोडको तुलनामा १.१ प्रतिशतले कमी आई रु.१० खर्व ६७ अर्व ३४ करोड पुगेको छ। गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यस्तो सञ्चिति ४.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो। २०७४ पुस मसान्तमा कायम विदेशी विनिमय सञ्चितिमा भारतीय मुद्रा सञ्चितिको अंश २३.९ प्रतिशत रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को छ महिनाको आयातलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमय सञ्चितिको विद्यमान स्तरले १२.२ महिनाको वस्तु आयात र १०.६ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त हुने देखिन्छ।

सरकारी वित्त स्थिति

बजेट घाटा/बचत

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को छ महिनामा नगद प्रवाहमा आधारित नेपाल सरकारको बजेट रु.३५ अर्व ४७ करोडले घाटा रहेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा सरकारको बजेट रु.४० अर्व २२ करोडले बचतमा रहेको थियो।

सरकारी खर्च

समीक्षा अवधिमा नगद प्रवाहमा आधारित कुल सरकारी खर्च रु.३ खर्व ९९ अर्व ३८ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो खर्च रु.२ खर्व १८ अर्व ६१ करोड रहेको थियो।

समीक्षा अवधिमा चालु खर्च रु.३ खर्व ३१ अर्व ७ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो खर्च रु.२ खर्व १८ अर्व ६० करोड रहेको थियो। समीक्षा अवधिमा पूँजीगत तथा वित्तीय खर्च २१.८३ प्रतिशतले बढेर रु.६८ अर्व ३१ करोड भएको छ। अघिल्लो वर्ष यस्तो खर्च रु.५६ अर्व ७ करोड भएको थियो।

सरकारी राजस्व

समीक्षा अवधिमा नेपाल सरकारको कुल राजस्व संकलन २०.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.३ खर्व ३५ अर्व १० करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो राजस्व ६८.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.२ खर्व ७७ अर्व ५७ करोड पुगेको थियो। समीक्षा अवधिमा सरकारले रु.३ खर्व ३४ अर्व १४ करोड राजस्व संकलनको लक्ष्य हासिल गरेको छ। नेपाल सरकारको राजस्व संकलन मुलतः आयातित वस्तुहरूमा लाग्ने भन्सार महसूल, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क र त्यस अन्तर्गत हुने पेशा व्यवसायबाट आर्जित आयकरबाट संकलन हुँदै आएको छ।

सरकारको नगद मौज्जात

२०७४ पौस मसान्तसम्म बजेट घाटा रु.३५ अर्व ४६ करोड भएता पनि रु.१ खर्व १४ अर्व ७९ करोड आन्तरिक ऋण र रु.२२ अर्व ९४ करोड वैदेशिक ऋण परिचालन गरिएको हुँदा समीक्षा अवधिमा रु.१ खर्व २ अर्व २७ करोड खर्च गर्न सकिने स्रोत बजेटमा रूपमा उपलब्ध छ।

चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनामा वर्षे वालीतर्फ धान उत्पादनमा कमी आएतापनि समग्र कृषि उत्पादनको अवस्था सन्तोषजनक देखिएको छ। गैह्र कृषि क्षेत्रतर्फ उद्योग तथा सेवा क्षेत्र विस्तार हुँदै गएको छ र मुद्रास्फिति पनि वाञ्छित सीमाभित्र नै रहने अनुमान छ। वैदेशिक रोजगारमा जाने नेपालीको संख्या घटेको कारणबाट विप्रेषण आय घट्दै जानु, अपेक्षित मात्रामा निर्यात बढ्न नसक्नु, शोधनान्तर स्थिति घाटामा रहनु, चालु खाताको घाटा बढ्दै जानु, विदेशी विनिमय सञ्चिति घट्नु, बजेट घाटा बढ्नु जस्ता विषयहरू अर्थतन्त्रका चुनौतीको रूपमा देखिएका छन्, जसलाई चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा गरिने सुधारका कामहरूबाट सम्बोधन गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद २

बजेट खर्च र स्रोत परिचालनको विश्लेषण

२.१ बजेट विनियोजन विश्लेषण

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेटले भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाको पुनर्निर्माण गर्ने, राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको निर्माण कार्यलाई तीव्रता दिने, कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गरी कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान बढाउने, पूर्वाधार विकास गर्ने र सामाजिक क्षेत्रमा लगानी बढाई लोककल्याणकारी राज्यको दायित्वको व्यवस्थापन गर्ने लगायत समग्र आर्थिक-सामाजिक विकासलाई अगाडि बढाउने उद्देश्य लिएको छ।

गरिवी न्यूनीकरण गर्ने कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि गरिवी सघनता बढी भएका क्षेत्रहरूमा गरिवी निवारणका कार्यक्रमहरूलाई उच्च प्राथमिकता दिई बजेट विनियोजन भएको छ।

योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, यसबाट प्राप्त हुने लाभको वितरण तथा महिलाको क्षमता अभिवृद्धि एवं रोजगारी वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यले बजेटलाई लैङ्गिकमैत्री बनाइएको छ। जलवायु अनुकुलन हुने गरी जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न जलवायु परिवर्तन बजेट निर्माणमा जोड दिइएको छ। यसैगरी देशमा रहेको गरिवीलाई न्यूनीकरण गर्न गरिवीसम्बन्धी स्पष्ट मानकका आधारमा गरिवी न्यूनीकरणका कार्यक्रममा केन्द्रित रही बजेट तर्जुमा गरिएको छ।

चालु वर्षमा संघीयता कार्यान्वयन गर्ने बैधानिक संस्था संघीय संसद्, प्रदेश सभा र तेस्रो चरणको स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न गर्नका लागि बजेट व्यवस्था भएको छ। निर्वाचन सम्पन्न भइसकेको स्थानीय तहमा वित्त हस्तान्तरण गर्नका लागि स्पष्ट सूचकको आधारमा वित्तीय समानीकरण र सशर्त अनुदान बजेटमा व्यवस्था भएको छ।

चालु आर्थिक वर्षको लागि कुल रु.१२ खर्ब ७८ अर्ब ९९ करोड ४८ लाख ५५ हजार बजेट विनियोजन गरिएको छ। कुल बजेटका लागि आवश्यक स्रोतको अनुमान गर्दा रु.१ खर्ब २ अर्बले गत वर्षको बजेट बचत हुने अनुमानका आधारमा स्रोत परिचालनको अनुमान गरिएको थियो। गत आर्थिक वर्षको मसान्तसम्मको हिसाब हेर्दा उक्त अवधिमा सरकारी कोष रु.४८ अर्ब ऋणात्मक रहेको देखियो। गत वर्षको बजेट रु.१ खर्ब २ अर्ब बचत हुने अनुमानका आधारमा स्रोत आँकलन गरिएकोमा रु.४८ अर्ब ऋणात्मक रहेको अवस्थामा स्रोत परिचालनमा खुद रु.१ खर्ब ५० अर्बले न्यून हुन जाने देखिन्छ। स्रोत परिचालनका लागि प्रक्षेपण गरिएका राजस्व एवं वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण सबै उपलब्ध हुँदा समेत रु.१ खर्ब ५० अर्बले खुद बजेट घाटा रहने अवस्था छ। कुल बजेट रु.१२ खर्ब ७९ अर्ब रहेकोमा उपरोक्त न्यून हुने रु.१ खर्ब ५० अर्ब कट्टा गर्दा खुद स्रोत परिचालन गर्ने क्षमता रु.११ खर्ब २९ अर्बको हुन जान्छ। बजेटरी सहायतातर्फको रु.३२ अर्ब प्राप्त गर्न पूरा गर्नुपर्ने शर्तहरू समयमा पूरा नहुँदा यस्तो रकमबाट खर्च व्यवस्था गर्न खोजिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई हुने देखिन्छ। फलस्वरूप उक्त रकम बराबरको रकम खर्च गर्नका लागि आन्तरिक साधन माथि थप दवाव हुनाले माथि उल्लेखित रु.१ खर्ब ५० अर्बको ऋणात्मक स्रोत माथि थप रु.३२ अर्ब समेत जोड्दा रु.१ खर्ब ८२ अर्ब खुद ऋणात्मक हुने अवस्था देखिएको छ। यो ऋणात्मक अवस्था आन्तरिक स्रोत (राजस्व र आन्तरिक ऋण) लक्ष्यबमोजिम परिचालन भएमा र वैदेशिक सहायता रु.१ खर्ब २५ अर्ब प्राप्त हुन सक्ने अनुमानका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।

खर्चतर्फ विक्षेपण गर्दा चालु खर्च रु.८ खर्ब ३ अर्ब ५३ करोड १४ लाख विनियोजन भएको छ। चालु वर्षको कुल विनियोजित बजेटमा चालु खर्चको अंश विगत वर्षहरूको तुलनामा अधिक भई ६३ प्रतिशत देखिएको छ। यस्तो देखिनुको मुलभूत कारण प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरणका लागि छुट्याएको रु.२ खर्ब ३२ अर्ब १९ करोड ८० लाख र पुनर्निर्माण कोषको व्यक्तिगत घर निर्माणका लागि अनुदानमा विनियोजित चालु खर्च अन्तर्गत समावेश भएको देखिनु हो। यद्यपि यस प्रकारको स्थानीय तहको विनियोजन र पुनर्निर्माण कोषबाट प्रवाह हुने अनुदान रकमबाट पूँजी वृद्धि गर्ने प्रकृतिका कार्यहरू समेत हुन्छन्।

चालु आर्थिक वर्ष पूँजीगत खर्चतर्फ कुल रु.३ खर्ब ३५ अर्ब १७ करोड ६० लाख बजेट विनियोजन भएकोमा विनियोजित बजेटमध्ये सार्वजनिक निर्माणमा रु.२ खर्ब ६० करोड २३ लाख (५९.८५ प्रतिशत), भवनतर्फ रु.७५ अर्ब ६५ करोड ८९ लाख (२२.५७ प्रतिशत), सवारी साधनतर्फ रु.३ अर्ब ८८ करोड ५४ लाख (१.१६ प्रतिशत), पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्शतर्फ रु.१६ अर्ब ४० करोड ८२ लाख (४.८९ प्रतिशत) विनियोजन भएको छ। वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गत रु.१ खर्ब ४० अर्ब २८ करोड ७४ लाख विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.२० अर्ब २१ करोड ९६ लाख मात्र खर्च भएको छ, जुन गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको खर्चको तुलनामा २.८९ प्रतिशतले घटी हो। वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गत शेयर तथा ऋण लगानीमा खर्च भएको अधिकांश रकम पूँजीगत प्रकृतिका कार्यमा नै खर्च हुने हुँदा यो खर्च घट्नु भनेको पनि पूँजीगत खर्चको हिस्सा घट्नु हो भनेर विक्षेपण गर्न सकिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट तर्जुमाका बखत अवलम्बन गरेका सिद्धान्त तथा उल्लिखित प्राथमिकताका कार्यसूचीको कार्यान्वयनका लागि बजेट व्यवस्था भएको विवरण तालिका ३.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.१: बजेट व्यवस्था

(रु.हजारमा)

बाँडफाँट	विनियोजन रकम		कुल विनियोजनमा प्रतिशत
चालु		८०३५३१४५४	६२.८३
संघ	५७१३३३३६३		
प्रदेश र स्थानीय तह	२३२१९८०९१		
पूँजीगत		३३५१७५९७०	२६.२१
वित्तीय व्यवस्था		१४०२८७४३१	१०.९६
कुल जम्मा		१२७८९९४८५५	१००.००

चालु आर्थिक वर्षको बजेटलाई गत आर्थिक वर्षको बजेटसँग तुलना गर्दा आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को विनियोजनको तुलनामा १७.९६ प्रतिशत र यथार्थ खर्चको तुलनामा ३२ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ। भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण र पूर्वाधार निर्माण, स्वास्थ्य तथा शिक्षा, सामाजिक सुरक्षा, प्रदेश सभा र संघीय संसद्को निर्वाचन एवं प्रदेश तथा स्थानीय तहको वित्त हस्तान्तरणका लागि ठूलो रकम विनियोजन गरिएकोले बजेटको आकारमा वृद्धि भएको छ।

२.१.१ निकायगत बजेट विनियोजन

नेपाल सरकार कार्यसम्पादन नियमावली, २०७२ ले तोकेबमोजिमका निकायहरूले गर्नुपर्ने कार्यका लागि चालु आर्थिक वर्षमा निकायहरू, मन्त्रालयहरू, बोर्ड, परिषद्, विश्वविद्यालय आदिका लागि बजेट विनियोजन भएको छ। निकायगत रूपमा चालु खर्चतर्फ सबैभन्दा बढी बजेट विनियोजन भएका निकायहरूमा गृह मन्त्रालयका लागि रु.५४ अर्ब, ७५ करोड १ लाख, रक्षातर्फ रु.४५ अर्ब ८ करोड ६१ लाख, शिक्षा मन्त्रालयतर्फ रु.३६ अर्ब १३ करोड ८८ लाख, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकासतर्फ रु.३८ अर्ब ३६ करोड ३१ लाख र वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयतर्फ रु.८ अर्ब ८ करोड ८० लाख बजेट विनियोजन भएको छ। पूँजीगततर्फ भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालयतर्फ रु.९४ अर्ब २९ करोड ६२ लाख, प्रधानमन्त्री कार्यालयतर्फ रु.१ खर्ब ४६ अर्ब ५९ करोड ३३ लाख, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकासतर्फ रु.४३ अर्ब ४९ करोड ४ लाख, सिँचाइतर्फ रु.२६ अर्ब ३३ करोड १५ लाख, शिक्षातर्फ रु.२९ अर्ब ९८ करोड ५६ लाख र सहरी विकासतर्फ रु.२८ अर्ब ५२ करोड १२ लाख बजेट विनियोजन भएको छ। चालु प्रकृतिका कार्यका लागि गरिएको विनियोजनले अप्रत्यक्षरूपमा पूँजी निर्माणमा योगदान गरी सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा प्रत्यक्ष योगदान गरेका हुन्छन् र पूँजीगत प्रकृतिका खर्चले गरिबी न्यूनीकरण, पूर्वाधार विकास, कृषि क्षेत्रको विकास र प्रवर्द्धन तथा शिक्षा क्षेत्रमा गरिने लगानीले आर्थिक समृद्धिका लागि योगदान गर्दछन्।

२.१.२ गरिबी न्यूनीकरण बजेट विनियोजन

मुलुकको करिब एक चौथाइ जनसंख्या गरिबीको रेखामुनि रहेका छन्। गरिबीका रेखाभन्दा केही माथि रहेका ठूलो जनसंख्याको हिस्सा भूकम्पका कारण जोखिमको अवस्थामा छन्। राज्यले अवलम्बन गरेका गरिबीसम्बन्धी कार्यक्रमहरूले ती गरिबलाई समेट्न नसकेकोले गरिबीको गहनता र विषमताको खाडल झन् बढेको छ। निरपेक्ष गरिबीको विद्यमान संख्यामा कटौती गरी समतामूलक समाजको निर्माण गर्न राज्यले नीति, कानून, योजना र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। सरकारले चालु आर्थिक वर्षमा गरिबी न्यूनीकरणमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने गरी रु.८ खर्ब २३ अर्ब ६१ करोड २० लाख ७२ हजार (६४.४० प्रतिशत), गरिबी न्यूनीकरणमा अप्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने गरी रु.४ खर्ब ५५ अर्ब ३८ करोड २७ लाख ८३ हजार (३५.६० प्रतिशत) विनियोजन गरेको छ। यस प्रकारको बजेट विनियोजनबाट नेपाल सरकारले सन् २०३० सम्म मध्यमस्तरको आय भएको मुलुकमा पुग्ने कार्यक्रम अन्तर्गत दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न मद्दत पुग्दछ।

विशेष गरी ग्रामीण भेगका गरिबीको सघनता बढी भएका क्षेत्रहरूमा हुने सरकारी लगानी, आय आर्जनमा सघाउ पुऱ्याउने कार्यक्रमहरू, ती क्षेत्रका क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रमहरू, सामाजिक क्षेत्रमा गरिने लगानी, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू विशेष गरी शिक्षा, स्वास्थ्यमा गरिने लगानी, स्थानीय तहहरूलाई जाने अनुदान तथा गरिबी निवारणमा केन्द्रित सरकारी रकमको ठूलो हिस्सालाई समेटि गरिबी न्यूनीकरण बजेट तर्जुमा भएको छ।

२.१.३ लैंगिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन

नेपाल सरकार संयुक्त राष्ट्रसंघीय अभिसन्धिहरूको पक्ष राष्ट्र भएकोले ती अभिसन्धिहरूको व्यवस्थाको कार्यान्वयन गर्न एवं नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेका संवैधानिक हकको कार्यान्वयन गर्न तथा आधा आकाशका उपमाको रूपमा रहेका महिलाहरूको समग्र विकासका लागि राज्यले पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने मान्यता रहेको छ। नेपाल सरकारले हरेक वर्ष बजेट तर्जुमा गर्दा बजेटलाई बढी लैंगिक

उत्तरदायी बनाउन स्पष्ट मानकहरू तयार गरी बजेटका प्रत्येक क्रियाकलापलाई लैंगिक दृष्टिले मापन गरिएको छ। समग्र योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा महिला सहभागिताको अवस्था, महिलाको क्षमता अभिवृद्धि, कार्यक्रमहरूमा महिलाको लागि लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता, महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जनमा अभिवृद्धि र समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्यबोझमा कमी जस्ता परिसूचकका आधारमा महिलालाई ५० प्रतिशतभन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप भएमा प्रत्यक्ष लाभको रूपमा गणना गरी लैंगिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा गरिएको छ। चालु आर्थिक वर्षको कुल विनियोजित बजेटमध्ये महिलाहरूको प्रत्यक्ष लाभ पाउने क्रियाकलापमा रु.४ खर्ब ७८ अर्ब ५८ करोड ७७ लाख ७३ हजार (३७.४२ प्रतिशत), अप्रत्यक्ष लाभ पाउने क्रियाकलापमा रु.४ खर्ब १७ अर्ब ६७ करोड ३३ लाख १६ हजार (३२.६६ प्रतिशत) मा लैंगिक दृष्टिले छुट्याउन नमिल्ने (तटस्थ) मा रु.३ खर्ब ८२ अर्ब ७३ करोड ३७ लाख ६७ हजार (२९.९२ प्रतिशत) बजेट विनियोजन भएको छ। यस प्रकार महिलाहरूको रोजगारी तथा आय आर्जनमा अभिवृद्धि, क्षमता विकासमा सुधार, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा महिलाको सहभागिता उल्लेख्य रूपमा बढ्ने अपेक्षाका साथ बजेट विनियोजन भएको छ।

२.२ समष्टिगत खर्च स्थिति विश्लेषण

खर्चको विश्लेषण गर्दा समीक्षा अवधिमा स्थानीय तहको तेस्रो चरणको निर्वाचन, प्रदेश तथा संघीय संसद्को निर्वाचन भएकोले निर्वाचन आयोगको र सुरक्षा निकायहरूको चालु खर्च उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भएको छ। यस अवधिमा सबैभन्दा न्यून चालु खर्च जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयले कुल विनियोजित बजेटको ९.३७ प्रतिशत खर्च गरेको छ। पूँजीगत खर्चतर्फ यस अवधिमा निर्वाचन आयोगले सवारी साधन र मेशिनरी खरिदका कारण कुल विनियोजित बजेट भन्दा पनि बढी खर्च गरेको छ। ऊर्जा मन्त्रालयको विनियोजित पूँजीगत बजेटको १.१० प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ।

समीक्षा अवधिमा समग्रमा चालु खर्चतर्फ कुल विनियोजनको ४१.२० प्रतिशतले खर्च हुँदा पूँजीगत खर्च भने विनियोजनको १४.३५ प्रतिशत मात्र खर्च भई निराशाजनक अवस्था रहेको छ। प्रतिवद्ध खर्च तथा नियमित प्रकृतिका तलब, भत्ता, कार्यालय सञ्चालन लगायतका खर्च, प्रदेश र स्थानीय तहमा दुई किस्तामा गरिएको वित्त हस्तान्तरण, स्थानीय तहको तेस्रो चरण, प्रदेश सभा, संघीय संसद्को निर्वाचन र भूकम्प पछिको पुनर्निर्माणका लागि प्रदान गरिएको निजी आवास अनुदान जस्ता कारणले चालु खर्च उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। स्थानीय तहको तेस्रो चरण, प्रदेश सभा र संघीय संसद्को निर्वाचनमा केन्द्रित हुनु परेको र वर्षायाममा भएको भिषण बाढीको असरले समेत आशातित रूपमा पूँजीगत खर्च हुन सकेको छैन।

चालु आर्थिक वर्षको प्रथम छ महिनामा कुल विनियोजन मध्ये रु.३ खर्ब ९९ अर्ब ३८ करोड ४० लाख १२ हजार खर्च भएको छ। यो रकम कुल बजेटको ३१.२३ प्रतिशत हो। कुल खर्चमध्ये चालु खर्च रु.३ खर्ब ३१ अर्ब ७ करोड ४९ लाख ५० हजार, पूँजीगत खर्च रु.४८ अर्ब ८ करोड ९४ लाख र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु.२० अर्ब २१ करोड ९६ लाख ६२ हजार खर्च भएको छ। यी खर्चहरू विनियोजनको तुलनामा क्रमशः ४१.२० प्रतिशत, १४.३५ प्रतिशत र १४.४१ प्रतिशत रहेका छन्। चालु आर्थिक वर्षको प्रथम छ महिनाको शीर्षकगत खर्च र गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको खर्च बीचको तुलनात्मक विवरण तालिका ३.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

स्थानीय तहको खर्च

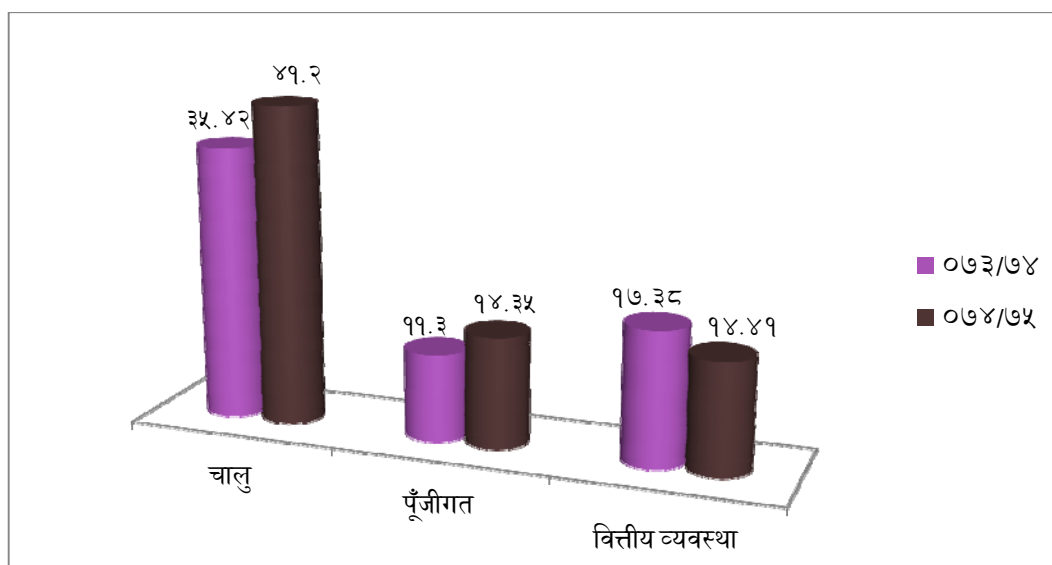
स्थानीय तहलाई वित्त हस्तान्तरण भएको रु.१ खर्ब ४६ अर्ब मध्ये हालसम्म करीव रु. ४६ अर्ब खर्च भएको छ। यो खर्च हस्तान्तरण भएको रकमको ३१.५० प्रतिशत हो।

तालिका ३.२: समष्टिगत खर्चको तुलनात्मक स्थिति

(रकम रु.लाखमा)

विवरण	विनियोजन		पहिलो छ महिनाको खर्च		गत आर्थिक वर्षको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षको परिवर्तन प्रतिशत	विनियोजनको तुलनामा खर्च प्रतिशत	
	०७३/७४	०७४/७५	०७३/७४	०७४/७५		०७३/७४	०७४/७५
चालु	६१७१६४१	८०३५३१४	२१८६०९१	३३१०७४९	५१.४५	३५.४२	४१.२
पूँजीगत	३११९४६३	३३५१७५९	३५२५४६	४८०८९४	३६.४१	११.३	१४.३५
वित्तीय व्यवस्था	११९८१०९	१४०२८७४	२०८२१४	२०२१९६	-२.८९	१७.३८	१४.४१
जम्मा	१०४८९२१४	१२७८९९४७	२७४६८५१	३९९३८३९	४५.४	२६.१९	३१.२३

समग्र बजेटको आयतनको वृद्धिसँगै गत आर्थिक वर्षको प्रथम छ महिनाको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा खर्च ठूलो आकारमा बढेको देखिन्छ। गत आर्थिक वर्षको खर्चको तुलनामा यस आर्थिक वर्षमा चालुतर्फ ५१.४५ प्रतिशत, पूँजीगततर्फ ३६.४१ प्रतिशत वृद्धि भएको छ भने वित्तीय व्यवस्थातर्फ २.८९ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको प्रथम छ महिनाको कुल खर्चको तुलनामा यो आर्थिक वर्षमा कुल खर्च ४५.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ।

आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बजेट पेश हुने, भाद्र/असोजमा बजेट पारित हुने, कार्यक्रम स्वीकृति र अख्तियारी पठाउँदैमा आर्थिक वर्षको पहिलो चौमासिक व्यतित हुने कारणले विकास निर्माणले गति लिएन, पूँजीगत खर्च भएन भन्ने समस्यालाई चालु वर्षको बजेटले सम्बोधन गरेको छ। संविधानमा नै बजेट पेश गर्ने मिति निर्दिष्ट भएबमोजिम अधिल्लो आर्थिक वर्षको असारमा नै बजेट पारित भएको हो। विनियोजन ऐनले नै कार्यक्रम स्वीकृत गरिसकेको र खर्च गर्ने निकाय तोकिएको अवस्थामा पुनः कार्यक्रम स्वीकृति र अख्तियारी दिन नपर्ने व्यवस्था समेत गरेको छ। तथापि, उल्लिखित नीतिगत सुधारको असर बजेट कार्यान्वयनमा अपेक्षित रूपमा देखिएन।

गत आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनामा विनियोजित बजेटको तुलनामा कुल खर्च अनुपात २६.१९ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा यस्तो अनुपात बढेर ३१.२३ प्रतिशत पुगेको छ। चालु खर्च

बजेटको ३५.४२ प्रतिशत रहेकोमा यो आर्थिक वर्ष ४९.२० प्रतिशत, पूँजीगत खर्च अनुपात गत वर्ष ११.३० प्रतिशत रहेकोमा यो वर्ष १४.३५ प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्था गत वर्ष १७.३८ प्रतिशत रहेकोमा यो वर्ष १४.४१ प्रतिशत रहेको छ। यसरी विश्लेषण गर्दा चालु आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनामा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा कुल खर्च, चालु खर्च र पूँजीगत खर्च क्रमशः ५.०४ प्रतिशत, ५.७८ प्रतिशत र ३.०५ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि भएको छ भने वित्तीय व्यवस्थातर्फ २.९७ प्रतिशत विन्दुले कमी भएको छ। गत आर्थिक वर्षको तुलनामा सहज वाह्य अवस्था, विद्युत आपूर्तिमा नियमितता, भूकम्प पीडितलाई घर बनाउन रकम निकास र पुनर्निर्माणमा आएको गतिशिलता तथा प्रदेश र संघीय संसद्का लागि भएको निर्वाचन खर्च एवं स्थानीय तहमा गरिएको वित्त हस्तान्तरणको कारण समग्र खर्चमा उल्लेख्य वृद्धि हुन गएको छ।

बजेट कार्यान्वयनका लागि समय समयमा अर्थ मन्त्रालय र सम्बन्धित निकायबाट छलफल र अनुगमन गरिएको, सार्वजनिक खरिदसम्बन्धी कानूनमा आवश्यक संशोधन भएको, अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउन सहजकर्ताको भूमिका समेत निर्वाह गरिएको अवस्था छ। साथै, पूर्वाधार निर्माणका क्षेत्रमा वित्तीय स्रोतको उपलब्धतामा कुनै कमी आउन नदिने र निर्माण सहजताको लागि गत वर्षदेखि स्रोतको सुनिश्चितता, बहुवर्षीय सहमति प्रदान, गतवर्ष कार्य सम्पन्न भएका निर्माण कार्यहरूको बाँकी रकम भुक्तानी गर्नमा पुन्याइएको सहयोग, पुनर्निर्माणको लागि रकम अभाव हुन नदिन पर्याप्त बजेट समयमै विनियोजन गरिएको र आवश्यक समन्वय एवं सहयोगमा तीव्रता दिइएको छ। यसका बावजुद पनि पूँजीगत खर्चमा पहिलो छ महिनामा अपेक्षित रूपमा विस्तार भने हुन सकेको देखिएन। यस्तो हुनुमा कानुनी तथा प्रक्रियागत कारणहरू भन्दा पनि बजेट तर्जुमाको बखत विनियोजन कुशलता (Allocation Efficiency) नहुनु, बजेट कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूमा शिथिलता देखिनु, अन्तरनिकाय समन्वयमा कमी, खर्च गर्ने निकायका पदाधिकारीमा जवाफदेहिताको कमी, राम्रो काम गर्नेलाई पुरस्कृत गर्ने र न्यून गुणस्तर एवं कमजोर कार्य सम्पादन गर्ने उपर दण्डको व्यवस्था कार्यान्वयन नहुनु, परम्परागत कार्यशैली र ढिलो काम शुरू गर्ने प्रवृत्ति, कतिपय स्थानमा स्थानीय नागरिकको अवरोध एवं न्यायिक निकायको आदेश जस्ता कारणहरू बढी जिम्मेवार रहेको देखियो। आर्थिक वर्ष शुरू हुनुभन्दा ४५ दिन अगाडि बजेट प्रस्तुत भई असारमै बजेट पारित भएता पनि अग्रिम बजेट (Early budget) को प्रभाव पूँजीगत खर्चमा खासै पर्न सकेन।

निष्कर्ष

अग्रिम बजेट (Early Budget) को अवधारणाबाट बजेट तर्जुमा भई संसद्बाट आषाढ मसान्त अघि पारित भएको थियो। विनियोजन ऐनले नै कार्यक्रम स्वीकृत गरिसकेको र खर्च गर्ने निकाय तोकिएको अवस्थामा पुनः कार्यक्रम स्वीकृति र अख्तियारी दिन नपर्ने व्यवस्था भएता पनि समीक्षा अवधिमा पूँजीगत खर्चको अवस्था निराशाजनक छ। राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना र स्रोत सुनिश्चितता दिई बहुवर्षीय ठेक्का प्रकृत्यामा रहेका आयोजनाहरूको यस अवधिमा समग्र प्रगतिको अवस्था सन्तोषजनक देखिएन। आयोजना कार्यान्वयन पूर्वका कार्यहरू जग्गा प्राप्ति, वन क्षेत्रको रुख कटान, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR), सिमाङ्कन (Alignment), कार्यान्वयन मोडालिटी जस्ता विषयहरू एकीन नभई बजेट विनियोजन गर्ने पद्धतिले पूँजीगत खर्चमा आशातित नतिजा आउन सकेको छैन। अतः बजेट तर्जुमा गर्ने जिम्मेवार लेखा उत्तरदायी अधिकृत तथा खर्च गर्ने निकायका पदाधिकारीहरू जिम्मेवार भई चालु खर्चमा मितव्ययीता कायम गरी वाञ्छित सीमाभित्र राखे र पूँजीगत खर्चको आकारलाई गुणात्मक, परिमाणात्मक र लागत प्रभावी समेतका आधारमा वृद्धि गर्नुपर्ने देखिएको छ। आयोजनाको ठेक्का व्यवस्थापन हुनुलाई मात्र तात्कालिक सफलता मान्ने प्रवृत्तिले गुणात्मक कार्यसम्पादनको अपेक्षा

पूरा हुन सक्दैन। विकास आयोजनाको कार्य सम्पन्नताको आधारमा भुक्तानी दिँदा गुणस्तरीय आश्चस्तता (Quality Assurance) गरी भुक्तानी गर्ने पद्धति निर्माण गर्न आवश्यक भइसकेको छ।

संविधानको अनुसूचीमा निर्दिष्ट गरिएका विषयसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्ने नीतिअनुरूप संघमा रहेका कार्यक्रमहरूसँग सम्बन्धित बजेट स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको छ। यसरी हस्तान्तरण भएका क्रमागत कार्यक्रमहरूको भौतिक तथा वित्तीय प्रगतिको अवस्थाको विवरणसहित कार्यक्रम हस्तान्तरण नहुँदा संघमा कार्यक्रम रहने तर बजेट स्थानीय तहमा रहने अवस्थाले ती निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका क्रमागत कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा जटिलता सृजना भएको छ।

स्थानीय तहमा स्रोत सहित हस्तान्तरण भएका कार्यक्रमहरू सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयले यथाशीघ्र स्थानीय तहमा कार्यक्रमसहित हस्तान्तरण गर्ने प्रबन्ध मिलाई पूँजीगत खर्च बढाउन भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने र अर्थ मन्त्रालयले उक्त कार्यका लागि सहजीकरण गर्नुपर्ने अवस्था देखिएको छ।

२.२.१ निकाय/मन्त्रालयगत खर्च स्थिति

समीक्षा अवधिमा विभिन्न निकाय/मन्त्रालयहरूको खर्चको तुलना गर्दा विनियोजनको अनुपातमा चालु खर्चतर्फ परराष्ट्र मन्त्रालयले ६१.०३ प्रतिशत, गृह मन्त्रालयले ६५.३४ प्रतिशत र राष्ट्रपति कार्यालयले ४३.७७ प्रतिशत खर्च गरेका छन्। बजेटको ठूलो हिस्सा चालु खर्चतर्फ विनियोजन भएका कृषि, स्वास्थ्य, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र शिक्षा मन्त्रालयको चालु खर्च क्रमशः ३०.९३ प्रतिशत, २८.७० प्रतिशत, २८.१३ प्रतिशत र २७.२९ प्रतिशत मात्र भएको देखिन्छ। यसरी चालु खर्चको अवस्था विश्लेषण गर्दा उपभोग प्रकृतिका साधारण खर्चहरू बढी भएको र पूँजी निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने चालु खर्च भने अपेक्षाकृत रूपमा बढ्न सकेको देखिँदैन।

पूँजीगत खर्चतर्फ धेरै विनियोजन भएका मन्त्रालयहरूको पूँजीगत खर्च भने अपेक्षित रूपमा कम रहेको छ। भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको २०.४३ प्रतिशत, शहरी विकास मन्त्रालयको १८.४१ प्रतिशत, सिँचाइ मन्त्रालयको २१.६१ प्रतिशत, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको ८.५६ प्रतिशत र स्वास्थ्य मन्त्रालयको २६.०९ प्रतिशत मात्र पूँजीगत खर्च हुन सकेको छ। समग्रमा पूँजीगत खर्चमध्ये पुनर्निर्माण र ठूला पूर्वाधार निर्माणबाट पूँजी निर्माण गर्ने मन्त्रालयहरूको खर्च कम भएका कारणले पूँजीगततर्फको कुल खर्च प्रतिशत न्यून भएको हो। विभिन्न निकायहरूको खर्चको विवरण अनुसूची-५ मा उल्लेख गरिएको छ।

२.२.२ क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

समीक्षा अवधिमा सबैभन्दा बढी सामान्य सार्वजनिक सेवातर्फ रू.२ खर्च १२ अर्ब २० करोड, आर्थिक मामिला क्षेत्रमा रू.८० अर्ब ७९ करोड ३७ लाख, शिक्षा क्षेत्रमा रू.१७ अर्ब ३१ करोड १६ लाख खर्च भएको छ। यो कुल खर्चको क्रमशः ५३.१३ प्रतिशत, २०.२३ प्रतिशत र ४.१४ प्रतिशत हुन आउँछ। यी तीन क्षेत्रमा मात्र कुल खर्चको ७७.७० प्रतिशत खर्च भएको छ।

३.१.३.१ निर्वाचन खर्चको स्थिति

चालु आर्थिक वर्षमा स्थानीय तहको तेश्रो चरणको निर्वाचन र प्रदेश सभा एवं संघीय संसद्को निर्वाचनका लागि भएको रकम निकास, अनुमानित खर्च र बचत रकमको विवरण देहायअनुसार रहेको छः

रु. हजारमा

निकाय	निकास	खर्च *	बचत*
निर्वाचन आयोग	११५०००००	८१९१५९३	३३०८४०७
गृह मन्त्रालय र अन्तर्गत सुरक्षा निकाय	९६७८७६२	९१६६९६१	५११८०१
रक्षा मन्त्रालय र नेपाली सेना	९५४५००	९५४५००	०
जम्मा	२२१३३२६२	१८३१३०५४	३८२०२०८

* अपरिष्कृत तथ्याङ्कको आधारमा

२.२.३ प्राथमिकताका आधारमा खर्च स्थिति

समीक्षा अवधिमा पहिलो प्राथमिकताको क्षेत्रमा ३२.९५ प्रतिशत, दोस्रोमा २५.३३ प्रतिशत र तेस्रोमा १.९२ प्रतिशत खर्च भएको छ। पहिलो प्राथमिकताको क्षेत्रमा गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ६.४३ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि भएको छ भने दोश्रो प्राथमिकताको क्षेत्रमा ५.२२ प्रतिशत र तेस्रो प्राथमिकताको क्षेत्रमा ०.६७ प्रतिशत विन्दुले कमी आएको छ। प्राथमिकताका आधारमा तुलनात्मक खर्च स्थितिको विवरण तालिका नं ३.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.३: प्राथमिकताका आधारमा तुलनात्मक खर्च स्थिति

(रु.हजारमा)

प्राथमिकता	बजेट विनियोजन		पुस महिनासम्मको खर्च		कुल बजेटको तुलनामा खर्च प्रतिशत	
	आर्थिक वर्ष २०७३/७४	आर्थिक वर्ष २०७४/७५	आर्थिक वर्ष २०७३/७४	आर्थिक वर्ष २०७४/७५	आर्थिक वर्ष २०७३/७४	आर्थिक वर्ष २०७४/७५
पहिलो (P1)	९०६८८१४१३	११४४३४१५१६	२४०४८५५७२	३७७०४१९७०	२६.५२	३२.९५
दोस्रो (P2)	१०९१७५०६६	८४३८८४२९	३३३४८६६३	२१३७५४७२	३०.५५	२५.३३
तेस्रो (P3)	३२८६४८७५	५०२६४९१०	८५०८३२	९६६४६०	२.५९	१.९२
जम्मा	१०४८९२१३५४	१२७८९९४८५५	२७४६८५०६७	३९९३८३९०२	२६.१९	३१.२३

२.२.४ रणनीतिक स्तम्भहरूको आधारमा खर्च स्थिति

रणनीतिक स्तम्भहरूको आधारमा विश्लेषण गर्दा समीक्षा अवधिमा सबैभन्दा बढी सामाजिक विकासमा ४९.७७ प्रतिशत, साधारण प्रशासनमा ३४.५४ प्रतिशत र उत्पादन वृद्धिमा २१.५० प्रतिशत खर्च भएको देखिएको छ।

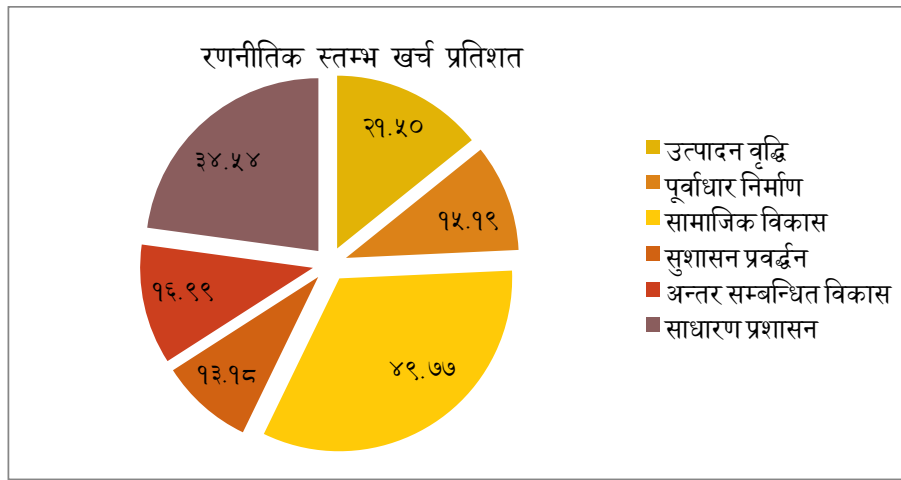
तालिका ३.४: रणनीतिक स्तम्भहरूको बजेट तथा खर्चको तुलनात्मक स्थिति

(रु.लाखमा)

कार्यगत रणनीति	आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट				२०७४पुस महिनासम्मको खर्च				बजेटको तुलनामा खर्च प्रतिशत			
	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा
उत्पादन वृद्धि	३५६७२९	३२६८६३	१०९२४२	७९२८३३	८७६१४	५२०४८	३०७७५	१७०४३६	२४.५६	१५.९२	१२.७३	२१.५०
पूर्वाधार निर्माण	१०६१२७६	२२२५२९८	६१३९२०	३९००४९४	२६५०३६	२९२००२	३५४९२	५९२५३०	२४.९७	१३.१२	९.२३	१५.१९

सामाजिक विकास	२९,३३८.७९	३०५,३१९	१०७३०८	३३४६५०७	१६०३६६५	५६४२८	५५७९	१६६५६७२	५४.६६	१८.४८	८.२०	४९.७७
सुशासन प्रवर्द्धन	८१२९५	६११७३	४६४००	१८८८६८	९६९४	१२०६६	३१३९	२४८९९	११.९२	१९.७२	०	१३.१८
अन्तरसम्बन्धित विकास	५०५७५	१५०७१६	०	२०१२९०	१०८८५	२३३०५	०	३४१९०	२१.५२	१५.४६	०	१६.९९
साधारण प्रशासन	३५५१५६२	२८२३९१	५२६००४	४३५९९५७	१३३३८५५	४५०४५	१२७२१२	१५०६११२	३७.५६	१५.९५	३४.४३	३४.५४
जम्मा	८०३५३१५	३३५१७६०	१४०२८७४	१२७८९९४९	३३१०७४८	४८०८९४	२०२१९७	३९९३८३९	४१.२०	१४.३५	१४.४१	३१.२३

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को कुल बजेटको तुलनामा रणनीतिक स्तम्भहरूको खर्च अनुपात प्रतिशत

२.२.५ स्रोतगत खर्च विश्लेषण

नेपाल सरकारको स्रोततर्फको खर्च गत आर्थिक वर्षभन्दा ५३.३९ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ। वैदेशिक अनुदानको परिचालन भने घटेको छ। वैदेशिक ऋणतर्फ गत वर्षभन्दा १८.३३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। कुल वैदेशिक सहायतातर्फको खर्च गत वर्षको भन्दा करिब २१ प्रतिशतले घटेको छ। आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म कुल वैदेशिक सहायता रकम अधिकतम ३५ प्रतिशत मात्र परिचालन हुने प्रारम्भिक अनुमान छ।

रु.हजारमा

क्र. सं.	स्रोत	आर्थिक वर्ष २०७३/७४			आर्थिक वर्ष २०७४/७५			तुलनात्मक वृद्धि	
		विनियोजन	पहिलो ६ महिनाको खर्च	प्रतिशत	विनियोजन	पहिलो ६ महिनाको खर्च	प्रतिशत	विनियोजन	खर्च
१	नेपाल सरकार	७४६३०९२०६	२४३७३४७९२	३२.६६	९९२७९१७९८	३७३८६१९६२	३७.६६	३३.०३	५३.३९
२	अनुदान	१०६८९६४११	१५७७३४३०	१४.७६	७२१६७६२८	७५६३४९०	१०.४८	३२.४९	(५२.०५)
३	ऋण	१९५७१५७३७	१५१७६७२५	७.७५	२१४०३५४२९	१७९५८५६०	८.३९	९.३६	१८.३३
	जम्मा	१०४८९२१३५४	२७४६८४९४७	२६.१९	१२७८९९४८५५	३९९३८४०१२	३१.२३	२१.९३	४५.४०

२.२.६ शीर्षकगत खर्च स्थिति

समीक्षा अवधिमा सार्वजनिक निर्माणमा रु.३१ अर्ब ४० करोड ३८ लाख, भवन निर्माणमा रु.८ अर्ब २४ करोड १४ लाख र सवारी साधनमा रु.२ अर्ब २४ करोड ३८ लाख खर्च भएको छ।

२.३ राजस्व परिचालन

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को वार्षिक बजेट सार्वजनिक गर्दा करका दरहरूमा वृद्धि नगरी करको दायरा विस्तार, स्वेच्छिक कर सहभागिता अभिवृद्धि एवं कर कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत राजस्वको परिचालन गर्ने उद्देश्य लिई राजस्व नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गरिएको थियो। चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा राजस्वको अंशबाट ५७.०८ प्रतिशत योगदान रहने गरी रु.७ खर्ब ३० अर्ब ५ करोड राजस्व परिचालन गर्ने लक्ष्य लिइएको छ।

२.३.१ समीक्षा अवधिमा हासिल भएका राजस्वसँग सम्बन्धित मुख्य मुख्य उपलब्धिहरू

- केन्द्रीय राजस्व बोर्डको गठनसम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार गरी परामर्शको लागि नेपाल कानून आयोगमा पठाइएको तथा सो मस्यौदालाई अन्तिम रूप प्रदान गर्न अर्थ मन्त्रालय र कानून आयोगबाट संयुक्त रूपमा अध्ययन भई प्रतिवेदन तयारीको अन्तिम चरणमा रहेको।
- आन्तरिक राजस्व विभागको दोस्रो पाँच वर्षीय रणनीतिपत्र (2nd Strategic Plan) र भन्सार विभागको पाँचौँ चरणको भन्सार सुधार तथा आधुनिकीकरण रणनीति तथा कार्ययोजना, २०१७-२०२१ कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- कर कानूनहरूलाई एकीकृत गरी सरल बनाउन आन्तरिक राजस्व विभागबाट एकीकृत कर संहिता (Integrated Tax Code) को प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भइरहेको।
- राजस्व चुहावटजन्य आर्थिक गतिविधिलाई नियन्त्रण गरी स्वच्छ अर्थतन्त्र निर्माणका लागि राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ मा समसामयिक संशोधन गर्न संशोधन मस्यौदा तयार भएको।
- राजस्व अनुसन्धान कार्यलाई नतिजामूखी बनाउन सम्भावित राजस्व जोखिमको क्षेत्र पहिचान गर्नका लागि राजस्व जोखिमका परिसूचकहरू परिमार्जन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।
- बजेट बक्तव्यमा उल्लिखित समग्र राजस्व नीति तथा कार्यक्रमहरूको कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।
- राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Revenue Management Information System ; RMIS) सबै जिल्लामा विस्तार गरिएको।
- विभागका समग्र कार्यसम्पादनलाई नतिजामूखी बनाई विभागीय प्रमुखहरूको जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न मन्त्रालयका सचिव तथा विभागीय प्रमुखहरूबीच कार्यसम्पादन करार सम्झौता भई सो अनुरूप कार्य भइरहेको र सोको नियमित अनुगमन समेत गर्ने गरिएको।
- मूल्य अभिवृद्धि करमा देखिएको विद्यमान विल विजकसम्बन्धी समस्या समाधान गरी राष्ट्रिय कराधारको संरक्षण र कर प्रणाली सुधारको लागि Central Billing Monitoring System (CBMS) प्रणाली नमूनाको रूपमा लागू गरिएको।

- करदाताहरूले राजस्व दाखिला गर्ने प्रयोजनका लागि विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली लागू गर्न विकास गर्नुपर्ने पूर्वाधारको अध्ययनका लागि गठित कार्यदलहरूबाट प्राप्त प्रतिवेदनवमोजिम गर्नुपर्ने कानूनी सुधार र प्रणाली विकासका कार्यहरू भईरहेको।
- नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहबीच राजस्व बाँडफाँट गर्ने प्रयोजनको लागि अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले व्यवस्था गरेका विभाज्य कोषहरूको व्यवस्था गर्न समिति गठन भई कार्य भइरहेको।
- गैरकरको दायरा विस्तार तथा विद्यमान दरलाई समसामयिक बनाउन गैरकर असूल गर्ने सबै सरकारी निकायहरूसँग प्रारम्भिक छलफल भई प्रतिवेदन तयार भइरहेको।
- समीक्षा अवधिमा त्रि. वि. विमानस्थल, धनगढी, रसुवा र गौर भन्सार कार्यालयहरूमा ASYCUDA World System विस्तार गरिएको।
- निकासी पैठारी व्यापारलाई व्यवस्थित गर्न आयात निर्यात संकेत नम्बर (EXIM CODE) प्रदान गर्ने कार्य मिति २०७४ श्रावण १ गतेदेखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। समीक्षा अवधिमा करिव १३ हजार आयात निर्यातकर्ताहरूले Exim Code प्राप्त गरेको।
- यस अवधिमा आयकरतर्फ ९४,८५०, मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ १०,३६० र अन्तःशुल्कतर्फ ९,१७० थप करदातालाई करको दायरामा ल्याइएको।
- मदिराको बोटलमा Shrink cap तथा वियरको प्रत्येक बोटलमा अन्तःशुल्क स्टीकर लगाउने व्यवस्था कार्यान्वयन गरिएको।

२.३.२ राजस्व संकलनको अवस्था

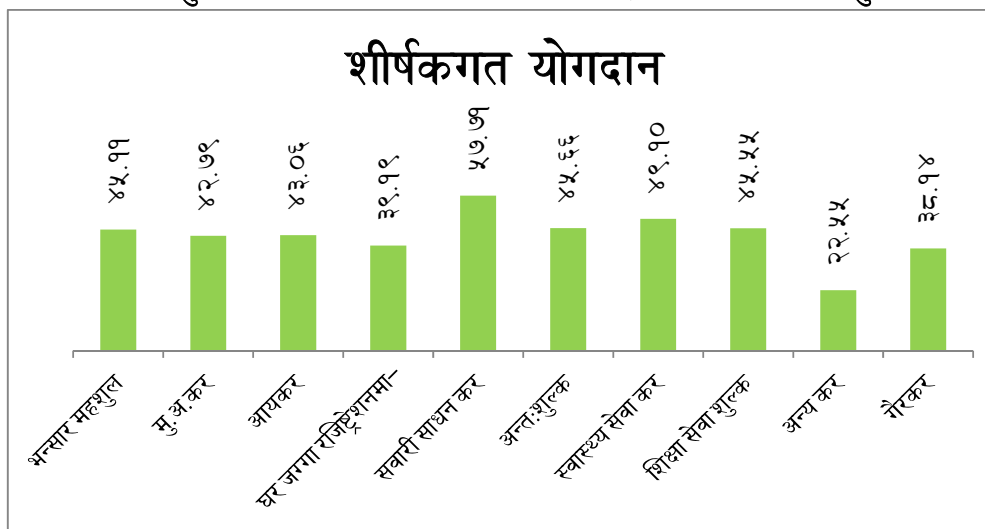
- आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा राजस्व संकलनको वार्षिक लक्ष्य रु.७ खर्ब ३० अर्ब ५ करोड ५५ लाख रहेको छ। समीक्षा अवधिसम्ममा राजस्वको लक्ष्य रु.३ खर्ब ३४ अर्ब १४ करोड ३० लाख रहेकोमा रु.३ खर्ब ३५ अर्ब १० करोड असुली भई लक्ष्यको तुलनामा १००.२९ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४५.९० प्रतिशत प्रगति भएको छ।
- यो असुली गत आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा २०.७३ प्रतिशतले बढी रहेको छ।
- समीक्षा अवधिमा संकलित राजस्वमध्ये कर राजस्वतर्फ लक्ष्य रु.३ खर्ब ७ अर्ब ९६ करोड ४१ लाख रहेकोमा रु.२ खर्ब ९६ अर्ब ९६ करोड २२ लाख अर्थात् लक्ष्यको तुलनामा ९६.४३ प्रतिशत र गैर कर राजस्वतर्फ लक्ष्य रु.२६ अर्ब १७ करोड ८९ लाख रहेकोमा रु.३८ अर्ब १३ करोड ७७ लाख अर्थात् लक्ष्यको तुलनामा १४५.६८ प्रतिशत प्रगति भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा संकलित राजस्वमध्ये कर राजस्वतर्फ लक्ष्य रु.२ खर्ब ३६ अर्ब ०६ करोड ५४ लाख रहेकोमा रु.२ खर्ब ५५ अर्ब ६६ करोड ८७ लाख अर्थात् लक्ष्यको तुलनामा १०८ प्रतिशत र गैर कर राजस्वतर्फ लक्ष्य रु.२२ अर्ब ६७ करोड ४९ लाख रहेकोमा रु.२१ अर्ब ९० करोड २८ लाख अर्थात् लक्ष्यको तुलनामा ९६.६ प्रतिशत प्रगति भएको थियो। उल्लेखित तथ्याङ्कहरूको आधारमा विश्लेषण गर्दा यो वर्षको ६ महिनामा कर राजस्वको संकलनको अवस्था अपेक्षानुरूप भएको देखिदैन।

- यस अवधिमा संकलित कर राजस्व रु.२ खर्व ९६ अर्व ९६ करोड २२ लाख रहेकोमा आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर, भन्सार महसुल तथा अन्तःशुल्कको योगदान क्रमशः २४.२५ प्रतिशत, ३१.१२ प्रतिशत, २०.८६ प्रतिशत तथा १५.८२ प्रतिशत रहेको छ।
- समीक्षा अवधिमा संकलित कर राजस्वको शीर्षकगत योगदानलाई तलको वृत्तचित्रमा समेत प्रस्तुत गरिएको छ।

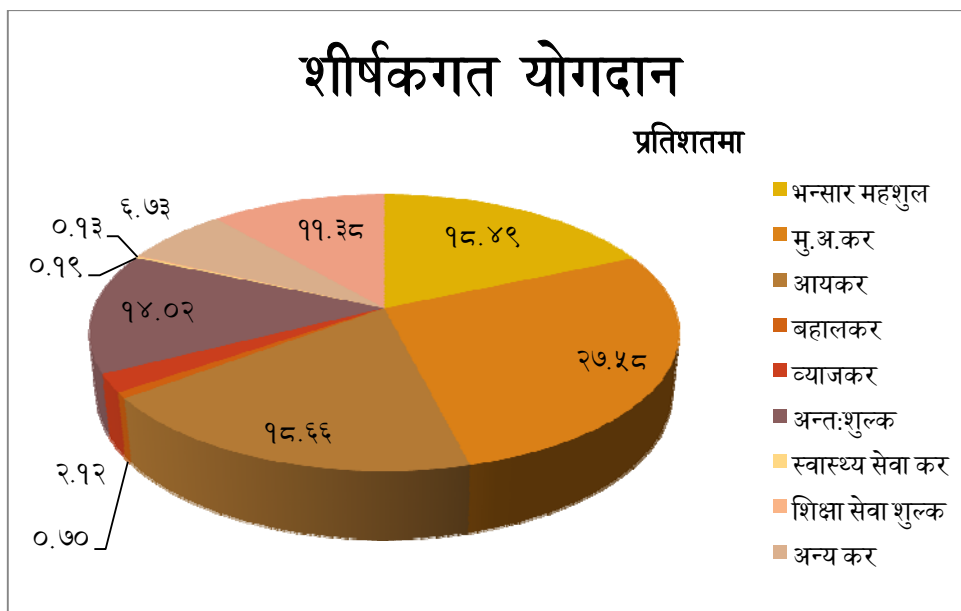
कर राजस्वको शीर्षकगत योगदान

कुल राजस्व संरचनाको विश्लेषण गर्दा मूल्य अभिवृद्धि कर २७.५८ प्रतिशत, आयकर २१.४९ प्रतिशत, भन्सार महसुल १८.४९ प्रतिशत, अन्तःशुल्क १४.०२ र गैरकर ११.३८ प्रतिशत रहेको छ।

वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ पौष महिनासम्मको राजस्व असुलीको स्थिति

- यस अवधिमा गैर कर राजस्व संकलन गत आर्थिक वर्षको यही अवधिको संकलनको तुलनामा उच्च दरले वृद्धि भएको (७४.१२ प्रतिशत) देखिन्छ।

- शीर्षकगत रूपमा हेर्दा पूर्वाधार कर, आन्तरिक उत्पादनतर्फको अन्तःशुल्क, बहाल कर, ब्याज कर र गैरकर मात्र लक्ष्य अनुरूप संकलन भएको छ भने राजस्व असुलीमा मुख्य योगदान गर्ने मूल्य अभिवृद्धि कर, आयकर, अन्तःशुल्क (पैठारी), घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर, सवारी साधन कर लक्ष्य अनुरूप संकलन भएको देखिएन।

२.३.३ शीर्षकगत राजस्व संकलनको अवस्था

मूल्य अभिवृद्धि कर

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रू.२ खर्व १५ अर्व ९६ करोड ८७ लाख ९४ हजार लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिमा रू.१ खर्व ८२ करोड २७ लाख २५ हजार लक्ष्य रहेकोमा रू.९२ अर्व ४० करोड ७३ लाख ६१ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ९१.६५ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४२.७९ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा २३.६२ प्रतिशतले बढी रहेको छ। संकलित मूल्य अभिवृद्धि करमा पैठारीको योगदान ६२.३६ प्रतिशत र आन्तरिक उत्पादन, बिक्री र सेवाको योगदान ३७.६४ प्रतिशत रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको यस अवधिमा रू.७६ अर्व ९५ करोड ७९ लाख लक्ष्य रहेकोमा रू.७४ अर्व ७४ करोड ९६ लाख ८५ हजार असुली भई संकलित मूल्य अभिवृद्धि करमा पैठारीको योगदान ६१.७४ प्रतिशत र आन्तरिक उत्पादन, बिक्री र सेवाको योगदान ३८.२६ प्रतिशत रहेको थियो।

राजस्व परिचालनको मुख्य स्रोतको रूपमा रहेको मूल्य अभिवृद्धि करको असुली सन्तोषजनक देखिएन। आन्तरिक बजारमा बिल लिनेदिने प्रथाको कमी, सघन बजार अनुगमनको अभाव जस्ता कारणले गर्दा मू.अ.करमा दर्ता भएका करदाताहरूको ३०.०४ प्रतिशत संख्या नन् फाइलर (Non Filer) हुनु, फाइलरमध्ये ३३.८८ प्रतिशत शून्य विवरण (Zero Filer), ५३.५८ प्रतिशत क्रेडिट विवरण हुनु र १२.५४ प्रतिशत संख्यामा डेबिट विवरण हुनुले मू.अ.कर असुलीको अवस्था निराशाजनक रहेको देखिन्छ। राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित निकायले यस्ता करदाताहरूको खोजी गरी तोकिएको लक्ष्य हासिल गर्नुपर्ने अवस्था देखिएको छ।

आयकर

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा आयकरतर्फ रू.१ खर्व ६७ अर्व १९ करोड ७५ लाख ६२ हजार वार्षिक लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिमा रू.७४ अर्व १४ करोड ५७ लाख ६३ हजार लक्ष्य रहेकोमा रू.७२ अर्व १४ लाख ८६ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ९७.११ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४३.०६ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा १६.३५ प्रतिशतले बढेको छ। संकलित आयकर राजस्वमा आयकर, बहालको आयकर र व्याजको आयकरको योगदान क्रमशः ८६.८५ प्रतिशत, ३.२७ प्रतिशत र ९.८८ प्रतिशत रहन गएको छ। गत आर्थिक वर्षको यस अवधिमा रू.५६ अर्व ५५ करोड १३ लाख लक्ष्य रहेकोमा रू.६१ अर्व ८८ करोड ६१ लाख असुली भई संकलित आयकर राजस्वमा आयकर, बहालको आयकर र व्याजको आयकरको योगदान क्रमशः ९०.८३ प्रतिशत, ३.१९ प्रतिशत र ५.९८ प्रतिशत रहेको थियो।

स्वयंकर निर्धारण प्रणालीमा आधारित यस कर प्रणाली अन्तर्गत आयकरमा दर्ता भएका व्यावसायिक करदाताहरू ९९०४३१ मध्ये ५२९६६५ करदाताहरू कर विवरण नबुझाउने (नन् फाइलर- Non Filer) रहेका छन्। व्यवसायिक करदाताहरू Non Filer रहेको देखिनु कर प्रशासनको कमजोरीको रूपमा लिनुपर्दछ। निरन्तर नोकसानीमा आयविवरण पेश गर्ने तर व्यवसाय वा उद्योगको थप विस्तार

गरिरहने करदाताहरू र Non Filer रहने करदाता उपरको कारवाहीलाई थप सशक्त बनाउन सकिएमा आयकरको लक्ष्य हासिल गर्न सकिन्छ।

अन्तः शुल्क

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा अन्तःशुल्कतर्फ रू.१ खर्व २ अर्व ८८ करोड १३ लाख १ हजार लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिमा रू.४६ अर्व ७५ करोड ९३ लाख ९६ हजार लक्ष्य रहेकोमा रू.४६ अर्व ९७ करोड ९३ लाख ३५ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा १००.४७ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४५.६६ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा ७.०६ प्रतिशतले बढी रहेको छ। संकलित अन्तःशुल्कमा पैठारी र आन्तरिक उत्पादनको योगदान क्रमशः ४४.३२ प्रतिशत र ५५.६८ प्रतिशत रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको यस अवधिमा रू.३६ अर्व ७८ करोड ३४ लाख लक्ष्य रहेकोमा रू.४३ अर्व ८८ करोड १३ लाख ६३ हजार असुली भई संकलित अन्तःशुल्कमा पैठारी र आन्तरिक उत्पादनको योगदान क्रमशः ५१.९६ प्रतिशत र ४८.०४ प्रतिशत रहेको थियो।

यस अवधिमा तेस्रो चरणको स्थानीय तह, प्रदेश र संघीय संसद्का लागि भएको निर्वाचन लगायतका कारणबाट भएको खर्चको कारणले अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तुको खपत उल्लेख्य भएपनि अन्तःशुल्क राजस्व असूलीमा देखिएको प्रवृत्ति भने संतोषजनक देखिँदैन। आन्तरिक उत्पादन सही रूपमा नदेखाउने अवस्थाले अन्तःशुल्क, मू.अ.कर र आयकर समेत चुहावट हुने सम्भावना रहन्छ। सम्बन्धित कर प्रशासनले यस्ता प्रकृतिका उद्योगहरू खासगरी मदिरा, सूतिजन्य उद्योग, सिमेन्ट, छड उद्योगहरूको कच्चा पदार्थको खरिद, खपत, उत्पादन र मौज्जातको विवरण भिडान गरी नतिजामूखी अनुसन्धान गर्नुपर्ने देखिएको छ।

भन्सार महसुल

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा भन्सार महसुलतर्फ रू.१ खर्व ३७ अर्व ३२ करोड ७१ लाख ८६ हजारको लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिसम्ममा रू.६३ अर्व १७ करोड ५ लाख ६ हजार लक्ष्य रहेकोमा रू.६१ अर्व ९५ करोड ६ लाख ७२ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ९८.०७ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४५.११ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा ११.७२ प्रतिशतले बढी रहेको छ। संकलित भन्सार महसुलमा पैठारी महसुलको योगदान ८८.३० प्रतिशत रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको यस अवधिमा रू.४८ अर्व १८ करोड ४ लाख लक्ष्य रहेकोमा रू.५५ अर्व ४५ करोड ३७ लाख २ हजार असुली भई संकलित भन्सार महसुलमा पैठारी महसुलको योगदान ८८.६९ प्रतिशत रहेको थियो।

स्वदेशी उत्पादनमा आएको हास र उपभोगमा आएको वृद्धिले आयातलाई प्रवर्द्धन गरेको पृष्ठभूमिमा भन्सार राजस्व असूलीमा उल्लेख्य वृद्धि हुनुपर्ने हो तर आयात वृद्धिको अनुपातमा भन्सार राजस्व परिचालन हुन सकेको देखिँदैन। भन्सार महसुल प्रयोजनका लागि मालवस्तु मूल्याङ्कन गर्दा यथार्थपरक नहुनाले पैठारी महसुलका अतिरिक्त आन्तरिक बजारबाट समेत राजस्व उठ्न सकेको छैन। कारोबार मूल्यलाई यथार्थपरक बनाउन आन्तरिक बजारको कारोबार मूल्यका आधारमा समेत आधारमूल्य (Base Value) तय गर्नुपर्ने अवस्था देखिएको छ। मालवस्तुको नाम, गुणस्तर आधार आदि फरक घोषणा गरी पैठारी गर्ने उपर कडा कारवाही गर्नुका साथै चोरी पैठारी नियन्त्रणको अभियान नै सञ्चालन गर्न सुरक्षा निकायहरूलाई समेत जिम्मेवार बनाई परिचालन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।

शिक्षा सेवा शुल्क

चालु आर्थिक वर्षमा शिक्षा सेवा शुल्कतर्फ रू.९९ करोड १५ लाख ३५ हजार लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिमा रू.५७ करोड ५० लाख ९० हजार लक्ष्य रहेकोमा रू.४५ करोड १६ लाख ७६ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ७८.५४ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४५.५५ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा १७.३३ प्रतिशतले बढी रहेको छ।

शिक्षण सेवाका क्रियाकलापलाई खण्डीकरण गरी सानो अंश मात्र शिक्षण शुल्क कायम गरी यस्तो कर छली हुने गरेको छ। शिक्षण क्रियाकलापसँग सबै शुल्कलाई शिक्षण शुल्क मानी करारोपण गर्न कानूनी व्यवस्था गर्नुपर्ने र शिक्षा सेवा शुल्क दाखिला नगर्ने उपर कारवाही गर्न सघन अनुगमन हुनुपर्दछ।

स्वास्थ्य सेवा कर

चालु आर्थिक वर्षमा स्वास्थ्य सेवा करतर्फ वार्षिक रू.१ अर्ब, २७ करोड ४ लाख ४ हजार लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिसम्ममा रू.७७ करोड ४९ लाख ४६ हजारको लक्ष्य रहेकोमा रू.६२ करोड ३७ लाख ३४ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ८०.४९ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ४९.१० प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा १८.०२ प्रतिशतले बढी रहेको छ। अधिक राजस्व संकलनको सम्भावना भएको यो करको दायरा विस्तारका लागि प्रभावकारी अनुगमनको खाँचो देखिएको छ।

घर जग्गा रजिष्ट्रेशनमा लाग्ने कर

चालु आर्थिक वर्षमा घर जग्गा रजिष्ट्रेशनमा लाग्ने करतर्फ रू.१८ अर्ब ४१ करोड १३ लाख १९ हजार लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिसम्ममा रू.९ अर्ब २० करोड ५६ लाख ६० हजार लक्ष्य रहेकोमा रू.७ अर्ब २१ करोड ५१ लाख १३ हजार असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ७८.३८ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ३९.१९ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा ७३.८१ प्रतिशत मात्र रहेको छ। घरजग्गाको कारोबारमा देखिएको सुस्तताका कारणले असुली कम भएको विश्लेषण गरिएपनि रजिष्ट्रेशन पारित गर्ने प्रयोजनार्थ कायम गर्ने मूल्यलाई यथार्थ कारोबारमा आधारित बनाउन सके यो राजस्व लक्ष्य अनुरूप संकलन हुने देखिन्छ।

सवारी साधन कर

चालु आर्थिक वर्षमा सवारी साधन करतर्फ रू.९ अर्ब ८८ करोड ७० लाख २१ हजार लक्ष्य रहेको छ। समीक्षा अवधिसम्ममा रू.६ अर्ब १२ करोड ९९ लाख ५३ हजारको लक्ष्य रहेकोमा रू.५ अर्ब ७० करोड ५६ लाख ७८ हजार असुली भई ६ महिनाको लक्ष्यको तुलनामा ९३.०८ प्रतिशत र वार्षिक लक्ष्यको ५७.७१ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यो असुली गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिको लक्ष्यको तुलनामा १६.०३ प्रतिशतले बढी रहेको छ।

२.३.४ राजस्व परिचालनमा देखिएका चुनौतीहरू

समीक्षा अवधिमा राजस्व नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको क्रममा राजस्व परिचालनमा देहायका चुनौतीहरू देखापरेका छन्।

- संघीय संविधानको कार्यान्वयन, मौलिक हकहरूको प्रचलन र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरिएका प्रतिवद्धताहरूको पालना गर्दै आन्तरिक स्रोतको परिचालन गर्ने,

- सार्वजनिक खर्चको बढ्दै गएको आयतनबमोजिम राजस्व परिचालन गर्ने,
- संघीय वित्त प्रणालीको सवलीकरणको लागि राष्ट्रिय कराधारको संरक्षण र आर्थिक पारदर्शिता प्रबर्द्धन गर्ने,
- लक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्दै व्यापार घाटा न्यून गर्ने, पूँजीगत खर्चको वृद्धि गरी समष्टिगत आर्थिक व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउने,
- सार्वजनिक खर्चमा परेको दबाव तथा हालसम्मको राजस्व संकलनको विश्लेषण गर्दा तोकिएको लक्ष्यभन्दा बढी राजस्व संकलन गर्ने,
- अनौपचारिक अर्थतन्त्रलाई करको दायरामा ल्याई वैध व्यापारलाई प्रोत्साहन गर्ने ,
- व्यवसायमैत्री कर प्रणालीको कार्यान्वयनबाट अर्थतन्त्रलाई गतिशील बनाउने,
- आर्थिक गतिविधिहरूको विस्तार र लगानी उत्प्रेरित गर्ने गरी राजस्व नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने,
- कर कानूनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत स्वेच्छिक कर सहभागिता मार्फत कर राजस्वमा अभिवृद्धि ल्याउने,
- विद्युतीय माध्यममा आधारित स्वचालित कर प्रणालीको विकास गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा आधारित कर माथिको निर्भरता घटाउँदै आन्तरिक राजस्वको परिचालनलाई सुदृढ गर्ने,
- नयाँ आर्थिक क्रियाकलाप अनुकूल कर नीति र क्रियाकलापहरूको अन्तर मिलान गर्ने,
- व्यापार सहजीकरण, संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि र प्रक्रियागत सुधारका माध्यमबाट प्रशासनिक तथा कर सहभागिता लागत न्यून गरी स्वेच्छिक कर परिपालनामा वृद्धि गर्ने।

२.३.५ राजस्व संकलनमा सुधारका सम्भावनाहरू

- चालु आर्थिक वर्षको बजेट यथासमयमा पारित भएको र पुनर्निर्माणसम्बन्धी कामले गति लिने अवस्था देखिएकोले पूँजीगत खर्च वृद्धि भई आर्थिक गतिविधिमा विस्तार भए सँगै राजस्व संकलनमा वृद्धि हुन सक्ने,
- कर प्रणालीको आधुनिकीकरणका लागि सूचना प्रविधिको उपयोगबाट कार्यसम्पादन स्तरमा सुधार, कर चुहावट नियन्त्रण तथा व्यवसायको लागत कम भई कर परिपालनाको स्तरमा सुधार हुने,
- ठूला भन्सार कार्यालयहरूमा वेभमा आधारित आसिकुडा वर्ल्ड प्रणाली सञ्चालनमा आएकोले भन्सार जाँचपास प्रक्रिया छिटो, छरितो तथा लागत प्रभावी हुने,
- केन्द्रीय विजक अनुगमन प्रणालीको कार्यान्वयन तथा प्रभावकारी बजार अनुगमनका माध्यमबाट विल विजक लिने प्रवृत्तिमा सुधार आई राजस्व संकलनमा वृद्धि हुन सक्ने,
- बक्यौता संकलनमा तदारुकता ल्याई राजस्व असुलीमा बढोत्तरी ल्याउन सकिने,
- वित्तीय उत्प्रेरणा र नियमनकारी छुटका प्रावधानले व्यवसायमा सहजीकरण हुने र अर्थतन्त्रमा थप गतिशीलता आई राजस्व असुलीमा सहयोग पुग्न सक्ने,
- विद्युतीय भुक्तानीको कार्यान्वयनबाट करदाताहरूको व्यावसायिक लागत घट्न गई स्वेच्छिक कर सहभागितामा अभिवृद्धि हुन जाने।

- गैरकरका दरहरूलाई लागत प्रभावी र समसामयिक बनाउन आर्थिक ऐनबाट दरहरूमा संशोधन गर्ने
- राजस्व प्रशासनमा कार्यसम्पादनमा आधारित सरुवा प्रणालीको व्यवस्था गरी कार्यसम्पादन प्रति अभिप्रेरित गर्ने।
- भन्सारमा हुने न्यूनविजकीकरणलाई नियन्त्रणमा लिने।

निष्कर्ष

राज्यले आन्तरिक साधन परिचालनका लागि अवलम्बन गरेको नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, प्रविधिमैत्री कार्य सञ्चालन व्यवस्था र दक्ष, सक्षम र अनुभवी जनशक्ति परिचालनका वावजूद पनि समीक्षा अवधिमा लक्ष्यअनुरूप राजस्व असूली हुन सकेको देखिएन। आन्तरिक राजस्वको मुख्य स्रोतको रूपमा रहेको मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका करदाताको संख्या ३०.०४ प्रतिशतले विवरण नबुझाउनु (Non Filer) विवरण बुझाएका (Filer) मध्ये ३३.८८ प्रतिशत शून्य विवरणको संख्या हुनु, १२.५४ प्रतिशत डेबिट विवरण र ५३.५८ प्रतिशत क्रेडिट विवरणको अवस्था हुनु तथा बिल लिने/दिने व्यवस्थामा कमी रहनु जस्ता पक्षलाई हेर्दा करदाताको कर अनुपालना (Compliance) को अवस्था कमजोर देखिएको छ। आयकरको दायित्व न्यून गर्न बढी खर्च दाबी गर्ने, बिक्री नदेखाउने, उत्पादन नदेखाउने जस्ता कार्यहरू पनि अनुसन्धानको क्रममा देखिएका छन्। यसलाई नियन्त्रण गर्न आन्तरिक राजस्व प्रशासनले सघन बजार अनुगमन गर्नुपर्ने देखिएको छ। कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा राजस्वको हिस्सा अपेक्षाकृत बढ्न नसकेको र अनौपचारिक अर्थतन्त्रमा रहेको कारोबारलाई करको दायरामा ल्याउन सकिएको छैन। कर परीक्षण तथा अनुसन्धान कार्यको प्रगति हेर्दा प्रति करदाताको Yield को अवस्था ज्यादै न्यून रहेको छ। कर परीक्षणबाट देखिने Yield न्यून हुँदा कर परीक्षण कार्यको प्रभावकारिता देखिएन। व्यापार व्यवसायमा अवलम्बन गरिएको नवीन प्रविधिसँगै राजस्व जोखिमका क्षेत्रहरूमा परिवर्तन आएको छ। राजस्व जोखिमका क्षेत्रमा मात्र वस्तुनिष्ठ आधारमा करदाता छनौट गरी करपरीक्षण तथा अनुसन्धान गर्न सकिएमा Yield बढ्नुको साथै करदाताको अनुपालनाको अवस्थामा वृद्धि हुन जान्छ। तसर्थ, राजस्व जोखिमका नविन क्षेत्रको पहिचान गर्ने, सघन बजार अनुगमन गर्ने र राजस्व जोखिमको वस्तुनिष्ठ सूचकका आधारमा सूचनामा आधारित अनुसन्धानात्मक कर परीक्षण (Information Based Investigation) गर्ने पद्धति बसाल्नु पर्दछ।

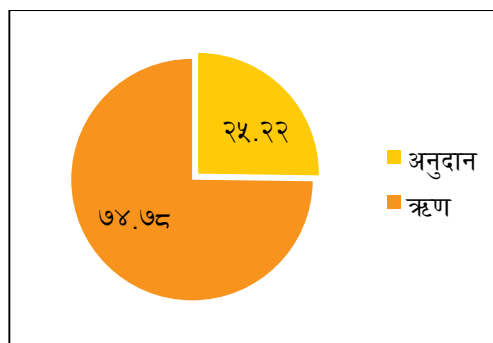
सीमा क्षेत्रमा हुने अवैध कारोबारलाई नियन्त्रण गर्न सम्बन्धित सबै निकायको समन्वयमा चोरी निकासी पैठारी नियन्त्रण गर्नु पर्दछ। मालवस्तुको नाम, आकार, गुणस्तर र परिमाणको गलत घोषणा गर्ने, सही वर्गीकरण नगर्ने र कारोबार मूल्य सही नदेखाउने अवस्थाले राजस्व असूलीमा असर गरेकोले यस्ता मालवस्तु पैठारी गर्ने पैठारीकर्तालाई कानूनबमोजिम कडा कारवाही गर्नुपर्दछ। शिक्षा सेवा शुल्क वापत लिइने रकमलाई विभिन्न शीर्षकमा आय खण्डीकरण गरी न्यून आय देखाई शिक्षा सेवा शुल्क न्यून असूल गर्ने अवस्थाको अन्त्य गर्न सबै शैक्षिक क्रियाकलापमा शिक्षा सेवा शुल्क लगाई असूल गर्नुपर्दछ। मालपोतमा रजिष्ट्रेशन प्रयोजनका लागि जग्गाको मूल्याङ्कन न्यून हुँदा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लगायत पूँजीगत लाभकर छलिने तर सोही जग्गा सरकारी मुआब्जा प्रयोजनका लागि अधिक मूल्य निर्धारण गर्ने गर्दा राज्यको ढुकुटीबाट बढी रकम खर्च गर्नुपर्ने अवस्था रहेकोले जग्गाको मूल्य निर्धारण वास्तविक बनाई यसमा कायम गर्नुपर्दछ। अतः कर प्रशासनले आन्तरिक बजार अनुगमन गर्ने, नतिजामुखी र प्रदर्शनीय प्रभाव पर्ने गरी करपरीक्षण तथा अनुसन्धान गर्ने, करदाताको परिपालनाको स्तर बढाउने, भन्सारमा गलत घोषणा गर्ने उपर कडा कारवाही गर्ने र राम्रो काम गर्नेलाई थप प्रोत्साहित गर्न सकिएमा आन्तरिक साधन परिचालनको स्तर बढाई मुलुकको तीव्र विकासका लागि आवश्यक पर्ने स्रोतको व्यवस्था सहज रूपमा गर्न सकिने अवस्था रहेको छ।

२.४ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालन

२.४.१ बजेटमा वैदेशिक सहायताको अवस्था

चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा वैदेशिक सहायता अन्तर्गत अनुदानबाट रू.७२ अर्ब १६ करोड ७६ लाख (२५.२२ प्रतिशत) र ऋणबाट रू.२ खर्व १४ अर्ब ३ करोड ५४ लाख (७४.७८ प्रतिशत) गरी जम्मा रू.२ खर्व ८६ अर्ब २० करोड ३० लाख परिचालन गर्ने लक्ष्य रहेको छ। यो कुल बजेटको २२.३८ प्रतिशत हो, यो रकम गत वर्षको वैदेशिक सहायताको अनुमान भन्दा ५.७३ प्रतिशतले घटी छ।

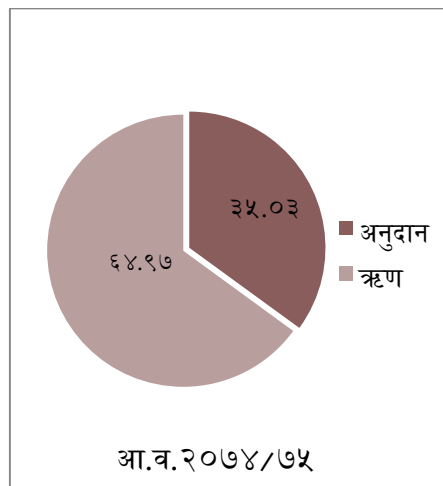
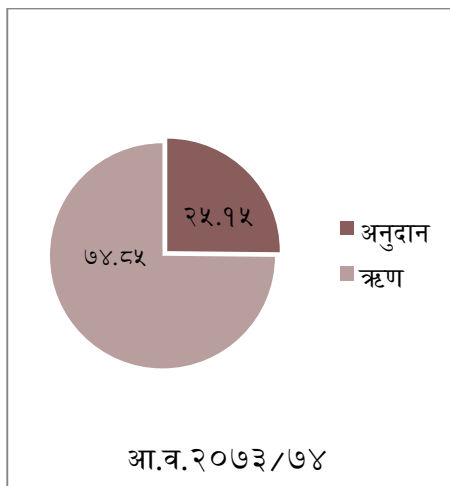
बजेटमा वैदेशिक सहायताको अवस्था

२.४.२ वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता

समीक्षा अवधिसम्ममा विभिन्न विकास आयोजना कार्यान्वयनको लागि रू.९४ अर्ब १८ करोड २० लाख बराबरको वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता प्राप्त भएको छ। यस मध्ये रू.६१ अर्ब १९ करोड २० लाख अनुदान (६४.९७ प्रतिशत) र रू.३२ अर्ब ९९ करोड बराबरको सहूलियतपूर्ण ऋण सहायता (३५.०३ प्रतिशत) रहेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता रू.१ खर्व ५२ अर्ब ३१ करोड ३१ लाख रहेको थियो। उक्त रकम मध्ये अनुदानतर्फ रू.३८ अर्ब ३० करोड २७ लाख अनुदान (२५.१५ प्रतिशत) र रू.१ खर्व १४ अर्ब १ करोड बराबरको सहूलियतपूर्ण ऋण सहायता (७४.८५ प्रतिशत) रहेको थियो।

वैदेशिक सहायता प्रतिवद्धताको वर्तमान अवस्था

तालिका नं. २.०७ वैदेशिक सहायता प्रतिबद्धता, वार्षिक बजेटमा वैदेशिक सहायता प्राप्ति र खर्चको अवस्था

रकम रु.दशलाखमा

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष २०७३/७४			आर्थिक वर्ष २०७४/७५			वृद्धि प्रतिशत
		अनुदान	ऋण	जम्मा	अनुदान	ऋण	जम्मा	
१	प्रतिबद्धता पहिलो ६ महिना	३८३५७	११३९५६	१५२३१३	६११९२	३२९९०	९४१८२	-३८.१७
२	वार्षिक बजेट	१०६८९६	१९५७९६	३०२६१२	७२९६७	२१४०३५	२८६२०२	-५.४२
३	खर्च पहिलो ६ महिना (कोष प्रणाली मार्फत)	१५६६३	१४३१७	२९९८०	७५६३	१७९५८	२५५२१	-१४.८७
४	खर्च पहिलो ६ महिना (सोझै भूक्तानीतर्फ)	११०	८६०	९७०	१४८	७२	२२०	-७७.३१

२.४.३ वैदेशिक सहायताको सोधभर्ना स्थिति

चालु आर्थिक वर्षको शुरुमा वैदेशिक सहायतातर्फ नेपाल सरकारको स्रोतबाट खर्च भई सोधभर्ना प्राप्त गर्नुपर्ने रकम रु.४२ अर्ब ९५ करोड ९४ लाख रहेकोमा समीक्षा अवधिमा रु.२६ अर्ब १९ करोड ११ लाख सोधभर्ना प्राप्त भइसकेको छ। गत वर्षको सोही अवधिमा रु.३६ अर्ब ९६ करोड ९ लाख सोधभर्ना लिनु पर्ने रकम रहेकोमा रु.२१ अर्ब ९३ करोड ८४ लाख शोधभर्ना प्राप्त भएको थियो।

२.४.४ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालनमा देखा परेका प्रमुख समस्याहरू

- मुलुक संघीय संरचनामा रूपान्तरण भएको अवस्थामा वैदेशिक सहायता परिचालनको लागि सोहीअनुसारको नीतिगत व्यवस्था (विकास सहायता नीति, विकास सहायता परिचालन मार्गदर्शन आदि) तयार हुन बाँकी रहेको।
- प्रतिबद्धताअनुसारको सहायता रकम प्राप्त हुन नसकेको।
- सोधभर्ना लिन ठूलो रकम बाँकी रहेको।
- अझै पनि सहायता रकमको केही अंश राष्ट्रिय बजेट प्रणाली बाहिरबाट परिचालन हुने गरेको।
- परियोजना बैंक तयार हुन नसकेको।
- परियोजनाहरू समयमै निर्दिष्ट गुणस्तर र लागतमा सम्पन्न हुन नसकेको।
- विकास सहायता नीतिबाट वैदेशिक सहायताको सीमा कायम गरिएको भएता पनि विभिन्न तरिकाबाट सहायता खण्डीकरण गर्ने समस्या कायमै रहेको।
- अर्थ मन्त्रालय बाहिरबाटै विकास साझेदारहरूसँग सम्पर्क स्थापित गर्ने प्रवृत्ति कायमै रहेको।
- अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाद्वारा परिचालन हुने वैदेशिक सहायताको उचित नियमन र अनुगमन हुन नसक्दा यसको प्रभावकारिता अत्यन्तै न्यून देखिएको।

२.४.५ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन गर्नुपर्ने सुधार

- संघीय संरचनाअनुसारको विकास सहायता नीति तथा परिचालनका मापदण्डहरू तयार गर्नुपर्ने।
- सम्पूर्ण सहायता रकमलाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीको माध्यमबाट परिचालनको लागि अझ बढी प्रयत्न गर्नुपर्ने।
- आयोजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्ने।
- परियोजना बैंक तयार गरी सोहीअनुसार वैदेशिक स्रोतको खोजी गर्नुपर्ने।

- सहायताको खण्डीकरण रोक्न विकास सहायता नीतिमा भएको व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने।
- अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाद्वारा परिचालन हुने वैदेशिक सहायताको प्रभावकारिताको लागि समयानुकूल कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था हुनुपर्ने।

२.४.६ आन्तरिक ऋण परिचालन

- गत आर्थिक वर्षको समीक्षा अवधिमा आन्तरिक ऋण नलिएकोमा यस समीक्षा अवधिमा रू.१ खर्व १४ अर्व ७९ करोड आन्तरिक ऋण उठाई सकिएको छ जुन चालु आर्थिक वर्षको कुल आन्तरिक ऋण सीमा रू.१ खर्व ४५ अर्वको ७९.१६ प्रतिशत हुन आउँछ।

परिच्छेद ३ राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको प्रगति अवस्था

नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि विभिन्न १७ वटा आयोजनाहरूलाई राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाका रूपमा वर्गीकरण गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा ४ वटा आयोजना समेत थप गरी हाल २१ वटा आयोजनाहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। मुलुकको अर्थतन्त्रको मेरुदण्डका रूपमा रहेका ऊर्जा, सडक, रेल, सिँचाइ, खानेपानी र पर्यटन क्षेत्रका ठूला र राष्ट्रिय महत्वका आयोजनाहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी पर्याप्त बजेट विनियोजन गरिएको छ।

विकास आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने कार्यको शुरुवात आर्थिक वर्ष २०५४/५५ बाट भएको भएता पनि दशौं योजनाले मध्यावधि खर्च संरचना अन्तर्गत आयोजनाहरूलाई P1, P2 र P3 मा राखी प्राथमिकीकरणको कार्यलाई थप व्यवस्थित गरेको सन्दर्भमा राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू छनौट गर्ने स्पष्ट आधारहरू हालसम्म तोकिएका छैनन्, जसले गर्दा यस्ता प्रकृतिका आयोजनाहरूको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा तीव्रता दिन र प्रदान गर्नुपर्ने विशेष सुविधा तथा प्रकृयाहरूको समेत एकीन हुन सकेको छैन।

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूलाई श्रोत विनियोजनमा उच्च प्राथमिकता प्रदान गरी सघन अनुगमन गर्ने, राष्ट्रिय योजना आयोगबाट कार्यान्वयनमा आवश्यक समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने र कार्यान्वयनका क्रममा आइपर्ने समस्याहरूको सम्बन्धमा राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समितिको बैठकबाट छलफल गरी समस्या समाधान गर्ने गरिएको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा राष्ट्रिय गौरवका यी आयोजनाहरूको लागि रु.६३ अर्ब ७० करोड ५४ लाख ४४ हजार बजेट विनियोजन गरिएको छ। यस समीक्षा अवधिसम्म रु.१२ अर्ब ५ करोड ३५ लाख ६७ हजार (१८.९२ प्रतिशत) खर्च भएको छ। आयोजनागत खर्चको विवरण अनुसूची-१७ मा राखिएको छ।

आर्थिक समृद्धि र विकासका लागि सरकारले विशेष महत्व दिएका राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको अवस्था, समीक्षा अवधिको उपलब्धि, अनुभूत गरिएका समस्या र चुनौतीहरूका सम्बन्धमा केन्द्रित भई देहायअनुसार विश्लेषण गरिएको छ:

३.१ मध्यपहाडी लोकमार्ग (पुष्पलाल लोकमार्ग)

मध्यपहाडी लोकमार्गले पूर्वमा पाँचथरको चियोभञ्ज्याङदेखि पश्चिममा बैतडीको झुलाघाटलाई जोड्दछ। यस लोकमार्गको लम्बाइ करिब १७७६ कि.मि. रहेको छ। यसले नेपालको मध्यपहाडी क्षेत्रका २५ जिल्ला र २१५ बस्तीहरू जोड्ने लक्ष्य लिएको छ। यो सडकको विस्तारले मध्यपहाडी भूभागको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, पर्यटकीय, शैक्षिक लगायतका क्षेत्रको सन्तुलित विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ। यो आयोजना आर्थिक वर्ष २०६४/६५ देखि शुरुवात गरी आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा सम्पन्न हुने अनुमान गरिएकोमा संशोधित कार्यतालिकाअनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा सम्पन्न हुने लक्ष्य रहेको छ। यस आयोजनाको कुल लागत करिब रु.३३ अर्ब ३७ करोड १७ लाख रहेको अनुमान छ। यस लोकमार्गको कुल लम्बाई मध्ये १००० कि.मि. भाग निर्माण भइसकेको सडक खण्डमा पर्दछ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा यस आयोजनाका लागि रु.४ अर्ब २ करोड ८३ लाख ७१ हजार बजेट विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिसम्म रु.१ अर्ब ८ करोड खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ४५.२६ प्रतिशत खर्च भएकोमा समीक्षा अवधिमा ५७.३३ प्रतिशतले खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्ममा सबै १७७६ कि.मि.को ट्याक खुलेको, १२५ कि.मि. ग्राभेल भएको र ४४५

कि.मि. सडक खण्डको कालोपत्रे भएको छ। यस सडक खण्डको ११० वटा पुलमध्ये ४० वटा पुल निर्माण सम्पन्न भई ३० वटा पुल निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन्।

चालु आर्थिक वर्षमा ६४ कि.मि. कालोपत्रे गर्ने, ४१ कि.मि. ग्राभेल गर्ने र १६ वटापुल निर्माण सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा समीक्षा अवधिमा ६ कि.मि. सडक कालोपत्रे गर्ने कार्य, ३५ कि.मि. ग्राभेल गर्ने कार्य र ३ वटा पुलको निर्माण सम्पन्न भएको छ।

जग्गा अधिग्रहण र मुआब्जा वितरणमा समस्या, स्थानीयद्वारा रेखाङ्कनमा विवाद, ठेक्का कबोल गरी निर्माणमा ढिलाइ र गुणस्तरमा कमजोरी, भौगोलिक विकटता, वन क्षेत्रमा काम गर्न अवरोध हुने जस्ता समस्या यस क्षेत्रमा रहेका छन्। विद्यमान समस्या समाधानको लागि विभिन्न निकायहरूसँग छलफल तथा समन्वय भइरहेको छ।

३.२ मेलम्ची खानेपानी आयोजना

काठमाडौं उपत्यकामा खानेपानीको आवश्यकता पूरा गर्न एशियाली विकास बैंकको ऋण सहयोगमा मेलम्ची खानेपानी आयोजना आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा शुरू भई यसबाट प्रतिदिन १७ करोड लिटर खानेपानी उपलब्ध हुन सक्ने अनुमान छ। यस आयोजनाको संशोधित अनुमानित कुल लागत २८७ मिलियन अमेरिकी डलर रहेको छ। मुख्य सुरुङ्ग निर्माण गर्नको लागि ठेक्का लिएको निर्माण कम्पनीले काम नगरेको कारण ठेक्का सम्झौता रद्द गरी २०७० असार ३१ मा पुनः ठेक्का सम्झौता भएको थियो। शुरुमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा संशोधित कार्यतालिकाअनुसार आर्थिक वर्ष २०७४/७५ सम्ममा सम्पन्न हुने लक्ष्य रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा यस आयोजनाको लागि रु.५ अर्ब ९८ करोड ४९ लाख २९ हजार बजेट विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधि सम्ममा रु.१ अर्ब २४ करोड ४५ लाख खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ८.९५ प्रतिशत खर्चमा भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा २०.७९ प्रतिशतले खर्च भएको छ। हालसम्ममा यस आयोजनाको भौतिक प्रगति ९३ प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ८५.९८ प्रतिशत रहेको छ। लामो समयदेखिको उपत्यकाबासीको खानेपानीको समस्या समाधानका लागि बहुप्रतिक्षित यो आयोजना सम्पन्न हुने अवस्थामा पुगेको छ।

निर्माण व्यवसायीको कमजोर व्यवस्थापन, उपकरण तथा जगेडा सामानमा कमी, निर्माण सामाग्री संकलन एवं व्यवस्थापनमा कमी, जनशक्ति व्यवस्थापनमा कमी देखिएको र ग्याल्थुम तथा सिन्धु अडिट पोर्टलबाट निर्माण गरिने सुरुङ्ग मार्गमा अत्यन्त कमजोर भू-भाग रहेको, काठमाडौं उपत्यकामा पाइप बिच्छ्याउने कार्यमा भएको ढिलाई जस्ता समस्या रहेकोमा सम्बन्धित निकायबाट व्यवस्थापकीय र प्राविधिक समस्याको समाधानको लागि प्रयास भइरहेको छ।

३.३ सिक्टा सिँचाइ आयोजना

कृषियोग्य भूमिमा वर्षै भरी सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले सञ्चालित यो परियोजना वाँके जिल्लामा रहेको छ। राप्ती नदीमा ३१७ मिटर बाँध निर्माण गरी दायाँतर्फ करिब ३३,७६६ हेक्टर र बायाँतर्फ ९००० हेक्टर समेत जम्मा ४२७६६ हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने लक्ष्यका साथ आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि यो आयोजनाको निर्माण कार्य शुरू भई आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सम्पन्न गर्ने लक्ष्य राखिएकोमा निर्धारित समयमा लक्ष्य पुरा हुन नसकेको कारण उक्त आयोजना आर्थिक वर्ष २०७६/७७ सम्ममा सम्पन्न गर्ने गरी लक्ष्य संशोधन भएको छ। कुल अनुमानित लागत रु.१२ अर्ब ८० करोड १७ लाख ३९ हजार रहेकोमा संशोधित अनुमानअनुसार रु.२५ अर्ब २ करोड रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा रु.१ अर्ब ५८ करोड ७१ लाख ५९ हजार विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधि सम्ममा रु.४४ करोड ५३ लाख ७ हजार खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ४२.३६ प्रतिशत खर्च भएकोमा समीक्षा अवधिमा २८.०६ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ। तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा समीक्षा अवधिमा २६.९३ प्रतिशतले घटी छ।

बाँके जिल्लाको अगैयास्थित राप्ती नदीमा ब्यारेज निर्माण, मूलबाँधको दायौँतर्फ ६२.५ क्युमेक्स बहाव क्षमता भएको Head Regulator एवं Desilting Basin तथा बायाँतर्फ १२.५ क्युमेक्स बहाव क्षमता भएको Flushing Channel, १४५० मीटर लामो Flushing Channel, मूलबाँधको दायौँतर्फ (कमाण्ड क्षेत्र सम्म) ५० क्युमेक्स क्षमता भएको ४५.२५ कि.मि. लामो मूलनहर, मूलबाँधको बायाँतर्फ १२.५ क्युमेक्स क्षमता भएको ५३ कि.मि. लामो मूलनहर, कुल २३३ कि.मि.लम्बाइका शाखा र उपशाखा नहरहरू, कमाण्ड क्षेत्र विकास (CAD) कार्य, कमाण्ड क्षेत्रबाट पानीको निकासका लागि Drainage System, कमाण्ड क्षेत्र बचावट कार्य रहेका छन्।

आयोजनाले आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्म १११.७० हेक्टर जग्गा खरिद गरेको र मूल नहरमा १३२ वटा स्ट्रक्चर निर्माण सम्पन्न गरेको छ। त्यस्तै, सिधनिया शाखा नहरको निर्माण चालु रहनुका साथै हालसम्म ३०.८४ कि.मि. नहर निर्माण भएको छ। डुण्डुवा शाखा नहरको निर्माण भइरहेको, हेडवर्कस् (सिभिल) निर्माण सम्पन्न भएको र मूल नहर अन्तर्गतको अन्तर्राष्ट्रिय ठेक्कातर्फको कार्य भइरहेको छ। आयोजनाको हालसम्मको समष्टिगत भौतिक प्रगति ५५.८ प्रतिशत र समष्टिगत वित्तीय प्रगति ५२.९ प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा अवधिमा ६.७५ हेक्टर जग्गा खरिद, मूलनहरमा स्ट्रक्चर निर्माण, मूलनहरमा १.६५ कि.मि. लाइनिङ्ग कार्य, ५.२० कि.मि. सिञ्चित क्षेत्र बचाउ तथा संरक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ।

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा डुण्डुवा शाखा नहरको सिञ्चित क्षेत्र विकासका लागि उपशाखा-प्रशाखा, कुलेसाहरूसम्मको निर्माण कार्यहरू साउदी विकास कोषसँगको सम्झौतानुसार आउँदो तीन वर्षभित्र सम्पन्न गरिने, पश्चिम नहर प्रणाली अन्तर्गत आयोजनाको अति संवेदनशील भू-भाग अर्थात नहरको चेनेज १७+००० देखि ३५+००० सम्म नहर तथा संरचना सुदृढीकरण कार्य हुने, दाँया मूल नहर प्रणालीका बाँकी ५ वटा शाखा नहरहरूको निर्माण र तिनका सिञ्चित क्षेत्र विकास कार्यको थालनी हुने र पूर्वी नहर सिँचाइ प्रणाली (९,००० हे.) को निर्माण कार्यले गति लिने अपेक्षा गरिएको छ।

चित्र: सिक्टा सिँचाइ आयोजनाको हेडवर्कस्

यस आयोजनामा Idle Length करिव ३० कि.मि. लामो हुनु, अधिकांश नहरको alignment निकुञ्ज तथा वन क्षेत्रभित्र पर्नु, नहर अत्यधिक Cutting (१९ मि. सम्म) तथा Filling (११ मि. सम्म) मा हुनु, नहर निर्माण क्षेत्र घुलनशील (Dispersive) माटोको बाहुल्यता हुनु, सम्बन्धित जग्गाधनीहरूबाट नहरको मुआब्जा रकम सम्बन्धमा उठ्ने विवाद, नहर रेखाङ्कनमा स्थानीयबाट बेला बखत आउने अवरोध तथा त्यसले आयोजनाको सर्वेक्षण, डिजाइन, लागत अनुमान तयार गर्ने कार्यमा समेत अवरोध सृजना भएको छ। अन्तर निकाय समन्वय र व्यवस्थापकीय क्षमतामा सुधार गरी विद्यमान समस्याको समाधान गरी बाँकी कार्यलाई तीव्रता दिनुपर्ने देखिन्छ।

३.४ रानीजमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना

कर्णाली नदीबाट परम्परागत प्रणालीमा सञ्चालित रानी जमरा र कुलरिया सिँचाइ प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्ने र सिञ्चित क्षेत्र विस्तार गर्ने लक्ष्य लिई यो आयोजना कैलाली जिल्लामा सञ्चालित छ। यस आयोजनाबाट कैलालीका ८ गा.वि.स. र टीकापुर नगरपालिका समेतका ३८,३०० हेक्टर जमीनमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध हुनेछ। आयोजनाको कार्यान्वयनबाट परम्परागत सिँचाइको प्रणालीगत क्षमता (System Efficiency) मा वृद्धि हुने देखिन्छ। यो आयोजना आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा शुरू भई आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा सम्पन्न गर्ने लक्ष्य राखिएको र यसको कुल लागत रु.१२ अर्ब ६३ करोड २१ लाख हुने अनुमान गरिएकोमा संशोधित लागत अनुमान रु.१२ अर्ब ६५ करोड पुगेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्ममा आयोजनाको समष्टिगत भौतिक प्रगति ६५ प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ६४.९ प्रतिशत रहेको छ। चिसापानीमा इन्टेक तथा लिंक क्यानल निर्माण सम्पन्न भएको छ। यसैगरी, चिसापानीदेखि बलचौरसम्म मूल नहर तथा सेटलिंग बेसिन निर्माण, कटासेदेखि मोहनासम्म फिडर नहर निर्माण, शाखा पुनःनिर्माण तथा ग्राभेल रोड सुदृढीकरणको कार्य तथा कर्णाली, पथरैया र मोहना नदीहरूमा तटबन्ध निर्माण भइरहेको छ। आयोजनाको कुल ५.८७ कि.मि. नहरमध्ये ३.९ कि.मि. निर्माण सम्पन्न भएको छ। मूल नहरको संरचना अन्तर्गत एउटा बक्स कल्भर्ट, ६ वटा ड्रेन सिफल, एउटा सेटलिङ बेसिनको निर्माण भइरहेको छ। यसैगरी, आयोजनाबाट ४.५ मेगावाट क्षमताको हाइड्रो पावरतर्फ निर्माण अन्तर्गतको कार्यमा टर्बाइन, स्वीचिङ्ग वार्ड आदिको निर्माण भइरहेको छ। आयोजना अवधिभरमा कुल ११५ कि.मि. कृषि सडक निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १०८ कि.मि. निर्माण सम्पन्न भएको छ। समीक्षा अवधिमा मूल नहर ४.१२ कि.मि., मूल नहरमा संरचना २३.३५ वटा निर्माण, फिडर नहर ०.३५ कि.मि. निर्माण, फिडर नहर संरचना १६ वटा निर्माण सम्पन्न भएको छ।

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा कान्द्रा खोलासम्म नहर विस्तार गरी थप १८,००० हे. जमिनमा सिँचाइ सुविधा विस्तार, परम्परागत रूपमा सिँचाइ भइरहेको १४,३०० हे. जमिनमा कमाण्ड क्षेत्र विकास कार्यक्रम लागु गर्ने, आयोजनाबाट उत्पादन हुने ४.८ मे.वा. विद्युतको सञ्चालन मोडालिटी तयार गरी नहर विस्तार, सञ्चालन र मर्मत सम्भार गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा सो आयोजनालाई रु.१ अर्ब ९७ करोड ८ लाख ३२ हजार विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.७६ करोड ६६ लाख १६ हजार खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ५८.२८ प्रतिशत खर्च भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ३८.९० प्रतिशतले मात्र खर्च भएको छ। तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा यस समीक्षा अवधिमा ७.०७ प्रतिशतले घटी छ।

नहर रेखाङ्कनमा परेको जग्गा अधिग्रहणमा समस्या, वन क्षेत्रका रूखहरू तथा अतिक्रमित बस्ती हटाउन कठिनाई रहेको र मुल नहरको रेखाङ्कन भित्र रहेका मुक्त कर्मैयाको बस्तीलाई व्यवस्थापन गर्न समस्या,

अन्तरनिकायगत समन्वयको अभाव जस्ता कारणले आयोजना निर्माणमा ढिलासुस्ती भएको छ। अन्तर निकाय समन्वय, व्यवस्थापकीय क्षमतामा सुधार र मुक्त कर्मैयाको बस्तीलाई व्यवस्थित गरी विद्यमान समस्याको समाधान गरी बाँकी कार्यलाई तीव्रता दिनुपर्ने देखिन्छ।

३.५ भेरी बर्ई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना

अन्न भण्डारको रूपमा रहेको वर्दिया जिल्लाका खेतियोग्य जमिनमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराइ कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यो आयोजना शुरु भई आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्म सम्पन्न हुने लक्ष्य राखिएको छ। यस आयोजनाबाट बाँके र वर्दिया जिल्लाका करिव ५१ हजार हेक्टर जमिनमा बाह्र महिना सिँचाइ उपलब्ध हुने र यसबाट ४८ मे.वा. विद्युत उत्पादन गर्ने समेत लक्ष्य लिइएको छ। यो आयोजना सम्पन्न गर्न कुल रु.१६ अर्ब ४३ करोड लाग्ने संशोधित अनुमान छ।

यस आयोजनाका मुख्य मुख्य कार्यहरू भेरी नदिमा डाइभर्सन हेडवर्क्स निर्माण, १२ कि.मि. शुरुड निर्माण (पूर्णरूपमा प्रिकास्ट सेगमेन्ट कंक्रीट लाइनिंग समेत), ४८ मेगावाट जलविद्युत उत्पादनको लागि जलविद्युत गृह तथा अन्य सम्बन्धित संरचना निर्माण गर्नु रहेका छन्।

आयोजनाको ठेकेदार तथा परामर्शदाता छनौट कार्य सम्पन्न भइ पूर्णरूपमा परिचालन भइसकेको, क्याम्प निर्माणको कार्य र शुरुङ्गको बोरिङ्ग क्षेत्रमा रुख कटानको कार्य भइरहेको छ। समष्टिगत भौतिक प्रगति २० प्रतिशत र वित्तीय प्रगति १३ प्रतिशत रहेको छ। शुरुङ्ग निर्माणमा प्रयोग हुने अत्याधुनिक प्रविधिको टनेल बोरिङ्ग मेसिन (टिबिएम) जडान भई निर्माण कार्य भइरहेको छ। समीक्षा अवधिमा ०.०८ कि.मि. एक्सेस रोड ग्राभेल कार्य, १५०० मिटर शुरुङ्ग निर्माण (सिँचाइ प्रणाली) कार्य, TBM platform, TBM Entry Portal तथा TBM Fabrication, Transportation and Erection, Segment Production Plant Erection तर्फ ९ प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा रु.८८ करोड ८० लाख ९२ हजार विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.५५ करोड ६२ लाख ७४ हजार खर्च भएको छ, जुन वार्षिक विनियोजित रकमको ६२.६४ प्रतिशत हुन आउँछ। चालु आर्थिक वर्षमा टनेलिंगका लागि अत्याधुनिक प्रविधिको टनेल बोरिङ्ग मेसिन (TBM) को प्रयोग भएसँगै निर्माण कार्यमा आएको तीव्रताले आयोजना निर्धारित समयमा सम्पन्न हुने गरी कार्य भइरहेको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा रु.८० करोड मात्र बजेट विनियोजन भएको तर आयोजनाको कार्य तीव्र रूपमा अगाडि बढेकोले थप बजेट व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिएको छ।

३.६ गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, भैरहवा

गौतमबुद्ध विमानस्थललाई क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको रूपमा स्तरोन्नति गरी दिगो पर्यटन विकास गर्ने उद्देश्यले यो आयोजना सन् २०१५ मा शुरु भई सन् २०१७ को डिसेम्बरमा सम्पन्न हुने अपेक्षा गरिएकोमा उक्त अवधिभित्र निर्माण कार्य सम्पन्न हुन सकेन।

यसको कुल लागत नेपाल सरकार, स्थानीय स्रोत र आन्तरिक तथा वाह्य ऋणबाट व्यहोरिने गरी रु.६ अर्ब ६६ करोड ७५ लाख रहेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा International Runway, Taxiway and Terminal Building Construction, Supply Installation and Commission of CNS/ATM Equipments र जग्गा अधिग्रहण कार्यका लागि रु.७ अर्ब २२ करोड वार्षिक बजेट विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा

अवधिसम्म रू.२ अर्ब खर्च भएको छ जुन चालु आर्थिक वर्ष को विनियोजित बजेटको २७.७० प्रतिशत हो।

समीक्षा अवधिमा रनवे, ट्याक्सी वे, एप्रोन निर्माण कार्य ३०.२० प्रतिशत सम्पन्न भएको छ। अन्तर्राष्ट्रिय टर्मिनल भवन, अपरेशन तथा कन्ट्रोल टावर, अग्नि तथा जीवनोद्धार (CFR) भवनतर्फका कार्यहरू भइरहेका छन्। १४० विघा जग्गाको मुआब्जा वितरण प्रक्रिया शुरू भैसकेको, थप २८८ विघा जग्गा समेतको सँगसँगै काम अगाडि बढेको, साथै घर टहराको समेत मूल्याङ्कनको कार्य भइरहेको, CNS/ATM (Communication Navigation System and Air Traffic Management) उपकरण जडान सम्बन्धमा Shopping List/ Bid Document तयार भै Bid Invitation को क्रममा रहेको, Dedicated Electric Feeder line जडान गर्ने सम्बन्धमा नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट बोलपत्रको प्रक्रियामा रहेको छ।

Dedicated Electricity Feeder Line जडान गर्न ढिलाई हुनु एवं रन वे, ट्याक्सी वे तथा एप्रोन निर्माण सम्बन्धमा निर्माण कम्पनीहरूबीच आन्तरिक विवाद हुनु लगायतका कमजोर व्यवस्थापनका कारणले आयोजनाको कार्य अपेक्षाकृत रूपमा अगाडि बढ्न सकेको छैन।

३.७ निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल

बाराको निजगढमा वैकल्पिक अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण गरी दीगो पर्यटन विकास गर्ने उद्देश्यले यो आयोजना निर्माणको थालनी गरिएको हो।

यस आयोजनाका लागि चालु वर्षमा रू.१ अर्ब ५० करोड बजेट विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिसम्ममा खर्च हुन सकेको छैन। समीक्षा अवधिमा विमानस्थलको EIA कार्य अन्तिम चरणमा रहेको, ११० विगाहा जग्गा अधिग्रहणका लागि सबै प्रकृया पूरा गरी सम्बन्धितलाई मुआब्जा दिने कार्य आरम्भ गरिएको, CPR तथा Detail Design तयार गर्नका लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको परामर्शदाता नियुक्त गर्न आशय पत्र माग गरी मूल्याङ्कन भई स्वीकृतिको क्रममा रहेको, विमानस्थल निर्माणका लागि लगानीको Modality तय गर्न गठित समितिबाट प्रतिवेदन प्राप्त भएको, विमानस्थलको धावन मार्गको अवस्थितिको लागि आवश्यक पर्ने Wind Data Collection गर्न Wind Logger जडान गरिएको छ।

बन क्षेत्रको रुख कटान गर्न अनुमति प्राप्त नभएकोले फेन्स तथा पेरिमिटर सडक निर्माण गर्न सकिएको छैन। विमानस्थल निर्माणका लागि लगानीको Modality तय हुने क्रममै रहेको छ।

३.८ पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल

पोखरामा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण गरी पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले सन् २०११ मा शुरू भएता पनि नेपाल सरकार र चीन सरकारबीच सन् २०१७ मार्चमा ऋण सम्झौता भई सन् २०२१ सम्म सम्पन्न हुने अनुमान गरिएको छ। यस आयोजनाका लागि मे ३१, २०१७ बाट ऋण सम्झौता प्रभावकारी भई ११ जुलाई २०१७ देखि कार्य प्रारम्भ भएको छ। आयोजनाको पेरिमिटर सडकका लागि थप ५० रोपनी जग्गा अधिग्रहणको लागि मुआब्जा निर्धारण गर्ने कार्य भइरहेको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा यस विमानस्थलको जग्गा अधिग्रहण समेतको विमानस्थल निर्माण कार्यको लागि रू.५ अर्ब बजेट विनियोजन भएको छ। जग्गा मुआब्जा वितरणको प्रशासनिक कार्य सम्पन्न भएको र दोस्रो चौमासिकबाट वितरण शुरू गरिने छ। समीक्षा अवधिमा विमानस्थलको भौतिक प्रगति १० प्रतिशत भएको छ, राष्ट्रिय गौरवको आयोजना भएर पनि बजेट रकम भने खर्च हुन सकेको छैन।

३.९ पशुपति क्षेत्र विकास कोष

आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा राष्ट्रिय गौरवको आयोजनाको रूपमा वर्गीकरण गरिएको यो आयोजना आर्थिक वर्ष २०५७/५८ मा शुरू भई आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्म सम्पन्न हुने लक्ष्य लिइएकोमा सो समयमा सम्पन्न हुन सकेन। आयोजनाको शुरु लागत रु.२ अर्ब ३ करोड रहेको छ।

यो आयोजनाले पशुपति क्षेत्रको समग्र विकासको लागि बनाईएको गुरुयोजनामा केन्द्रित रही पशुपति क्षेत्रलाई धार्मिक, सांस्कृतिक एवं पर्यटनको नमूना क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने उद्देश्य राखेको छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कोषको लागि रु.४४ करोड ४१ लाख ७५ हजार बजेट विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा अवधिसम्म खर्च भएको छैन।

समीक्षा अवधिमा बृहत पशुपति क्षेत्रको गुरुयोजना तयार गर्ने कार्य अन्तर्गत १७ विषयक्षेत्र पहिचान गरी कार्य भइरहेको छ भने भूवनेश्वरीदेखि दक्षिणढोकासम्म बाटो निर्माण, भस्मेश्वर सत्तलको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं जिर्णोद्धारको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ। देवउद्यान संरक्षण कार्य, ईटापाखामा ढुङ्गा छ्याप्ने, वनकाली उद्यान विकास र दर्शनमार्गमा ढुङ्गा छ्याप्ने कार्यको बोलपत्र आव्हान भएको र गौशाला, वनकाली, चारशिवालय सम्म ढल बाटो निर्माण कार्य क्रमागत रूपमा भइरहेको छ।

३.१० लुम्बिनी क्षेत्र विकास कोष

गौतम बुद्धको पवित्र जन्मस्थल लुम्बिनीलाई बौद्धमार्गी एवं शान्तिप्रेमी व्यक्तिहरूको लागि अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने दीर्घकालीन उद्देश्यका साथ वि.सं. २०४२ सालदेखि नै गुरुयोजनाको शुरूवात भएता पनि कहिले सम्म सक्ने भन्ने विषयमा टुंगो लाग्न सकेको छैन। यसको अनुमानित कुल लागत रु.६ अर्ब १० करोड रहने अनुमान छ। हालसम्म यो आयोजना अन्तर्गत जग्गा अधिग्रहण, गुरुयोजना तयारी, गुरुयोजना अनुरूपका लुम्बिनी क्षेत्रको संरचना प्रारूप, अन्तर्राष्ट्रिय विहार क्षेत्रहरूको निर्माण, पवित्र उद्यान निर्माण र अन्तर्राष्ट्रिय विहार क्षेत्रमा नहर निर्माण कार्य सम्पन्न भईसकेका छन्। चालु आर्थिक वर्षमा रु.७१ करोड ९४ लाख बजेट विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.१४ करोड ८८ लाख ८० हजार खर्च भएको छ, जुन वार्षिक विनियोजित रकमको २०.६९ प्रतिशत हुन आउँछ।

गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा २३.१८ प्रतिशत खर्च चित्र: लुम्बिनी विकास कोषमा निर्माणाधीन पूर्वाधार भएको थियो।

समीक्षा अवधिमा कोषभित्र ५०० मानिस अट्ने हल निर्माण भएको छ। बृहत लुम्बिनी गुरुयोजना तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ। कपिलवस्तुका पूरातात्विक क्षेत्र देवदह रामग्रामको जग्गा खरिद कार्य चालु रहेको छ। गुरुयोजना अनुरूप स्टाफ कोलोनि निर्माण, सर्भिस रोडहरू कालोपत्रे गर्ने, विद्युत प्रसारण लाइन निर्माण कार्य चालु रहेको छ। त्यसै गरी कुदान क्षेत्रमा पर्यटन सुचना केन्द्र, तिलौराकोट रामग्राम लगायतका क्षेत्रमा शौचालय र विश्रामस्थल निर्माण कार्यका लागि बोलपत्रसम्बन्धी कार्य भइरहेको छ।

३.११ माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना

दोलखा जिल्लाको लामाबगरमा अवस्थित यो आयोजना स्वदेशी लगानीमा निर्माणाधीन छ। आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि शुरू भएको यस आयोजनाको क्षमता ४५६ मेगावाट रहेको छ। यस आयोजनाको अनुमानित लागत रु.३५ अर्ब २९ करोड रहेको छ। विदेशी विनिमय दरमा पर्ने परिवर्तनको कारणले आयोजनाको लागत करिब रु.४१ अर्ब ७२ करोड पुग्ने अनुमान गरिएको छ। प्रस्तुत आयोजना २०७२

चैत मसान्तसम्ममा सम्पन्न गर्ने प्रारम्भिक अनुमान गरिएको थियो। मुख्य सुरुङको डिजाइन परिवर्तन, पेन स्टक पाइप खन्नमा उत्पन्न जटिलता, बाँध एवं टनेलमा कमजोर भू-भाग भेटिनु, मुआब्जा वितरणमा समस्या जस्ता कारणले आयोजना सम्पन्न गर्न थप केही समय लाग्ने देखिन्छ। २०७५ आषाढ सम्ममा पहिलो युनिटबाट उत्पादन शुरु गरी २०७५ पौषसम्ममा सबै युनिट सञ्चालनमा ल्याउने कार्ययोजना रहेको छ। यस आयोजनाको हालसम्म करिब ९३ प्रतिशत काम सम्पन्न भइसकेको छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा यस आयोजनाका लागि रु.५० करोड बजेट व्यवस्था गरिएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.१६ करोड ६७ लाख ६७ हजार खर्च भइसकेको छ। गतवर्ष समीक्षा अवधिमा ३३.३३ प्रतिशत खर्च भएकोमा यो समीक्षा अवधिमा पनि ३३.३३ प्रतिशत नै खर्च भएको छ।

निर्माणसम्बन्धी कार्यहरूमध्ये सिभिल कार्य, हाइड्रो मेकानिकल कार्य र मेकानिकल तथा इलेक्ट्रोनिक कार्य सन्तोषजनक रूपमा अघि बढेको छ भने प्रसारण लाइन र सबस्टेशन निर्माणसम्बन्धी कार्यमा जग्गा अधिग्रहण गरी जग्गा प्राप्त गर्ने कार्यमा स्थानीयहरूको अवरोध, रूख कटानमा समस्या जस्ता कारणले अशांतीत प्रगति हुन नसकेको अवस्था छ। समीक्षा अवधिमा रोल्वालिङ ड्राइभर्सनको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइनको लागि प्राविधिक र आर्थिक प्रस्तावको मूल्याङ्कनमा सबैभन्दा बढी अंक प्रस्ताव गर्ने प्रस्तावदाता Lahmeyer International GmbH in Association with Total Management Services Pvt. Ltd. and ITECO Nepal (P) Ltd लाई वार्ताका लागि आमन्त्रण गरी सकिएको छ।

विदेशी मुद्रा भुक्तानीमा प्रक्रियागत ढिलाइ भइरहेको, ठूला भारवहन भएका उपकरणहरू ढुवानी कार्यमा समस्या आई उपकरण जडान कार्य प्रभावित भएको, खिम्तीमा निर्माण हुने आयोजनाको २२०/१३२ के.भी. सबस्टेशन कार्यमा ढिलाइ भइरहेको जस्ता समस्या रहेका छन्।

आयोजनास्थलसम्म पुग्न सहज पहुँच मार्गको व्यवस्था, समयमै प्रसारण लाइन निर्माणमा तदारुकता, जग्गा प्राप्तिको सहज व्यवस्था एवं प्रभावकारी अन्तरनिकाय समन्वयको माध्यमबाट आयोजना कार्यान्वयनमा सहजता हुने देखिन्छ।

३.१२ काठमाडौँ तराई मधेश फास्ट ट्रायाक

राजधानीलाई तराई मधेशसँग जोडने सबैभन्दा छोटो मार्ग काठमाडौँ तराई मधेश द्रुत मार्गको कुल लम्बाइ ७६ कि.मि. रहेको छ। नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०७४/०१/२१ को निर्णयअनुसार राष्ट्रिय गौरवको काठमाडौँ-तराई/मधेश द्रुतमार्ग (Expressway) सडक आयोजनाको निर्माण कार्य ४ वर्षमा सम्पन्न गर्ने गरी निर्माण व्यवस्थापनको जिम्मा नेपाली सेनालाई प्राप्त भएको छ। साथै मिति २०७४/०३/०८ को मन्त्रिपरिषदको निर्णयबाट आयोजना सञ्चालन कार्यविधि, २०७४ स्वीकृत भई नेपाली सेनाको व्यवस्थापनमा कार्यान्वयन भइरहेको छ।

समीक्षा अवधिमा एक्सेस रोड तथा ट्रायाक स्तरोन्नति गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ। निजगढ खण्डमा पर्ने चेनेज ६८+००० देखि चेनेज ७६+२८९ सम्मका विभिन्न खण्डहरूमा आंशिक रूपमा कटिङ्ग कार्य गरी टप स्वायल हटाई डिजाईन स्पेशिफिकेशनअनुसार फिलिङ्ग तथा कम्प्याक्सनको कार्य भइरहेको, सोहि खण्डमा रुख कटानको कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको, बहुवर्षिय ठेक्का प्रकृयाबाट गत आर्थिक वर्षमा शुरु गरिएको निर्माण कार्यदल वेश क्याम्पहरू मख्खुवेशी र सिस्नेरी क्याम्पको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको साथै लेनडाँडाँ, बुदुने र बागदेव निजगढ क्याम्पहरूको निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको साथै नया स्थापना हुने थप छ वटा वेश क्याम्पहरूको खरिद प्रकृत्यामा रहेको। निर्माण कार्यलाई तदारुकता दिन ५४ कि.मि. क्षेत्र समेट्ने गरी विभिन्न प्याकेजहरू बनाई राष्ट्रिय निर्माण व्यवसायीहरूबाट कार्य सम्पादन गर्न टेण्डर आव्हान भइसकेको छ।

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा ५४ कि.मि. खण्डभित्र पर्ने कटिङ्ग तथा फिलिडको तथा केही स्ट्रक्चर निर्माणको कार्य राष्ट्रिय निर्माण व्यवसायीहरूबाट करिब ६० प्रतिशत सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेको, सूरुडमार्ग र केहि ठूला पुलहरू अन्तराष्ट्रिय निर्माण व्यवसायीहरूबाट EPC मोडल मार्फत निर्माण गराइने, साथै केहि मझौला पुलहरू Design & Build मोडलमा र साना पुलहरू परामर्श कम्पनीबाट डिजाइन गराई राष्ट्रिय निर्माण व्यवसायीहरूबाट निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेको हुनाले आवश्यक खरिद प्रकृया भइरहेको छ।

आयोजनाको कुल लागत DPR को अभावमा यकीन हुन अझै सकेको छैन। यस मार्गको ट्रायाक खोल्ने कार्य करिब सम्पन्न भएको छ। चालु आर्थिक वर्षमा यो आयोजनाको लागि रु.१० अर्ब १४ करोड ४८ लाख ९५ हजार विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिमा जम्मा रु.३० करोड ३ लाख १६ हजार खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ०.०५ प्रतिशत खर्च भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा २.९६ प्रतिशतले मात्र खर्च भएको छ।

काठमाडौं-तराई/मधेश द्रुतमार्ग (Expressway) सडक आयोजनाको सडक निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने जग्गा प्राप्ति ऐन २०३४बमोजिम मिति २०७४/०४/२९ गते ललितपुर जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा मुआब्जा निर्धारण समितिको बैठकको निर्णयअनुसार निर्धारण भएको जग्गा मुआब्जा रकम निर्धारणमा असन्तुष्ट सैबु, भैसेपाटी, खोकना, बुंगमती र डुकुछापका सम्बद्ध सरोकार पक्षहरूले विभिन्न समिति गठन गरी कानुनले निर्धारित समय भित्र संयुक्त उजुरी दर्ता गरी निरन्तर रूपमा संघर्षरत अवस्था छ। साथै छोटो समयमा उल्लेखनिय संख्यामा रुख कटान तथा छपान कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने देखिन्छ।

आयोजनाको प्रस्तावित रेखाङ्कनलाई संशोधन गरी सिकाली मन्दिर परिसर देखि पूर्वतर्फ रहने तथा सो ईलाकामा रहेको पूरातात्विक महत्वको गाउँलाई Bypass गर्ने गरी चेनेज ०+००० देखि ३+०६० सम्म नयाँ रेखाङ्कन कायम गर्दा स्थानीय जनताहरूको मागबमोजिम सिकाली मन्दिर ईलाकामा कटिङ्ग नपर्ने तथा पूरातात्विक महत्वको गाउँ ईलाकाको समेत संरक्षण हुने देखिएकोले नयाँ रेखाङ्कनमा पर्ने जग्गा अधिग्रहण सम्बन्धमा स्थानीयहरूसँगको समन्वय पश्चात् सकारात्मक देखिएको छ। साथै, उक्त रेखाङ्कन कायम गर्दा छोटो पर्ने र ज्यामेट्रिक डिजाइनमा समेत सहज पर्ने भएकोले प्रस्तावित नया रेखाङ्कन कायम गर्न मन्त्रिपरिषद्मा निर्णयार्थ पेश गरिएको छ। नेपाली सेनाका सकल दर्जाहरूबाट प्राप्त श्रोत साधनहरूको अधिकतम उपयोग गरी अहोरात्र खटिई रुख कटान कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ।

३.१३ कोशी कोरिडोर

उत्तर-दक्षिण लोकमार्ग अन्तर्गत यो आयोजनाले तेहथुम जिल्लाको बसन्तपुरदेखि उत्तरी सिमाना किमाथाङ्कासम्म १६२ कि.मि. सडक निर्माण एवं स्तरोन्नति गर्ने लक्ष्य लिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्म ८३ कि.मि. ट्रायाक खोल्ने काम भइसकेको छ भने बाँकी सडक खण्डमा ठेक्का व्यवस्था भई निर्माण कार्य भइरहेको छ। साथै, १२ वटा पुलमध्ये १० वटा पुलको डिजाइन कार्य भइरहेको छ। यो आर्थिक वर्षमा ८ कि.मि. ट्रायाक खोल्ने र १० कि.मि. ग्राभेल गर्ने लक्ष्य राखिएकोमा समीक्षा अवधिमा ४ कि.मि. ट्रायाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको छ।

स्थानीयद्वारा रेखाङ्कनको विवाद, भौगोलिक बिकटता, वन क्षेत्रमा काम गर्न अवरोध/वाधा, Low Bidding को समस्या देखिएको छ।

३.१४ कालीगण्डकी कोरिडोर

यो कोरिडोर नवलपरासीको गैँडाकोटदेखि मुस्ताङ्गको कोरलासम्म ४३५ कि.मि. लम्बाइको छ। यस कोरिडोरको गैँडाकोट-राम्दी खण्डसम्म विभिन्न आयोजना र स्थानीय निकायबाट सडक निर्माण भइरहेको

छ। यस आयोजनाको पाल्पाको राम्दीदेखि गुल्मीको रिडि-रुद्रवेनी-पूर्तिघाट हुँदै बागलुङ्ग बजारसम्मको सडक स्तरोन्नति एवं ट्रयाक खोल्ने कार्य भइरहेको छ।

समीक्षा अवधिसम्ममा राम्दी-कालीगण्डकी-रुद्रवेनी-मालढुंगा-वेनी जोमसोम २०२ कि.मि. मध्ये वेनी-जोमसोम खण्ड ७६ कि.मि. कालोपत्रे स्तरमा स्तरोन्नतिको लागि निर्माण कार्य भइरहेको तथा जोमसोम-कोरोला १०० कि.मि. ग्राभेल स्तरमा स्तरोन्नतिको लागि ठेक्का व्यवस्था सम्पन्न भई निर्माण कार्य शुरु हुने चरणमा रहेको छ।

कुल ४३५ कि.मि. सडकमध्ये २७६ कि.मि. सडक चौडा गरिएको, ७९ कि.मि. ग्राभलिङ्ग गरिएको, ३३ कि.मि. गेवियन वाल लगाइएको छ भने सडक फराकिलो बनाउने, साइड पर्खाल लगाउने, कल्भर्ट निर्माण गर्ने लगायतका कार्य भइरहेका छन्। समग्रमा भौतिक प्रगति २८.५ प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ८.४ प्रतिशत रहेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा रू. ६३ करोड ५१ लाख विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिमा रू. ७ करोड ५७ लाख खर्च भएको छ, जुन कुल विनियोजित बजेटको ११.९२ प्रतिशत हुन आउँछ।

चालु आर्थिक वर्षमा २ कि.मि. ट्रयाक, १५ कि.मि. ग्राभेल निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ०.२ कि.मि. ट्रयाक, १ कि.मि. ग्राभेल निर्माण सम्पन्न भएको छ।

स्थानीयद्वारा रेखाङ्कनको विवाद, भौगोलिक विकटता, वन क्षेत्रमा काम गर्न अवरोध/बाधा, Low Bidding, IEE/EIA, जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी समस्याहरू देखिएका छन्। विद्यमान समस्यालाई समाधान गर्दै कार्यान्वयनमा कुशलता ल्याउन अन्तरनिकाय समन्वयलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउनुपर्ने देखिएको छ।

३.१५ कर्णाली कोरिडोर

यस आयोजनामार्फत खुलालु- सिमिकोट (हुम्ला) खण्डमा करिव १९६ कि.मि. र हिल्सा-सिमिकोट खण्ड (हुम्ला) ८८ कि.मि. सडक निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि शुरु भई २०७० मा सम्पन्न हुने लक्ष्य राखिएकोमा पुनः आर्थिक वर्ष २०७१/८० मा सम्पन्न हुनेगरी म्याद थप गरिएको छ। आयोजनाको कुल लागत रू.११ अर्ब रहेको छ। यसका लागि आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा रू.१६ करोड २८ लाख विनियोजन गरिएको र नेपाली सेनालाई छुट्टै रू.१९ करोड उपलब्ध गराएको थियो।

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्ममा कुल ९५ कि.मि. मध्ये ८३.२ कि.मि. ट्रयाक खोलिएको, २५ कि.मि. सडक चौडा गरिएको, १० कि.मि.मध्ये ०.७५ कि.मि.गेवियन वाल लगाइएको छ। समग्रमा हालसम्म यस आयोजनाको भौतिक प्रगति १२.५ प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ७.७ प्रतिशत रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा रू.१६ करोड २८ लाख बजेट विनियोजन भएकोमा रू.३ करोड ९६ लाख खर्च भएको छ जुन कुल विनियोजनको २४.३२ प्रतिशत हुन आउँछ।

स्थानीयद्वारा रेखाङ्कनको विवाद, भौगोलिक विकटता, वन क्षेत्रमा काम गर्न अवरोध/बाधा, Low Bidding, IEE/EIA, जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी समस्याहरू देखिएका छन्।

३.१६ हुलाकी राजमार्ग

तराई क्षेत्रमा रहेको हुलाकी मार्गलाई स्तरोन्नति गरी पूर्व पश्चिम जोड्ने वैकल्पिक राजमार्गको रूपमा निर्माण गरी यातायात सर्वसुलभ बनाउने र त्यस मार्फत शिक्षा, स्वास्थ्यमा जनताको पहुँच पुऱ्याई कृषि, व्यापार, उद्योग र बाटोको विकास गरी जनताको जीवनस्तर उकास्ने उद्देश्यले यस आयोजना आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि शुरु गरिएको हो। विभिन्न पुल र सडक समेत निर्माण हुने यस आयोजनाको कुल लागत रू.४७ अर्ब २४ करोड लाग्ने अनुमान छ। यस आयोजनाका लागि हालसम्म ११ अर्ब ७७ लाख

बजेट निकासी भई खर्च भइसकेको छ। हालसम्म १६४४ कि.मी माटे स्तरमा, ६८ कि.मी. ग्राभेल स्तरमा र ८० कि.मी. कालोपत्रे स्तरमा रहेको छ। जम्मा पुल संख्या १५० मध्ये ५० वटा निर्माण सम्पन्न भईसकेका छन् भने ७० वटा निर्माणाधिन र १५ वटा पुलहरूको चालु आर्थिक वर्षमा ठेका व्यवस्था हुने योजना रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्षमा ३० कि.मी. ग्राभेल हुने, ५१७ कि.मी. सडक स्तरोन्नतिको ठेका व्यवस्था हुने साथै १५ वटा पुल निर्माण गर्ने रहेको लक्ष्य रहेकोमा समीक्षा अवधिमा ४२५ कि.मी. सडक स्तरोन्नतिको ठेका व्यवस्था गरिएको जस मध्ये १५१ कि.मी. को निर्माण कार्य शुरु भइसकेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा रु. ४ अर्ब २७ करोड ४५ लाख १६ हजार बजेट विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधि सम्ममा रु.१ अर्ब ९० करोड ८३ लाख १४ हजार खर्च भएको देखिन्छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा १२.६५ प्रतिशत खर्च भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ४४.६४ प्रतिशतले खर्च भएको छ।

वन क्षेत्रमा काम गर्न अवरोध/बाधा, भारतीय निर्माण व्यवसायी बाट पहुँच (Access) नभएको कारण बसन्ता जंगलको १९ कि.मि खण्ड कालोपत्रे नभएको, मुआब्जा वितरणमा स्थानीयको अवरोध जस्ता समस्या कायम रहेका छन्। विद्यमान समस्यालाई समाधान गर्दै कार्यान्वयनमा कुशलता ल्याउन IEE/EIA, जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी विषयमा अन्तरनिकाय समन्वयलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउनुपर्ने देखिएको छ।

३.१७ पूर्व-पश्चिम रेल मार्ग

पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म रेल सञ्जाल निर्माण एवं सञ्चालन गर्ने लक्ष्य लिई आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा यो आयोजना शुरु भएको हो। यसको लम्बाई करिब ९४६ कि.मि. हुने अनुमान छ। यस आयोजनाको कुल लागत रु.६९ अर्ब ५२ करोड हुने अनुमान छ।

बर्दियास-काकडभिट्टा (२४७ कि.मी) रेलमार्गको DPR तयार भएको, बुटवल-गड्डाचौकी (४२१ कि.मी) रेलमार्गको DPR तयार गर्ने कार्य ३० प्रतिशत सम्पन्न भएको, काठमाण्डौ-वीरजङ्ग लिंक रेलमार्गको DPR तयार गर्न परामर्शदाताहरू सूचीकृत भई RFP मूल्याङ्कन भई रहेकोछ। त्यसैगरी बर्दियास-सिमरा (१०८ कि.मी) रेलमार्गको बर्दियासदेखि लालबन्दी (२५ कि.मी.) क्षेत्रमा Track Bed निर्माण कार्य ८० प्रतिशत सम्पन्न भएको, बर्दियासदेखि निजगढ (७० कि.मी.) सम्मको १० वटा टूला पुलहरूको ठेका आव्हान भएको, भारत सरकारको सहयोगमा निर्माणाधिन जयनगर-जनकपुर-बर्दियास रेलमार्गको जयनगर-जनकपुर-विजुलपूरा (५२ कि.मी) खण्डको ८० प्रतिशत निर्माण सम्पन्न भएको, र जयनगर-जनकपुर खण्डमा आगामी अक्टोबर २०१८ मा रेल सञ्चालन गर्ने गरी अन्तिम तयारी भइरहेकोछ।

चालु आर्थिक वर्षमा रु.४ अर्ब १ करोड ७० लाख ४७ हजार विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिमा रु.१ अर्ब ४४ करोड ८३ लाख ४० हजार खर्च भएको छ, वार्षिक विनियोजित रकमको ३६.०५ प्रतिशत हुन आउँछ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ३४.३१ प्रतिशत खर्चमा भएको थियो। तुलनात्मकरूपमा अध्ययन गर्दा गत आर्थिक वर्ष को तुलनामा यस आर्थिक वर्षमा १११.३० प्रतिशतले खर्च वृद्धि भएको छ।

ऐलानी जग्गाको मुआब्जा विवादको कारण करिब ५ कि.मी. क्षेत्रमा Track Bed निर्माणमा अवरोध भई रहेकोछ जसको समाधानका लागि ऐलानी जग्गाको मुआब्जा सम्बन्धमा मन्त्रपरिषद्बाट नीतिगत निर्णय हुनुपर्ने भएकोले सोको लागि अधिकतम प्रयास भइरहेको छ।

३.१८ बबई सिँचाइ आयोजना

बर्दिया जिल्लाका करिब ३६००० हेक्टर भूमिमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले यो आयोजना आर्थिक वर्ष २०४४/४५ देखि शुरू भई आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा सम्पन्न हुने लक्ष्य लिइएकोमा समयमा सम्पन्न हुन नसकेपछि आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सम्म सम्पन्न हुने नयाँ लक्ष्य लिइएको छ। यस आयोजनाको कुल अनुमानित लागत रु.१२ अर्ब ६९ करोड पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्ममा आयोजनाको करीव ५५ कि.मि. निर्माण भएको र नहर रिमोडलिङ्ग कार्यको ६० प्रतिशत सम्पन्न भएको छ। बाढीबाट क्षतिग्रस्त क्षेत्र तथा संरचना तटबन्ध पुनः निर्माणको १४ कि.मि.मध्ये करीव १० कि.मि. को सम्पन्न भएको छ। आयोजनाको समष्टिगत भौतिक प्रगति ७१ प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ४८.३ प्रतिशत रहेको छ। नहर निर्माण, सर्भिस सडक निर्माण, नहर सञ्चालन, जलमापन, गेज निर्माण र डाइभर्सन निर्माण कार्य भइरहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा रु. ७१ करोड ६३ लाख ५५ हजार बजेट विनियोजन भएको छ। यस मध्ये समीक्षा अवधिमा रु. १० करोड ७४ लाख ४९ हजार खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा ३१.३२ प्रतिशत खर्च भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा १५ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ। तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा ५१.०३ प्रतिशतले खर्चमा ऋणात्मक वृद्धि भएको छ भने गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा खर्च १६.३२ प्रतिशत विन्दुले कमी आएको छ।

आयोजनाका मुख्य मुख्य कार्यहरू नहर निर्माणका लागि जग्गा खरिदकार्य, मूल नहर निर्माण, शाखा-उपशाखा निर्माण एवं विस्तार कार्य, कमाण्ड एरिया विस्तार कार्य, ड्रेनेज निर्माण तथा बाढीबाट क्षतिग्रस्त क्षेत्र तथा संरचना निर्माण कार्य रहेका छन्।

समीक्षा अवधिमा ०.६५ कि.मी. ग्रामिण तथा सर्भिस सडक निर्माण, २.०५ कि.मि. मूल नहर निर्माण, ०.३५ कि.मि. नहर रिमोडलिङ्ग, बाढीबाट क्षतिग्रस्त सिञ्चित क्षेत्र तथा संरचना तटबन्ध ०.४२ कि.मी. निर्माण सम्पन्न भएको छ। उक्त बहुउद्देशीय आयोजना पूरा हुँदा ऊर्जा, सिँचाइ, शहरी विकास र जलाधार संरक्षणमा महत्वपूर्ण योगदान पुगी स्थानीय जनताको जीवनस्तर उकास्न र राष्ट्रको खाद्यान्न सङ्कट सम्बोधन गर्न समेत महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने देखिन्छ।

जग्गा प्राप्ति, न्यून बजेट विनियोजन, समय समयमा नदिजन्य निर्माण सामाग्री संकलन र उपलब्धतामा अड्चन, नहर सञ्चालन र निर्माण कार्य सँगसँगै गर्नुपर्ने भएकोले वर्षेभरि निर्माण कार्य गर्न समय व्यवस्थापन नहुनु जस्ता समस्या रहेका छन्। विद्यमान समस्या समाधानका लागि आयोजना व्यवस्थापनले अन्तरनिकाय समन्वय लगायतका प्रभावकारी उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिएको छ।

३.१९ राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम

आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा मा राष्ट्रिय गौरवको रूपमा वर्गीकरण भएको यो आयोजनाबाट एकीकृत रूपमा चुरे क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गर्दै उपल्लो तटीय र तल्लो तटीय वातावरणीय अन्तर सम्बन्धबाट तराई क्षेत्रको समेत संरक्षण गर्ने उद्देश्य लिई वि.सं. २०६६/६७ मा प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको रूपमा राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम थालनी भई कार्यान्वयनमा आएको छ। चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा रु. १ अर्ब ९१ करोड ८७ लाख ७३ हजार बजेट विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा अवधिमा जम्मा रु. ३४ करोड २७ लाख २१ हजार खर्च भइसकेको छ।

यस आयोजनाको महत्वलाई ध्यानमा राखी २०७१ साल असार २ गते राष्ट्रपति चुरे-तराई-मधेश संरक्षण विकास समिति गठन भई आफ्नो कार्य प्रारम्भ गरिसकेको छ। ४ वटा नदी प्रणालीहरू लालबकैया, रातु, जलाद र बलानको स्थलगत सर्भेक्षण गरी संरक्षण योजना तर्जुमा भएको छ। उपभोक्ता समूहहरू मार्फत बलान र जलाद प्रणालीमा संरक्षणसम्बन्धी कामहरू भएको छ। चुरे क्षेत्रमा पर्ने ३२ जिल्लाहरूमा सामाजिक परिचालनको लागि सेवा प्रदायक संस्थाहरूबाट प्राप्त आशयपत्रको मूल्याङ्कन भइरहेको छ। चुरे क्षेत्र संरक्षणको गुरु योजना तयार गर्न विज्ञ टोलीको गठन भएको छ।

यस कार्यक्रमको समष्टिगत भौतिक प्रगति ९२.५ प्रतिशत र समष्टिगत वित्तीय प्रगति ९२.२ प्रतिशत रहेको छ। नयाँ विरुवा खरिद प्रक्रियामा रहेको, विभिन्न प्रजातिका विरुवा उत्पादन गर्ने, चुरेको डढेलो नियन्त्रण, वन अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रण गर्ने, चुरेमा आश्रित गरिव तथा विपन्न वर्गका लागि रोजगारमुखी वृक्षरोपण गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन्। समीक्षा अवधिमा नदी बकैया नदीको योजना एवं कार्यविधि निर्देशिका तयार भएको, ६ लाख ३५ हजार विरुवा उत्पादन भएको, १२ नदी प्रणालीमा आधारित सामाजिक परिचालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सम्झौता भएको र चुरे क्षेत्रका विभिन्न जिल्लाका भू-स्खलन (Degraded) स्थानमा संरक्षण र वृक्षरोपण कार्य भएको छ।

यस आयोजनामा चालु आर्थिक वर्षमा रु. १ अर्ब ९१ करोड ८७ लाख ७३ हजार बजेट विनियोजन भएको छ। जस मध्ये समीक्षा अवधिमा रु. ३४ करोड २७ लाख २१ हजार खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा १९.३५ प्रतिशत खर्च भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा १७.८६ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ।

जिल्ला स्थित कार्यालयहरू स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुँदा कार्यक्रम बजेट कार्यान्वयनमा दुविधा रहेको, दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको अभावको कारण कार्य प्रगतिमा प्रतिकूल असर परेको, सरोकारवाला निकायहरूबाट उपलब्ध हुने प्रगतिहरू समयमा प्राप्त हुन कठिन भएको र समितिको दरबन्दीअनुसारको विषयगत विज्ञहरूको पदपूर्ति हुन नसकेको जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

३.२० बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना

कुल १२०० मेगावाट जडित क्षमताको यो जलविद्युत आयोजना गोरखा र धादिङ्ग जिल्लामा अवस्थित छ। यो आयोजनाको आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा निर्माण कार्य अगाडि बढाई आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ मा सम्पन्न हुने गरी लक्ष्य लिईएकोमा आयोजनाले झेलनु परेको विभिन्न समस्याहरूको कारणले निर्धारित समयमा सम्पन्न हुने अवस्था देखिंदैन। कुल लागत रु.२ खर्ब हुने अनुमान रहेको यो आयोजनाको जग्गा अधिग्रहणका लागि आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा रु.१० अर्ब १७ करोड ४२ लाख ४५ हजार बजेट विनियोजन भएकोमा समीक्षा अवधिसम्म रु.१ करोड ३५ लाख ७ हजार मात्र खर्च भएको छ। यो खर्च विनियोजन बजेटको ०.१३ प्रतिशत मात्र हो। गत आर्थिक वर्षमा सोही अवधिमा विनियोजित बजेटको ०.४७ प्रतिशत खर्च भएको थियो।

समीक्षा अवधिमा यस आयोजना EPC मोडलमा निर्माण गर्नका लागि आवश्यक पर्ने लगानीको खाका तयार गर्न गठित समितिको प्रतिवेदन समेत प्राप्त भइसकेको छ।

सम्भाव्यता अध्ययन र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदनसम्बन्धी कार्य Tractebel Engineering बाट भएको, आयोजनाको बारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको साथै सीप विकास तथा तालीम गोष्ठी एवं अनुगमन मूल्याङ्कनसम्बन्धी कार्य सञ्चालन भइरहेको छ। ठूला भू-भाग डुवानमा पर्ने देखिएको यो आयोजनामा पुनर्वास र पुनर्स्थापनाको काम प्राथमिकताका साथ अघि बढाउनु पर्ने देखिन्छ। मुआब्जा वितरणमा समस्या, बजार क्षेत्रको जग्गाको मूल्य निर्धारण हुन नसक्नु, नापी र मालपोत कार्यालयबाट

समयमा नै कित्ताकाट गरी जग्गाको लगत यकिन नहुनु, अन्तर निकाय समन्वयको अभाव जस्ता समस्याहरू समाधान गरी आयोजनालाई तिव्रता दिनुपर्ने देखिन्छ।

३.२१ पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना

डोटी, डडेलधुरा, बैतडी र बझांग जिल्ला भइ बहने पश्चिम सेती नदीमा निर्माण हुने आयोजनाबाट ७५० मेगावाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना सार्वजनिक निजी क्षेत्र साझेदारीमा विकास गर्न चाईना श्री गोर्जेज इन्टरनेशनल कर्पोरेशन (CTGI) र नेपाल सरकार, ऊर्जा मन्त्रालय बीच February 29, 2012 मा समझदारी पत्र (MoU) मा हस्ताक्षर भएको र सोही आधारमा चाइना श्री गोर्जेज इन्टरनेशनल कर्पोरेशन (CTGI) र नेपाल विद्युत प्राधिकरणबीच कार्तिक ३०, २०७४ (November 16, 2017) मा संयुक्त लगानी सम्झौता (Joint Venture Agreement, JVA) सम्पन्न भएको छ। लगानी बोर्डको कार्यालयले CTGI र नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई आयोजनालाई कम्पनी खोल्न र कार्ययोजना पेश गर्न आग्रह गरेकोमा श्री गोर्जेज इन्टरनेशनल कर्पोरेशनले नेपाल विद्युत प्राधिकरणको हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्युत खरिद निर्देशिकाअनुसारको विद्युत खरिद दरमा यो आयोजना आर्थिक रूपमा सम्भाव्य नहुने व्यहोरा जानकारी गराएको छ। फेब्रुअरी २९, २०१२ मा भएको MOU को बुँदा ११ मा नेपाल सरकारले नेपाल विद्युत प्राधिकरण मार्फत विद्युत खरिद विक्री सम्झौता गरी आयोजनाबाट उचित प्रतिफल दर मार्फत आयोजनालाई सम्भाव्य बनाइने प्रत्याभूति दिएकोले CTGI लाई पत्राचार गरी आयोजनाको विस्तृत विश्लेषणसहित तथ्याङ्कहरू खुलाई पठाउन जानकारी गराइएको छ।

चाईना श्री गोर्जेज इन्टरनेशनल कर्पोरेशन र नेपाल विद्युत प्राधिकरण बीच JVA पश्चात कामको सूची समयबधि सिमासहितको कार्यतालिका बनाउने र सो कार्यतालिकाअनुसार कामगर्न र लगानीयोग्य परियोजनाको लागि नेपाल सरकार लगानी बोर्डसँग आयोजना विकास सम्झौता (Project Development Agreement, PDA) गर्न जरुरी देखिएको छ तर संयुक्त लगानी आयोजना कम्पनी (Special Purpose Vehicle, SPV) नबनी PDA वार्ता लगायतका कार्य अगाडि बढाउन नसकिने अवस्था रहेको छ।

अप्रिल ४, २०११ - China Three Gorges International Corporation, CTGI बाट ७५० मेगावाट क्षमता भएको पश्चिम सेती जलविद्युत परियोजना विकास गर्ने प्रस्ताव ऊर्जा मन्त्रालयमा पेश भएको, २९ फेब्रुअरी २०१२ मा ऊर्जा मन्त्रालय र China Three Gorges International Corporation विच परियोजना विकासको लागि समझदारीपत्रमा हस्ताक्षर भएको, जुलाई २०१३- CWEI बाट परियोजनाको प्राविधिक सम्भाव्यता अध्ययन (Technical Evaluation) गरी परियोजना सम्भाव्य रहेको निक्क्यौल भएको, डिसेम्बर २०१३ - लगानी बोर्डद्वारा नेपाल सरकारकोतर्फबाट परियोजना विकासमा नेपाल सरकारले जग्गा प्राप्ति र प्रसारण लाईन निर्माणमा गर्न सक्ने सहयोगको प्रतिबद्धतासहितको पत्र (GON Commitment Letter) सम्बन्धित सरकारी निकायहरूको सहमतिमा प्रेषित गरिएको, अप्रिल १३, २०१५ - लगानी बोर्डको १७औँ बैठकबाट CWEI लाई वैदेशिक लगानी गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्नुका साथै कम्पनीद्वारा पेश भएको कार्ययोजनाअनुसार पहिलो चरणको अध्ययन गर्न स्वीकृत पाएको छ।

समीक्षा अवधीसम्म यो आयोजना नेपाल विद्युत प्राधिकरण र चाइनिज कम्पनि श्री गोर्जेजबीच ज्वाइन्ट भेञ्चर कम्पनी मोडेलमा निर्माण गरिने समझदारी भएको छ। यस आयोजना प्राविधिक तथा आर्थिक रूपमा सम्भाव्य देखिएको भएता पनि लगानीकर्ताले जग्गा प्राप्ति, प्रसारण लाईन निर्माण र पुनर्वासिसम्बन्धी समस्या औल्याएका छन्।

राष्ट्रिय गौरवका आयोजना कार्यान्वयनका समस्या र सुझावहरू

सरकारले उच्च महत्वका साथ शुरु गरेका राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूमा परियोजना केन्द्रीत समस्याहरू रहेका छन्। यी समस्याहरू देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ -

- कतिपय आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन नै नभएको, कुनैमा काम शुरु हुन नसकेको, कुनैमा निर्माण प्रकृया सम्बन्धमा अलमलिएको पाइएको छ। सञ्चालन भएका आयोजनाहरूमा जग्गा प्राप्ति, वन क्षेत्रका रुखहरूको कटानमा ढिलाइ, निर्माण सामग्रीहरूको अभाव, ठेकेदारहरूको फितलो अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रकृया, प्राविधिक कर्मचारीहरूको अभाव जस्ता समस्याहरू देखिएका छन्।
- चालु आर्थिक वर्षमा राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूमा रु.६३ अर्ब ७० करोड ५४ लाख ४४ हजार विनियोजन गरिएकोमा समीक्षा अवधिमा मात्र रु.१२ अर्ब ५ करोड ३५ लाख ६७ हजार अर्थात् १८.९२ प्रतिशत मात्र खर्च हुन सकेको छ। आर्थिक वर्षको बाँकी छ महिनामा बाँकी ८१.०८ प्रतिशत खर्च हुन सक्ने आधार देखिएको छैन।
- आयोजनागत रूपमा हेर्दा दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको प्रारम्भिक काम शुरु हुन नसकेको र बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजनाको निर्माण गर्ने मोडालिटीमा नै अलमल देखिएको छ।
- यसैगरी पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा जग्गा प्राप्तिको समस्या रहेको छ भने मेलम्ची खानेपानी आयोजना सम्पन्न हुने समय सीमाको भाका निरन्तर रूपमा परिवर्तन हुनाले यस्ता आयोजनाहरू पनि नागरिकहरूमा सकारात्मक संचार जागृत गराउन सकिएको छैन।
- सडक, रेलमार्ग र सिँचाइ नहर निर्माण सम्बन्धित आयोजनाहरू पनि जग्गा प्राप्ति, प्राविधिक जनशक्तिमा कमी, निर्माण सामग्रीहरूको अभाव र ठेकेदारहरूको न्यूनस्तरको कार्य सम्पादनका कारण समस्यामा रहेका छन्।
- धेरैजसो आयोजनामा निकै कम अंकमा ठेक्का कबोल गर्ने र काम हुने बेलामा निर्माण व्यवसायी फेला नपर्ने समस्या देखिएका छन्। निकै कम अंकमा ठेक्का कबोल गर्दा एकातिर काममा ढिलाइ हुने र अर्कातिर कामको गुणस्तरमा पनि समस्या देखिने गरेको छ।
- खर्च भएको अंकमा प्रगति देखे र खोज्ने प्रवृत्तिले गर्दा आर्थिक वर्षको अन्त्यमा हुने खर्चको अंकले आयोजनाहरूको गुणस्तरमा आश्वस्त हुने अवस्था देखिदैन।
- आयोजनाहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कनमा एकातिर बहुनिकायको संलग्नता छ भने अर्कोतर्फ सुधारात्मक प्रयास र प्रयत्नतर्फ अनुगमन र मूल्याङ्कन केन्द्रित हुन नसक्नाले प्रभावकारी नतिजा प्राप्त हुन सकिरहेको देखिदैन।

समस्या समाधानका लागि सुझावहरू

- राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको निर्माण कार्यलाई तीव्रता दिन पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था गर्नुको साथै प्रकृयागत विषयहरूलाई छोट्याउन उपयुक्त हुन्छ। आवश्यकता अनुसार परियोजना संचालन कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न जरुरी भएको छ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको निर्माण कार्यमा संलग्न निर्माण व्यवसायीहरूलाई समेत यी आयोजनाहरूको महत्वको बारेमा संवेदनशील हुन उत्प्रेरित गरी प्रोत्साहित गर्ने र ढिलाइ गर्ने वा अनेकौं बहाना बनाइ दायित्वबाट पन्छिने प्रवृत्तिलाई दण्डित गर्ने व्यवस्था कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ। यसका लागि विद्यमान कानूनी प्रावधानहरूको अधिकतम उपयोग गरिनु पर्दछ।
- जग्गा प्राप्ति लगायतका स्थानीय समस्या हल गर्न समयवद्ध कार्य तालिका बनाई कामलाई तीव्रता दिनु पर्दछ।

- स्थानीय प्रशासनबाट मुआब्जा निर्धारण प्रयोजनका लागि अधिक मूल्याङ्कन गर्ने र मालपोतको रजिष्ट्रेशन प्रयोजनका लागि न्यूनतम मूल्याङ्कन हुने गरेको छ। अधिक मूल्याङ्कनबाट राज्यले मुआब्जामा बढी साधन खर्चिनु परेको र न्यून मूल्याङ्कनबाट राज्यले प्राप्त गर्ने राजस्व गुमाउनुपरेको अवस्था छ। आयोजनाका लागि अधिग्रहण गर्ने जग्गाको मूल्य निर्धारण गर्दा मालपोत रजिष्ट्रेशनका लागि कायम गरिएको मूल्याङ्कनलाई समेत आधार लिइनुपर्दछ।
- अन्तरनिकाय समन्वयलाई सुदृढ गर्न नेपाल सरकारका मुख्य सचिवको संयोजकत्वमा रहेको संस्थागत व्यवस्था र चालु आर्थिक वर्षको वजेट वक्तव्यमा उल्लेखित राष्ट्रिय योजना आयोगको संयोजकत्वको समितिलाई थप क्रियाशील बनाउनु पर्दछ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाका आयोजना प्रमुखहरूको कार्य सम्पादनलाई कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनसँग आवद्ध गरिनु पर्दछ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूको पहिचान र तिनीहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मापदण्ड, नीति, कानून र कार्यविधि निर्धारण गरी कार्यान्वयन कुशलता कायम गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नेतर्फ सम्बद्ध निकाय र पदाधिकारीहरू जिम्मेवार र जवाफदेहि हुनुपर्ने देखिन्छ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजना निर्माण गर्ने निर्माण व्यवसायीसँग पर्याप्त मेशिनरी उपकरण उपलब्ध नहुँदा गुणस्तरीय ढंगबाट समयमानै कार्यसम्पादन हुन नसकेको यथार्थतालाई मध्यनजर राखी सरकारको तर्फबाट ठूला मेशिनरी उपकरण खरीद गरी भाडामा ती उपकरणहरू उपलब्ध गराउने व्यवस्था शुरुवात गर्नु जरुरी देखिएको छ।

परिच्छेद-४

क्षेत्रगत उपलब्धि विश्लेषण

विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूलाई आर्थिक क्षेत्र, भौतिक पूर्वाधार, सामाजिक पूर्वाधार, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सुशासन अन्तर्गत वर्गीकरण गरी ती मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट प्राप्त प्रगति विवरणलाई आधार मानी क्षेत्रगत उपलब्धिलाई सारांशमा प्रस्तुत गरिएको छ।

४.१ आर्थिक क्षेत्र

४.१.१ अर्थ मन्त्रालय

- प्रदेश र स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरणको लागि “प्रदेश तथा स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (Sub-National Treasury Regulatory Application- SuTRA)” विकास गरिएको।
- नेपालले Asset Recovery Inter-Agency Network Asia Pacific को सदस्यता प्राप्त गरेको।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारणसम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदनको अन्तिम मस्यौदा तयार गरी प्रतिक्रियाको लागि सरोकारवाला निकायहरूमा पठाईएको।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारणसम्बन्धी स्वमुल्याङ्कनका १६ वटा क्षेत्रमध्ये वित्तीय क्षेत्रसँग सम्बन्धित ५ वटा र अन्य ४ वटा गरी जम्मा ९ वटा उप-समितिको प्रारम्भिक प्रतिवेदनको खाका तयार गरिएको।
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ पारित भई कार्यान्वयनमा आएको।
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ पारित भई कार्यान्वयनमा आएको।
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सचिवालयको सँगठन संरचना, दरबन्दी र कार्य विवरण स्वीकृत भई आयोगको सचिवालयका सचिव लगायतका कर्मचारीहरूको व्यवस्था भई कार्य प्रारम्भ भइसकेको छ।
- नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेण्ट्स नियमावली, २०६१ मा संशोधन गर्न स्वीकृति प्रदान गरिएको।
- धितोपत्र व्यवसायी (मचेण्ट बैकर) पहिलो संशोधन नियमावली २०६४ स्वीकृत गरिएको।
- नेपाल धितोपत्र बोर्ड खरिद नियमावली, २०७४ स्वीकृत गरिएको।
- वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी नियमावली, २०७४ स्वीकृत गरिएको।
- भूकम्प पीडितहरूलाई सामुहिक जमानीमा ऋण उपलब्ध गराउनेसम्बन्धी कार्यविधिमा संशोधन गरिएको।
- नेपाल राष्ट्र बैंकको पुँजी वृद्धिका लागि आवश्यक थप रकम रू.२ अर्ब बैंकको साधारण जगेडा कोषको रकमबाट प्रयोग गर्न स्वीकृति प्रदान गरिएको।
- सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरूको स्वामित्वमा तथा भोगचलनमा रहेका घर/ जग्गा उपयोगसम्बन्धी मापदण्ड तयार पारी मन्त्रपरिषद्बाट स्वीकृत भएको।
- संघीय संरचनामा सार्वजनिक संस्थान सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न विधेयक तर्जुमा समिति गठन भई कार्य भइरहेको।
- गोरखाकाली रवर उद्योगको सम्पत्ति तथा दायित्व एकीन गरी खारेजी प्रक्रिया अघि बढेको।

४.१.२ उद्योग मन्त्रालय

- गरीबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०७० को दोश्रो संशोधन गरी स्थानीय तह मैत्री बनाइएको।
- मेडुपा रणनीतिक योजनाको दोश्रो मस्यौदा तयार भई कार्यान्वायन समितिबाट मेडुपा निर्देशन समितिमा सिफारिश भएको।
- स्थानीय तहको लागि उद्यम विकास कोषको नमूना संरचना र उद्यम विकासको कोषको नमूना कार्यविधि बनाई स्थानीय तहबाट उद्यम र उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने नमूना Standard Operational Manual तयार गरिएको।
- लगानी बोर्डसँग समन्वय गरी आयोजना बैंक निर्माण गर्ने कार्य अगाडि बढेको।
- विशेष आर्थिक क्षेत्रको नियमावली तर्जुमा भएको।
- लघु घरेलु तथा साना उद्यम विकास कोष सञ्चालनमा रहेको।
- उद्योग मन्त्रालय र राष्ट्रिय युवा परिषद्बीच रोजगारी सृजना गर्ने सम्बन्धमा “दश युवा एक उद्यम” कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहमति पत्रमा हस्ताक्षर भएको।
- भैरहवा विशेष आर्थिक क्षेत्रमा आवेदन दिइएका २५ मध्ये १९ ओटा उद्योग स्थापनाको आवेदन मूल्याङ्कन सफल भई उद्योगहरूसँग उद्योग स्थापना सम्झौता कार्य भइरहेको।

४.१.३ कृषि विकास मन्त्रालय

- एक गाउँ एक प्राविधिक अन्तर्गत १ हजार ३ सय २० जना र हाल स्थानीय तहमा खटाइएका कर्मचारीहरू ५ सय ६० गरी जम्मा १ हजार ८ सय ८० जना कृषि प्राविधिक स्थानीय तहमा खटिएका छन्।
- मागमा आधारित ४ सय वटा उप-आयोजनाहरूमा उच्च मूल्यका वस्तु उत्पादन, बजार प्रवर्द्धन र पोष्ट हार्भेष्ट कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अनुदान उपलब्ध गराउने क्रियाकलाप अन्तर्गत हालसम्म जम्मा ५ सय ९ वटा उप-आयोजनाहरूसँग अनुदान सहयोगको लागि सम्झौता भएको। यी उपआयोजनाहरूलाई हालसम्म रु.२१ करोड ८७ लाख १३ हजार अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको।
- कृषि स्नातक इन्टर्न करारमा लिनका लागि कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयसँग सम्झौता भएको र १ सय ५७ जना इन्टर्नहरू सम्बन्धित ब्लक, जोन तथा सुपरजोनहरूमा खटिएका।
- व्यावसायिक कृषि तथा पशुपंक्षी कर्जामा प्रदान गरिने व्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७३ अनुसार कृषि कर्जाको व्याजमा ५ प्रतिशत अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको असोज मसान्तसम्म रु.६ अर्ब ६० करोड कृषि कर्जा वापत ऋण प्रवाह भएको। सहूलियत कृषि कर्जा प्रवाहबाट ६ हजार ७१ जना लाभान्वित भएको र रु.२६ करोड ३९ लाख ४७ हजार बराबरको रकम व्याज अनुदान स्वरूप प्रदान गरिएको।
- लागत सहभागिताको आधारमा रासायनिक मल र मुख्य खाद्यान्न बालीहरूको उन्नत बीउ बिक्री वितरण गर्ने क्रियाकलाप अन्तर्गत हालसम्म कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड मार्फत ९९६७६.८ र साल्ट ट्रेडिङ्ग कर्पोरेसन मार्फत ७५६६९.१५ मे.टन गरी जम्मा १७५३४५.९५ मे.टन रासायनिक मल अनुदानमा बिक्री वितरण भएको। हालसम्म २१३८ मे.ट. गहुँ, १५ मे.ट. मसुरो, ३ मे.ट. तोरी र ४०० के.जी. केराउको उन्नत बीउ वितरण भएको।

४.१.४ पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

- डेरी तथा गोठ भ्यालु चेन सुधार गरी दूध, मासु तथा पश्मिना लगायतका क्षेत्रमा देशलाई आत्मनिर्भर बनाउने उद्देश्यअनुरूप नेपाल लाइभस्टक इनोभेशन आयोजना सञ्चालनको लागि नेपाल सरकार र दातृनिकाय विश्व बैंक बीच सम्झौता भएको।
- कन्ट्र्याक्ट फार्मिङ अन्तर्गत वर्षे घाँस टियोसेन्टीको १ हजार ७ सय ८ क्विन्टल बीउ उत्पादन भएको र यसबाट ५ हजार १ सय २४ हेक्टर भूमिमा घाँस खेतिको लागि बीउको आपूर्ति हुने अनुमान गरिएको छ।
- स्वदेशमा नै उन्नत नश्वको पशु उत्पादन गरी दूध तथा मासुको आपूर्ति वृद्धि गर्न गाई, भैसी तथा बाखामा गरी कुल ८२ हजार ६ सय ११ जनावरमा कृत्रिम गर्भाधान गरिएको।
- भेडा बाखामा लाग्ने पि.पि.आर. रोगको बिरुद्ध ३० लाख ९५ हजार मात्रा खोप जिल्लाहरूमा पठाइ सकिएको र सो खोप स्थानीय स्तरमा भेडा बाखामा प्रयोग भएको।
- पशु खोप उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुन विभिन्न पशुरोग बिरुद्ध प्रयोगको लागि ४३ लाख २८ हजार मात्रा १३ प्रकारका खोप उत्पादन गरिएको।
- पशु आहारको महत्वलाई दृष्टिगत गरी यसको उत्पादन वृद्धि गर्न पशु आहार उत्पादनमा प्रयोग हुने करिब १ करोड बराबरको उपकरणहरू कृषकहरूलाई वितरण भएको साथै उन्नत प्रविधि हस्तान्तरणको लागि १०० जना कृषकहरूलाई तालिम प्रदान गरिएको।
- जनस्वास्थ्य संरक्षण गर्न कुकुर, बिरालो लगायतका जनावरमा प्रयोग गर्न ९ हजार मात्रा रेबिज खोप उत्पादन भएको।
- एशियाली विकास बैंकको सहयोगमा सञ्चालित हिमाली आयोजनाबाट दोलखा जिल्लामा ग्रयाबिटी रोपवे स्थापना भई सञ्चालनमा आएको। संखुवासभा जिल्लामा २ वटा सेवाकेन्द्र भवन निर्माण सपन्न भएको।

४.१.५ राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय

- आर्थिक गणनाको लागि नक्साहरू तयार भएको र जनगणनाको गणना क्षेत्र नक्साको निमित्त तथ्याङ्क संकलन, डिजिटाइजेशन भइरहेको।

४.१.६ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

- निजगढमा दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणका लागि कुल १२-०४-१९ विगाह क्षेत्रफलको जग्गा नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको नाममा ल्याई मुआब्जा वितरण गरिएको। विमानस्थल भित्र पर्ने वन क्षेत्रको जग्गा हस्तान्तरणका लागि EIA कार्य अन्तिम चरणमा रहेको र विमानस्थलको DPR तथा Detail Design कार्यको लागि प्रकृया अगाडि बढाइएको।
- निर्माणाधीन गौतमबुद्ध क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको लागि करिब ४२८ बिघा थप जग्गा अधिग्रहण कार्य शुरु भएको, रनवे, ट्याक्सी वे र एप्रोन निर्माण कार्य २८.४३ प्रतिशत सम्पन्न भएको।
- पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको जग्गा मुआब्जा वितरणको प्रशासनिक कार्य सम्पन्न भई दोस्रो चौमासिकबाट वितरण शुरु गरिने। ICAO Category 4D स्तरको विमानस्थल निर्माण कार्य भइरहेकोमा हालसम्मको प्रगति ५ प्रतिशत रहेको छ।

- पशुपति क्षेत्रको वृहत् गुरुयोजना तयार गर्ने कार्य अन्तर्गत १७ विषयक्षेत्र पहिचान गरी कार्य भइरहेको। भूवनेश्वरीदेखि दक्षिणढोकासम्म बाटो निर्माण, भस्मेश्वर सत्तलको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं जिर्णोद्धार कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।
- वृहत् लुम्बिनी गुरुयोजना तयार गर्ने कार्य भइरहेको। कपिलवस्तुका पूरातात्विक क्षेत्र देवदह रामग्रामको जग्गा खरिद कार्य चालु रहेको। गुरुयोजनाअनुरूप स्टाफ कोलोनी निर्माण सर्भिस रोडहरू कालोपत्रे, विद्युत प्रसारण लाइन निर्माण कार्यहरू चालु रहेको। लुम्बिनी विकास कोषभित्र ५ हजार मानिस अट्ने हल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
- पर्यटकीय प्रचुरता भएका प्रमुख स्थललाई पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा विकास गर्न सात प्रदेशका १/१ स्थानको गुरुयोजना तयार गर्ने सन्दर्भमा सन्दकपुर, जनकपुर, इन्द्र सरोवर, पञ्चासे (कास्की), कपिलवस्तु, रारा, भादागाउँ (कैलाली) को परामर्शदाताले स्थलगत अध्ययन प्रतिवेदन पेश गर्ने क्रममा रहेको।
- रारा तालमा सूचना केन्द्र निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।

४.१.७ वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

- ५५ हेक्टर घाँसे मैदान व्यवस्थापनको कार्य सम्पन्न भएको र ३ सय ५ हेक्टर घाँसे मैदान व्यवस्थापनको कार्य प्रारम्भ भएको।
- २८ पटक चोरी शिकार नियन्त्रणका लागि स्विप अप्रेशन सम्पन्न भएको।
- रारा र शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुन्जमा १/१ वटा बहु-उद्देश्यीय जडिबुटीको नर्सरी सञ्चालनको कार्य शुरु भएको।
- वनस्पति विभागद्वारा ६ वटा जिल्लाको विभिन्न पकेट क्षेत्रमा जडीबुटी खेती विस्तार अन्तर्गत कृषक समूह गठन, तालिम सञ्चालन र समन्वय हुनुका साथै जडीबुटीका ९ लाख बेर्ना नर्सरीमा बिउ तथा कटिङ्ग राखी उत्पादन भइरहेको।
- ४ वटा प्रदेशमा नयाँ वनस्पति उद्यानहरू स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययनका लागि सरोकारवालासँग समन्वय तथा माग संकलन भइरहेको।
- ७० वटा ताल तलैया सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापनको कार्य प्रारम्भ भएको। १७ वटा गल्छी र पहिरो उपचार, ३ किलोमिटर सिँचाइ कुलो, १९ वटा पानी मुहान संरक्षण, २३ वटा संरक्षण पोखरी सर्बिषेत्र तथा तालतलैया संरक्षण, ३.५ किलोमिटर वायोइन्जिनियरिङ्ग खोला किनारा संरक्षण, ७ वटा रेनवाटर/रनअफ हार्भेस्टिङ्ग ड्याम निर्माण, ७५ हजार विरुवा उत्पादन भएको, ३ स्थानमा साझेदारी भू-संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको, ११५ वटा सामुदायिक स्रोत व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन र २४ जना सामुदायिक उत्प्रेरक भर्ना कार्य सम्पन्न भएको।
- संशोधित सामुदायिक विकास तथा हरियाली प्रवर्द्धन निर्देशिका तयार भई सम्बन्धित जिल्लाहरूमा पठाइ सकिएको।

४.१.८ वाणिज्य मन्त्रालय

- नेपाली कफिको ट्रेडमार्क दर्ता कार्यक्रम अन्तर्गत नर्वे, सिंगापुर, न्यूजिल्याण्ड, अस्ट्रेलिया र अमेरिकामा नेपाली कफिको ट्रेडमार्क दर्ता गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको।
- अलैचीको सामुहिक व्यापार चिन्ह (Collective Trade Mark) उद्योग विभागमा दर्ता भई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा दर्ता गर्ने क्रममा प्रथम चरणमा भारत, पाकिस्तान र युनाइटेड अरब इमिरेट्समा दर्ता गरिएको।

- अलैंची, कफि, चिया र पश्मिनाजन्य उत्पादनहरूको हिमालयन युनिक प्रोडक्टको रूपमा विकास गरी त्यस्ता वस्तुहरूको लेबलिङ्ग र ब्राण्डिङ्गका लागि व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रबाट विभिन्न वस्तुगत संघ संस्थाहरूलाई आर्थिक एवं प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराइएको।
- अलैंची, अदुवा, पश्मिना र कफिजन्य वस्तुहरूको उत्पादन विकास र प्रवर्द्धनका लागि प्राविधि हस्तान्तरण, भण्डारण सुविधा, प्रशोधन केन्द्र स्थापनामा आर्थिक सहयोग, प्राविधिक तालिम जस्ता कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न जिल्लामा अलैंची सुकाउने आधुनिक ड्रायर ७० थान, अदुवा भण्डारण गर्ने ८० वटा सोलार निर्माणमा सहयोग गरिएको।
- पाँचवटा निकासीयोग्य वस्तुहरू छाला, गलैंचा, तयारी पोशाक, फेल्ट र जडीबुटी मध्ये गलैंचा, तयारी पोशाक र फेल्टको अध्ययन गरी Product Profile तयार भई प्रकाशन भएको।
- चिया, कफि, हाते कागज र अलैंचीको निर्यात रणनीति तयार भएको।
- नेपाल भारतबीचको व्यापार सन्धि र अनधिकृत व्यापार नियन्त्रणसम्बन्धी सम्झौताका प्रावधानहरूलाई यथावत राख्दै नवीकरण गरिएको।
- नेपालको पारवहन सुविधामा विविधीकरणका लागि भारतको भिषाखापटनम बन्दरगाह उपयोगको शुरुवात भएको।
- नेपाल र चीन बीच पारवहन सुविधाको उपयोगको लागि पारवहन, ढुवानी सम्झौता सम्पन्न भई यसको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने प्रोटोकलको मस्यौदा तयार गरी चिनियाँ पक्षलाई उपलब्ध गराउन परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत पठाइएको।
- वीरगंज स्थित सीमा नाकाको एकीकृत जाँच चौकीको संरचना निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको।
- वेलहियामा एकीकृत चौकी निर्माणको लागि नेपालतर्फको करिब ४४ हेक्टर जमिन अधिग्रहण भई अस्थायी यार्डको निर्माण सम्पन्न गरी चौकी निर्माणको कार्य शुरु गरिएको।
- रसुवाको टिमुरेमा निर्माणाधीन सुख्खा बन्दरगाहको लागि आवश्यक जग्गाको अधिग्रहण तथा मुआब्जा वितरण भई चीनियाँ पक्षबाट Preliminary Engineering Design प्राप्त भएको।
- निर्यात तथा आयातसम्बन्धी सम्पूर्ण सूचनाहरूलाई एकीकृत गरी सरोकारवालाहरूलाई आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कहरू समयमै उपलब्ध गराउन Nepal Trade Information Portal सञ्चालनमा ल्याइएको।
- दोधारा चाँदनीमा सुख्खा बन्दरगाह निर्माण गर्न Feasibility Study and Topographic Survey of the ICD at Dodhara-Chadani Area and Development of a Conceptual Planसम्बन्धी कार्यको लागि परामर्शदाता M/s Sitara Consult (P) Ltd सँग करार सम्झौता भई कार्य अगाडि बढेको।

४.१.९ भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय

- भू-उपयोग ऐनको मस्यौदा तयार गरिएको।
- मुक्त कर्मैया पुनर्स्थापना आयोगलाई पूर्णता दिइएको।
- मुक्त हलिया पुनर्स्थापना समितिलाई पूर्णता दिइएको।
- मुक्त कम्लहरीलाई परिचय पत्र वितरण कार्य शुरु गरिएको।
- सगरमाथा मापनको कार्य अगाडि बढाउने सन्दर्भमा आधार विन्दूहरूको सर्वेक्षण कार्य भएको।
- ७ सय ५३ वटै स्थानीय निकायहरूको संघीय डाटावेश तयार भएको।

- नेपाल भारत संयुक्त सीमा सर्वेक्षण कार्यको लागि ४ वटा सर्वेक्षण टोली परिचालन गरिएको।
- १९ वटा मालपोत कार्यालयमा अनलाइन सेवा सञ्चालन गरिएको।

४.१.१० सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय

- चालु आर्थिक वर्षको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्नुपर्ने सहकारी मार्फत कृषि, फलफूल तथा तरकारी संकलन/ वितरण केन्द्र निर्माण (कुनाथरी सुर्खेत-६० लाख, गुराँसे दैलेख-१० लाख, गच्छिया मोरङ-१५ लाख, जडिबुटी संकलन केन्द्र दुने डोल्पा-१५ लाख, विरेन्द्रनगर सुर्खेत-१५ लाख) लगायतका कार्यक्रमका लागि स्थानीय तहमा बजेट हस्तान्तरण भइसकेको।
- सहकारी संघसंस्थाहरूको साझेदारीमा चितवनको भरतपुर महानगरपालिकामा बखान बहुउद्देश्यीय सहकारी संग्रहालय स्थापनाको लागि (भरतपुर म.न.पा. मा ७५ लाख) बजेट हस्तान्तरण भइसकेको।
- जिल्ला सहकारी संघको समन्वयमा जिल्लाभरिका सम्बन्धित सहकारी संघसंस्थाहरूको स्वामित्व रहने गरी सहकारी शीत भण्डारका लागि (लमही दाङ्ग-२ करोड, थाहा न.पा., मकवानपुर- ५० लाख, विरेन्द्रनगर न.पा., सुर्खेत- २ करोड, सप्तरी न.पा., सप्तरी- ३ करोड, परासी न.पा., नवलपरासी- ३ करोड) बजेट हस्तान्तरण भइसकेको।
- ज्ञान तथा सीप विकासको लागि ५ वटा तालिममार्फत १७९ जना सहकारी कर्मीहरू प्रशिक्षित भएका।
- सहकारी ऐन, २०४८ लाई विस्थापन गरी नयाँ सहकारी ऐन, २०७४ मिति २०७४/०७/०१ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित भइसकेको।
- २५ जिल्लाका १२ लाख २४ हजार ४ सय १७ घरपरिवार मध्ये ३ लाख ९१ हजार ८ सय ३१ घरपरिवार गरिब पहिचान गरी मन्त्रपरिषद्बाट स्वीकृत भइसकेको।
- परिक्षणको रूपमा ५ जिल्लाका ५ गाउँपालिकामा गरिबी परिचयपत्र वितरण भएको।
- स्थानीय तहको निमित्त नमूना सहकारी दर्ता दिग्दर्शन तयार भई संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा पठाइएको।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण ऐन र नियमावली अनुरूप सहकारी संस्था सदस्य जाँचबुझ निर्देशनको मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिको लागि प्रकृया अगाडि बढाइएको।
- युवा स्वरोजगार कोष नियमावली, २०७४ को मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिको लागि प्रकृया अगाडि बढाइएको।

४.१.११ आपूर्ति मन्त्रालय

- उपत्यकाका १६ वटा नगरपालिकाहरूमा उपभोक्ता जागरणसम्बन्धी प्रशिक्षण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमहरू सञ्चालन सम्पन्न भएको।
- उपत्यका भित्र र बाहिर गरी जम्मा ३ हजार ३ सय ८० फर्म/संस्थाहरूको बजार अनुगमन भई आवश्यक कारवाही भएको।
- तोकिएका २३ दुर्गम जिल्लामा चालु आर्थिक वर्षको पौष महिनासम्ममा ६०२२.७२ मे.टन खाद्यान्न ढुवानी सम्पन्न भएको।
- आयोडिन नुन ढुवानी पौष मसान्तसम्म २५३५९.५ क्वीन्टल भएको।

४.२ भौतिक पूर्वाधार

४.२.१ संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

- नगरक्षेत्र पूर्वाधार कार्यक्रम, फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रविधिक केन्द्र, ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम, स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम, साना सिँचाइ, नदी नियन्त्रण तथा अन्य पूर्वाधार, स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम, आर्थिक केन्द्र तथा दुई जिल्ला जोड्ने सडक, बौद्ध दर्शन तथा गुम्बा विकास समिति, आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान र उपेक्षित, उत्पीडित र दलित वर्ग उत्थान विकास समिति लगायतका आयोजना/कार्यक्रमहरू स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भई कार्यान्वयनमा रहेका।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा स्थानीय तहले प्रचलित कानूनबमोजिम आर्जन गर्ने स्रोत र वित्तीय हस्तान्तरणको माध्यमबाट प्राप्त गर्ने स्रोत समेतलाई आधार लिई सम्बन्धित नगरसभा तथा गाउँसभाबाट बजेट तथा कार्यक्रम पारित गर्ने व्यवस्था भएको।
- मिति २०७४।६।२८ सम्ममा छनौट भएका कार्यक्रम तथा योजना कार्यान्वयन गर्न सबै जिल्ला प्राविधिक कार्यालयहरूलाई निर्देशन पठाइसकिएको।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राहीको विवरण अध्यावधिक भइरहेको। हालसम्म MIS System मा २० लाख ८४ हजार ८ सय ८४ लाभग्राहीको विवरण प्रविष्ट गरी सकिएको।
- देशभरका १ सय ३७ नगरपालिका २ सय ८५ गाउँपालिकाका वडाहरू बाटै बैकिङ्ग प्रणाली मार्फत लाभग्राहीहरूलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण व्यवस्था मिलाइएको।
- मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको लागि आवश्यक कार्यविधि तथा निर्देशिका परिमार्जन एवं निर्माण भएका।
- कार्य सहजता एवं शीघ्रताको निमित्त नदीजन्य पदार्थको उत्खननसम्बन्धी IEE स्वीकृति गर्ने अधिकार चालु आर्थिक वर्षसम्मको लागि जि.स.स. लाई दिइएको।
- नदीजन्य पदार्थको उत्खनन तथा विक्री वितरणसम्बन्धी कार्यविधिको मस्यौदा तर्जुमा भएको।
- आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको वार्षिक कार्ययोजनाअनुरूप तोकिएको समय सीमाभित्र कार्य प्रारम्भ भइरहेको।

४.२.२ सिँचाइ मन्त्रालय

- बबई सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत ०.६५ कि.मी. ग्रामिण तथा सर्भिस सडक निर्माण, २.०५ कि.मि. मूल नहर निर्माण, ०.३५ कि.मि. नहर रिमोडलिङ्ग गर्ने कार्य र बाढीबाट क्षतिग्रस्त सिञ्चित क्षेत्र तथा संरचना तटवन्ध ०.४२ कि.मी. पुनर्निर्माण गरिएको।
- भेरी बबई सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत ०.०८ कि.मि. एक्सेस रोड ग्राभेल कार्य १५०० मिटर सुरंग निर्माण कार्य (सिँचाइ प्रणालीको निर्माण) र TBM platform, TBM Entry Portal तथा TBM Fabrication, Transportation and Erection, Segment Production Plant erection गर्ने कार्य ९ प्रतिशत सम्पन्न भएको।
- रानी जमरा सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत मूल नहर ४.१२ कि.मि. सम्पन्न, मूल नहरमा संरचना २३.३५ वटा निर्माण सम्पन्न, फिडर नहर ०.३५ कि.मि. निर्माण सम्पन्न र फिडर नहर संरचना १६ वटा निर्माण गरेको।

- सिक्टा सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत ६.७५ हेक्टर जग्गा खरिद, मूलनहरमा स्ट्रक्चर निर्माण, मूलनहर लाइनिङ्ग कार्य १.६५ कि.मि. निर्माण कार्य भएको।
- मझौला सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत स्वीकृत कार्यक्रम अनुरूप क्रमागत योजनाहरूको निर्माण कार्य भइरहेको। २५० हेक्टर जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुऱ्याएको र ३० वटा नयाँ आयोजनाहरूको योजना स्वीकृत गरी खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाइएको।
- प्रगन्ना बडकापथ सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत नहर निर्माण ७०० मिटर, RCC Lining २०० मि, Intake Protection ५० मिटर, Transition wall निर्माण ८० मि, Aqueduct syphon २५ मि र सुपर प्यासेज १०० मीटर सम्पन्न भएको।
- बृहत सरकारी सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत स्वीकृत Appraisal report अनुरूप निर्माण कार्य भइरहेको र नेपाल गण्डक पश्चिम नहर सिँचाइ आयोजनाको Appraisal report पेश भएको।

४.२.३ सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय

- नेपाल दुरसञ्चार प्राधिकरणबाट सामुदायिक क्याम्पस, सामुदायिक उच्च माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय एवं प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा इन्टरनेट सेवा पुऱ्याउनको लागि कार्य योजना स्वीकृत भई Tender Document तयार भइरहेको।
- NTV को क्षेत्रीय प्रसारण कोहलपुर २०७३ माघ १ गते देखि परीक्षण प्रसारण भइरहेको र २०७४ वैशाख १ गते देखि नियमित प्रसारण शुरु गरिएको।
- NTV इटहरीको प्रसारण केन्द्रको भवन निर्माणको कार्य भइरहेको।
- रेडियो नेपालबाट तराईमा स्थानीय भाषामा कार्यक्रम प्रसारण भइरहेको।
- RTI Audit को अवधारणापत्र स्वीकृत भई विज्ञ छनौट गर्ने कार्य भएको।
- हुलाकहरूलाई सामुदायिक सेवा तथा सूचना केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने प्रक्रिया अगाडि बढाइएको। जसअनुसार सूचनाको हकबमोजिम पाउनुपर्ने सूचनाहरू हुलाक मार्फत उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिने र हुलाकबाट वित्तीय भुक्तानी सेवा र विद्युत, टेलिफोन, खानेपानीको विल भुक्तानी जस्ता एजेन्सी सेवाहरू प्रदान गरिएको छ। संघीयतामा हुलाक सेवाको पुनसंरचनाको लागि अध्ययन प्रतिवेदन तयार भइरहेको।
- सुरक्षण मुद्रण विकास समिति (गठन), आदेश २०७३ नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट स्वीकृत भई सुरक्षण मुद्रण स्थापनाको लागि जग्गा प्राप्त भइसकेको।
- विज्ञापनसम्बन्धी ऐनको मस्यौदा तयार भएको र सैद्धान्तिक स्वीकृति प्राप्त गर्न मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव पेश गरिएको।
- नेपाल टेलिकम मार्फत प्रदेश नं. १, २ र ३ अन्तर्गतका मध्यपहाडी लोकमार्ग तथा जिल्लाहरूमा अप्टिकल फाईबर नेटवर्क नेपाल टेलिकमले सबै डिजाइन गरी खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ।
- सेवा प्रदायक मार्फत प्रदेश नं. ४ र ५ अन्तर्गतका मध्यपहाडी लोकमार्ग तथा जिल्लाहरूमा अप्टिकल फाईबर नेटवर्क विस्तार गर्न युनाईटेड टेलिकम लि. सँग सम्झौता भई कार्य अगाडि बढेको।

- सेवा प्रदायक मार्फत प्रदेश नं. ६ र ७ अन्तर्गतका मध्यपहाडी लोकमार्ग तथा जिल्लाहरूमा अप्टिकल फाइबर नेटवर्क बिस्तार गर्न स्मार्ट टेलिकम लि. सँग सम्झौता भई सर्वेक्षणको कार्य प्रारम्भ भएको।
- दूरसञ्चार सेवा प्रदायक गाभिने (मर्जर) तथा प्राप्ति (एक्विजिशन)सम्बन्धी नियमावली, २०७४ को मस्यौदा तयार भएको।

४.२.४ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय

- सबै रणनीतिक र प्रादेशिक केन्द्र जोड्ने सडकहरू न्युनतम दुई लेन र कालोपत्रे स्तरमा निर्माण तथा स्तरोन्नतिको लागि अध्ययन एवं निर्माण भइरहेको।
- नारायणघाट-बुटवल खण्डमा ठेक्का व्यवस्थापनको क्रममा रहेको।
- मध्य पहाडी (पुष्पलाल) लोकमार्गको कालोपत्रे गर्न ६ सय ९३ कि.मि. सडक स्तरोन्नति कार्यको लागि ठेक्का व्यवस्थापन भई निर्माण कार्य भइरहेको। यस आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकसम्ममा पुष्पलाल (मध्य-पहाडी) लोकमार्गको १० कि.मि. कालोपत्रे, ३० कि.मि. ग्राभेल कार्य सम्पन्न भएको छ।
- हुलाकी राजमार्गका ५ सय ५४ कि.मि. सडक स्तरोन्नति कार्यको लागि र १५ वटा पुल निर्माणको लागि ठेक्कापट्टा व्यवस्थापन भई निर्माण कार्यलाई व्यापक रूपमा अगाडि बढाइएको छ। वीरगंज ठोरी सडकको ६० कि.मी. स्तरोन्नतिका लागि ठेक्का सम्झौता भइसकेको साथै अन्य २ सय ११ कि.मी. सडकको पनि ठेक्कापट्टा व्यवस्थापनको प्रक्रियाहरू भइरहेको छ। हालसम्म ६७ कि.मी. ग्राभेल कार्य सम्पन्न भएको छ। दोस्रो चरणको करिब १ हजार १ सय ५२ कि.मि. सडकहरूको निर्माण कार्यको लागि विस्तृत सर्वेक्षण तथा डिजाइन कार्य सम्पन्न भएको।
- कालीगण्डकी करिडोर सडक : पाईप कल्भर्ट र टेवा पर्खाल निर्माण कार्य भइरहेको। बेनी-जोमसोम (७५ कि.मि.) तथा जोमसोम-कोरला (१०० कि.मि.) दुईलेनमा ग्राभेल स्तरमा स्तरोन्नति कार्य अन्तर्गत सडक चौडा कार्य, टेवा पर्खाल निर्माण कार्य तीव्र गतिमा भइरहेको।
- हिल्सा सिमिकोट सडक: ३ कि.मि. ट्रयाक निर्माण सम्पन्न।
- रानी-विराटनगर-ईटहरी-धनकुटा-लेगुवाघाट-खाँदवारी-किमाथांका सडक ८ कि.मि. ट्रयाक निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
- महाकाली लोकमार्गको दार्चुला-टिकर खण्डमा १२ कि.मि. ट्रयाक निर्माण कार्य सुचारु रहेको।
- सेती लोकमार्ग (टिकापुर-बौनिया-लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट) को १५ कि.मि. ट्रयाक निर्माण कार्य सुचारु रहेको।
- डोल्पा सडक निर्माण कार्य नेपाली सेनाबाट भइरहेको।
- हिल्सा- सिमिकोट सडक खण्डको निर्माण कार्य सुचारु रहेको।
- धरान-चतरा-गाईघाट-कटारी-सिन्धुली बजार हेटौडा सडक जम्मा ३ सय १८ कि.मि.लाई दुई लेनमा स्तरोन्नति कार्यको लागि तिब्र रूपले अगाडि बढाइएको र धरानबाट शान्तिनगर (झापा) सम्मको सडकको लागि सम्भाव्यता अध्ययन भई DPR को प्रक्रियामा रहेको।
- रानी-विराटनगर-ईटहरी सडकको ३५ कि.मि सडक विस्तारको कार्य भइरहेकोमा यस चौमासिकमा २ कि.मी. सडक कालोपत्रे भएको र बाँकी कार्य द्रुत गतिमा भइरहेको।
- जटही-जनकपुर-ढल्केवर ३६.८ कि.मि. सडकको विस्तार कार्य सुचारु रहेको।

- वीरगंज-पथलैया सडक (२८ कि.मि.) सडक विस्तार कार्य अन्तर्गत सबग्रेड, सबवेस र अन्य संरचना निर्माण द्रुत गतिमा भइरहेको।
- वेलहिया-बुटवल सडकको सम्पूर्ण खण्ड २४ कि.मि. सडकलाई ६ लेनमा विस्तार भइरहेकोमा हालसम्म ५.५ कि.मी. कालोपत्रे सम्पन्न भएको।
- मोहना-अत्तरिया सडक १३ कि.मि. खण्डको ठेक्कापट्टा व्यवस्थापन भई कार्य शुरु भएको।
- मनाङ-मुस्ताङ-डोल्पा सडकको सम्भाव्यता अध्ययन कार्य सम्पन्न भई विस्तृत सर्भेक्षणको लागि परामर्शदाता छनौटको प्रक्रियामा रहेको।
- महाकाली नदीमा मोटरेबल पुल निर्माण कार्य गर्न ठेक्का व्यवस्थापन भई निर्माण सुरु रहेको।
- गल्छी-त्रिशुली-बेनावती-मैलुंग (४६ कि.मि.) सडकलाई दुई लेनको स्तरमा स्तरोन्नति कार्य भइरहेको।
- बर्दिया-काकडभिट्टा (२ सय ४७ कि.मी) रेलमार्गको DPR तयार भएको।
- बुटवल-गङ्गाचौकी (४ सय २१ कि.मी) रेलमार्गको DPR तयार गर्ने कार्य ३० प्रतिशत सम्पन्न भएको।
- काठमाण्डौ-वीरगञ्ज लिंक रेलमार्गको DPR तयार गर्न परामर्शदाताहरू सूचीकृत भई RFP मूल्याङ्कन भइरहेको।
- बर्दिया-सिमरा (१०८ कि.मी) रेलमार्गको बर्दिया देखि लालबन्दी (२५ कि.मी) क्षेत्रमा Track Bed निर्माण कार्य ८० प्रतिशत सम्पन्न भएको।
- बर्दियादेखि निजगढ (७० कि.मी) सम्मको १० वटा ठूला पुलहरूको ठेक्का आव्हान भएको।
- भारत सरकारको सहयोगमा निर्माणाधीन जयनगर-जनकपुर-बर्दिया रेलमार्गको जयनगर-जनकपुर-विजुलपूरा (५२ कि.मी) खण्डको ८० प्रतिशत निर्माण सम्पन्न भएको।
- जयनगर-जनकपुर खण्डमा आगामी २०१५ अश्विन (October, 2018) मा रेल सञ्चालन गर्ने गरी अन्तिम तयारी भई रहेको।

४.२.५ ऊर्जा मन्त्रालय

- विद्युतको माग र आपूर्ति बीचको उच्चतम व्यवस्थापन एवं विभिन्न प्रसारण तथा सबस्टेशनहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी मुलुकभर (बेलुकाको उच्च मागको समयमा औद्योगिक ग्राहकको हकमा अधिकतम ३ घण्टाको अवधि बाहेक) लोडसेडिङ्ग अन्त्य गरिएको।
- निजी प्रवर्धकबाट अगाडि बढाइएको ४ मेगावाट क्षमताको पुवा खोला, ६.१ मेगावाट क्षमताको अपर माइ सी, ४ मेगावाट क्षमताको सार्दि खोला, २.८३ मेगावाट क्षमताको चाके खोला, ४ मेगावाट क्षमताको सभा खोला, १३.६ मेगावाट क्षमताको थापा खोला र ५ मेगावाट क्षमताको फावा खोला गरी जम्मा ३९.५३ मेगावाट निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय ग्रीडमा आवद्ध भइसकेको।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट निर्माणाधीन ३० मेगावाट क्षमताको चमेलिया जलविद्युत आयोजनाको निर्माण सम्पन्न भई उत्पादन शुरु भएको।
- भारतको अनुदान सहयोगमा १ सय ३२ के. भि. क्षमताका कटैया-कुशाहा तथा परवानीपुर-रक्सौल अन्तरदेशीय विद्युत प्रसारण लाइनहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न भई थप १०० मेगावाट विद्युत भारतबाट आयात हुन शुरु भएको।

- कोहलपुर-महेन्द्रनगर १ सय ३२ के.भी. प्रशारण लाइन दोस्रो सर्किट निर्माण सम्पन्न भएको र विभिन्न क्षमताका सबस्टेशनहरू (करीब ४ सय ७८ MVA) को स्तरोन्नति गरी विद्युत आपूर्ति व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाइएको।
- चमेलिया-अतरिया १ सय ३२ के.भी. ट्रान्समिसन लाइनको निर्माण सम्पन्न भई चार्ज भएको।
- विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेडले किमाथांका अरुण र जगदुल्ला हाईड्रोपावर आयोजनाहरूको विस्तृत इन्जिनियरिङ अध्ययनको लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरण इन्जिनियरिङ कम्पनीबाट प्रस्ताव प्राप्त भई सम्झौताको चरणमा रहेको।
- नेपाल-भारत बीच Power Exchange Committee, PEC को बैठक बसी विद्युत आदान प्रदानसम्बन्धी सम्झौता भएको।
- विद्युत नियमन आयोग ऐन, २०७४ अन्तर्गतको नियमावलीको मस्यौदा तयार भएको।
- ग्रीड कनेक्टिड सौर्य ऊर्जा विकाससम्बन्धी कार्यविधि, २०७४ तयार गरी लागू भएको। उक्त कार्यविधिले सौर्य ऊर्जा खरिद दर लगायतका अन्य सुविधा सहूलियतहरूको व्यवस्था गरेको।
- वैकल्पिक ऊर्जालाई प्रोत्साहन गर्न Roof Top Solar सँग Net Metering गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको।

४.२.६ सहरी विकास मन्त्रालय

- सघन सहरी विकास कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न १८ वटा नगरपालिका/उप-महानगरपालिका/महानगरपालिकाको एकीकृत सहरी पूर्वाधार निर्माण कार्य जारी रहेको साथै भरतपुर महानगरपालिका र घोराही उपमहानगरपालिकाको एकीकृत सहरी पूर्वाधार निर्माण कार्यको लागि सर्भे डिजाइन, लागत अनुमान तयार गर्ने कार्य भइरहेको।
- पालुडटार र निजगढको स्मार्ट सिटिको मास्टर प्लान तयार गर्नका लागि परामर्शदाताहरूसँग सम्झौता भई कार्य अगाडि बढाइएको। लुम्बिनी स्मार्ट सिटिको परामर्शदाता छनौटको प्रक्रिया अन्तिम चरणमा पुगेको।
- थप १० वटा स्मार्ट/सीटी अध्ययन कार्यको संक्षिप्त सूची प्रकाशन भई परामर्शदाता छनौटको चरणमा रहेको।
- विराटनगर मेगासिटिको अध्ययन कार्य भइरहेको। पोखरा र सिद्धार्थनगर मेगासिटिको परामर्शदाता बाट अध्ययन कार्य भएको।
- एक सहर एक पहिचान अन्तर्गत परामर्शदाताबाट १८ वटा सहरको अध्ययन भइरहेको।
- हिमाल, पहाड र तराईका विभिन्न ६५ जिल्लाहरूमा एकीकृत वस्ती विकास कार्यक्रम अन्तर्गत पूर्वाधार निर्माण कार्य जारी रहेको।
- डोटी, बुटवल, घोराही, विदुर, त्रियुगा मदन भण्डारी स्मृति, दमक, रत्ननगर, सुर्खेत सभाहल निर्माण कार्य भइरहेको। गोरखा र दमौली सभाहलको समेत बोलपत्र स्वीकृति भई निर्माणको चरणमा रहेको।
- टिकापुर, धनगढी, चितवन, कोहलपुर, नेपालगञ्ज सिटी हल, निजगढ, रसुवा, रुकुमकोट सभाहल, बुटवलमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सम्मेलन केन्द्र, सुर्खेतको रामघाटमा बहुउद्देश्यीय भवन, स्थानीय तहसँग सहकार्य गरी स्याङ्जा जिल्ला पुतली बजार न.पा मा पाँच सय व्यक्ति क्षमताको सभा गृह, बबरमहलमा केन्द्रीय प्रशासनिक केन्द्र, दमक भ्यु टावर, रसुवा-धैवुङ्ग, सुर्खेत-मेहलकुना, विराटनगर, बागलुङ्ग सभाहल, ककनी गौडेश्वर भ्यु टावर, बागमती संग्रहालय, बुटवलमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको

प्रदर्शनी हल, स्याङ्गजा-सिटीहल, स्याङ्गजा-चापाकोटमा सभाहल, स्याङ्गजा-गल्याङ्गमा सभाहलको डिजाइनको चरणमा रहेको।

- गत विगत आर्थिक वर्षको क्रमागत २१ हजार ३ सय ६० आवास इकाईमध्ये ३ हजार ५ सय ७० आवास इकाई निर्माण सम्पन्न, १ हजार ५ सय ६८ आवास इकाईको छाना तथा झ्याल ढोकाको कार्य सम्पन्न, ३,०९५ आवास इकाईको गारोको कार्य सम्पन्न, ३ हजार २ सय ४७ आवास इकाईको डि.पि.सि. लेभलसम्म कार्य सम्पन्न, १ हजार ५७ आवास इकाईको जग खन्ने कार्य सम्पन्न, १ हजार ४ सय ५७ आवास इकाई लाभग्राही छनौट भएको, ७ हजार ३ सय ६६ आवास इकाईको सर्वे कार्य भइरहेको छ। नयाँ २५ हजार ७ सय ७५ आवास इकाई कार्यक्रम सञ्चालन भएका ७४ वटा जिल्ला मध्ये ४७ जिल्लाहरूको जिल्ला जनता आवास समन्वय समितिको बैठकबाट कार्यक्रम लागु हुने गा.पा./न.पा. छनौट भएको, २० वटा जिल्लाहरूमा सर्वे कार्य भइरहेको, ४ वटा जिल्लाहरूको लाभग्राही छनौट भई सम्झौता हुने क्रममा रहेको र ३ वटा जिल्लाहरूमा आवासको जग खन्ने कार्य शुरु भएको। आर्थिक वर्ष २०६६/०६७ देखि हालसम्म १२ हजार २ सय ९६ आवास इकाई निर्माण सम्पन्न भएको एवं रु.३ अर्ब ६४ करोड १७ लाख ७७ हजार खर्च भएको छ।
- एशियाली विकास बैङ्कको सहयोगमा सञ्चालित मझौला सहर एकीकृत सहरी वातावरणीय सुधार आयोजना अन्तर्गत विराटनगर, बीरगञ्ज, वुटवल र काभ्रे उपत्यका अन्तर्गतका बनेपा, धुलिखेल र पनौती नगरपालिकामा कुल १०६.३३ मिलियन यु. एस. डलरको लागत रहेको कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ। विराटनगर महानगरपालिकामा सडक, ड्रेन कार्यको लक्षित ७०.२२ कि. मी सतह ड्रेनको कार्य मध्ये ६६.७३ कि. मी. ड्रेन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको, ४३.६७ कि. मी. ढल मध्ये करीब सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भएको र ४४ कि. मी. सडक मध्ये ३ कि. मी. सडक कालोपत्रे तथा ३७.६४ कि. मी. सडकको सबवेस तयार भएको छ भने ढल प्रशोधन केन्द्रको निर्माण कार्यको काम ७५ प्रतिशत सम्पन्न भएको छ। यसै गरी बीरगञ्ज महानगरपालिकामा ४६.३२ कि. मी. ड्रेन निर्माण गर्नुपर्ने मध्ये ४२.४५ कि.मी. ड्रेनको कार्य सम्पन्न भएको, ७.८६ कि. मी. ढल निर्माण कार्य मध्ये ३.०३ कि. मी. ढलको कार्य सम्पन्न भएको छ। यसका अतिरिक्त सडकको कार्य ११.१६ कि. मी. कार्य मध्ये ८.३५ कि. मी. नयाँ निर्माण र ३.५१ कि. मी. सडक सम्भार कार्य भएको छ। बीरगञ्जमा एकीकृत फोहरमैला व्यवस्थापन साइटको समेत कार्य भइरहेकोमा हालसम्म ३४ प्रतिशत जति कार्य सम्पन्न भएको छ। वुटवल उपमहानगरपालिकाको वडा नं. ७ र ८ का लागि सञ्चालित खानेपानी उपआयोजनामा ६ वटा डीप ट्युबवेल निर्माण गर्नुपर्ने मध्ये ५ वटा ट्युबवेल निर्माण भइसकेको छ भने पाइप राख्ने कार्य भइरहेको छ। वुटवलमा एकीकृत फोहरमैला व्यवस्थापन साइट निर्माण गर्नुपर्ने कार्य स्थानीय वासिन्दाको अवरोधको कारण शुरु हुन सकेको छैन। काभ्रे उपत्यकामा सञ्चालित एकीकृत खानेपानी आयोजना अन्तर्गत ५ वटा मुहानको कार्य मध्ये ३ वटाको कार्य ९५ प्रतिशत सम्पन्न भएको, ८ वटा रिजर्भ्वार ट्याङ्कीको कार्य ९५ प्रतिशत सम्पन्न भएको र देवीस्थानमा निर्माणाधीन रिजनल प्रशोधन केन्द्रको ९७ प्रतिशत निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ।
- एशियाली विकास बैङ्कको सहयोगमा सञ्चालित अर्को आयोजना ८३.८७ मिलियन यु. एस. डलरको लागत रहेको एकीकृत सहरी विकास आयोजना अन्तर्गत धरान, जनकपुर, सिद्धार्थनगर र नेपालगञ्जमा आयोजनाको कार्य भइरहेको छ। धरान उपमहानगरमा खानेपानीको कार्य भइरहेकोमा ४०५ कि. मी. खानेपानी पाइप ओछ्याउनु पर्नेमा ३९९ कि. मी. पाइप बिछ्याइ, सकिएको ४ वटा मध्ये ३ वटा रिजर्भ्वार ट्याङ्कीको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको तथा ७ वटा डीप ट्युबवेलको

निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ। जनकपुर उपमहानगरमा ३१ कि. मी. ड्रेन निर्माण गर्नुपर्ने लक्ष्य रहेकोमा १६.६२ कि. मी. ड्रेनको कार्य सम्पन्न भएको, ९.२९ कि. मी. सडक निर्माण कार्य गर्नुपर्नेमा ३ कि. मी. सडक कालोपत्रे भई ४.५५ कि. मी. सबवेस तयार भएको छ। सिद्धार्थनगरमा ४२.०३ कि. मी. ड्रेन र १०.७१ कि. मी. सडक निर्माण गर्नुपर्ने लक्ष्य रहेकोमा दुवै कार्य १०० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको र नेपालगञ्ज उपमहानगरमा ६०.६३ कि. मी. ड्रेन र ८.०३ कि. मी. सडक निर्माण गर्नुपर्नेमा दुवै कार्य शतप्रतिशत सम्पन्न भइसकेको छ भने एकीकृत फोहरमैला व्यवस्थापन साइटमा निर्माण कार्यको ४ वटा सेलको कार्य भइरहेको छ।

- एशियाली विकास बैङ्कको सहयोगमा विराटनगर, बीरगञ्ज, सिद्धार्थनगर र नेपालगञ्जमा थप लगानी तथा प्रदेश नं. ७ का चारवटा नगरपालिका धनगढी, भीमदत्त, गोदावरी र शुक्लाफाँटा नगरपालिकामा नयाँ योजना गरी ८ वटा नगरपालिकामा सञ्चालन हुने गरी कुल २१४ मिलियन यु. एस. डलरको लागत रहेको क्षेत्रीय सहरी विकास आयोजना नेपाल सरकार र दातृ निकायबीच २८ नोभेम्बर २०१८ मा ऋण सम्झौता भई सञ्चालनमा रहेको छ। विराटनगर र सिद्धार्थनगर मा निर्माण व्यवसायी र परामर्शदाता दुवैसँग सम्झौता भई ड्रेन र सडकको कार्य भइरहेको छ भने थप लगानी भएको अन्य दुई नगरपालिकाहरू बीरगञ्ज र नेपालगञ्जमा निर्माणव्यावसायी छनोटको कार्य भइरहेका छ भने परामर्शदाता नियुक्ति प्रकृया समेत अगाडि बढेको छ। प्रदेश नं. ७ का चारवटा नगरपालिकाहरूमा डिजाइन तथा सुपरिवेक्षण परामर्शदाता नियुक्त भई सडक र ड्रेनको कार्यको सर्वेक्षण सम्पन्न भएको छ भने फोहरमैला व्यवस्थापन साइटको लागि जग्गा प्राप्ति प्रकृया अगाडि बढेको छ।
- **जेष्ठ नागरिक आवास निर्माण:** कैलाली, जुम्ला, प्यूठान, गोरखा, धनुषा, काभ्रे, धनकुटा जिल्लाहरूमा जेष्ठ नागरिक आवास निर्माण गर्ने कार्यक्रम रहेको। धनुषाको ल.ई/डिजाइन ड्रइङ तयारीमा रहेको, कैलाली जिल्लामा आवास निर्माणको लागि टेण्डर आव्हान भएको, जुम्ला र काभ्रेमा आवास निर्माण भइरहेको, धनकुटामा पहिलो तल्लाको ढलान कार्यको तयारीमा रहेको।
- **इमर्जेन्सी सेल्टर:** बागलुङ्ग, बर्दिया र बैतडी जिल्लाहरूमा निर्माणको क्रममा रहेको र ललितपुर जिल्लामा इमर्जेन्सी सेल्टर निर्माण सम्पन्न भएको।
- **कर्मचारी आवास:** जुम्ला, सोलुखुम्बु र रोल्पामा कर्मचारी आवास निर्माण कार्य रहेको। रोल्पा र जुम्लामा कर्मचारी आवास भवन फिनिसिङ्ग कार्य भइरहेको, सोलुखुम्बु क्रमागत (प्रथम) चरण अन्तर्गत ८ आवास इकाई कर्मचारी आवासको निर्माण सम्पन्न भएको र सोलुखुम्बु क्रमागत (दोश्रो) कर्मचारी आवासको भुईँ तल्लाको लिन्टल ढलान कार्य सम्पन्न भएको।
- **साहित्यकार झमक कुमारी घिमिरे आवास:** पशुपति क्षेत्र विकास कोष अन्तर्गतको जग्गामा साहित्यकार झमक कुमारी घिमिरेको आवास निर्माण कार्यको ल.ई/डिजाइन ड्रइङ्ग स्वीकृत भएको।

४.२.७ विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

- GIDC, DRC तथा Government Cloud को क्षमता अभिवृद्धि कार्य भएको।
- सरकारी सूचना प्रविधि प्रणालीहरूको GEA Compliance Assessment र Gap Analysis भइरहेको।

४.३ सामाजिक पूर्वाधार

४.३.१ स्वास्थ्य मन्त्रालय

- आगामी तीन वर्षभित्र सबै नेपालीको स्वास्थ्य बीमा गर्ने लक्ष्यसहित राष्ट्रिय स्वास्थ्य बीमा योजना चरणबद्ध रूपमा कार्यान्वयन गरिने उद्देश्यअनुरूप हालसम्म २५ जिल्लामा विस्तार भइसकेको।

- वीर अस्पताललाई काठमाडौं उपत्यका भित्रको उपयुक्त स्थानमा न्यूनतम पाँच सय रोपनी क्षेत्रफलमा अत्याधुनिक भौतिक पूर्वाधार, यन्त्र उपकरण र विशेष सेवासहितको अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सुविधासम्पन्न अस्पतालको रूपमा विकास गर्ने लक्ष्यअनुरूप भक्तपुरको दुवाकोटमा जग्गा प्राप्त भइसकेको।
- प्रसुति सेवा र नवजात शिशु सेवा विस्तार हुन बाँकी जिल्लामा अत्याधुनिक प्रसुति सेवा केन्द्र विस्तार गरिएको।
- ९० प्रतिशत बालबालिकालाई निःशुल्क खोप प्रदान गरिएको।
- आयुर्वेदिक औषधीहरूको गुणस्तरमा सुधार ल्याउन सिंहदरबार बैद्यखानाको औषधी उत्पादन प्रक्रियामा असल उत्पादन प्रक्रिया (GMP) अवलम्बन गरिएको।
- डायलिसिस सेवालार्ई मृगौला प्रत्यारोपण नगरेसम्म निःशुल्क गरिएको। विशेष गरी थारू समुदायमा देखिएको सिक्लेस एनिमियाको पहिचान र उपचारको लागि विभिन्न कार्यक्रम गरिएको।
- विपन्न नागरिकहरूलाई देश भित्रका सरकारी तथा सूचीकृत अस्पतालहरूमा क्यान्सर, मुटु, मृगौला लगायतका ८ प्रकारका कडा रोगहरूको लागि रु.१ लाखसम्मको उपचार खर्च निःशुल्क गरिएको।
- वी.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, धरानवाट क्यान्सर रोग निदान तथा उपचार सेवा शुरू भएको, नेपालगञ्जमा सुशिल कोइराला प्रखर क्यान्सर अस्पताल स्थापना भएको।
- वीर अस्पताल परिसरमा नयाँ भवन निर्माणको लागि ठेक्का आह्वान भई निर्माण कार्य अघि बढेको।

४.३.२ शिक्षा मन्त्रालय

- विद्यालय शिक्षालाई समतामूलक र गुणस्तरीय बनाउँदै विद्यालयहरूको व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको। पाठ्यक्रममा आधारित प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षमा १ हजार ५ सय ८२ विद्यालयलाई ICT व्यवस्थापनका लागि अनुदान सम्बन्धित जि.शि.का. मार्फत वितरणका लागि कार्यक्रम र बजेट पठाइएको।
- खुला तथा बैकल्पिक विद्यालयहरूमार्फत विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षाको दायरामा ल्याई निरन्तर रूपमा शिक्षा हासिल गर्ने अवसरको सुनिश्चितता गर्नका लागि खुला विद्यालय २९ र अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय १७३ सञ्चालनमा रहेका। FSP-I तह सञ्चालनमा नरहेको FSP-II तह १९१ र FSP-III तह ५० ओटा कक्षा सञ्चालनमा रहेका।
- चालु आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गरिने कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयनका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका (जिल्ला र केन्द्रस्तर) तयार गरिएको।

४.३.३ खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय

- उच्च प्रविधियुक्त खानेपानी आयोजना अन्तर्गत ७५ जिल्लामा सञ्चालित ३ हजार ८ सय क्रमागत आयोजनामध्ये औसत ६० प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल भइसकेको।
- खानेपानी गुणस्तर कार्यक्रम अन्तर्गत ७ वटा Water Ambulance खरिद प्रकृत्यामा रहेको ७२ Water treatment Plant (खानेपानी गुणस्तर सुधार आयोजना) निर्माणाधिन अवस्थामा रहेकोमा १ वटा सम्पन्न भएको।
- वातावरणीय सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत ४ जिल्लामा खुल्ला दिशामुक्त घोषणा गरी हालसम्म ४७ जिल्ला खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा भएको। ५ वटा ताल र १२ वटा नदीको प्रदुषण मुक्त गर्ने

कार्यक्रमको Feasibility study अन्तिम चरणमा रहेको। यस अवधिमा ८७.६ प्रतिशतबाट ९५.४ प्रतिशत घरधुरीमा शौचालयको सुविधा पुगेको।

- तराई मधेश खानेपानी सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत तराई मधेशका २० जिल्लामा सञ्चालित ६ सय २८ आयोजनाहरू मध्येको निर्माण कार्यको औसत ६० प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल भइसकेको।
- ढल निर्माण प्रशोधन कार्यक्रम अन्तर्गत २० वटा क्रमागत आयोजनाहरूको भौतिक प्रगति औसत ६३ प्रतिशत रहेको।
- सुख्खाक्षेत्र खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत १९ वटा आयोजनाहरूमध्ये ७ वटा निर्माण कार्य भइरहेकोमा औसत ६० प्रतिशत भौतिक प्रगति भएको।
- सहलगानी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत ४८ वटा आयोजनाहरू मध्ये २३ वटा आयोजना निर्माणाधीन अवस्थामा रहेकोमा औसत ५० प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल भएको।
- खानेपानी सेवा नियमन तथा पूनर्स्थापना कार्यक्रम अन्तर्गत वर्षातको कारणले गर्दा तराईको बाढी प्रभावित जिल्लाहरूमा तत्काल खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा पुऱ्याउन Aqua Tab, Bleaching Powder, Hygiene kit र पियुस लगायतका सामग्रीहरू वितरण भएको। १९ वटा सम्पन्न आयोजनाहरूमा Solar Water Pump जडान कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको। थप २५ वटा आयोजनाहरूमा Solar Water Pump जडान कार्यको सर्भेक्षण भएको।
- डिप टयुववेल आयोजना अन्तर्गत २५ वटा आयोजनाहरू रहेकोमा सबै आयोजनाहरू निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको जसको औसत भौतिक प्रगति ५० प्रतिशत हासिल गरेको। थप २५ वटा आयोजनाहरूको पहिचान गरी सर्भेक्षण भइरहेको।
- दोश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत २१ वटा खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना सम्पन्न भइसकेको। सम्पन्न आयोजनाहरूको Operation र Maintenance Period मा रहेको।
- तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत २० वटा आयोजनामध्ये ४ वटा आयोजना सम्पन्न भई उच्च मध्यम स्तरको सेवाबाट करीब १ लाख २५ हजार जनसंख्या लाभान्वित भएको।
- जलाशययुक्त र वर्षातको पानी संकलन कार्यक्रम ३० जिल्लामा सञ्चालित भएकोमा Rain water Harvesting तर्फ ५ वटा Project सम्पन्न हुने क्रममा रहेको। महादेव खोला जलाशययुक्त आयोजनाको DPR अन्तिम चरणमा रहेको। १० वटा आयोजनाको Feasibility study भइरहेको।
- बहुप्रतिक्षित मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको निर्माण कार्य असोजसम्म सम्पन्न गर्ने लक्ष्यका साथ चालु आर्थिक वर्षमा २०२० मीटर समेत गरी जम्मा २७ हजार १ सय ६ मी शुरू खन्ने काम सम्पन्न भएको
- पानी प्रशोधन निर्माण कार्यको पानी प्रशोधन केन्द्र भाग १ (85 MLD) को पानी प्रशोधन केन्द्रको १ सय ६८ घण्टे नियमित परीक्षणको कार्य सम्पन्न भएको। Operation Maintenance Manual तयार भइरहेको।
- पानी प्रशोधन निर्माण कार्यको पानी प्रशोधन केन्द्र भाग २ (85 MLD) को CWR तथा Filter मा जम्मा २५५३.५६ घ.मी. RCC र २९०६.९२ घ.मी. PCC भएको। Rapid Sand Filter मा जम्मा २१२३६ घ.मी. Soil Excavation तथा १४०.४ घ.मी. Hard Rock Excavation को काम भएको।
- मेलम्ची Phase II को DPR र EIA तयार गरी स्वीकृत गरेको। EIA को कार्य शुरू गरेको।

- मेलम्ची Phase II को मुख्य प्रवेश मार्ग निर्माण Access Road को Bid Document तयार भएको। E-procurement को कार्यहरू भइरहेको।

४.३.४ जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय

- साथी शिक्षा कार्यक्रमका लागि निर्देशिका तयार भएको।
- धुँवामुक्त उज्यालो घर कार्यक्रम अन्तर्गत विपन्न, दलित, मुसहर, कम्पेया डोम, बादी, लगायत सिमान्तकृत समुदायका लागि सौर्य ऊर्जा उपलब्ध गराउन प्रणाली खरिद सम्झौता भएको, ८१७९ वटा घरायसी बायोग्यास प्लान्ट निर्माण तथा ३६८३ सुधारिएको फलामे चुलो जडान भएको। ९ वटा कृषि सिँचाइ पम्प जडान भएको।
- लघु जलविद्युत बाट ९३९.५० कि.वा. विद्युत उत्पादन, २०३ वटा सुधारिएको पानी घट्ट जडान, १४ खानेपानी तथा सिँचाइ पम्प जडान, ४ वटा संस्थागत सौर्य ऊर्जा प्रणाली जडान, २९ वटा संस्थागत तथा सामुदायिक तथा ब्यवसायिक बायोग्यास जडान तथा २०७२ शहरी सौर्य विद्युत प्रणाली जडान भएको।
- चट्ट्याङ मापन केन्द्रहरूको जडान कार्य सम्पन्न भई सफलतापूर्वक परीक्षण सम्पन्न भई कार्य सुचारु भइरहेको।
- नेपाल सरकार र Asian Development Bank को साझेदारीमा सञ्चालित South Asia Sub Regional Economic Cooperation (SASEC) परियोजना अन्तर्गत सिन्धुली जिल्लाको हरीहरपुरगढी चिसापानीमा ३५ कि. वा. क्षमताको सौर्य तथा वायु ऊर्जा मिश्रित प्रणाली सञ्चालनमा आएको।
- मनसुनको समयमा २४ घण्टे बाढी पूर्वानुमान सेवा सञ्चालन गर्ने गरिएको।
- ईम्जा हिमतालको सतह घटाउने कार्य सम्पन्न भएको र बाढी पूर्वसूचना प्रणालीको स्थापना भएको।
- भूकम्पबाट प्रभावित जिल्लाका घरपरिवारहरूलाई १६,५०० सुधारिएको चुलो, १८,००० सौर्य प्रणाली वितरण तथा ३१ वटा संस्थागत सुधारिएको चुलो जडान भई उक्त घरपरिवार तथा संस्थामा ऊर्जाको पहुँच पुगेको।
- ७ सय ३८ धार्मिक संस्थाहरू, ५ वटा कृषि फर्म, १ सय २१ वटा सामुदायिक संस्था, ८९ वटा कृषि सिँचाइ, ४ वटा अस्पताल आदिमा सौर्य ऊर्जा प्रणाली जडान भई त्यस्ता क्षेत्र र संस्थाहरूमा विद्युतको पहुँच पुगेको।

४.३.५ महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय

- विद्यालयमा कक्षा ९ र १० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई महिला अधिकार, महिला हिंसा, बाल अधिकारको विषयमा जानकारी गराइएको।
- लैंगिक हिंसा पीडित र प्रभावितहरूको लागि सञ्चालित मंगला सहाना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र मार्फत १८ जनालाई आबासीय पुनर्स्थापना सेवा उपलब्ध गराइएको।
- संविधान अनुकूल हुने गरी विद्यमान कानूनहरू संशोधन, पुनरावलोकन गर्ने सम्बन्धमा ५ वटा प्रदेशमा परामर्श बैठक गरी पृष्ठपोषण लिइएको
- कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार निवारण आचारसंहिता तयार गरी छपाई तथा वितरणको लागि प्रक्रिया अगाडि बढाइएको।
- पीडित, प्रभावितहरूको उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि १० स्थानमा पुनर्स्थापना केन्द्रहरू सञ्चालन गरी करिब ६०० जनालाई पुनर्स्थापना सेवा उपलब्ध भएको।

- मानव वेचविखनबाट प्रभावितहरूलाई उद्धार तथा स्वदेश फिर्ती कार्यविधि/नियमावलीको मस्यौदा तयार भएको।
- हालसम्म ७५ जिल्लाबाट वितरण भएका अपांग परिचयपत्र सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत Digitization को काम अन्तिम चरणमा पुगेको।
- रेडियो कान्तिपुरमा अपाङ्गता अवाज कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ भने एभिन्जुज टेलिभिजन मार्फत सांकेतिक भाषामा समाचार प्रसारण भएको।
- अपाङ्गता अधिकार सम्बन्धी ऐन व्यवस्थापिका संसद्बाट पारित भई नयाँ ऐनबमोजिम नियमावली निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ।
- सिंहदरबार परिसरभित्र दिवा शिशु स्याहार केन्द्र संचालन भइरहेको। हाल उक्त केन्द्रमा ९२ जना शिशुहरू रहेका।
- ७५ वटै जिल्लामा बालबालिका उपर हुने हिंसा विरुद्धमा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको।
- बालसुधार गृह (भक्तपुरको सानोठिमी, कास्की र मोरङ) सञ्चालन भइरहेको। हाल २ सय ६९ जना सुधार गृहमा रहेको।
- बेवारीस फेला परेका १ सय ६३ जना बालबालिका मध्ये १ सय १६ जनाको पारिवारिक पुनर्मिलन गरिएको छ भने ४७ जनाको घर परिवारको पहिचान नभएकोले विभिन्न गैर सरकारी संस्थाद्वारा सञ्चालित आवासीय बाल गृहमा संरक्षण गरिएको, १२ जना बाल गृहबाट भागेको।
- काठमाडौं उपत्यका बाहेकका विभिन्न ५६ जिल्लामा नेपाल प्रहरीको महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्रमा टोल फ्री टेलिफोन नं. १०४ जडान गरी सेवा विस्तार तथा सञ्चालन गरिएको।
- जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका ८ सय ४३ जना बालबालिकाको आपत्कालीन उद्धार गरी आवश्यक सेवा प्रदान गरिएको।

४.३.६ युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

- मूलपानीमा निर्माणाधीन अन्तर्राष्ट्रियस्तरको क्रिकेट मैदानको प्याराफीटको ३ वटा ब्लक निर्माण र क्रिकेट मैदान निर्माण कार्य सम्पन्न भई बाँकी कार्यहरू गर्नका लागि बहुवर्षीय ठेक्का सम्झौता भई निर्माण कार्य चालु रहेको।
- विभिन्न क्षेत्रमा ख्यातिप्राप्त १० जना युवा प्रतिभा तथा खेलकुद क्षेत्रका ११ जना राष्ट्रिय प्रतिभा (खेलाडी, प्रशिक्षक र संघसंस्था) हरूलाई नगद रु १ लाख र प्रशंसापत्रसहित सम्मान गरिएको।

४.४. सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सुशासन

४.४.१ सर्वोच्च अदालत

- सबैका लागि सहज न्यायमा पहुँच सुनिश्चित गर्न न्यायपालिकाको तेस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना कार्यान्वयनका लागि न्यायमा पहुँच आयोगको स्थापना लगायतका कार्यहरू गरिएको।

४.४.२ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

- सार्वजनिक निर्माणको गुणस्तर परीक्षणका लागि निर्माण गुणस्तर प्रयोगशाला (Engineering Lab) स्थापना भएको।
- भ्रष्टाचार विरुद्ध जनचेतनामूलक ३५ वटा सामुदायिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।

- आयोगको इटहरी, हेटौडा र बुटवलका प्रशासकीय भवनहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।

४.४.३ निर्वाचन आयोग

- १२ लाख मतदाताको मतदाता नामावलीमा नाम दर्ता भई कुल १ करोड ५४ लाख २४ हजार ९ सय २७ जनाको अन्तिम मतदाता नामावली तयार गरी सार्वजनिक गरिएको।
- आयोगका पदाधिकारीलाई ५ वटा सवारी साधन खरिद भएको।
- आयोगका लागि १ वटा रंगीन र १ वटा श्यामस्वेत अत्याधुनिक छपाई मेशिन खरिद भएको।
- स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ तेश्रो चरणमा २ नं. प्रदेशका ८ जिल्लामा १३६ स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न भएको।
- ४५ वटा जिल्ला समन्वय समितिको निर्वाचन सम्पन्न गरिएको।
- संघीय संसद् अन्तर्गत प्रतिनिधिसभा सदस्यका लागि २०७४ मंसिर १० र २१ गते दुई चरणमा सम्पन्न निर्वाचनमा पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन प्रणालीतर्फ १६५ तथा समानुपातिक निर्वाचनतर्फ ११० सदस्यको नतिजा सार्वजनिक गरेको।
- प्रदेश सभा सदस्यतर्फ मिति २०७४ मंसिर १० र २१ गते दुई चरणमा सम्पन्न निर्वाचनको अन्तिम परिणाम सार्वजनिक भइसकेको।
- नवलपरासी सुस्ता पूर्व र रुकुम पूर्वमा जिल्ला निर्वाचन कार्यालय स्थापना गरिएको।

४.४.४ लोक सेवा आयोग

- वार्षिक कार्यतालिकाअनुसार परीक्षा सञ्चालन, नतिजा प्रशासन र अन्तर्वार्ता कार्य भएको।
- विभिन्न सेवा समूहहरूको नयाँ पाठ्यक्रम निर्माण तथा परिमार्जन भएको।
- Online Applicationसम्बन्धी खोज तथा सचेतनासम्बन्धी कार्य भएको।
- क्षेत्रीय निर्देशनालयहरू दिपायल, सुर्खेत र पोखरामा नयाँ भवन निर्माण कार्य सम्पन्न।
- रिक्त दरबन्दी निरीक्षण प्रतिवेदन तयारी।

४.४.५ महालेखा परीक्षकको कार्यालय

- महालेखापरीक्षकको ६ वर्षे कार्ययोजना तयार गरी कार्यालयको संस्थागत सुधार, क्षमता अभिवृद्धि तथा लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धिसम्बन्धी कार्य भइरहेको।
- ६ वर्षे कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमनको व्यवस्था गरिएको।
- ४३ जिल्लाको सबै सरकारी कार्यालयहरू, संवैधानिक अंग, सुरक्षा निकाय र स्थानीय निकायहरूको विनियोजन, राजस्व र धरौटीको वित्तीय तथा नियमितताको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको।
- २४ सँगठित संघ संस्थाहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको।

४.४.६ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

- आयोगमा दर्ता भएका मानव अधिकार उल्लंघनका उजुरी तथा घटनाहरूको अनुसन्धान गरिएको।
- आयोगको सिफारीस कार्यान्वयन सम्बन्धमा छलफल तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम गरिएको।
- आयोगले आप्रवासीहरूको अधिकार सुनिश्चित गर्न सरकारी, सरोकारवाला तथा खाडी मुलुकसित नजिकमा रही उनीहरूको सेवा सुविधासहित अन्य कुरालाई सहयोग पुऱ्याउने कार्य गरिरहेको। यसबारे नेपालको आयोग र कतारको आयोग विच सम्झौता पनि भएको छ।
- प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभा निर्वाचनको अनुगमन कार्य गरिएको।

४.४.७ राष्ट्रिय महिला आयोग

- घरेलु हिंसामा परेका महिलाहरूले चौबिसै घण्टा गुनासो/उजुरी गर्न सक्ने गरी १९४५ नं को निःशुल्क हेलपलाइन २०७४/०८/२४ देखि शुरूवात गरिएको र हिसापीडितलाई निःशुल्क कानूनी सहायताको व्यवस्था समेत गरिएको।

४.४.८ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

- विकास समिति ऐन तथा नेपाल सरकारको विभिन्न समितिमा भएको निर्णयबमोजिम गठित संस्था/समिति/प्रतिष्ठान/परिषद् आदि जस्ता निकायको पुनरावलोकन खारेजी वा मिलान/समायोजन सम्बन्धमा अध्ययन शुरू भएको।
- नेपालको संविधानको भाग २० बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच अन्तरसम्बन्ध र समन्वयको लागि कानूनको मस्यौदा तयार गरी रायको लागि कानून, न्याय, तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको।
- प्रदेशको अन्तरिम व्यवस्थापनको लागि प्रमुख तोक्ने सम्बन्धमा सोको विस्तृत प्रस्ताव तयार गरी नेपाल सरकारसँग स्वीकृत भई सम्बन्धित प्रदेशमा खटाइएको।
- प्रदेश प्रमुखसम्बन्धी प्रक्रिया/कार्यविधि तयार गरिएको।
- प्रदेश राजधानी सम्बन्धमा प्रदेश सभाबाट निर्णय नभएसम्म प्रदेशको कार्यसञ्चालन गर्न स्थान तोक्ने सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन/विश्लेषण गरी तोकिएको स्थानमा आवश्यक व्यवस्थापन भएको।
- नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको कार्यविभाजन नियमावली र कार्यसम्पादन नियमावली मस्यौदा तयार गरिएको छ।
- स्थानीय तहका लागि अस्थायी सँगठन संरचना र दरबन्दी स्वीकृत गरी कार्यविवरणसहित कर्मचारीहरू कामकाज गर्न खटाउने सम्बन्धमा विवरण तयार भएको।
- प्रदेश सभासँग सम्बन्धित पद तथा गोपनीयताको शपथ ग्रहण, प्रमाणीकरण लगायत आवश्यक कानून/नियम/निर्देशिका/ कार्यविधिको नमूना मस्यौदा तयार गरी पठाइएको।
- स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रभित्र परेका स्थानीयस्तरका कार्यालय, जिम्मेवारी, सम्पत्ति, बजेट, कार्यक्रम आदि स्थानीय तहमा हस्तान्तरण/समायोजन गर्ने सम्बन्धमा सबै मन्त्रालयलाई निर्देशन दिई सोको अनुगमन, समन्वय र सहजीकरण भइरहेको।
- नेपालको संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ मा उल्लिखित संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारको सूचीको कार्य विस्तृतीकरण पुस्तिका एक हजार प्रति छपाइ गरिएको छ।

गरिबी निवारण कोष

- ४५ उत्पादन समूह गठन गरी रु.१ करोड ८ लाख ३६ हजार को सम्झौता सम्पन्न, ८ सामुदायिक सुविधा केन्द्र गठन गरी रु.७ लाख ११ हजार ७ सय ८० को सम्झौता सम्पन्न, २ सय ७० सहयोगी संस्था सँग रु.२३ करोड ९२ लाख ७४ हजार ६ सय ४८ को सम्झौता सम्पन्न, १ हजार १ सय ७९ सामुदायिक संस्थामा किस्ता रकम निकास, स्थलगत अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा १ हजार ६१ दिन प्रयोग गरिएको, ५ जिल्लामा कार्यक्रमको प्रभाव अध्ययन भएको, भूकम्प सम्बन्धित कार्यक्रमतर्फ: १ वटा उद्यमी तथा व्यवसाय तालिम बाट ३० जना लाभान्वित भएका, १२ वटा मेसन (mason) तालिमबाट ३०० जना लाभान्वित, १३ वटा SIYB तालिमबाट ३ सय २५ जना लाभान्वित, SIYB TOT बाट ३० जना लाभान्वित, Bio Engineering बाट १५

जना लाभान्वित भएका, Climate Change Adaptation बाट ३२ जना लाभान्वित भएका, ३५ सामुदायिक संस्था सँग घुम्ती कोष पुनर्स्थापन सम्झौता सम्पन्न भएको, ३७ सामुदायिक संस्था र ६ सहकारी संस्थासँग जीविकोपार्जन कार्यक्रमको सम्झौता सम्पन्न। गरिबी निवारण कोषले १० वर्षे भावी रणनीति तयार गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरिएको।

- ५३ वटा सामुदायिक पूर्वाधारका कार्यक्रममा रकम निकास भएकै। ३ सय ४ वटा सामुदायिक पूर्वाधारको स्थलगत अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि ६१६ दिन प्रयोगभएको।

राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र

- राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र (कार्यसञ्चालन नियमावली), २०६५ ले गरेको व्यवस्थाबमोजिम राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रले गत आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा सम्पन्न गरेका कार्य एवं उपलब्धिहरू, भ्रष्टाचार नियन्त्रण गरी सुशासन कायम गर्न नेपाल सरकारलाई प्रदान गरिएका सुझावहरू समेत समेटिएको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमार्फत सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू समक्ष प्रस्तुत गरिएको छ।
- सरकारी कर्मचारीहरूले तोकिएको पोशाक नलगाई आउने गरेको भन्ने गुनासो आएको सन्दर्भमा सिंहदरबारका ४ वटा गेटमा कर्मचारीहरूको पोशाक र समयपालना अनुगमन गरिएकोमा तोकिएको औपचारिक पोशाक नलगाउने २ सय ८०, समयपालना नगर्ने १ सय ८८, र औपचारिक पोशाक नलगाउने एवं समयपालना नगर्ने ५३ गरी जम्मा ५ सय २१ जना कर्मचारीहरूलाई प्रचलित कानूनबमोजिम आवश्यक कारवाही गर्न सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाइएको छ।
- आर्थिक अनियमितता हुन सक्ने क्षेत्रको विस्तृत अध्ययनका लागि विवरण संकलन कार्य भइरहेको छ।
- ५ वटा जिल्लामा “भ्रष्टाचार नियन्त्रण: हाम्रो साझा दायित्व” विषयक गोष्ठी सम्पन्न भएको छ।
- ११ जिल्लाका १/१ वटा सामुदायिक विद्यालयमा सदाचारसम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।
- ३ सय ३० वटा सरकारी कार्यालयहरूमा नागरिक बडापत्र अनुगमन सम्पन्न भएको छ।
- २० वटा जिल्लाका २ सय ७० वटा सरकारी कार्यालयहरूमा कर्मचारीहरूले तोकिएको पोशाक लगाए नलगाएको, कार्यालय समय पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन गरी अनुशासन पालना नगर्ने कर्मचारीहरूलाई प्रचलित कानूनबमोजिम आवश्यक कारवाही गर्न फिल्डमुकामबाटै सम्बन्धित निकायमा पत्राचार गरिएको छ।
- ५ सय जना सेवाग्राहीसँग सरकारी कार्यालयले प्रवाह गर्ने सेवाको स्तरसम्बन्धी सेवाग्राही सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ।
- चालु आर्थिक वर्षको पौषमासान्तसम्म ७ सय ९८ वटा उजुरीहरू रहेकोमा २ सय ७३ वटा उजुरी फछ्यौट भएको छ।
- सार्वजनिक पद धारण गरेका पदाधिकारीहरूले कानूनबमोजिम तोकिएको म्यादभित्र सम्पत्ति विवरण बुझाए नबुझाएको अनुगमन गर्न ७ वटा टोली खटाई विवरण संकलन गरिएको छ।
- आयोजनाहरूको प्राविधिक परीक्षण कार्यका लागि योजना विवरण माग गरिएको छ।

- गत आर्थिक वर्षमा STRENGTHENING NATIONAL RURAL TRANSPORT PROGRAM (SNRTP) तर्फका ८ वटा आयोजनाको ड्राफ्ट रिपोर्ट प्राप्त भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा सोको Final Report प्राप्त भएको छ।
- १६ औं ब्याचको प्राविधिक परीक्षक तालिमको लागि Tender Document स्वीकृत भई सूचना प्रकाशनको प्रक्रियामा रहेको छ।
- ४ जना ईञ्जिनयरहरूलाई ISO Audit सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ।
- पूँजीगत खर्चतर्फ मोटरसाईकल /स्कुटर, कम्प्युटर, ल्यापटप र फोटोकपी मेसिन खरिदको लागि Cost Estimate, Bid Documents तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ।

नेपाल ट्रष्टको कार्यालय

- पोखरा र हेटौँडामा निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्बन्धी काम भइरहेको।
- सिन्धुली, रामेछाप र स्याङ्जा जिल्लामा सघन सम्पत्ति खोजबिन कार्य भएको।

सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय

- सार्वजनिक खरिद ऐन र नियमावलीलाई समय सापेक्ष संशोधन भएको।
- नमूना बोलपत्रको नेपालीमा अनुवाद Standard bidding document, procurement of works (sealed quotation) for works upto NRS 2 million को document, standard request for proposal selection of consultant (time based and lumsun) स्वीकृत भई जारी भएको document तयारीको क्रममा नै रहेको।
- २३ वटा फर्म तथा कम्पनीलाई कालोसूचीमा राखिएको।

४.४.८ कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

- संविधानले व्यवस्था गरेका मौलिक हकहरू कार्यान्वयनका लागि गोपनीयताको हक, खाद्यसम्बन्धी हक, शिक्षाको अधिकारसम्बन्धी विधेयक लगायतका मौलिक हकसँग सम्बन्धित कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थासम्बन्धी कार्यहरू भइरहेको।
- मानव अधिकारका लागि नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय समक्ष गरेका प्रतिवद्धताहरू पूरा गर्न र मानव अधिकारको प्रत्याभूतिका लागि सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरूलाई सजग गराउनका लागि देहायबमोजिमका कार्यहरू गरिएको:
  - कपिलवस्तु नवलपरासी र नुवाकोट जिल्लाहरूमा मानव अधिकार र मानवीय कानूनका सम्बन्धमा स्थानीय तह तथा शैक्षिक संस्थाहरूमा ६ वटा सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको जसबाट ९ सय ९६ जना लाभान्वित भएको।
  - रसुवा र कपिलवस्तु जिल्लाहरूमा मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी आवधिक पुनरावलोकन सिफारिश कार्यान्वयनसम्बन्धी २ वटा कार्यक्रमहरू गरिएको जसबाट ४ सय १२ जना लाभान्वित भएको।
  - नुवाकोट जिल्लामा मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरू सिद्धान्त तथा मूल्य र मान्यता र Emerging Issues को बारेमा कानून कार्यान्वयन गर्ने निकाय, सम्बन्धित सरकारी एवं सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको जसबाट ९७ जना लाभान्वित भएको।

४.४.९ गृह मन्त्रालय

- स्थानीय तहको तेस्रो चरणको निर्वाचन, संघीय प्रतिनिधिसभा तथा प्रदेश सभाको प्रथम र दोस्रो चरणको निर्वाचन आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था मिलाई शान्तिपूर्ण वातावरणमा सु-सम्पन्न भएको।
- "जवाफदेही गृह प्रशासन शान्ति सुरक्षा र सुशासन" को लागि गृह प्रशासन सुधार मार्ग चित्र २०७४ सार्वजनिक गरी कार्यान्वयन गरिएको।
- संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम गृह मन्त्रालय र जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूको संघीय संरचना अनुरूप पुनर्संरचनाका लागि प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भएको।
- विभिन्न विषयसँग सम्बन्धित ऐनहरू जस्तै: स्थानीय तह निर्वाचन (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७४, राजनीतिक दलसम्बन्धी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७४, प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचन ऐन, २०७४, प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचन ऐन, २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी ऐन, २०७४, राष्ट्रपति तथा उपराष्ट्रपतिको निर्वाचन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७४ प्रमाणीकरण भएको।
- नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद्को निर्णयानुसार बाढी, पहिरो र डुवानबाट मृत्यु भएका व्यक्तिका नजिकका हकदारलाई रू.दुई लाखका दरले राहत उपलब्ध गराइएको।
- विपद्बाट प्रभावितका लागि राहत रकम वितरण गर्न केन्द्रीय दैवी प्रकोप उद्धार कोषबाट प्रभावित जिल्लाका जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार कोषबाट हालसम्म रू.१,१३,४४,३९,८८५।६० (एक अर्ब तेह करोड चवालिस लाख एकतिस हजार आठसय पचासी रुपैया साठी पैसा मात्र) रकम निकास पठाईएको र सोको वितरण कार्य जारी रहेको।
- त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल अध्यागमन कार्यालयको सेवा प्रवाहलाई २४ सै घण्टा सञ्चालन गर्ने निर्णय गरी कार्यान्वयन गरिएको।
- अध्यागमन सुधार रणनीतिक योजना २०७४-२०७६ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको।
- राष्ट्रिय परिचयपत्रको कार्डको नमूना र सुरक्षा ढाँचा छनौट भई पहिलो चरणमा पाँचथर जिल्लाका १,१०,००० (एक लाख दश हजार) नागरिकलाई राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण गर्ने निर्णय भएको।
- नागरिकताको सफ्टवेरमा नागरिकको फोटो र फिङ्गर प्रिन्ट (Bio Matrix)सहितको विवरण राख्ने सुविधा मिलाइएको।
- Online Visa Application Trekking Permit Application, Travel History, Online Embarkation तथा Disembarkation कार्ड, वैदेशिक भ्रमण, रोजगारी तथा पेशाका लागि यात्रा गर्ने नेपाली नागरिकहरूका लागि उपयोगी सूचनासहितको Nepal Immigration नामक Mobile Application निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको।

४.४.१० परराष्ट्र मन्त्रालय

- सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री शेरबहादुर देउवाबाट अगस्ट २३-२७, २०१७ (२०७४ भदौ ७-११) सम्म भारतको राजकीय भ्रमण सम्पन्न भएको। भ्रमणका अवसरमा नेपाल र भारतबीच ८ वटा समझदारी हुनुका साथै ४६ बुँदे संयुक्त विज्ञप्ति जारी तथा दुई देशकाबीच विश्वासको अभिवृद्धि गर्न मद्दत पुगनुका साथै नेपालको सामाजिक आर्थिक विकासको लागि ऊर्जा, व्यापार, कनेक्टिभिटी, पर्यटन जस्ता महत्वपूर्ण क्षेत्रहरूमा सहयोग अभिवृद्धि हुने र विगतमा सहमतिमा पुगिएका ठूला आयोजनाहरूको शीघ्र एवं प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सकारात्मक वातावरण बनेको।

- BIMSTEC को पन्ध्रौं परराष्ट्र मन्त्रीस्तरीय बैठक र अठारौं परराष्ट्र सचिवस्तरीय बैठक अगस्ट १०-११, २०१७ (२०७४ साउन २६-२७) मा काठमाडौंमा सम्पन्न भएको। बैठकले BIMSTEC अन्तरगतका चौधवटै सहयोगका क्षेत्रमा भएको प्रगति समीक्षा गर्नुका साथै यस अन्तर्गतका सम्झौता/परियोजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको।
- राहदानी विभाग नेपाल सरकारको एकमात्र ISO९००१:२०१५ Certification प्राप्त सरकारी निकाय बनेको र ISO९००१:२०१५ Certification प्राप्त गरेपछि विभागबाट प्रदान गरिने सेवा थप प्रभावकारी हुन पुगेको।
- परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठान विकास समिति (गठन) आदेश २०६८ लाई संशोधन गर्न तयार गरिएको पहिलो संशोधन २०७४ नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भई नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन भई लागु गरिएको।
- संयुक्त राष्ट्र संघीय शान्ति स्थापनासम्बन्धी मिसनहरूमा आम मानिसहरूको सुरक्षासम्बन्धी किगाली प्रिन्सिपललाई नेपालले स्वीकार गरी शान्ति स्थापना कार्यमा उच्च प्रतिष्ठा कमाएको नेपालको छवि झन् उच्च भएको।
- नेपालले जैविक हतियार महासन्धि (Biological Weapons Convention) सम्मिलन गरेकोले विश्वमा दिगो शान्ति कायम गर्न हातहतियारको दौड समाप्त गर्नुपर्ने नेपालको प्रतिवद्ध धारणा मुखरित भई अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा नेपालको सम्मान र छवि उच्च बनाएको।
- एशिया प्रसान्त क्षेत्रका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय शान्ति तथा निःशस्त्रीकरण क्षेत्रीय कार्यालयको काठमाडौंमा पुनर्स्थापना गरिएको र यसबाट हातहतियारको होडबाजी अन्त्य गरी शान्त विश्व निर्माण गर्न सकिन्छ भन्ने नेपालको धारणालाई मूर्त रूप दिन सहयोग पुगेको।
- कोलम्बो प्रोसेस (Colombo Process) को अध्यक्षमा नेपाल निर्वाचित भएकोले अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा नेपालको प्रतिष्ठा बढेको।
- नेपालले मानव अधिकार परिषदको सदस्यमा सन् २०१८-२०२० को अवधिका लागि निर्वाचित भएको।

४.४.११ रक्षा मन्त्रालय

- काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक र अन्य विभिन्न ४ वटा सडक योजनाहरूको निर्माण कार्य द्रुत गतिमा भइरहेको।

४.४.१२ शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग:

- ३०९३ उजुरी संकलन भएकोमा सबैको प्रारम्भिक छानविन गरिएको।
- २२५८ उजुरी विस्तृत छानविनको लागि निर्णय भएको।
- २०७४ मंसिर ११ गते नेपाल सरकार समक्ष संक्षिप्त प्रतिवेदन पेश गरिएको।
- २०६ वटा उजुरीको साक्षी तथा उजुरीकर्ता बुझ्ने, एण्टिमोर्टम तथा परिपुरण फाराम छुट्टाछुट्टै भर्ने काम सम्पन्न भएको।
- कार्य सञ्चालनसम्बन्धी विभिन्न कार्यविधि बनाएको।

सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग

- सातै प्रदेशमा मुकाम कार्यालय स्थापना गरी उजुरी छानविनको कार्य प्रारम्भ भएको
- आवश्यक कार्यविधि निर्देशिकाहरू निर्माण गरेको।
- प्राप्त उजुरीहरूको वर्गीकरण व्यवस्थापन अभिलेखीकरण सम्पन्न गरेको।

४.४.१३ सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

- संघ र प्रदेशमा निजामती सेवा र स्थानीय तहसम्बन्धी कानून तर्जुमा गर्दा अपनाउनु पर्ने ३२ बुँदे आधारभूत मार्गदर्शन, सिद्धान्त र नीतिहरू तयार गरिएको,
- कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७४ पारित भएको,
- सरकारी कर्मचारीहरूको समायोजन नियमावलीको मस्यौदा तयार भई कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा राख्नको लागि पठाइएको,
- संघीय निजामती सेवा ऐन, प्रदेश निजामती सेवा र स्थानीय सेवा सञ्चालन ऐनको मस्यौदा तयार भएको,
- संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनर्संरचनाका लागि अन्तरिम व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्ययोजना २०७४ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको,
- संघमा रहने मन्त्रालयहरूको कार्य विभाजन र संघीय मन्त्रालयमा रहने विभाग र केन्द्रीय निकायको खाका तयार गरिएको,
- संघमा १५ वटा र प्रदेशमा ७ मन्त्रालय रहने प्रस्ताव गरिएको,
- प्रदेश प्रमुख र प्रदेश मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको सँगठन संरचना तयार भएको,
- प्रदेश प्रमुख सचिवले तत्कालका लागि गर्नुपर्ने कार्यको ३ महिनाको अन्तरिमकालीन कार्ययोजना र नियमित कार्य जिम्मेवारी समेत तयार गरिएको,
- संक्रमणकालीन व्यवस्थापन कार्ययोजना स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषद् समक्ष पेश गरिएको,
- निजामती सेवाको राष्ट्रिय नीति तर्जुमा गरी राख्नको लागि राष्ट्रिय योजना आयोगमा पठाएको,
- भ्रष्टाचार विरुद्धका उजुरी, गुनासा, अख्तियारबाट आएका निर्देशनको व्यवस्थापन हुने गरेको,

४.४.१४ सार्वजनिक संस्थान व्यवस्थापन

- नेपाल वायुसेवा निगमलाई २ वटा वाइड बडि विमान ल्याउनका लागि नेपाल सरकारको जमानतीमा वित्तीय संस्थाहरूबाट ऋण लिन सहमति प्रदान गरिएको।
- सार्वजनिक संस्थानहरूमा समीक्षा अवधिमा ऋण लगानीमा रु.२ अर्ब ५० करोड र शेयर लगानीमा रु.४ अर्ब ८२ करोड जम्मा लगानी भएको देखिएको।
- सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरूको स्वामित्व तथा भोगचलनमा रहेको घर/जग्गाको उपयोगसम्बन्धी मापदण्ड नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भई लागू भएको।
- नेपाल सरकारबाट ऋण लगानी भएका संस्थानहरूलाई तमसुकमा उल्लेख भएअनुसारको तालिकाबमोजिम ऋणको साँवा तथा व्याज असुली गर्न महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा लेखी पठाइएको।

- सार्वजनिक संस्थानहरूको कार्य सम्पादन स्तर मध्ये लेखापरीक्षण अध्यावधिक नभएका र महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेखसँग संस्थानहरूले राखेको शेयर तथा ऋण हिसाब मिलन नभएका र कोषमा व्यवस्था नगरेको दायित्व अत्याधिक भएका संस्थानहरूलाई यी विषयहरूमा सम्बन्धित सार्वजनिक संस्थानका प्रमुखसँग महालेखा परीक्षक कार्यालयका प्रतिनिधि समेतको उपस्थितिमा अन्तरक्रिया भई निर्देशन दिइएको।
- सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्डको सक्रियता र संघीय संरचनामा सार्वजनिक संस्थानहरूको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि एकीकृत विधेयक तर्जुमा गर्नका लागि दुई जना विज्ञसहितको समिति गठन भई विधेयक तर्जुमा कार्य जारी रहेको।
- सार्वजनिक संस्थानहरूको अभिलेख कम्प्युटराइज्ड गर्न गत वर्षदेखि शुरु गरिएको PEMMIS सफ्टवेयरलाई नेपाली भाषामा समेत तथ्याङ्क अभिलेखीकरण गर्न सफ्टवेयर अपग्रेड गर्न कार्य भई रहेको। यस पश्चात संस्थानहरूको विवरण अध्यावधिक गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य सहज हुन जाने देखिएको।
- नेपाल वायु सेवा निगमको सञ्चालनमा प्रभावकारिता ल्याउन रणनीतिक साझेदार भित्र्याउनका लागि नियमानुसार प्रक्रिया अघि बढाउन संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयमा लेखी पठाइएको।
- नेशनल ट्रेडिङ्ग कम्पनी खारेजीको लागि नेपाल सरकार (मन्त्रिपरीषद्) मा प्रस्ताव पेश गरिएको।
- सार्वजनिक संस्थानका कर्मचारीको वृत्ति विकासलाई थप प्रभावकारी बनाउन सम्बन्धित संस्थानको कर्मचारी प्रशासनसम्बन्धी विनियमावलीमा लोक सेवा आयोगले जारी गरेको सँगठित संस्थाका कर्मचारीहरूको सेवाका शर्तसम्बन्धी कानून, बढुवा र विभागीय कारवाहीसम्बन्धी सामान्य सिद्धान्त, २०७४ तथा निजामती सेवा ऐन र नियमावली अनुकूल हुने गरी संशोधन गर्न निर्देशन जारी भएको।
- कर्मचारीको सेवा सुविधालाई व्यवस्थित गर्न पटके किसिमको सेवा सुविधा नदिने र अर्को व्यवस्था नभएसम्म कर्मचारीको सेवा सुविधा वृद्धि नगर्ने निर्देशन दिइएको।

प्राप्त उपलब्धिहरूलाई विश्लेषण गर्दा सार्वजनिक संस्थानको व्यवस्थापनमा सन्तोष मान्नुपर्ने अवस्था देखिएन। कतिपय मन्त्रालय तथा निकायहरूले झिना मसिना र दैनन्दिन कामहरूलाई उल्लेख गर्दै प्रगतिको लागि प्रगति देखाउने काम गरेको देखिन्छ। जनचाहना र जनसरोकारलाई केन्द्रमा राखेर ठोस र देखिने उपलब्धि हासिल गर्नु आजको टड्कारो आवश्यकता हो। तर विडम्बना नै भन्नुपर्दछ, प्राप्त प्रगति विवरणले त्यस्तो झल्को दिँदैन। यद्यपि, आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनाको प्रगति विवरण भएकोले कतिपय कामहरू थालनी सम्म भएको र मूर्तरूप लिन नसकेको अवस्था देखिन्छ। तसर्थ, बाँकी अवधिमा सम्बद्ध मन्त्रालय तथा निकायहरूले लक्ष्यअनुरूप प्रगति हासिल गर्न अधिकतम प्रयास र मेहनत गर्नुपर्ने देखिन्छ।

परिच्छेद ५ राष्ट्रिय पुनर्निर्माण

५.१. पृष्ठभूमि

भूकम्प प्रभावित ३१ वटै जिल्लामा निजी आवास, शैक्षिक संस्थाहरू, सम्पदा, सुरक्षा निकायका भवनहरू लगायतका संरचनाहरूको पुनर्निर्माणको कार्य तीव्रताको साथ अघि बढिरहेको छ। भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माणसम्बन्धी ऐन तथा नियमावली, २०७२ का साथै पुनस्थापनासम्बन्धी नीति, २०७२ कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ। राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणको बाँकी रहेको ३ वर्ष भित्र Post Disaster Reconstruction Framework (PDRF) ले तोकेबमोजिमका क्षेत्रमा उल्लिखित कार्यक्रमहरू सम्पन्न गर्ने गरी प्राधिकरणले कार्य गरिरहेको छ।

५.२ अद्यावधिक स्थिति र प्रगति

५.२.१ भूकम्पपीडितको आवास निर्माण

चालु आर्थिक वर्षको विनियोजन, खर्च र थप आवश्यक बजेटको विश्लेषण गर्दा रू ३७ अर्ब नेपाल सरकारको स्रोततर्फ थप बजेट आवश्यक पर्ने देखिन्छ।

घर निर्माण किस्ता	१४ र १७ जिल्ला स्रोतगत						
	नेपाल सरकार	विश्व बैंक	जाइका	भारत सरकार	भारत एकजीम बैंक	इ.यू	जम्मा
चालु आर्थिक वर्षको विनियोजन	१४,७८१,४९७	१५,९८६,४११	५,३४८,४८२	९९,४१८८४	९,९५३,९६७	७,३२४,७७६	६३,३३७,०१७
हालसम्मको खर्च (२०७४/११/१४ सम्म)	१२,३१८,७५०	८,२०४,४५०	४,८५४,८५०	४,६४५,५५०	-	३,४२४,९५०	३३,४४८,५५०
विनियोजन बाँकी	२,४६२,७४७	७,७८१,९६१	४९३,६३२	५,२९६,३३४	९,९५३,९६७	३,८९९,८२६	२९,८८८,४६७
चालु आर्थिक वर्षको लागि आवश्यक बजेट	३९,९२८,८८९	१४,०४९,६११	४,१७९,९४९	५,२९६,३३४	-	३,८९९,८२६	६७,३५४,६०९
खुद आवश्यक बजेट	(३७,४६६,१४२)	(६,२६७,६५०)	(३,६८६,३१७)	-	९,९५३,९६७	-	(३७,४६६,१४२)

५.२.२ निजी आवास पुनर्निर्माण

भूकम्पबाट क्षति भएका निजी आवासको पुनर्निर्माणको लागि नेपाल सरकारबाट लाभग्राहीलाई पहिलो किस्तामा ५० हजार, दोस्रो किस्तामा १ लाख ५० हजार र तेस्रो किस्तामा १ लाख रुपैयाका दरले ३ किस्तामा अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ। हालसम्म निजी आवास अनुदान वितरणको लागि ७ लाख ६७ हजार ७ सय ५ जना लाभग्राही पहिचान गरिएकोछ जसमध्ये ६ लाख ८४ हजार ४ सय ६८ जना लाभग्राहीसँग अनुदान सम्झौता गरिएको छ। हालसम्म ६ लाख ७१ हजार ५ सय ७७ जना लाभग्राहीहरूलाई निजी आवास अनुदान वापतको पहिलो किस्ताको रकम वितरण गरिएको छ। भूकम्प अति प्रभावित १४ जिल्लामा निजी आवास पुनर्निर्माण प्रगतिको आधारमा दोस्रो र तेस्रो किस्ता वापतको अनुदान वितरण कार्य शुरु भइरहेको छ भने भूकम्पबाट कम प्रभावित १७ जिल्लामा पहिलो किस्ता वितरणको कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ र थप दोस्रो र तेस्रो किस्ता वितरण कार्य शुरु गर्नको लागि ईन्जिनियर खटाइ निर्माण कार्य शुरु भएका निजी आवासहरूको प्राविधिक निरीक्षण कार्य शुरु गरिएको छ। अनुदान वितरणसम्बन्धी विस्तृत जिल्लागत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

निजी आवास अनुदान वितरणको अवस्था (२०७४/१०/१८ गतेसम्म)

सि.नं.	जिल्ला	जम्मा पहिचान भएका लाभग्राही संख्या	पहिलो किस्ता प्राप्त गर्ने संख्या	निर्माण कार्य शुरु भएका घरहरू	दोस्रो किस्ता प्राप्त गर्ने संख्या	तेस्रो किस्ता प्राप्त गर्ने संख्या
१	गोरखा	६१३१६	५६२७८	४०३०८	१६४८२	५६१३
२	नुवाकोट	६९२८९	६४८१५	४१३८९	१७७०६	२५७८
३	धादिङ	७३३४०	६७२२५	२३३१२	११४५३	३०९०
४	सिन्धुपाल्चोक	८३६६३	७५५७३	५१६२१	३८४६२	५१४२
५	दोलखा	६२८३३	५५०७४	३०६२४	२१५१३	७६४०
६	काभ्रेपलान्चोक	७२४२०	६५७७३	२१०१८	११५७३	३०२५
७	रामेछाप	४५०४०	४२९१८	२०६९३	१६०९८	३४८९
८	सिन्धुली	३४९८८	३३०३४	१०५६४	६९४४	१८६२
९	ओखलढुंगा	२०१६५	१९४८९	१४३७५	९७७२	३४१४
१०	रसुवा	११६३३	९८९८	६६५७	२४३९	१३२२
११	काठमाण्डौ	४५८००	३८४३५	७८०६	३४१८	६८५
१२	मकवानपुर	३१८१७	२२९४७	८४२१	६२६९	१७०२
१३	भक्तपुर	२७६४४	२२२३१	५०८७	१८३७	६३७
१४	ललितपुर	२७७१४	२१८३०	४४६४	२१७१	८०४
	जम्मा	६६७६६२	५९५५२०	२८६३३९	१६६१३७	४१००३
१५	संखुवासभा	१९५३	१२४४			
१६	भोजपुर	५७४९	४३०८			
१७	धनकुटा	२७९६	२३४६			
१८	खोटाङ	८४४३	७९८५			
१९	सोलुखुम्बु	११९७९	१०११३			
२०	चितवन	७३३५	५३२३			
२१	नवलपरासी	८७२	८३७			
२२	तनहुँ	१३८२१	९५९५			
२३	लमजुङ	१३९५९	१२५६१			
२४	बागलुङ	२३७५	११०९			
२५	स्याङ्जा	८७६६	६९२३			
२६	पाल्पा	४६५२	१९४६			
२७	पर्वत	५२६९	४०७०			
२८	गुल्मी	४१४४	२०६८			
२९	कास्की	६०२६	४३९३			
३०	अर्घाखाँची	१०३६	५९१			
३१	म्याग्दी	८६८	६४५			
	जम्मा	१०००४३	७६०५७			
	कुल जम्मा	७६७७०५	६७१५७७	२८६३३९	१६६१३७	४१००३

स्रोत: केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

५.२.२ पूरातात्विक सम्पदा पुनर्निर्माण

संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन ईकाईबाट पूरातात्विक सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण कार्य भइरहेको छ। उक्त आयोजना कार्यान्वयन ईकाईबाट हालसम्म ८० वटा पूरातात्विक सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण सम्पन्न भएको छ भने १ सय ११ वटाको पुनर्निर्माण कार्य जारी रहेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा ३ सय १५ वटा सम्पदाहरू पुनर्निर्माणको लागि कार्यक्रम स्वीकृत भएको छ जसमध्ये २ सय २ वटा थप नयाँ सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण गर्ने कार्यक्रमहरू रहेका छन्। १८ वटा सम्पदाहरूको पुनर्निर्माणको लागि सूचना प्रकाशन भइसकेको छ, ४० वटाको बहुवर्षीय कार्यक्रम स्वीकृतको लागि पेश भएको छ, ३५ वटाको कोटेशनको कार्यहरूको लागि कायदेशि भइसकेको छ र बाँकी सम्पदा पुनर्निर्माणको लागि अनुमानित लागत स्वीकृति तथा सूचना प्रकाशनको अन्तिम चरणमा रहेका छन्।

५.२.३ विद्यालय भवनहरूको पुनर्निर्माण

शिक्षा मन्त्रालय, केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईमार्फत क्षतिग्रस्त विद्यालय भवनहरूको पुनर्निर्माण कार्य भइरहेको छ। भूकम्पबाट क्षति भई पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने ७ हजार ५ सय विद्यालयहरूमध्ये हालसम्म विद्यालय व्यवस्थापन समिति, गैहसरकारी संस्था र विभिन्न दातृ निकायमार्फत २ हजार ८ सय ९१ विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ भने १ हजार ४ सय ५८ वटा विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण कार्य जारी रहेको छ।

५.२.४ सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण

भूकम्पबाट क्षति भएका सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण कार्यक्रमहरू केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई, शहरी विकास मन्त्रालय मार्फत पुनर्निर्माण गर्ने कार्य अघि बढाइएको छ। हालसम्म ३ वटा सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको छ भने थप १ सय २५ वटा भवनहरूको पुनर्निर्माण कार्य शुरु भएको छ। त्यसैगरी तत्काल सेवा पुर्याउनु पर्ने सरकारी कार्यालयका २ सय ७ वटा Transitional भवनहरूको पुनर्निर्माण सम्पन्न गरिएको छ भने ८१ वटाको पुनर्निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ। मर्मत तथा प्रवलीकरण कार्यक्रमतर्फ १ सय ७५ वटा सरकारी भवनहरूको मर्मत तथा प्रवलीकरणको कार्य सम्पन्न गरिएको छ भने ७८ वटाको मर्मत तथा प्रवलीकरण कार्य भइरहेको छ। त्यसैगरी १ सय २९ वटा सामूहिक आवासको प्रिफ्याब संरचना तयार गरिएको छ।

५.२.५ स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण

भूकम्पबाट क्षति भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण कार्यक्रमहरू केन्द्रीय आयोजना समन्वय इकाई, स्वास्थ्य मन्त्रालय मार्फत पुनर्निर्माण गर्ने गरी कार्य अघि बढाइएको छ। हालसम्म २ सय ७८ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूको मर्मत सम्भार र प्रिफ्याब भवन निर्माण गरी पुनर्निर्माण भएको छ। विभिन्न अन्तराष्ट्रिय दातृ संस्था तथा मित्रराष्ट्रको सहयोगमा भूकम्प प्रभावित जिल्लाका क्षतिग्रस्त अस्पताल, स्वास्थ्य चौकीको मर्मत, प्रवलीकरण एवं निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको छ। चालु आर्थिक वर्षमा ९३ वटा आयोजनाहरू सञ्चालनको लागि कार्यक्रम स्वीकृत भएको छ। हाल ती आयोजनाहरू कार्यान्वयनको लागि लागत अनुमान तयार गरी खरिद प्रकृयाका लागि सूचना प्रकाशनको कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ।

५.२.६ अन्य पूर्वाधारहरूको पुनर्निर्माण

रणनीतिक सडकहरू खास गरी दोलखा सिंगटी, धादिङ, गोरखा र पाँचखाल मेलम्ची सडकहरू पुनर्निर्माणको लागि ठेक्का सम्झौता सम्पन्न गरी विभिन्न चरणमा कार्य भइरहेको छ। त्यसैगरी ग्रामिण सडकहरूतर्फ ५० वटा सडकहरूको पुनर्निर्माण गर्नुपर्नेमा विभिन्न जिल्लाका १७ वटा (२१९.५०९ कि.मी.) सडकको पुनर्निर्माण कार्य शुरु भइसकेको छ र ३१ वटा सडकहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) तयार कार्य भइरहेको छ। २ वटा सडकको बोलपत्र तयारीको क्रममा रहेको छ। खानेपानी तथा सरसफाईतर्फ हालसम्म ९ सय ४ वटाको पुनर्निर्माण सम्पन्न भइसकेको छ भने ९ सय ६५ वटा आयोजनाहरूको पुनर्निर्माण कार्य भइरहेको छ।

५.२.७ समस्या तथा चुनौतीहरू

पहिचान भएका लाभग्राही घरधनीहरूले अनुदान सम्झौता गर्न आवश्यक जग्गाको स्वामित्वसम्बन्धी लालपूर्जा लगायतका कागजात उपलब्ध गराउन जटिलता रहनु, ऐलानी जग्गा, गुठी जग्गा, सुकुम्बासी समस्याको समाधानमा ढिलाइ, स्थानीय स्तरमा युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीका लागि पलायन हुँदा निर्माण कार्यमा जनशक्तिको अभाव हुनु, वैदेशिकतर्फको स्रोत परिचालनमा लचकता नहुनु, लाभग्राहीको सूचीमा नपरेर गुनासो गर्नेहरूको संख्या बढ्दै जानु, कतिपय लाभग्राहीको जग्गा सडकको क्षेत्राधिकार भित्र पर्नु, नगरपालिकाबाट नक्शा पासमा ढिलाइ हुनु जस्ता कारणहरूले निजी आवास पुनर्निर्माणको कार्यमा ढिलाई भइरहेको छ। क्षतिग्रस्त विद्यालय पुनर्निर्माणको लागि स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको अभाव तथा प्राविधिक जनशक्तिको पर्याप्त क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनको कमीले सुपरीवेक्षण कार्यमा समस्या उत्पन्न भएको छ। पूरातात्विक महत्वको सम्पदाको निर्माणको लागि परम्परागत निर्माण सामग्री

तथा सीपयुक्त कालीगढहरूको अभाव तथा पूरातात्विक मापदण्डबमोजिमको बजेट नहुनु जस्ता कारणले पूरातात्विक महत्वका संरचना निर्माणमा ढिलाइ भएको छ। त्यसैगरी, स्वास्थ्य मन्त्रालय अन्तर्गत स्थापना गरिएको आयोजना समन्वय इकाईमा प्राविधिक जनशक्तिको कमीले गर्दा स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण कार्यले अपेक्षाकृत गति लिन सकेको छैन।

५.२.८ अवसर

विभिन्न स्थानमा छरिएर रहेका बस्तीहरूको बदला एकीकृत तथा संयुक्त वस्तीको विकास गर्नु, जोखिमयुक्त बस्तीको पहिचान गरी बस्ती स्थानान्तरणबाट भविष्यमा हुन सक्ने क्षतिको न्यूनीकरण गर्नु, स्थानीयस्तरमा सञ्चालित संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि समन्वय र सहकार्य बढेर जानु, चेतनशील समुदायको विकास हुनु, भूकम्प प्रतिरोधी घरहरूको पुनर्निर्माण हुनु, समावेशी संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि बढ्दो सचेतना, विपद-प्रकोप व्यवस्थापनको लागि भएका अन्तराष्ट्रिय प्रयासको खोजी गर्दै विपद् जोखिमको सामना गर्न सक्षमता हासिल गर्नु आदि अवसरको रूपमा रहेका छन्।

पुनर्निर्माणका कार्यक्रमहरू विशेषतः सरकारी भवनहरू, विश्व विद्यालयहरू, स्वास्थ्य संस्थाहरूको लागत अनुमान गर्दा मितव्ययी सोंच नहुँदा, आवश्यकताभन्दा ठूलो आकारमा र महंगो प्रविधि भएका कारण भविष्यको दिनहरूमा धान्नै नसक्ने दायित्व सृजना हुने खतरा छ। यसका साथै, कतिपय निरन्तरताका कार्यक्रम र पुनर्निर्माणका कार्यक्रममा दोहोरोपनाको संभावना पनि छुट्टैछ। भूकम्प प्रभावितका नाममा नयाँ कार्यक्रमहरूको समेत प्रवेश हुनसक्नेतर्फ चनाखो हुन आवश्यक छ।

परिच्छेद ६

सुधारका प्रयास

६.१ बजेट कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन गरिएका सुधारका प्रयासहरू

बजेट मार्फत सम्बन्धित आर्थिक वर्षको विनियोजन र खर्च व्यहोर्ने स्रोतको प्रक्षेपण गरिएको हुन्छ। बजेटले सम्बोधन गर्ने विषय र खर्च व्यहोर्ने स्रोतको जनतासँग प्रत्यक्ष सरोकार रहने भएको हुँदा यसको कार्यान्वयनमा मितव्ययिता, अनुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता आवश्यक पर्दछ साथै आगामी आर्थिक वर्षको बजेट मार्फत जनतालाई जवाफ समेत दिनुपर्ने हुँदा यसको सही कार्यान्वयनमा अत्यन्त संवेदनशील हुनुपर्दछ। जनताको हितअनुसार बजेट उत्पादनशील र नतिजामूखी तवरले कार्यान्वयन गर्दै जानुको साथै यसको सुक्ष्म अध्ययन गर्दै कमी कमजोरीमा सुधार ल्याउनु आवश्यक हुन्छ। यो आर्थिक वर्षमा पनि बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न र बजेटलाई उपलब्धिमूलक बनाउन निम्न सुधारका प्रयासहरू गरिएका छन्:

६.१.१ संघीयता कार्यान्वयन र वित्तीय हस्तान्तरण

- साविकमा विषयगत मन्त्रालयहरूबाट सम्पादन भईरहेका तर नेपालको संविधानको अनुसूची-८ मा व्यवस्था भएका अधिकांश कार्यहरू स्थानीय तहबाटै सञ्चालन हुने गरी वित्तीय हस्तान्तरणको माध्यमबाट स्थानीय तहलाई स्रोत उपलब्ध गराइएको।
- नेपालको संविधानबमोजिम वित्तीय हस्तान्तरण र राजस्व बाँडफाँट एवं अनुदानको सिफारिस गर्ने प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग गठन भईनसकेकाले जनसंख्या, विकासको अवस्था र लागत समायोजित क्षेत्रफललाई मानक मानी समानुपातिक रूपमा उपलब्ध हुने गरी समानीकरण अनुदानको माध्यमबाट स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरिएको। वित्तीय समानीकरण अनुदानको अतिरिक्त स्थानीय तहमा सशर्त अनुदान पनि हस्तान्तरण गरिएको। सोहीअनुसार स्थानीय तहमा कार्यक्रम हस्तान्तरण गरिएको।
- अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण (स्थानीय तह, अनुदान संख्या ८०१) को रकम स्थानीय तहले कानूनबमोजिम खर्च गर्न पाउने गरी अनुदानको रूपमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा प्रत्येक वर्षको साउन १ गते, मंसिर १ गते र चैत्र १ गते गरी ३ किस्तामा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको।
- स्थानीय तहले प्रचलित कानूनबमोजिम आर्जन गर्ने स्रोत र वित्तीय हस्तान्तरणको माध्यमबाट प्राप्त गर्ने स्रोत समेतलाई आधार लिई सम्बन्धित नगर सभा तथा गाउँ सभाबाट बजेट तथा कार्यक्रम पारित गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको।
- नेपालको संविधानको अनुसूची-६बमोजिम प्रदेश सरकारको अधिकारको सूचीमा उल्लेख भएका कार्यहरू प्रदेश सरकारहरू गठन भई नसक्दासम्म संघीय सरकारबाटै सम्पन्न हुने व्यवस्था मिलाइएको। प्रदेश सरकारको संस्थागत संरचना निर्माण लगायतका कार्यका लागि सोझै स्रोत हस्तान्तरण हुने व्यवस्था मिलाइएको।
- प्रदेश ऐनबमोजिम प्रदेश सञ्चित कोषको व्यवस्था र सञ्चालन भएपछि अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण (प्रदेश, अनुदान संख्या ७०१) को रकम प्रदेशले कानूनबमोजिम खर्च गर्न पाउने गरी अनुदानको रूपमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सम्बन्धित प्रदेश सञ्चित कोषमा प्रत्येक वर्षको साउन १ गते, मंसिर १ गते र चैत्र १ गते गरी ३ किस्तामा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको।

- अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि अनुदान संख्या ७०१ र ८०१ मा विनियोजन भएको रकम अन्य अनुदान संख्यामा रकमान्तर नहुने व्यवस्था गरिएको।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफूले उठाएको राजस्व र विनियोजन ऐनबमोजिम प्राप्त गरेको अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अनुदान देहायका कुराहरू पालना हुने गरी कानून बनाई खर्च गर्नुपर्नेछ भन्ने व्यवस्था भएको। त्यस्तो कानून नबनेसम्म नेपाल सरकारले बनाएको कार्यविधि तथा मापदण्ड पालना गरी खर्च गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।
  - (क) नेपाल सरकारको आर्थिक र वित्तीय नीति अनुशरण गर्ने,
  - (ख) सबै आय आफ्नो सञ्चित कोषमा दाखिला गर्ने,
  - (ग) अनुदानको रकम जुन प्रयोजनको लागि प्राप्त भएको हो सोही प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्ने,
  - (घ) पूँजीगत खर्चको रूपमा विनियोजन भएको रकम चालु खर्चमा रकमान्तर गर्न नपाइने,
  - (ङ) आय व्ययको वर्गीकरण तथा लेखांकन नेपाल सरकारले निर्धारण गरेबमोजिम राख्नु पर्ने।
- नेपालको संविधानको अनुसूची-५, ७ र ९ मा उल्लेख भएका संघको एकल अधिकारको सूची, संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको सूची र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूची अन्तर्गतका कार्यहरू नेपाल सरकारले कार्यान्वयन गर्ने गरी आवश्यक स्रोतको व्यवस्था मिलाइएको। नेपाल सरकार र स्थानीय तहहरूले गर्ने कार्यहरू एक अर्काको परिपूरक हुने गरी समन्वयात्मक रूपमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको। प्रदेश र स्थानीय तहबाट सम्पादन गरिने कार्यहरूका लागि प्राविधिक सहयोग आवश्यक भएमा नेपाल सरकारका डिभिजन र जिल्लास्थित कार्यालयहरूले उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइएको।

६.१.२ स्थानीय तहमा योजना वा कार्यक्रम हस्तान्तरण

नेपालको संविधानको अनुसूची-८ बमोजिम स्थानीय तहको अधिकारको सूची भित्रको विषयमा नेपाल सरकारको कुनै निकायबाट कार्यान्वयन गर्ने गरी बजेट विनियोजन भएको योजना वा कार्यक्रममध्ये गाउँपालिका भित्रको भए पचास लाख रुपैयाँसम्म, नगरपालिका भित्रको भए एक करोड रुपैयाँसम्म र उपमहानगरपालिका वा महानगरपालिका भित्रको भए दुई करोड रुपैयाँसम्म विनियोजन भएको योजना वा कार्यक्रम साउन ३० भित्र त्यस्तो योजना वा कार्यक्रम विनियोजन भएको निकायले सम्बन्धित गाउँपालिका, नगरपालिका, उपमहानगरपालिका वा महानगरपालिकाले कार्यान्वयन गर्ने गरी हस्तान्तरण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।

६.१.३ अख्तियारी तथा कार्यक्रम स्वीकृति

- विनियोजन ऐनबमोजिम विनियोजन भएको रकम प्रचलित कानूनको अधीनमा रही खर्च गर्ने अख्तियारी २०७४ साउन १ गतेदेखि अधिकारप्राप्त अधिकारीलाई हुने र सोबमोजिम खर्च गर्ने अख्तियारीको आधारमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले सम्बन्धित निकायलाई विनियोजन भएको रकम निकासा दिने व्यवस्था गरिएको। मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LBMIS) बाट प्राप्त हुने चौमासिक विभाजनसहितको कार्यक्रमलाई नै स्वीकृत कार्यक्रम र खर्च गर्ने अख्तियारी मानी सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूले कार्यान्वयन इकाईलाई बजेट निकासा दिने व्यवस्था गरिएको।
- कुनै निकायलाई एकभन्दा बढी निकायबाट खर्च गर्ने गरी रकम विनियोजन भएकोमा विनियोजन भएको निकायको प्रमुखले २०७४ साउन १५ गतेभित्र विनियोजन भएको सम्पूर्ण रकम खर्च गर्ने

निकायहरूलाई बाँडफाँट गरी त्यसको जानकारी अर्थ मन्त्रालय र सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयलाई दिनुपर्ने र सोबमोजिमको बाँडफाँटबाट रकम प्राप्त गर्ने निकायको प्रमुखलाई त्यस्तो रकम खर्च गर्न अख्तियारी प्राप्त भएको मानिने व्यवस्था गरिएको।

- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा समावेश भएको कार्यक्रम त्यस्तो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रयोजनको लागि स्वीकृत कार्यक्रम मानिने व्यवस्था गरिएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा समावेश भएको कार्यक्रमको चौमासिक विभाजनमा संशोधन गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित निकायले एक तह माथिको कार्यालयको प्रमुखको स्वीकृति लिनु पर्ने तर सचिव वा राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणीको अधिकारीको हकमा निजले कार्यक्रम संशोधन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको। संशोधन भएको जानकारी अर्थ मन्त्रालय र सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयलाई दिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको।
- मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा समावेश भएको कुनै कार्यक्रम संशोधन गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित निकायले अर्थ मन्त्रालयको सहमति लिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको।

६.१.४ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट कार्यान्वयनसम्बन्धी मार्गदर्शन

- आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट व्यवस्थापिका संसद्को बैठकमा मिति २०७४/०२/१५ मा प्रस्तुत भएकोमा जेठ १६ गतेदेखि असार मसान्तसम्मको अवधिमा बजेट कार्यान्वयनको सबै पूर्व तयारीका कार्य पूरा गरी आर्थिक वर्षको शुरू साउन १ गतेबाट पूर्ण रूपमा बजेट कार्यान्वयनमा लाने उद्देश्यले मिति २०७४/०२/१६ गते नै बजेट कार्यान्वयनसम्बन्धी मार्गदर्शन पठाइएको।
- आर्थिक वर्षको बीचमा कुनै पनि नयाँ आयोजना/कार्यक्रम थप गर्न नपाइने व्यवस्था गरिएको।
- विनियोजित बजेटको सीमाभित्र रही साधारण प्रशासनतर्फको खर्च व्यवस्थापन गर्न र विकास कार्यक्रमतर्फ पनि बजेट सीमाभित्रै रही कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।
- २०७४ फागुन मसान्तसम्म काम शुरू नभएका कार्यक्रमहरूको सम्पूर्ण बजेट २०७४ चैत १ गतेभित्र अनिवार्य रूपमा फिर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।
- वैदेशिक स्रोततर्फको बजेट रकम खर्च गर्नु पूर्व उक्त स्रोतबाट रकम प्राप्त हुने सुनिश्चितता गरेर मात्र खर्च गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने। कुनै कारणले भुक्तानी विधि फरक परेकोमा २०७४ भदौ मसान्तभित्र परिमार्जन गर्न लेखी पठाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्म बहुवर्षीय ठेकामा गएका आयोजना/कार्यक्रमका लागि विनियोजित बजेटबाटै आवश्यक रकम छुट्याई कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्ने। बहुवर्षीय ठेकका सम्झौताबाट सिर्जित दायित्वको लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेर मात्र अन्य कार्यक्रममा बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।
- बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि समयसीमासहितको कार्ययोजना बनाई कार्य सम्पादन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने। अर्थ मन्त्रालयले बजेट कार्यान्वयन स्थितिको निरन्तर अनुगमन गरी कम प्रगति देखिएका आयोजनाहरूको लागि विनियोजित बजेट विनियोजन ऐनको परिधिभित्र रही राम्रो प्रगति भएका अरू आयोजनातर्फ आवश्यकताअनुसार रकमान्तर गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको।
- शोधभर्ना निर्देशिकाबमोजिम थ्रेसहोल्ड रकम पुगिसकेकोमा तुरुन्तै र थ्रेसहोल्ड रकम नपुगेकोमा चौमासिक अवधि समाप्त भएको अर्को चौमासिक अवधिभित्र सम्बन्धित आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट सोधभर्ना माग गर्ने। प्रत्येक महिना समाप्त भएको मितिले १५ दिनभित्र सोझै भुक्तानी र वस्तुगत सहायताको प्रतिवेदन सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा प्रस्तुत गर्ने।

निर्धारित समयभित्र शोधभर्ना प्रक्रिया शुरु नगरेमा अर्को चौमासिकको निकासो रोकका गरिने र समयमै शोधभर्ना माग नगर्ने आयोजना प्रमुख र लेखा प्रमुखलाई कानूनबमोजिम कारबाही गर्ने व्यवस्था गरिएको।

- चालु आर्थिक वर्षदेखि कुनै पनि कारोबार बैंक खातामार्फत मात्र गर्ने व्यवस्था गरिएको।
- औषधि उपचार, उपदान, सञ्चित विदाको रकम भुक्तानी गर्दा जतिसुकै रकम भएपनि AC/Payee चेकमार्फत मात्र भुक्तानी गर्ने व्यवस्था गरिएको।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राहीको अनिवार्य रूपमा बैंक खाता खोल्ने व्यवस्था मिलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता वापतको रकम बैंक खातामा जम्मा गरी भुक्तानी दिने व्यवस्था गरिएको।
- प्रचलित कानूनबमोजिम स्थायी लेखा नं. (PAN) लिनु पर्ने व्यक्ति, फर्म वा संस्थालाई रु.५०००।- भन्दा बढी भुक्तानी गर्दा अनिवार्य रूपमा PAN उल्लेख गरी भुक्तानी गर्ने व्यवस्था गरिएको।
- सरकारी कार्यालयहरू र अनुदान जाने निकायहरूको आम्दानी खर्चको विवरण मासिक रूपमा प्रकाशन गर्ने व्यवस्था गरिएको।
- राष्ट्रिय गौरवका र प्राथमिकता प्राप्त आयोजना/कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको प्रगति समीक्षा माननीय अर्थमन्त्रीको अध्यक्षतामा प्रत्येक दुई महिनामा गरिने व्यवस्था गरिएको। त्यस्ता आयोजनाहरूको वित्तीय र भौतिक प्रगति विवरण प्रत्येक महिना समाप्त भएको ७ दिनभित्र अर्थ मन्त्रालयमा पठाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको।
- वैदेशिक भत्ता, पारिवारिक भत्ता लगायतका विभिन्न प्रकारका भत्ताहरूको भुक्तानी गर्दा अनिवार्य रूपमा नियमानुसारको आयकर कट्टी गर्ने व्यवस्था गरिएको।

६.१.५ स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरणसम्बन्धी निर्देशिका, २०७४

स्थानीय तहको बजेट कार्यान्वयनको लागि संघीय सरकारबाट अनुदानको रूपमा हस्तान्तरण भएको रकम र आफ्नो आन्तरिक स्रोत समेतलाई कायम गरी निर्माण गरिएको बजेट खर्चलाई व्यवस्थित तुल्याउन र सबै स्थानीय तहहरू बीच एकरूपता ल्याउने उद्देश्यले स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरणसम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ जारी गरिएको। यो निर्देशिकामा स्थानीय तहमा अनुदान हस्तान्तरण र त्यसको परिचालन, स्थानीय तहमा वार्षिक योजना, कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, वित्तीय अनुशासनसम्बन्धी व्यवस्था, प्रशासन तथा कर्मचारी व्यवस्था, आर्थिक प्रशासन, सम्पत्ति हस्तान्तरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा मार्गदर्शन गरिएको।

६.१.६ कार्यान्वयन क्षमता सुधार

- आयोजना/कार्यक्रमको चौमासिक विभाजनसहितको वार्षिक खरिद योजना तयार गरी साउन मसान्तभित्र स्वीकृत गरिसक्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।
- नयाँ कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयनका लागि साउन मसान्तभित्र आयोजना कार्यालयहरू स्थापना गरिसकिने व्यवस्था गरिएको।
- कार्यक्रम/आयोजनाहरू सम्पन्न गर्ने अवधिभरका लागि स्पष्ट जनशक्ति योजनासहित आवश्यक अस्थायी दरबन्दीहरू साउन मसान्तभित्र स्वीकृत गरिसक्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको।

- सबै मन्त्रालय/निकायबाट कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू तर्जुमा तथा संशोधनको कार्य साउन मसान्तभित्र र नियमावलीहरू तर्जुमा तथा संशोधनको कार्य भदौ १५ गतेभित्र सम्पन्न गरिने व्यवस्था गरिएको।
- आयोजना/कार्यक्रमको विस्तृत क्रियाकलाप, सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि र लागत, उपलब्धि सूचक र जिम्मेवार कर्मचारीसहितको आयोजना कार्यान्वयन कार्ययोजना भदौ १५ गतेभित्र तयार गरी आयोजना स्थलमा र सम्बन्धित मन्त्रालयको वेबसाइट माफत सार्वजनिक गरिने व्यवस्था गरिएको।
- आयोजनाको तयारीका चरणहरू पूरा गरी साउन मसान्तभित्र बोलपत्र आव्हान र असोज मसान्तभित्र बोलपत्र मूल्याङ्कन गरी ठेक्का सम्झौता गरिसक्नुपर्ने, ठेक्का सम्झौता भएको १५ दिनभित्र कार्य शुरु गर्ने गरी कायदेशि दिने, तोकिएको समयभित्र कार्य शुरु नगर्ने र आयोजना कार्यान्वयन कार्ययोजना अनुरूप कार्य नगर्ने निर्माण व्यवसायीसँगको ठेक्का सम्झौता रद्द गरिने व्यवस्था गरिएको।
- एउटै निर्माण व्यवसायीले आफ्नो क्षमताभन्दा बढीको कार्यका लागि धेरै वटा ठेक्का लिने र कार्य सम्पन्न नगर्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गरिने। निर्माण व्यवसायीले ठेक्का सम्झौता गरेपछि सम्झौताबमोजिमका सबै वा केही कार्यहरूका लागि सहायक ठेक्का सम्झौता गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित आयोजना प्रमुखको लिखित स्वीकृति लिनुपर्ने। अति आवश्यक कार्यका लागि बाहेक एक तहभन्दा बढी तहमा सहायक ठेक्का सम्झौता गर्न नपाइने व्यवस्था गरिएको। राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट आयोजनाको निर्माण गुणस्तरको प्राविधिक परीक्षण गरिने व्यवस्था गरिएको।
- आयोजना कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउन वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणका कार्यहरू प्रचलित कानूनमा तोकिएको न्यूनतम समयसीमाभित्र सम्पन्न गरिने व्यवस्था गरिएको।
- कार्य सम्पन्न भएपछि कामको भेरिफिकेसन गरी कार्य सम्पन्न भएको मितिले १० दिनभित्र कार्य सम्पन्न बिल तयार गरिने र बिल पेश भएको मितिले १५ दिनभित्र बिल स्वीकृत गरी भुक्तानी दिइने व्यवस्था गरिएको।
- केन्द्रीय तहमा हाल सञ्चालनमा रहेका कतिपय आयोजना/कार्यक्रमहरूमा दोहोरोपन हटाउन र नेपालको संविधानको अधिकार सूचीको अक्षरशः पालना गर्नको लागि मौजुदा आयोजना/कार्यक्रमहरूको व्यापक पुनरावलोकन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ। मुलुकको शासन प्रणालीको संरचनाले चालु खर्चमाथि ठूलो दबाव पार्नसक्ने स्थिति पनि देखिएको छ। यसर्थ मौजुदा क्रमागत आयोजना/कार्यक्रममा पुनरावलोकन गर्न र खर्च संरचनामा सुधार समेतको सिफारिस गर्नका लागि यससँग सम्बन्धित विज्ञहरूको प्रतिनिधित्व रहने गरी उच्चस्तरीय सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोग गठन गर्ने व्यवस्था गरिएको।

६.२ यस मध्यावधी भित्र चालिएका कदमहरू

६.२.१ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को बजेट कार्यान्वयन कार्ययोजनासम्बन्धी छलफल कार्यक्रम

आर्थिक वर्षको शुरुमै २०७४ साउन ४ गते अर्थ मन्त्रालयमा विभिन्न मन्त्रालयका सचिवहरूको सहभागितामा गत आर्थिक वर्षको बजेट खर्च र बजेट कार्यान्वयनमा भोगिएका समस्याहरूको विवेचना गर्दै बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा चालु आर्थिक वर्षको बजेट व्यवस्थापनका लागि गरिएका नीतिगत परिवर्तनहरूका बारेमा बजेट कार्यान्वयन कार्यतालिकासहित बजेट कार्यान्वयन कार्य योजना सम्बन्धी छलफल गरिएको। प्रत्येक २/२ महिनामा माननीय अर्थमन्त्रीको उपस्थितिमा बजेट

कार्यान्वयनको द्विमासिक समीक्षा बैठक आयोजना गरी बजेट/कार्यक्रम कार्यान्वयनको अवस्था, समस्या र समाधानका उपायहरूका सम्बन्धमा छलफल गरिएको।

६.२.२ अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहको राजस्वको अधिकार, राजस्व बाँडफाँट, अनुदान, ऋण, बजेट व्यवस्थापन, सार्वजनिक खर्च तथा वित्तीय अनुशासन सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न देहायका विषयमा स्पष्ट व्यवस्थासहित अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ संसदबाट पारित भई जारी भएको।

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको राजस्वको अधिकार,
- नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहबीच राजस्वको बाँडफाँट,
- नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई र प्रदेशले प्रदेश भित्रका स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने अनुदानको व्यवस्था,
- वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋणसम्बन्धी व्यवस्था,
- नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहको सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन,
- राजस्व र व्ययको अनुमान पेश गर्ने व्यवस्था,
- वित्तीय अनुशासनसम्बन्धी व्यवस्था,
- अन्तर-सरकारी वित्त परिषद् लगायतका व्यवस्था,

६.२.३ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारका सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ पारित भई कार्यान्वयनमा आएको।

यसमा संविधान तथा यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त आयोगको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम छः-

- (क) प्रदेश कानूनबमोजिम प्रदेशले स्थानीय तहलाई दिने वित्तीय समानीकरण अनुदान सम्बन्धमा प्रदेशलाई सिफारिस गर्ने,
- (ख) प्रदेश कानूनबमोजिम प्रदेशले स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने सशर्त अनुदानको आधार तयार गरी प्रदेशलाई सिफारिस गर्ने,
- (ग) नेपाल सरकार, प्रदेश वा स्थानीय तहबीच राजस्वको बाँडफाँट सम्बन्धमा उठेको विवाद समाधान गर्न आवश्यक सहजीकरण र सहयोग गर्ने,
- (घ) नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई दिने अनुदान सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने,
- (ङ) नेपाल सरकार तथा प्रदेशले राजस्व बाँडफाँटका सम्बन्धमा कुनै सुझाव माग गरेमा आवश्यक सुझाव दिने,
- (च) नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले लगाउने करका सम्बन्धमा नेपाल सरकार, प्रदेश वा स्थानीय तहले सुझाव माग गरेमा आवश्यक सुझाव दिने,
- (छ) प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र उपयोगका विषयमा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई आवश्यक सुझाव दिने।

आयोगले संविधान तथा यस ऐनबमोजिम सुझाव वा सिफारिस दिँदा वा ढाँचा तयार गर्दा प्रदेश तथा स्थानीय तहको कार्य सम्पादनलाई समेत आधार लिनेछ।

यस ऐनमा प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्वको बाँडफाँट तथा अनुदान सम्बन्धमा आयोगले सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरूको व्यवस्था गरिएको छ।

६.२.४ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आम्दानी, खर्च र सम्पत्ति तथा दायित्वको वर्गीकरण र व्याख्या अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप बनाउने उद्देश्यले एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ तर्जुमा गरिएको छ। यसमा तीनै तहका सरकारको बजेट संकेत, खर्चको स्रोत संकेत, राजस्व र खर्च संकेत तथा वर्गीकरण व्यवस्थित गरिएको छ। यसले तीनै तहका सरकारको आर्थिक तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित, पारदर्शी, विश्वसनीय र तुलनायोग्य बनाई आर्थिक विवरणको गुणात्मकतामा अभिवृद्धि गर्नुको साथै आर्थिक सुशासन कायम गर्न मद्दत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ।

६.२.५ स्थानीय तह र प्रदेशको राजस्व र आर्थिक कार्यविधि कानूनको नमूना मस्यौदा

स्थानीय तह र प्रदेशको कानून तर्जुमामा सहजता, सरलता र एकरूपताका लागि मार्गदर्शन हुने गरी निम्नअनुसारका कानूनका नमूना मस्यौदाहरू तयार गरी वेबसाइटमा राखिएको।

- स्थानीय तह र प्रदेशको समग्र विकासको लागि राजस्व लगाउने तथा उठाउने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न स्थानीय तह र प्रदेशको कर तथा गैर कर राजस्वसम्बन्धी कानूनको नमूना मस्यौदा।
- स्थानीय तह र प्रदेशको सञ्चित कोष वा सरकारी कोषको सञ्चालन, बजेट तर्जुमा, निकास तथा खर्च गर्ने, लेखा राख्ने, प्रतिवेदन गर्ने, आन्तरिक नियन्त्रणको व्यवस्था मिलाउने, आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने गराउने, अन्तिम लेखा परीक्षण गराउने, बेरुजु फछौट असुल उपर तथा तहसिल गर्ने गराउने व्यवस्था व्यवस्थित गरी स्थानीय तह र प्रदेश आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न गराउन स्थानीय तह र प्रदेश आर्थिक कार्यविधि कानूनको नमूना मस्यौदा।

६.२.६ स्थानीय सञ्चितकोष व्यवस्थापन प्रणाली (Sub-national Treasury Regulatory Application, SuTRA)

प्रदेश तथा स्थानीय सञ्चितकोषको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन र प्रतिवेदन प्रणालीमा एकरूपता कायम गर्न स्थानीय सञ्चितकोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA) को विकास गरिएको छ। यो प्रणाली प्रदेश र स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, सञ्चित कोष र बजेट तथा कार्यक्रमको लेखांकन, प्रतिवेदन र अनुगमन गर्न सहज हुने गरी विकास गरिएको छ। आगामी आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमादेखि नै यो प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याउने गरी आवश्यक पूर्वाधार र जनशक्ति व्यवस्थापनको कार्य भइरहेको छ।

परिच्छेद ७

खर्च प्रक्षेपण र पुनः प्राथमिकीकरण

७.१ समष्टिगत खर्च एवं स्रोतको संशोधित अनुमान

खर्चको संशोधित अनुमान र त्यसका आधारहरू

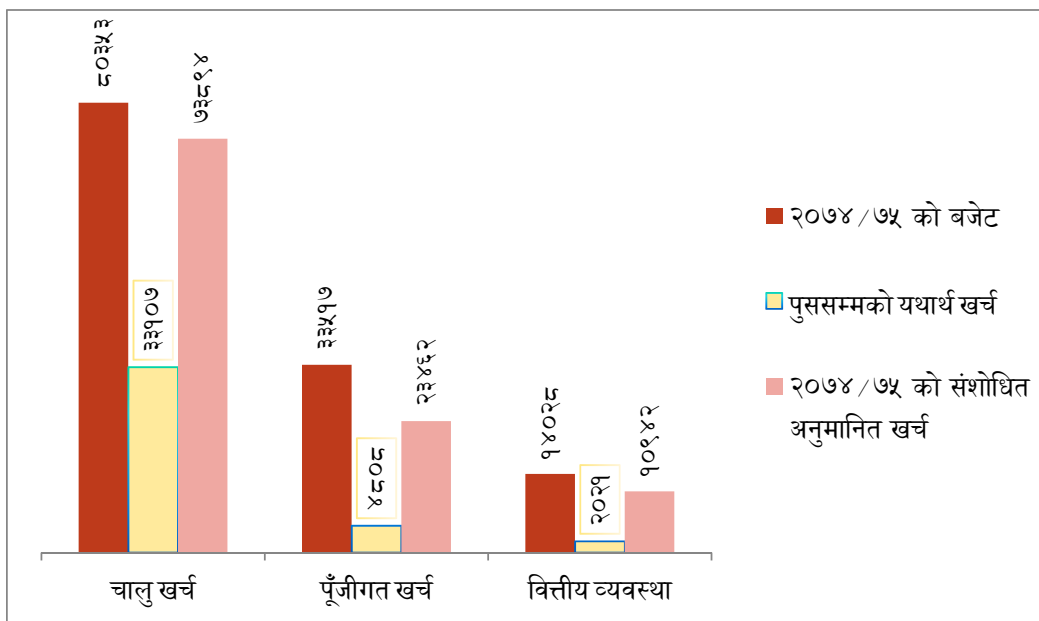
विगत आर्थिक वर्षहरूको खर्चको प्रवृत्ति विश्लेषण, चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महिनाको खर्च, वर्तमान अवस्थामा थप भएका सम्भावित खर्च र आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा बढी खर्च हुने प्रवृत्ति समेतको आधारमा चालु आर्थिक वर्षको कुल खर्चको प्रक्षेपण गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसरी हेर्दा विगत ५ वर्षको खर्चको औषत कुल विनियोजनको करीव ८२ प्रतिशत रहेको छ। यसलाई आधार बनाउँदा, चालु वर्षमा रु.१० खर्ब ४८ अर्ब ७७ करोड ५७ लाख ८१ हजार खर्च हुने अवस्था देखिन्छ। तर विगत आर्थिक वर्षको प्रवृत्तिगत विश्लेषणको आधारमा मात्र खर्च अनुमान गर्न सर्वथा अवैज्ञानिक हुन जान्छ। चालु आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनामा गत आर्थिक वर्षभन्दा ५ प्रतिशत विन्दुले खर्चको प्रवृत्ति बढेको अवस्था छ। यसले विगत आर्थिक वर्षहरूको प्रवृत्तिभन्दा बढी नै खर्च हुने देखिन्छ। वर्तमान अवस्थामा केही बजेटभित्रका र केही गैह्र बजेटरी समेत बजेट खर्च गर्ने प्रतिवद्धता दिएको अवस्था छ। कर्मचारी समायोजन ऐनअनुसार कर्मचारीको स्वेच्छिक अवकाश, नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को निर्णयले श्रृजित विनियोजनभन्दा बढीको आर्थिक सहायता रकम, वितरण गर्न शुरू गरिसकेको मृगौला, क्यान्सर र स्पाइनल इन्जुरी भएको व्यक्तिहरूको जीविकोपार्जन भत्तालाई पनि सम्बोधन गर्नुपर्ने अवस्था छ।

यसरी परम्परागत बजेट खर्च प्रवृत्तिको अतिरिक्त थप सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयको पृष्ठभूमिमा खर्च प्रक्षेपण गर्नुपर्दा चालु वर्षको अन्त्यसम्ममा जम्मा रु.१० खर्ब ८२ अर्ब ९९ करोड खर्च हुने अनुमान छ, जुन कुल विनियोजनको तुलनामा ८४.६७ प्रतिशत हो भने गत आर्थिक वर्षको खर्चको तुलनामा ३१ प्रतिशतले बढी हो।

उल्लिखित कुल खर्चमध्ये चालुतर्फ रु.७ खर्ब ३८ अर्ब ९४ करोड, पूँजीगततर्फ रु.२ खर्ब ३४ अर्ब ६२ करोड र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु.१ खर्ब ९ अर्ब ४२ करोड खर्च हुने देखिन्छ जुन कुल बजेटको क्रमशः ९१.९६ प्रतिशत, ७० प्रतिशत र ७८ प्रतिशत हो भने गत आर्थिक वर्षको तुलनामा क्रमशः ४३ प्रतिशत, १४ प्रतिशत र ६ प्रतिशतले बढी हो।

रु. हजारमा

शीर्षक	२०७४/७५ को बजेट	पुससम्मको यथार्थ खर्च	२०७४/७५ को संशोधित अनुमानित खर्च	संशोधित अनुमानित खर्च प्रतिशत
चालु खर्च	८०३५३१४५४	३३१०७४९५०	७३८९४०७२३	९१.९६
पूँजीगत खर्च	३३५१७५९७०	४८०८९४००	२३४६२३१७९	७०.००
वित्तीय व्यवस्था	१४०२८७४३१	२०२१९६६२	१०९४२४१९६	७८.००
जम्मा	१२७८९९४८५५	३९९३८४०१२	१०८२९८८०९८	८४.६७

७.१.१ चालु खर्च अनुमान

समीक्षा अवधिमा रु.३ खर्ब ३१ अर्ब ७ करोड ५० लाख अर्थात् विनियोजित वार्षिक चालु बजेटको ४१.२० प्रतिशत खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा रु.२ खर्ब १८ अर्ब ६० करोड ९० लाख अर्थात् विनियोजित चालु बजेटको ३५.४२ प्रतिशत खर्च भई चालु आर्थिक वर्षको समीक्षा अवधिमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा रु.१ खर्ब १२ अर्ब ४६ करोड ६० लाख बढी खर्च भई ५१.४५ प्रतिशत बढी खर्च भएको छ। निर्वाचन प्रयोजनको लागि निर्वाचन आयोगबाट भएको अनुमानित खर्च रु.८ अर्ब १९ करोड, गृह मन्त्रालय र अन्तर्गतको सुरक्षा निकायले गरेको अनुमानित खर्च रु. ९ अर्ब १७ करोड, रक्षा मन्त्रालय र नेपाली सेनाले गरेको अनुमानित खर्च रु.९५ करोड, वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत स्थानीय तहमा निकासी भएको रु.१ खर्ब ५० अर्ब र पुनर्निर्माण अन्तर्गत निजी आवास अनुदानमा भएको खर्च वृद्धिले चालु खर्चमा बढोत्तरी भएको देखिन्छ। मन्त्रालय/निकायहरूबाट भएका थप बजेट मागलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको, मन्त्रपरिषद्को निर्णयबाट सिर्जित दायित्व भुक्तानी गर्नुपर्ने अवस्था, मुद्रास्फीति तथा अन्य सञ्चालन तथा उपभोग खर्चमा हुनसक्ने वृद्धि समेतको आधारमा चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा चालु खर्चतर्फ रु.४ खर्ब ७ अर्ब ८६ करोड ५७ लाख खर्च हुने अनुमानको आधारमा जम्मा रु.७ खर्ब ३८ अर्ब ९४ करोड ७ लाख अर्थात् ९१.९६ प्रतिशत खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ। चालु खर्च प्रक्षेपणका आधार तथा अनुमान देहायबमोजिम छन् :

- संघीय संरचनाअनुरूप तीनै तहको निर्वाचन सम्पन्न भई प्रदेश सरकार गठन भएको छ। प्रदेश तथा स्थानीय निकायमा विनियोजन ऐन बमोजिम हस्तान्तरण हुने रकम आगामी दिनमा उपलब्ध गराउनुपर्ने भएकोले चालुतर्फको बजेट खर्च हुने देखिन्छ।
- भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त घरहरूको पुनर्निर्माणका लागि दोश्रो किस्ता रकम उपलब्ध गराउन शुरु गरिएको छ जसमा थप रु.३० अर्ब खर्च हुने अनुमान छ।

- नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को निर्णयबाट विभिन्न गैह्र बजेटरी दायित्व सिर्जना भएका छन्। यी निर्णयबाट सिर्जित दायित्व भुक्तानी गर्न स्रोतको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुँदा विनियोजित बजेट खर्च हुने देखिन्छ। उदाहरणका लागि, आर्थिक सहायतामा रू.२५ करोड विनियोजन भएकोमा रू.४० करोड खर्च भइसकेको छ। नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को निर्णयानुसार मृगौला, क्यान्सर र स्पाइनल इन्जुरीका विरामीलाई जीविकोपार्जन भत्ता वितरणका लागि रू.१२ करोड थप निकास भइसकेको छ भने बाँकी अवधिका लागि थप रकम निकास दिनुपर्ने अवस्था छ।
- कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७४बमोजिम स्वेच्छिक अवकासको लागि सूचना प्रकाशन भइसकेको छ। यसबाट करिब रू.१० अर्ब दायित्व सिर्जना हुने अनुमान छ। यो बजेट चालु आर्थिक वर्षको विनियोजनमा व्यवस्था नभएकोले उक्त खर्च व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

७.१.२ पूँजीगत खर्च अनुमान

चालु आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनामा रू.४८ अर्ब ८ करोड ९४ लाख अर्थात् कुल पूँजीगत विनियोजनको १४.३५ प्रतिशत खर्च भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा पूँजीगत खर्चतर्फ रू.३५ अर्ब २५ करोड ४६ लाख अर्थात् कुल पूँजीगत विनियोजनको ११.३० प्रतिशत खर्च भएको थियो। यस आधारमा समीक्षा अवधिमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा रू.१२ अर्ब ८३ करोड ४८ लाख बढी खर्च भई १३६.४० प्रतिशत पुग्न गएको छ। गत आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को पहिलो छ महिनामा रू.३५ अर्ब २५ करोड ४६ लाख र पछिल्लो छ महिनामा रू.१ खर्ब ७१ अर्ब ४० करोड ८० लाख खर्च भएको थियो। यसरी पछिल्लो छ महिनाको खर्च पहिलो छ महिनाको खर्चको तुलनामा ४.८६ गुणाले बढी भएको थियो।

चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा जम्मा रू.१ खर्ब ८६ अर्ब ५३ करोड ३७ लाख खर्च हुने आधारमा कुल पूँजीगत खर्च रू.२ खर्ब ३४ अर्ब ६२ करोड ३२ लाख प्रक्षेपण गरिएको छ जुन पूँजीगत विनियोजनको ७० प्रतिशत हुन आउँछ। पूँजीगत खर्च प्रक्षेपणका आधार तथा अनुमान निम्नबमोजिम छन् :

- राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूलाई स्रोतको प्रत्याभूति दिइएको हुँदा ती आयोजनाहरूको खर्चलाई सम्बोधन गर्दा पूँजीगत खर्च बढ्ने देखिन्छ। उदाहरणका लागि हुलाकी राजमार्ग, भेरी बवई डाइभर्सन, उत्तर-दक्षिण लोकमार्ग।
- विभिन्न आयोजनाहरूको लागि (विशेषतः बुढीगण्डकी, ICP Dryport, Fast Track, भैरहवा विमानस्थल) को लागि जग्गा प्राप्त गर्दा मुआवजाका लागि खर्च हुने देखिन्छ।
- गत आर्थिक वर्षमा विभिन्न (विशेषतः सडक, पुल, सिँचाइ) आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का व्यवस्थापनको लागि स्रोत सुनिश्चितता दिइएका आयोजनाहरूको श्रृजित दायित्व भुक्तानीबाट पूँजीगत खर्च बढ्ने देखिन्छ।
- सडक, सिँचाइ, सहरी विकास तथा खानेपानी जस्ता आयोजनाहरू (विशेष गरी भेरी बवई सिँचाइ आयोजना, मेलम्ची खानेपानी आयोजना, काठमाण्डौँ उपत्यका सडक विस्तार, धरान-चतरा-गाइघाट-सिन्धुली-हेटौडा सडक, मध्यपहाडी लोकमार्ग, व्यापारिक मार्ग, रानी जमरा सिँचाइ आयोजना) का लागि विनियोजित बजेटभन्दा बढी रकम आवश्यक पर्ने देखिएको छ।
- विगत सात वर्षको बजेटको स्थिति हेर्दा यथार्थ पूँजीगत खर्चको ७० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी खर्च अन्तिम चौमासिकमा हुने प्रवृत्ति देखिएकोले यस आर्थिक वर्षमा पनि सोही प्रवृत्ति दोहोरिन गई बाँकी अवधिमा पूँजीगत खर्चले तिब्रता पाउने अपेक्षा गर्न सकिन्छ।

- धेरैजसो आयोजनाहरूको ठेक्का प्रकृया लगायतको पूर्व तयारी कार्य समाप्त भई निर्माण कार्य फागुनदेखि शुरु हुने भएकोले पूँजीगत खर्च बढ्ने देखिन्छ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजना तथा २५ करोडभन्दा बढीका ठूला आयोजनाहरूको अनुगमनलाई प्राथमिकताका साथ तिब्रता दिइएकाले आयोजना कार्यान्वयनमा रहेका समस्याहरूको समाधान भई आयोजना कार्यान्वयनले गति लिने र त्यसको परिणाम स्वरूप पूँजीगत खर्च बढ्ने देखिन्छ।
- चालु आर्थिक वर्षमा चालिएका सुधारका प्रयासहरूबाट पूँजीगत खर्च बढ्ने देखिन्छ।

चालु आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को खर्च प्रक्षेपण

चालु आर्थिक वर्षमा चालुतर्फ रू.७ खर्ब ३८ अर्ब ९४ करोड, पूँजीगततर्फ रू.२ खर्ब ३४ अर्ब ६२ करोड र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रू.१ खर्ब ९ अर्ब ४२ करोड गरी कुल खर्च रू.१० खर्ब ८२ अर्ब ९९ करोड खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ। यो कुल विनियोजित बजेटको करिब ८५ प्रतिशत हो।

७.१.३ वित्तीय व्यवस्थातर्फको अनुमान

गत आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को पहिलो छ महिनामा रू.२० अर्ब ८२ करोड १४ लाख र पछिल्लो छ महिनामा रू.८२ अर्ब ६२ करोड ३६ लाख वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गत ऋण लगानी, शेयर लगानी, वैदेशिक तथा आन्तरिक ऋणको साँवा गरी जम्मा रू.१ खर्ब ३ अर्ब ४४ करोड ५० लाख निकास भएको थियो। चालु आर्थिक वर्षको पहिलो छ महिनामा रू.२० अर्ब २१ करोड ९७ लाख निकास भएको छ। यो भुक्तानी अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा २.८९ प्रतिशतले घटी छ। ऋण तथा शेयर लगानीतर्फ गत आर्थिक वर्षमा भएको खर्च तथा थप माग समेतको आधारमा बाँकी अवधिमा रू.८९ अर्ब २० करोड ४५ लाख खर्च भई कुल रू.१ खर्ब ९ अर्ब ४२ करोड खर्च हुने प्रक्षेपण छ, जुन विनियोजित रकमको ७८ प्रतिशत हुन आउँछ। वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गत खर्च प्रक्षेपणका आधार तथा अनुमान निम्नबमोजिम छन्:

- दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, निजगढको निर्माणको लागि प्रारम्भिक कार्य शुरु भएको छ। रुख कटान, जग्गा सम्प्राप्ति, जग्गा अधिग्रहण र बस्ती सार्ने काममा खर्च हुने।
- भैरहवाको क्षेत्रीय विमानस्थलको कार्यले गति लिएकोले खर्च वृद्धि हुने।
- वाह्य तथा आन्तरिक ऋण तथा व्याज समेतको नियमित भुक्तानीबाट वित्तीय व्यवस्थातर्फ खर्च वृद्धि हुने।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट अगाडि बढाइएका कतिपय आयोजनाहरूको कामले गति लिएको।
- हवाई क्षेत्रको विकास तथा निरन्तरताको लागि अगाडि बढाइएका कतिपय आयोजनाहरूको काममा तिब्रता आएको।

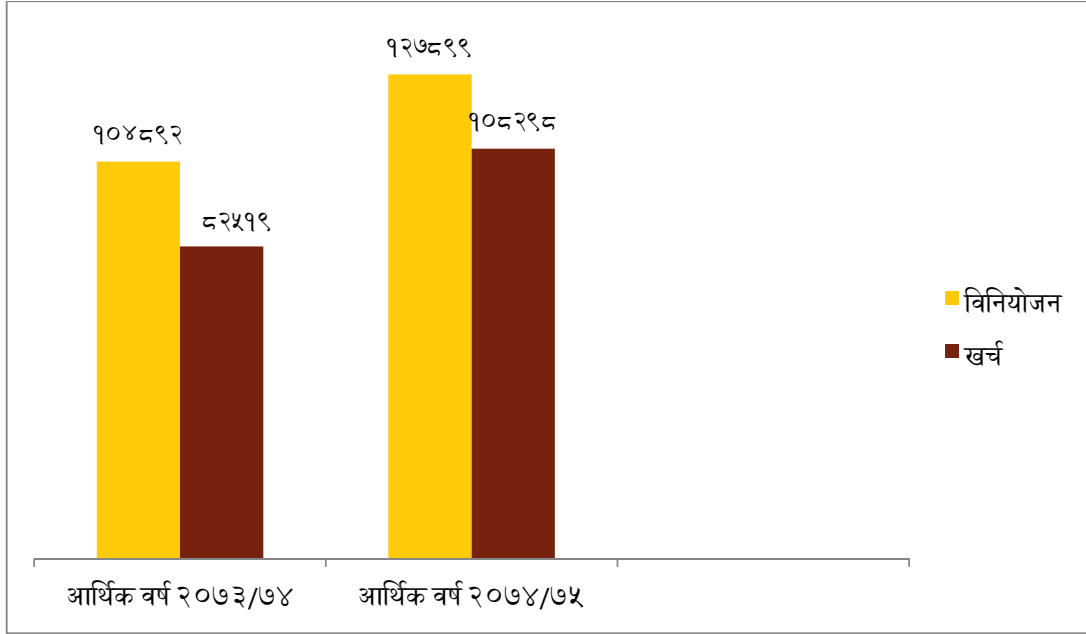
७.२ स्रोतगत खर्च अनुमान

गत आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा नेपाल सरकारको स्रोततर्फको ९८.७३ प्रतिशत खर्च भएको आधारमा चालु वर्ष नेपाल सरकारतर्फको स्रोततर्फ ९९ प्रतिशत अर्थात् रू.९ खर्ब ८२ अर्ब ८६ करोड ३० लाख ८० हजार खर्च हुने अनुमान छ।

नेपाल सरकारको स्रोततर्फ राजस्व परिचालनबाट रू.७ खर्ब ३० अर्ब ५ करोड ५५ लाख, सावौं फिर्ताबाट रू.१५ अर्ब, आन्तरिक ऋणबाट रू.१ खर्ब ४५ अर्ब र नगद मौज्जातबाट रू.१ खर्ब २ अर्ब ७३ करोड ६२ लाख प्राप्त हुने अनुमान रहेकोमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको वार्षिक आर्थिक

विवरणअनुसार सञ्चित घाटा नै रु.४८ अर्ब ६१ करोड देखिएको हुँदा उक्त स्रोतको उपलब्धता ऋणात्मक रहेको छ। नेपाल सरकारतर्फको ९९ प्रतिशत रकम खर्च हुने अनुमानको आधारमा नगद मौज्जाततर्फको उल्लिखित स्रोतको व्यवस्थापन मुलभूत चुनौतीको रूपमा देखिन्छ।

रु.करोडमा

वैदेशिक स्रोततर्फ भने आर्थिक वर्षमा कुल विनियोजनको करीव ३० प्रतिशत खर्च भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा वैदेशिक सहायतातर्फ विनियोजन भएको रु.२ खर्ब ८६ अर्ब २० करोड ३१ लाख मध्येबाट करीव ३५ प्रतिशत मात्र परिचालन हुन सक्ने देखिएको छ। यसो हुँदा, वैदेशिक सहायतातर्फ विनियोजित कुल रकममध्येको ६५ प्रतिशत अर्थात् रु.१ खर्ब ८६ अर्ब ३ करोड २० लाख खर्च हुन सक्ने देखिएन।

वैदेशिक सहायतातर्फ बजेटरी सपोर्ट अन्तर्गत एशियाली विकास बैंकतर्फको रु.८ अर्ब उपलब्ध हुन सक्ने अवस्था छैन। यसको प्रत्यक्ष असर नेपाल सरकारको स्रोतमा पर्ने अवस्था छ। यस बाहेक बजेटरी सपोर्टको आइडिए ऋण रु.२४ अर्ब ९७ करोड ५० लाख हालसम्म उपलब्ध हुन नसकेता पनि नेपाल सरकारकोतर्फबाट व्यक्त भएका सुधारात्मक काम पूरा भएमा आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा रु.२० अर्ब प्राप्त हुनसक्ने अनुमान छ। यदि यो रकम पनि प्राप्त हुन नसकेमा नेपाल सरकारको स्रोतमा थप दबाव पर्न सक्ने अवस्था देखिएको छ।

क्र.सं.	स्रोत	आर्थिक वर्ष २०७३/७४			आर्थिक वर्ष २०७४/७५		
		विनियोजन	खर्च	प्रतिशत	विनियोजन	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
१.	नेपाल सरकार	७४६३०९२०६	७३६८४०५८९	९८.३७	९९२७९१७९८	९८२८६३०८०	९९
२.	अनुदान	१०६८९६४११	३४६५०७६६	३२.४२	७२१६७६२८	२५२१२६१८	३४.९४
३.	ऋण	१९५७१५७३७	५३७०२१६८	२७.४४	२१४०३५४२९	७४९१२४००	३५
	कुल जम्मा	१०४८९२१३५४	८२५१९३५२३	७८.६७	१२७८९९४८५५	१०८२९८८०९८	८४.६७

७.३ खर्चको प्राथमिकीकरण

चालु आर्थिक वर्षको प्रथम छ महिनाको प्रवृत्ति हेर्दा चालु खर्च बढोत्तरी हुने देखिएको छ जसलाई निश्चित सीमाभित्र राख्न आवश्यक छ। चालुतर्फको इन्धन, सञ्चालन मर्मत, कार्यालयसम्बन्धी खर्च, सेवा परामर्श, अन्य सेवा शुल्क, तालिम, भ्रमण, विविध जस्ता शीर्षकहरूको खर्च सीमाभित्र राख्न आवश्यक छ। पूँजीगत खर्च वृद्धि त भएको छ तर सवारी साधन, कम्प्युटर प्रिन्टर लगायतका कार्यालयका यन्त्र उपकरण र फर्निचर खरिदमा यसको अंश अधिक देखिएको छ जसले चालु खर्चमा नै अझै दबाव सृजना गर्ने अवस्था छ। सवारी साधनको खरिदले इन्धन, मर्मत र सवारी चालकको खर्च अझै बढ्दै जाने निश्चित छ।

तसर्थ, आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा सार्वजनिक खर्चलाई नतीजामुखी बनाउने र खर्च व्यवस्थापन गर्नका लागि समेत देहायबमोजिम प्राथमिकीकरण गर्न आवश्यक छ।

७.३.१ चालु खर्च

- कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता, पोशाक, अवकाशित दायित्व वापतको उपदान, निवृत्तभरण, औषधोपचार र सञ्चित विदाको लागि आवश्यक रकम व्यवस्थापन गर्ने।
- प्रशासनिक खर्चतर्फ पानी तथा बिजुली र सञ्चार महसुलको श्रृजित दायित्व भए सोका लागि रकम व्यवस्थापन गर्ने।
- चालु आर्थिक वर्षमा थप दरबन्दी सृजना, अर्थ मन्त्रालयको पूर्व सहमतिमा मनोनयन भइसकेको बाहेक नेपाल सरकारको स्रोत र वैदेशिक ऋणबाट वैदेशिक तालिम तथा अवलोकन भ्रमणमा रोक लगाउने।

७.३.२ पूँजीगत खर्च

चालु आर्थिक वर्षमा कतिपय आयोजना/कार्यक्रमहरूमा उत्साहजनक कार्यसम्पादन भएको छ भने कतिपय आयोजना/कार्यक्रमहरू काम शुरु नभएको अवस्था पनि छ। प्रस्तुत सन्दर्भमा राम्रो कार्य सम्पादन शुरु भएका, बाँकी अवधिमा खर्च हुन सक्ने वलियो आधार र सम्भावना भएका आयोजना/कार्यक्रमहरूका लागि स्रोत उपलब्ध गराउँदा बजेट कार्यान्वयन प्रभावकारी हुने देखिएको छ। त्यसैगरी प्रगति शून्य भएका र बाँकी अवधिमा खर्च गर्न सक्ने आधार एवं सम्भावना नभएका आयोजना/कार्यक्रममा बजेट राखी रहनु स्रोतको कुशल व्यवस्थापनका दृष्टिबाट उपयुक्त देखिँदैन।

प्रस्तुत पृष्ठभूमिमा देहायका कार्यक्रम/आयोजनाहरूका लागि आवश्यक पर्ने बजेट खर्च नभई बचत हुने शीर्षकबाट रकमान्तरको माध्यमबाट उपलब्ध गराउन प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिएको छ।

१. भूकम्प पीडितहरूको आवास अनुदान र पुनर्निर्माणसम्बन्धी कार्यक्रमहरू।
२. ठूला तथा राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू।
३. बहुवर्षीय ठेक्का लागेका र दायित्व सृजना भईसकेका ठूला आयोजना/कार्यक्रमहरू।
४. रणनीतिक महत्वका सडक तथा पुलहरू।
५. बाढीग्रस्त जिल्लाहरूमा नदी नियन्त्रण, सिँचाई तथा खानेपानी पुनर्स्थापनासम्बन्धी आयोजनाहरू।

परिच्छेद ८

बजेट कार्यान्वयन र खर्च व्यवस्थापनमा गर्नुपर्ने सुधारहरू

विगत छ महिनाको बजेट कार्यान्वयनको अवस्था, बाँकी अवधिको खर्च प्रक्षेपण, बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनको प्रक्रियामा देखिएका कमी कमजोसी समेतको आधारमा आगामी दिनमा गर्नु पर्ने सुधारकालागि देहायका सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छः

८.१ तत्काल गर्नुपर्ने सुधारहरू

स्रोत व्यवस्थापन

चालु आर्थिक वर्षको नेपाल सरकारको स्रोततर्फ प्रक्षेपित खर्च रु.९ खर्ब ८२ अर्ब ८६ करोड ३० लाख ८० हजार र प्राप्त हुने स्रोत रु.८ खर्ब ९० अर्ब ५ करोड ५५ लाख ७० हजार बीच देखिएको खाडल रु.९२ अर्ब ८० करोड ७५ लाख १० हजारको सन्तुलन मिलाउन देहायबमोजिम गर्नेः

चालु खर्चतर्फ

- फागुन मसान्तभित्र मितव्ययितासम्बन्धी नीति सार्वजनिक गर्ने र चालु खर्चतर्फ देहायबमोजिम व्यवस्थापन गर्नेः
  - तलव, भत्ता, पानी तथा बिजुली, संचार महसुल र घरभाडा, वीमा, खाद्यान्न, औषधि खरिद जस्ता अनिवार्य दायित्वको विनियोजित रकम अन्यत्र चालु खर्चमा रकमान्तर नगर्ने।
  - चालु खर्चतर्फ संघीय सञ्चित कोषबाट व्ययभार हुने इन्धन, सञ्चालन तथा मर्मत, कार्यालयसम्बन्धी खर्च, पुस्तक तथा सामग्री, निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सुधार, सेवा परामर्श खर्च, कर्मचारी तालीम, सीप विकास तथा जनचेतना, उत्पादन सामग्री/सेवा, विविध कार्यक्रम खर्च, अनुगमन मूल्याङ्कन, भ्रमण खर्चको हालसम्मको बचतको ४० प्रतिशत रकम र हालसम्म बाँडफाँट नभई भैपरीमा रहेको रकम आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३९ बमोजिम रोक्का राखी कटौती गर्ने।

पूँजीगत खर्चतर्फ

- फर्निचर तथा फिक्चर्समा हालसम्म खर्च नभई बचत रहेको रकममध्येबाट नयाँ स्थापना हुने कार्यालय बाहेकको ५० प्रतिशत कटौती गर्ने। नयाँ स्थापना हुने कार्यालय बाहेक साबिकको कार्यालयका लागि थप कम्प्युटर, ल्यापटप, प्रिन्टर खरिद नगर्ने।
- सफ्टवेयर निर्माण र खरिदका लागि विनियोजित रकममध्ये हालसम्म खर्च नभएको रकममा नेपाल सरकारको स्रोततर्फको ५० प्रतिशत कटौती गर्ने।
- वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गत ठूला र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको बजेट खर्च गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा शीघ्र निकासी गर्ने। साथै उल्लिखित बचत हुने रकमबाट न्यून विनियोजन भएका राष्ट्रिय गौरव र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजनालाई प्राथमिकता दिई खर्च निकासी गर्ने।

स्रोत परिचालन तर्फ

- पूँजीगत खर्चमा वृद्धि गरी प्रशासनिक सुधारबाट थप राजस्व परिचालनबाट गर्ने।

- चालु वर्ष प्रक्षेपण गरिएको रू.१ खर्ब ४५ अर्ब आन्तरिक ऋणमध्ये समीक्षा अवधिमा रू.१ खर्ब १४ अर्ब ७९ करोड आन्तरिक ऋण परिचालन भईसकेकोले बाँकी रू.३० अर्ब २१ करोडको ऋण तालीका बनाइ उठाउने।
- विगत लामो समयदेखि नेपाल सरकारका विभिन्न खाताहरूमा रहेको तर उपयोगमा नआएको रकमको प्रयोजन एकीन गरी राजस्व खातामा दाखिल गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- उपरोक्तानुसार स्रोत परिचालन गर्दा नेपाल सरकारको स्रोत तर्फ नपुग हुने रकम अघिल्लो वर्षको राजस्व असूलीको ५ प्रतिशतको सीमाभित्र रही Over Draft लिने।
- थप राजस्व परिचालनका लागि पूँजीगत खर्चमा वृद्धि र करसम्बन्धी कानूनको परिपालना र अन्य प्रशासनिक नियन्त्रणका कार्यलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने।
- वैदेशिक स्रोततर्फ ADB र IDA ऋण स्रोतमा बजेट सपोर्ट अन्तर्गत विनियोजित रकममध्ये पूँजीगत खर्चतर्फ सार्वजनिक निर्माण, भवन निर्माण र मेशिनरी औजारमा परेको रकमका हकमा तत्काल उल्लिखित स्रोत कायम गरी निकास दिने। उक्त स्रोतको विनियोजित रकम प्राप्त गर्न गर्नुपर्ने सुधार र प्रयासहरू गरी यथाशीघ्र प्राप्त गर्ने। उक्त स्रोतको प्राप्तिबाट नपुग हुने रकम आर्थिक वर्षको अन्त्यमा राजस्व सङ्कलनको अवस्था हेरी नेपाल सरकारको स्रोतमा स्रोतान्तर गरिदिने।
- विगतमा स्रोतको प्रतिबद्धता दिएका तर हालसम्म ठेक्का बन्दोबस्त भईनसकेका र आगामी वर्ष प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने प्रकृतिका आयोजनाहरूमा चालु वर्ष निकास नगर्ने तर चालु वर्ष नै सम्पन्न हुने यस्ता आयोजना भए प्राथमिकता र खर्च विवरणको आधारमा थप रकम निकास गर्ने।
- राष्ट्रिय गौरवका र प्राथमिकता प्राप्त ठूला आयोजनाहरू र मझौला आयोजना/कार्यक्रमको हकमा खर्च विवरणको आधारमा थप रकम व्यवस्थापन गर्ने।
- भूकम्पबाट भएको क्षति पुनर्निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने रकमको सुनिश्चित गर्ने।
- स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षक/स्वास्थ्यकर्मी लगायतको नपुग तलव भत्ता सशर्त अनुदानको रूपमा थप व्यवस्थापन गर्ने।
- चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा नयाँ आयोजना/कार्यक्रमका लागि थप निकास प्रस्ताव नगर्न सबै निकायहरूलाई अनुरोध गर्ने।

प्रदेश तथा स्थानीय तह

- स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको तर असार मसान्तसम्म खर्च हुन नसकेको सशर्त अनुदानको रकम नेपाल सरकारको सञ्चित कोषमा फिर्ता गर्न सबै स्थानीय तहमा अनुरोध गर्ने।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा तथा खर्च व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन कानून तर्जुमा, संरचना निर्माण र प्रणाली व्यवस्थापनका लागि केन्द्र सरकारकोतर्फबाट अर्थ मन्त्रालयको अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन महाशाखाले कार्यक्रम नै बनाइ सहजीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- स्थानीय तहमा नेपाल सरकारले गर्ने वित्त हस्तान्तरणको रकम तीन किस्तामा हस्तान्तरण गर्ने समय परिवर्तन गरी खर्चको आवश्यकतासङ्ग तालमेल मिलाउने ।

- प्रदेश तथा स्थानीय तहको बजेट र खर्चको अवस्थाको यथार्थ जानकारी नेपाल सरकारले सोही दिन प्राप्त गर्नका लागि ती तहहरूबाट वेभमा आधारित सफ्टवेयर मार्फत प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिई शीघ्र कार्यान्वयन गर्ने।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहको विकास निर्माणका कामलाई व्यवस्थित तवरबाट लैजान प्रत्येक तहले आ-आफ्नो पाँच वर्षे आवधिक योजना (Periodic Plan) बनाउने र त्यसकै आधारमा वार्षिक बजेट बनाउने प्रणाली विकास गर्न सम्बन्धित तहहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने।

८.२ आगामी वर्षका लागि गर्नुपर्ने सुधार

- आगामी वर्ष स्रोतको सुनिश्चितता गरेर मात्र बजेटको आकार निर्धारण गर्ने।
- हाल नेपाल सरकारले सञ्चालन गरिरहेका तर प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा रहेका आयोजना/कार्यक्रमहरू पहिचान गरी आगामी वर्षको बजेटबाट हस्तान्तरण गर्ने। त्यस्ता आयोजना/कार्यक्रमका लागि नेपाल सरकारका क्षेत्रगत मन्त्रालयहरूलाई बजेटको सीमा प्रदान नगर्ने। क्षेत्रगत मन्त्रालयका केन्द्र स्तरका विभाग/कार्यालय/आयोजना/कार्यक्रमको आधारमा मात्र बजेट सीमा प्रदान गर्ने।
- बजेट सीमाभित्रको अंक राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त ठूला आयोजनामा न्यून विनियोजन (Under Funded) गर्ने विगतको परम्परालाई अन्त्य गर्न सीमा प्रदान गर्दा कै अवस्थामा Earmark गर्ने प्रणाली प्रारम्भ गर्ने।
- आगामी वर्षको चालु, पूँजीगत तथा वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गतका खर्चहरूको प्रस्ताव तथा छलफल Incremental Basis मा नभई Zero Base मा गर्ने। यसले वास्तविक खर्चको अनुमान गर्नलाई सहयोग पुऱ्याउँछ।
- बजेट खर्चलाई प्रभावकारी बनाउन बजेट विनियोजनमा कुशलता (Allocation Efficiency) अनिवार्य शर्त भएकाले आगामी वर्ष खर्च हुन सक्ने अवस्था निक्यौल गरेर मात्र बजेट विनियोजन गर्ने।
- बजेट पारित भएपछि राष्ट्रिय विपद्को अवस्था बाहेक अन्य प्रयोजनमा दोश्रो चौमासिक अगाडि रकमान्तर र थप निकास नहुने सुनिश्चितता सम्बन्धित मन्त्रालयसँग लिएर मात्र बजेटलाई अन्तिम रूप दिने।
- आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रदेश तथा स्थानीय तहमा तीन किस्तामा पठाउने वित्त हस्तान्तरण अन्तर्गतको अनुदान रकम खर्च भएको प्रतिवेदन समेतको आधारमा हस्तान्तरण गर्ने गरी विनियोजन विधेयक प्रस्ताव गर्ने।
- पछिल्ला वर्षहरूमा सृजना हुने दायित्वलाई अनुशासनमा राख्न त्रिवर्षीय खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework) को व्यवस्थालाई अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन मार्फत कानूनी रूप दिइसकेको हुँदा यो वर्ष संघीय संसदमा बजेटरी डकुमेन्टकै रूपमा त्रिवर्षीय खर्च संरचनाको खाका पेश गर्ने।
- क्षेत्रगत मन्त्रालयहरूबाट नेपाल सरकारको कोषको व्यवस्था नगरी पछिल्ला वर्षहरूको दायित्व सृजना भइरहेको र यसको व्यवस्थापन जटिल बनेको वर्तमान अवस्थालाई दृष्टिगत गरी कुनै पनि आयोजनाको लागत अनुमान स्वीकृत गर्नुपूर्व र बहुवर्षीय ठेक्काको प्रक्रिया आरम्भ गर्नुपूर्व अर्थ मन्त्रालयको पूर्व सहमति अनिवार्य रूपमा लिने व्यवस्था मिलाउनको साथै आर्थिक कार्यविधि

नियमावली, २०६४ को नियम १२३बमोजिम क्षेत्रगत मन्त्रालय वा निकायहरूले थप आर्थिक दायित्व सृजना हुने निर्णय गर्दा वा मन्त्रिपरिषदमा प्रस्ताव पेश गर्दा अर्थ मन्त्रालयको पूर्व सहमति अनिवार्य रूपमा लिनु पर्ने व्यवस्था गर्ने।

- संवैधानिक निकाय लगायत सबै सार्वजनिक खर्च गर्ने निकायहरूले ऐन कानूनमा लेखिएकोमा सोहीबमोजिम र अन्यमा खर्चको मापदण्ड तयार गरी अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृति लिएर मात्र खर्च गर्न सक्ने कानूनी प्रावधान राख्ने।
- विकास निर्माणका लागि प्राप्त गर्ने घरजग्गा वापतको मुआब्जा रकम बजार मूल्य भन्दा पनि अधिक हुँदै गएको र राज्यको सीमित स्रोत यस्तो जग्गा प्राप्तिसँगै खर्चिनु पर्दा निर्माण कार्यका लागि स्रोत जुटाउन कठिन भएको हुँदा जग्गा प्राप्ति ऐनमा शीघ्र संशोधन गरी घरजग्गा रजिष्ट्रेशन, धितो वापत र मुआब्जा वापत समेत कारोबारमा आधारित एउटै मूल्य निर्धारण गर्ने संरचना तयार गर्ने।
- सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूमा रहेको दोहोरोपन हटाई यथाशीघ्र एकीकृत गर्ने।
- योगदानमा आधारित निवृत्तभरण प्रणाली (Contributory Pension System) को विधेयक यथाशीघ्र संघीय संसदमा पेश गर्ने।
- एक करोडसम्मको लागत अनुमान भएको काम उपभोक्ता समिति मार्फत गराउने सीमा घटाउने र एउटै आयोजना टुक्रा-टुक्रा बनाइ विभिन्न उपभोक्ता समिति मार्फत निर्माण गर्ने कार्य दण्डनीय हुने गरी सार्वजनिक खरिद ऐन/नियम संशोधन गर्ने।
- सार्वजनिक भवनको निर्माणमा भइरहेको लगानीलाई मितव्ययी बनाउन अव निर्माण हुने भवनमा नवीन प्रविधिको खोजी गर्ने र पदाधिकारी/कर्मचारी बस्ने कोठाको आकार निर्धारण भएको मापदण्ड अनुरूपको नक्सांकन सम्बन्धित कार्यालयहरूबाट अनुमोदन पश्चात भवन खरिद र निर्माण गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- बहुवर्षीय ठेकामा निर्माण हुने भवनको लागत अनुमान स्वीकृत भएपछि हुने स्रोतको सुनिश्चितता लिएर मात्र भवन निर्माणको ठेकापट्टा गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउने।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आम्दानी, खर्च र सम्पत्ति तथा दायित्वको वर्गीकरण र व्याख्या अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप बनाउने उद्देश्यले एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ तर्जुमा गरिएकोले सोही अनुरूप राजस्व र खर्चको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणाली अवलम्बन गर्ने।
- स्वीकृत मापदण्ड बाहेकको आर्थिक सहायताको निर्णय गर्दा पर्याप्त आधार/कारण र प्रमाण जुटाउने पद्धतिको विकास गर्ने।
- कार्यालय सुरक्षा, सरसफाइ र बगैँचा व्यवस्थापन एवं सवारी साधन सञ्चालन गर्ने कार्यमा व्यक्ति करारमा नियुक्त गर्ने प्रथाले अपेक्षित नतीजा दिन नसकेको पृष्ठभूमिमा यस्तो सेवा प्रदायक फर्म/कम्पनीबाटै सेवा लिने प्रथाको विकास गर्ने।
- कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन भत्ता पाउने कर्मचारीको उच्च मनोबलले दिने नतीजाभन्दा यस्तो भत्ता नपाउने कर्मचारीको गिर्दो मनोबलले गुमाउने नतीजातर्फ सजग हुँदै आगामी दिनमा यस प्रकारको भत्ता प्रदान गर्दा काम, निकाय र नतीजामूलक परिसूचकहरू स्पष्ट रूपमा परिभाषित गरी त्यसको औचित्य प्रमाणित गर्ने पद्धतिको विकास गर्ने।

- राष्ट्रसेवकहरूको क्षमता विकासमा नेपाल सरकारको स्रोत र वैदेशिक ऋणको स्रोतबाट हुने अध्ययन, अवलोकन भ्रमणको कार्यक्रम नियन्त्रण गर्ने।
- सार्वजनिक खर्चको न्यायोचित र उत्पादनमूलक विनियोजन तथा कार्यान्वयन कुशलतामा अभिवृद्धि गरी खर्च स्वीकृति, निकास र आयोजना कार्यान्वयन गर्ने पदाधिकारीलाई उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन, वित्तीय उत्तरदायित्वसम्बन्धी कानून चालु आर्थिक वर्ष भित्रै संघीय संसदमा पेश गर्ने।
- विकास निर्माणको काममा शीघ्रता ल्याउन निजी क्षेत्रका ठेकेदारको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने। साथै, सडक, भवन, खानेपानी, सिँचाइ जस्ता पूर्वाधार निर्माणको गुणस्तर कायम गर्न कानूनबाटै बाध्यकारी व्यवस्था गर्ने।
- पुनर्निर्माण प्राधिकरण लगायत विकास समितिहरूको अनुदान र प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने अनुदानको रकम चालु खर्च शीर्षकमा मात्र देखिदा र हवाइ मैदान, जलविद्युत आयोजना, खानेपानी आयोजनाको रकम समेत वित्त व्यवस्थापनको खर्च शीर्षकमा देखिदा मुलकभित्रको सबै पूँजीगत खर्चको विनियोजनका यथार्थ तस्वीर आउन नसकेको सन्दर्भमा विकास निर्माणको संरचना/वर्गीकरणको अध्ययन गरी त्यस्ता खर्चहरूको यथार्थ विवरण झल्कने व्यवस्था मिलाउने।

अनुसुचीहरू

संशोधित आय व्ययको अनुमान

रु. हजारमा

शिर्षक	२०७४/७५ को बजेट	२०७४ पुससम्मको यथार्थ	२०७४/७५ को संशोधित अनुमान	संशोधित अनुमान प्रतिशत
अ. राजस्व तथा अनुदान	८०,२२,२३,१९८	३४,२६,६३,४९६	७५,५२,६८,१८८	९४.१५
राजस्व	७३,००,५५,५७०	३३,५१,००,००६	७३,००,५५,५७०	१००.००
कर	६६,६२,०४,५५८	२९,६९,६२,२६०	६६,६२,०४,५५८	१००.००
गैरकर	६,३८,५१,०१२	३,८१,३७,७४६	६,३८,५१,०१२	१००.००
गत वर्षको मौज्जात र बेरुजु	०	०	०	०.००
अनुदान	७,२१,६७,६२८	७,७५,६३,४९०	२,५२,१२,६१८	३४.९४
वैदेशिक अनुदान	७,२१,६७,६२८	७,७५,६३,४९०	२,५२,१२,६१८	३४.९४
आ. खर्च	१,१३,८७,०७,४२४	३७,९१,६४,३५०	९७,३५,६३,९०२	८५.५०
चालु खर्च	८०,३५,३१,४५४	३३,१०,७४,९५०	७३,८९,४०,७२३	९१.९६
पूँजीगत खर्च	३३,५१,७५,९७०	४,८०,८९,४००	२३,४६,२३,१७९	७०.००
बजेट बचत (-)न्यून (+) (आ.अ.)	३३,६४,८४,२२६	३,६५,००,८५४	२१,८२,९५,७१४	६४.८८
इ। वित्तीय व्यवस्था (१+२+३+४)	-२३,३७,४७,९९८	-११,३४,७५,८६८	-१२,५४,८८,२०४	५३.६९
१. खुद ऋण लगानी (क-ख)	१,९७,६२,८८९	१५,६०,६९८	१,२१,१५,०५४	६१.३०
क. आन्तरिक ऋण लगानी	३,४७,६२,८८९	२५,०७,६६८	२,७१,१५,०५४	७८.००
ख. आन्तरिक ऋण लगानी फिर्ता	१,५०,००,०००	९,४६,९७०	१,५०,००,०००	१००.००
२. खुद शेयर लगानी (क+ख)	५,५३,५५,५४२	४९,९०,७८१	४,३१,७७,३२२	७८.००
क. आन्तरिक शेयर लगानी	५,१७,५४,१२५	४८,२२,५९३	४,०३,६८,२१७	७८.००
ख. वैदेशिक शेयर लगानी	३६,०१,४१७	१,६८,१८८	२८,०९,१०५	७८.००
३. खुद वैदेशिक ऋण (क-ख)	-१८,३९,१४,२८४	-९१,६१,०६०	-५,१४,१७,९०७	२७.९६
क. वैदेशिक ऋणको साँवा भुक्तानी	३,०१,२१,१४५	८७,९७,५००	२,३४,९४,४९३	७८.००
ख. वैदेशिक ऋण प्राप्ति	२१,४०,३५,४२९	१,७९,५४,५६०	७,४९,१२,४००	३५.००
४. खुद आन्तरिक ऋण (क-ख)	-१२,४९,५२,१४५	-११,०८,६६,२८७	-१२,९३,६२,६७३	१०३.५३
क. आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी	२,००,४७,८५५	३९,२३,७१३	१,५६,३७,३२७	७८.००
ख. आन्तरिक ऋण प्राप्ति	१४,५०,००,०००	११,४७,९०,०००	१४,५०,००,०००	१००.००
ई। बचत (-)न्यून (+)	१०,२७,३६,२२८	-७,६९,७५,०१४	९,२८,०७,५१०	०

* खर्च रकमको चेक बैंकमा नसाटिएको अवस्था हुन सक्ने भएकोले बचत रकम नेपाल राष्ट्र बैंकको मौज्जात रकमसँग फरक देखिन सक्दछ।

समष्टिगत स्थिति

शिर्षक	२०७४/७५ को बजेट	पुससम्मको यथार्थ	२०७४/७५ को संशोधित अनुमान	संशोधित अनुमान प्रतिशत
चालु खर्च	८०,३५,३१,४५४	३३,१०,७४,९५०	७३,८९,४०,७२३	९१.९६
पूँजीगत खर्च	३३,५१,७५,९७०	४,८०,८९,४००	२३,४६,२३,१७९	७०.००
वित्तीय व्यवस्था	१४,०२,८७,४३१	२,०२,१९,६६२	१०,९४,२४,१९६	७८.००
जम्मा	१,२७,८९,९४,८५५	३९,९३,८४,०१२	१,०८,२९,८८,०९८	८४.६७

२०७४ पुस महिनासम्मको कार्यागत खर्च विवरण

रु. हजारमा

शीर्षक नं.	कार्यागत शीर्षक	आ.ब.२०७४/७५ को बजेट			२०७४ पूष महिनासम्मको खर्च			खर्च प्रतिशत		
		चासु	पूजीगत	वित्तीय	जम्मा	चासु	पूजीगत		वित्तीय	जम्मा
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तीय र वैदेशिक मामिला	१२,७५,८८२.१७१	१,८८,२०,४०४	३,५९,२२,५६२	१८,२३,३१,१३७	३,०१,५०,७४७	७,२४,७४७	९०,३७,४३८	३,९९,१२,९४२	२१.८९
१.२	बाह्य आर्थिक सहायता	३,४२७	७,९१,६०९	-	७,९५,०३६	८९२	३५,७३१	-	३५,६३३	४.४८
१.३	सामान्य सेवा	२,०३,३७,१६०	२,७,६१,९७८	-	२,३०,२९,१३८	८५,७९,७१५	१,६९,६३८	-	८७,४९,३४३	३७.९९
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	२,२०५	३१,८८२	-	३४,०८७	७१६	१,००२	-	१,७१८	४.०४
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	८,८८९	१४३	-	९,०८२	१,६००	-	-	१,६००	१७.६२
१.६	अन्य सामान्य सेवा	१,११,५१,९६६	१,६८,१०४	१,३०,०००	१,१४,०,०७०	६९,८६,०६३	३,७६,७१५	-	७३,६२,७७८	६४.३०
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोबार	२,६२,५३,८८०	-	२,१०,४७,८५५	४,७३,०१,७३५	४७,४२,४४१	-	३९,४३,७१३	८६,६६,१४४	१८.३६
१.८	वित्तिय तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य ऋणको हस्तान्तरण	२,३,३६,९८,०९१	४,००,०००	-	२,३,४१,९८,०९१	१,४७,४,५०,६१४	-	-	१,४७,४,५०,६१४	६२.९६
२.१	सैनिक सुरक्षा	४१,७३,७३,७८९	२,३०,७४,१७०	४,७१,००,४१७	४९,९१,५८,३७६	१९,७९,१२,७८८	१३,०६,८३३	१,२९,८१,१५१	२१,२२,००,७७२	४४.५१
२.२	नागरिक सुरक्षा	३,९४,२३,७९५	४३,४९,९६९	-	४,४७,७३,७६४	१,८९,८७,१११	२२,००,३४६	-	२,११,८७,४५७	४७.३२
२.५	रक्षा - अन्यत्र बर्गित नभएको	११,२९७	८३,२८४	-	९४,५८१	२,५७३	७,७६८	-	१०,३४१	१०.९३
२.५	रक्षा - अन्यत्र बर्गित नभएको	२,२८५	८५,२९०	-	८७,५७५	२८४	१,१८६	-	१,४७१	१.६८
३.१	धरती सेवा	३,५४,३७,३७७	४५,१८,५४३	-	४,०९,५५,९२०	१,८९,८९,९६८	२२,०९,३००	-	२,११,९९,२६८	४७.१६
३.२	अग्नी नियन्त्रण सेवा	३,०४,१७,०४७	४१,८५,८७२	-	३,४६,०२,९२९	२,१५,४२,७४३	३,१९,४८६	-	२,१८,६२,२३०	६१.४१
३.३	न्यायालय	१३,५६६	४४८	-	१४,०१४	५,३०१	३,४७७	-	४,६४८	४०.३९
३.४	कारवार	४,२०,४०९	१२,४०,४४२	-	६,७०,८५१	१,७,३२,९९२	२,८८,५४८	-	२,०,८२,५४०	३२.१८
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा - अन्यत्र बर्गित नभएको	४५,३१,१५१	२२,२५,६१८	-	६७,५६,७६९	१,८,५४,७४७	१,३०,६१७	-	७,३६,०६४	४१.३५
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	४,१२,६९६	९२,०२,६६६	-	४,०६,७२२	२,५६,९२७	१०,६९,१७२	-	२,६६,९२९	६४.७३
४.२	कृषि, जल, मत्स्यपालन तथा शिकार	७,८९,६८,१८०	७,४६,९६,१४८	-	१५,२८,१७,३२८	२,०७,६१,१४०	४,३३,८९९	-	२,६०,९५,०३८	१७.०८
४.३	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	४,४०,७०,३१८	३,४७,५६,५८१	१५,००,०००	८,१३,६६,८९९	१,३४,०९,१२२	६५,११,३८९	१०,००,०००	२,०९,२०,५११	२४.७९
४.४	यातायात	४,९,८८,७१७	१,३०,१५,२८८	-	७,२४,००,१८०	७,०२,४६४	१,५७,४५७	-	४०,६४,५११	६.८९
४.६	संचार	७६,८५,०६३	३०,४१,१९३	-	३१,८६,१९१	४०,६४८	२,६०,१७६	-	३,१०,८२४	९.७६
४.७	अन्य उत्पादन तथा विकास	४२,४८,७७३	११,७८,२०३	७८,०८,०००	११,८२,७७,०९३	३२,३७,०४९	२,०२,०६,५२२	-	२,३४,४३,५७१	१९.८२
४.८	अनुसन्धान तथा विकास - आर्थिक मामिला	३६,६२,२००	४५,३८,८७५	१,१५,३१,०००	१,९६,३२,०७५	६,१५,००५	७,७५,६९८	४,४,०००	१८,६९,६६१	३२.८२
४.९	आर्थिक मामिला - अन्यत्र बर्गित नभएको	१,३,०१,८३३	३,७१,९४१	-	१,६,७३,७७४	३४,५०८	२६,८२७	-	६१,३३५	३.६६
५.१	फोहर मिला व्यवस्थापन	४,६३,९६९	१,६३,९६९	३,५,४१,२७२	४,७३,०००	२,४३,३०६	६,३४८	-	२,४९,६६५	५.६६
५.२	ढल व्यवस्थापन	२१,४५६	१३,१४,०३७	-	१३,२५,४९३	७,८४४	४,५८,५७७	-	५,६६,४२१	४२.४१
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	२३,०१०	४,५४३	२८,२६,३६२	२८,५४,९१५	५,५७१	१,३०४	-	६,८७४	०.२४
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्यत्र बर्गित नभएको	२,७,३६,८२२	४०,३६,८२२	-	६,७,३६,८२२	१,५,४३,०९९	३,५८,१६९	-	१,८,९१,६८८	२७.९७
५.९		३२,५१,०१९	४५,२०,३७१	६३,६७,६३५	१,५१,३९,०२४	१,७,९९,६२०	९,१४,४०८	-	२,७,१४,२२९	१७.९३
		१४,५३,५८,३९२	२३,४३,३५,५४४	७,३९,०९,१८०	४५,४९,०३,१०६	४,०५,६९,००७	३,३०,०६,१९०	७२,१८,५११	८,०७,९३,६७८	१७.७७

शीर्षक नं.	कार्यगत शीर्षक	आ.त्र.२०७४/७५ को बजेट				२०७४ पौष महिनासम्मको खर्च				खर्च प्रतिशत
		चासु	पूजोगत	वित्तीय	जम्मा	चासु	पूजोगत	वित्तीय	जम्मा	
६.१	आवास विकास	७३,९२,१२८	१,९०,३१,३३१	४,८७,०००	२,६९,१०,४४९	२१,४९,२९३	३३,२०,००१	२०,०००	४४,८९,२९४	२०.४०
६.२	सामुदायिक विकास	९,९०,४८७	४३,४३,७८९	-	४३,४३,७८९	१,०७,८८६	१,१९,०३२	-	२,२६,८८८	४.३४
६.३	खानेपानी	१,१२,०१६	२,१९,७२,३४९	२४,२३,२००	२,६९,००,१२६	६,००,७४७	४१,१४,४८८	-	४७,१४,३०४	१७.९९
६.४	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र उल्लेख नभएको	१,४४,४९६	४४,६४,६००	-	४६,१०,१२६	४३,४९४	२,३४,२३४	-	२,७८,७२९	६.०४
७.१	औषधी उत्पादन,उपकरण तथा औजार	१,०३,३९,२४७	४,९९,३०,०९९	२९,१०,२००	६,३१,०९,५४६	२१,९१,४०८	७७,६८,६३७	२०,०००	१,०९,१०,२२८	१६.६८
७.२	बहिरंग सेवा	२,६०,२४४	३,८४,२४६	-	६,४४,४९१	६२,७४३	७३,३७०	-	१,३६,११२	२१.१२
७.३	अस्पताल सेवा	४,४०,९२४	४,३९,३८६	-	४,९०,३१०	४,३३,७४४	१,१२,४८३	-	६,०६,३२८	१०.३४
७.४	सांस्कृतिक स्वास्थ्य सेवा	१,४४,४९६	४,९८,१०८	-	१,६३,४७३	६७,०८,६४९	३२,८७०	-	६७,४१,५२९	४१.३१
७.५	अनुसन्धान सेवा	८४,३७,९२३	४४,२८,३२७	-	१,९०,६६,२४०	२०,९१,३१८	१३,४४,४११	-	३४,२४,७६९	२६.२२
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र बगिकृत नभएको	३९,८०,३१८	१,३२,४८२	-	४१,१२,६००	७,६६,३९२	१४,१४२	-	७,८०,५४४	१९.००
७.७	स्वास्थ्य - अन्यत्र बगिकृत नभएको	९,८८,७१२	-	-	९,८८,७१२	६,७७,२७४	-	-	६,७७,२७४	६८.४०
८.१	मानवसंसाधक र खेलकुद सेवाहरु	३,४०,०७,३१४	६०,८२,४९९	-	४,००,८९,८१३	१,०८,००,१४१	१४,६८,४९४	-	१,२३,६८,६३६	३०.१०
८.२	सांस्कृतिक सेवा	२२,३९,६१०	२,८२६	-	२२,४२,४३६	७,४६,८८९	६०६	-	७,४७,४९४	३३.३३
८.३	प्रसारण तथा प्रकाशन सेवा	२,४,४६,४१८	७,४४,१३७	-	३,२०,६०१	४,७४,६४९	१,१०,०६७	-	४,८४,७१६	१७.७४
८.४	अनुसन्धान तथा विकास ,सांस्कृतिक र धार्मिक	२,८८,६७७	३९,४४२	-	३,२८,११९	१,४९,७७७	९०४	-	१,६०,६८२	४८.९६
९.१	पूर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	४१,६८,२६२	८,०३,७४४	-	४९,७२,०१६	१३,९४,७०८	१,१३,३४९	-	१४,०८,०५८	२४.२४
९.२	माध्यमिक शिक्षा	४६,१०,९७९	१,४९९	-	४६,१२,४७८	४४,८९१	-	-	४४,८९१	०.९८
९.४	तहसीम बगिकृत नहुने शिक्षा (अनौपचारिक शिक्षा)	२,६४,४९,२७७	२,६२,१३७	-	२,६७,११,४१४	४६,२४,४३७	४४,६०९	-	४६,६९,१४६	१७.४८
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरु	२,६४,६९,१८६	१,३८,७४०	-	२,६७,०७,९२६	१,२४,४४,१७६	१३,०१०	-	१,२४,६७,१८६	४७.०४
९.८	शिक्षा अन्यत्र बगिकृत नभएको	१६,२३,०२७	४,४८०	-	१६,२८,६०७	२०,२४०	१२०	-	२०,३६९	१.२४
१०.४	परिवार र शिशु कल्याण	३,४४,११७	४,०७,९६६	-	६,५१,३४,७०४	१,७३,४३,८४४	४७,७३८	-	१,७३,५१,५८२	२६.४८
१०.७	सामाजिक समतावरी	३,६१,९३,४१३	-	-	३,६२,२४,६८३	१,३४,६९६	-	-	१,३४,६९६	४६.६६
१०.८	सामाजिक सुरक्षा - अनुसन्धान तथा विकास	३,३१,७४३	९,४३७	-	३,३९,१८०	१,३१,६८९	३६४	-	१,३२,०५३	३६.३४
१०.९	सामाजिक सुरक्षा - अन्यत्र बगिकृत नभएको	१,९,६१,६०८	३,७४,६७१	-	२,३,३६,२७९	४,६६,८४६	४६,६७०	-	४,६६,९१७	२२.४०
		३,८८,४१,९९१	४,१७,३०८	-	३,९३,५९,३९९	१,९३,२०,३४४	४८,१७८	-	१,९३,२४,५२२	३४.३४
		८०,३४,३१,४४४	३३,४१,७४,९००	१४,०२,८७,४३१	१,२७,८९,९४,८४४	३३,१०,७४,९४०	४,८०,६९,४००	२,०२,१९,६६२	३९,९३,८४,०१२	३१.२३

स्रोत: महालाखा नियन्त्रक कार्यालय

२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च शीर्षकगत बजेट तथा खर्चको तुलनात्मक विवरण

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	आ.ब.२०७३/७४			आ.ब.२०७४/७५			फरक प्रतिशत
		बजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	बजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	
२११११	तलब	१०,६३,८२,६७५	४,५८,८६,३१९	४३.१३	९,८६,४६,८१९	४,६२,६८,५९०	४६.९०	३.७७
२१११२	अन्य भत्ता	१६,५०,२६३	६,२१,०६२	३७.६३	१३,४९,७०९	५,०१,३९८	३७.१५	-०.४९
२१११३	महंगी भत्ता	३५,९७,३०१	१६,११,६४७	४४.८०	३४,५८,७०७	१५,१३,६१३	४३.७६	-१.०४
२१११४	फिन्ड भत्ता	२,८२,५९०	५२,१५२	१८.४५	२,०९,२१२	२७,४५३	१३.१२	-५.३३
२१११९	अन्य भत्ता	४१,६६,३३०	१२,०७,०४०	२८.९७	५६,८७,५६५	२२,५३,३६७	३९.६२	१०.६५
२११२१	पोशाक	३३,४९,३३३	४,९२,१४२	१४.६९	६६,००,०७०	७,१४,०७१	१०.८२	-३.८७
२११२२	खाद्यान	१,२२,१४,३११	५८,०७,७५९	४७.५५	१,३६,८५,४६०	६९,८६,०१८	५१.०५	३.५०
२११२३	औषधी उपचार खर्च	६,८८,८५७	१,७३,८७३	२५.२४	८,९१,५३८	२,०२,३१८	२२.६९	-२.५५
२२१११	पानी तथा बिजुली	१७,२८,४८४	५,२४,१६२	३०.३२	२०,७३,१३४	६,१४,९३४	२९.६६	-०.६६
२२११२	सञ्चार महसुल	९,१८,३६६	२,२५,४९२	२४.५५	९,७१,२७५	२,६७,०७९	२७.५०	२.९४
२२१२१	घर भाडा	१८,६३,१७२	९,९१,९२९	५३.२४	२२,५७,४४२	११,००,०५६	४८.७३	-४.५१
२२१२२	अन्य भाडा	१,०९,१२८	२१,३५०	१९.५६	१,३४,२६१	१०,१७,४९४	७५७.८५	७३८.२८
२२२११	इन्धन	२६,६५,८८२	८,८२,९४७	३३.१२	३०,५८,०२३	१३,३१,८६४	४३.५५	१०.४३
२२२१२	संचालन तथा मर्मत सम्भार	१९,०१,५०४	६,०९,६१८	३२.०६	२४,३४,८३५	१०,०६,६५७	४१.३४	९.२८
२२२१३	बीमा	३,३४,८९२	१,३९,२९०	४१.५९	४,७४,९३१	२,३४,२९७	४९.३३	७.७४
२२३११	कार्यालयसम्बन्धी खर्च	४५,७८,२८५	२०,२१,१२०	४४.१५	३७,०२,६०९	१४,१३,८८१	३८.१९	-५.९६
२२३१२	पशुपक्षीहरुको आहार	१,३५,८२६	६०,४०२	४४.४७	१,६१,४०९	७३,८६४	४५.७६	१.२९
२२३१३	पुरतक तथा सामग्री खर्च	६१,४९८	४,४०३	७.१६	५१,२३६	७,१६९	१३.९९	६.८३
२२३१४	इन्धन/अन्य प्रयोजन	२,२१,७५१	४६,२६५	२०.८६	१,९६,४८४	५९,०५२	३०.०५	९.१९
२२३२१	सम्भार खर्च	४,९४,६०५	१,५१,३१०	३०.५९	१३,२८,९५७	३,५४,६३९	२६.६९	-३.९१

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	आ.व. २०७३/७४				आ.व. २०७४/७५				फरक प्रतिशत
		वजेट		पुस सम्मको खर्च		वजेट		पुस सम्मको खर्च		
		वजेट	खर्च प्रतिशत	वजेट	खर्च प्रतिशत	वजेट	खर्च प्रतिशत	वजेट	खर्च प्रतिशत	
२२४११	सेवा र परामर्श खर्च	४६,८३,५९६	१०.०४	४,७०,१६७	१०.०४	६३,४४,७५५	१६.७८	१०,६४,७५२	१६.७८	६.७४
२२४१२	अन्य सेवा शुल्क	४५,३६,१५०	४३.९४	१९,९३,००९	४३.९४	५९,०८,०१५	३८.९१	२२,९८,८३४	३८.९१	-५.०३
२२५११	कर्मचारी तालिम	१२,७५,०३४	२७.१४	३,४६,०४०	२७.१४	१४,२२,३५७	२८.६८	४,०७,९५७	२८.६८	१.५४
२२५१२	गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	५२,४५,४७२	१६.६३	८,७२,१५६	१६.६३	५५,११,०९९	८.४७	४,६६,६८७	८.४७	-८.१६
२२५२१	उत्पादन सामग्री / सेवा	१०,४६,३२५	२९.४३	३,०७,९२२	२९.४३	११,३२,७२५	३४.३२	३,९३,८३१	३४.३२	५.३४
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	२,५८,१९,३८०	१२.७३	३२,८७,४५९	१२.७३	२,२९,५१,१३२	१२.७५	२९,२६,४५३	१२.७५	०.०२
२२५२९	अन्य कार्यक्रम खर्च	४,९०,६६३	१५.६८	७६,९३३	१५.६८	३,६६,६२५	४१.७८	१,५३,१५८	४१.७८	२६.१०
२२५३१	औषधी खरीद	५६,१०,४२४	१०.७८	६,०४,९३६	१०.७८	५८,६३,७४९	१०.७३	६,२९,३४५	१०.७३	-०.०५
२२६११	अनुगमन,मूल्यांकन खर्च	२०,००,५१५	३३.०९	६,६२,०१७	३३.०९	१८,५५,४७९	३६.१०	६,६९,८९८	३६.१०	३.०१
२२६१२	भ्रमण खर्च	१४,९८,९३२	२८.९५	४,३३,९०५	२८.९५	१७,२८,६२२	१२.४८	२१,४८,२८७	१२.४८	९.५३
२२६१३	मण्डलको भ्रमण खर्च	६५,०००	०.६७	४३८	०.६७	६५,०००	५९.८९	३८,९२६	५९.८९	५९.२१
२२६१४	अन्य भ्रमण खर्च	६२,०३६	१७.०१	१०,५५३	१७.०१	४१,९२२	३१.७०	१३,२९०	३१.७०	१.५६
२२७११	विविध खर्च	११,६४,९९८	४७.१५	५,४९,३३३	४७.१५	१२,७८,८५१	६०१.०३	७६,८६,३३६	६०१.०३	५५३.८८
२२९११	भैपरि आउने - चालु खर्च	३,१३,९३,३५६	-	-	-	४,८७,३८,७६६	-	-	-	०.००
२४१११	वैदेशिक ऋणको व्याज	५३,६०,८९४	३२.१४	१७,२२,९९९	३२.१४	४५,५५,३७८	४०.३५	१८,३८,२३३	४०.३५	८.२१
२४२११	आन्तरिक ऋणको व्याज	१,७३,२८,४४१	१९.१२	३३,१३,८५१	१९.१२	२,६२,४४,५८०	१८.०७	४७,४२,४४१	१८.०७	-१.०५
२४१११	सहायता	४,४८,०३७	२०.९०	९३,६३४	२०.९०	५,८८,१७६	२१.५३	१,२६,६१२	२१.५३	०.६३
२४११२	सहायता	२,५९,१८०	४१.७८	१,०८,२९२	४१.७८	२,०५,१३०	५८.५९	१,२०,१८८	५८.५९	१६.८१
२५२११	गैह वित्तीय व्यवसाय चालु सहायता	२,८१,०९९	४२.९७	१,२०,७८८	४२.९७	२,७५,६६२	२९.४६	८,१२०	२९.४६	-१३.५१
२५२१२	सहायता	१०,३९,७६३	१२.६४	१,३१,४१०	१२.६४	१,९४,७५२	२३.२२	४५,२१२	२३.२२	१०.५८
२५२२१	वित्तीय व्यवसायहरुलाई चालु सहायता			८४९						
२६२११	सहयोग	१४,१२,३३७	५.३६	७५,७१६	५.३६	१०,१२,६५८	३.६०	३६,४७१	३.६०	-१.७६
२६३११	स्थानीय निकाय निर्वात चालु अनुदान	१९,३२,६९२	५१.९९	१०,०४,८८५	५१.९९	१,२५,९५६	७४१.७०	९,३४,२१६	७४१.७०	६८९.७१

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	आ.व. २०७३/७४			आ.व. २०७४/७५			फरक प्रतिशत
		बजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	बजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	
२६३१२	स्थानीय निकाय सशर्त चालु अनुदान	१,२०,४३,७५४	४५,१०,५७२	३७.४५	१०,८५,७२३	३,३९,२०७	३१.२४	-६.२१
२६३२१	स्थानीय निकाय निशर्त पूँजीगत अनुदान	२,५२,१६,०५१	१,०२,७९,३३४	४०.७७	८६,७५६	४९,८००	५७.४०	१६.६४
२६३२२	स्थानीय निकाय सशर्त पूँजीगत अनुदान	१,०५,९२,४६५	२७,९७,१७८	२६.४१	७७,४६,६७१	३१,११,५३८	४०.१७	१३.७६
२६४११	बोर्डहरुलाई निशर्त चालु अनुदान	३८,८५,३१३	१७,५९,९७९	४५.३०	४४,४८,७११	१९,९५,४५२	४४.८५	-०.४४
२६४१२	बोर्डहरुलाई सशर्त चालु अनुदान	९,७५,५१,९७७	३,७५,३१,५०६	३८.४७	४,७६,१७,७५२	१,२४,७८,९३०	२६.२१	-१२.२७
२६४१३	अनुदान-सशर्त	८९,७९,७३०	६,०३,६५४	६.७२	९५,४०,१२५	११,३९,४२९	११.९४	५.२२
२६४२१	निशर्त अनुदान	१,४५,९७,९०६	४५,३०,८९९	३१.०४	१,४६,८८,०००	१९,९६,६६०	१३.५९	-१७.४४
२६४२२	सशर्त अनुदान	१,३७,९३,९०९	२७,५०,३६३	१९.९४	२,१३,९६,७३४	३६,२८,५५९	१६.९६	-२.९८
२६४२३	अनुदान	७,२६,५३,५५२	२,६९,९०,२९३	३७.१५	७,६९,८९,०९४	२,२६,११,४५५	२९.३७	-७.७८
२६५११	वित्तीय समानीकरण अनुदान				७१,४३,५००	-		
२६६११	वित्तीय समानीकरण अनुदान				१४,८६,३९,८३३	९,७५,०३,२६६		
२६६१२	सशर्त अनुदान				७,६४,१४,७५८	५,०३,६९,९०१		
२७१११	सामाजिक सुरक्षा - सशर्त	३,४६,३५,९८५	१,४६,९५,२००	४२.४३	३,७५,४५,०५२	१,३६,६६,३३९	३६.४०	-६.०३
२७११२	अन्य सामाजिक सहायता - सशर्त	१०,०१,१३०	५,०५,४३२	५०.४९	११,९०,१३०	८,११,६४६	६८.२०	१७.७१
२७२११	छात्रवृत्ति	२४,५५,७५०	८,२१,९६७	३३.४७	१४,९८,२५१	४,०९,५३४	२७.३३	-६.१४
२७३११	निवृत्ति भरण तथा अशक्त वृत्ति	४,२२,६८,४२५	२,८३,५०,७४६	६७.०७	४,६८,६४,७९२	२,३०,७८,३७७	४९.२४	-१७.८३
२७३१२	उपदान	११,४३,२००	१,७१,३०९	१४.९९	३६,८५,८१५	२,५५,१२३	६.९२	-८.०६
२७३१३	सेवा निवृत्तको संश्लिषित विदा	६७,८५,७१७	१८,४६,२०४	२७.२१	३८,५५,८४७	१९,१९,३८८	४९.७८	२२.५७
२७३१४	सेवा निवृत्तको ओषधोपचार	७६,७३,१९९	२६,४०,११४	३४.४१	७५,००,०००	२८,०८,०६४	३७.४४	३.०३
२७३१५	मृतक कर्मचारीको सुविधा तथा सहायता	१,५०,०००	१,३९,९५५	९.०६	५,००,०००	१५,८६५	३.१७	-५.८९
२८१४१	जग्गाको भाडा	६,६८९	१,७७८	२६.५८	६,०९६	७८४	१२.८६	-१३.७२
२८२११	राजस्व फिर्ता		-	०	८,००,०००	६६,८३४	८.३५	८.३५
२८२१२	न्यायिक फिर्ता	७०,०००	७४,४८५	१०६.४१	१,४०,०००	३२,४१९	२३.१६	-८३.२५

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	आ.व. २०७३/७४			आ.व. २०७४/७५			फरक प्रतिशत
		वजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	वजेट	पुस सम्मको खर्च	खर्च प्रतिशत	
२८२२३	अन्य फिर्ता	१३,६०,०००	१७,७०८	१.३०	६,१०,०००	८९,३१९	१४.६४	१३.३४
	चालु जम्मा	६१,७१,६४,१२९	२१,८६,०९,०३८	३५.४२	८०,३५,३१,४५४	३३,१०,७४,९५०	४१.२०	५.७८
२९१११	जग्गा खरीद	१,०२,४९,८४३	४,६९,२१३	४.५८	२,१५,५२,२९९	९,६७,६९४	४.४९	-०.०९
२९२११	भवन खरीद	२३,५८,८३९	-	-	२३,८८,८३९	-	-	०.००
२९२२१	भवन निर्माण	८,६०,९३,७०९	४०,२१,६२८	४.६७	७,२४,५०,६५१	८२,४१,४१८	११.३८	६.७०
२९२३१	पूँजीगत सुधार खर्च भवन	७,५१,२९६	६९,३२५	९.२३	८,१९,४२४	९८,१८६	११.९८	२.७५
२९३११	फर्निचर तथा फिक्चर्स	१३,३८,५४१	२,४७,५९९	१८.५०	१५,१०,८९१	२,८५,१०३	१८.८७	०.३७
२९४११	सवारी साधन	३०,५४,७२७	३,७०,५२५	१२.१३	३८,८५,४४९	२२,४३,८५७	५७.७५	४५.६२
२९५११	मेशिनरी औजार	१,०८,३१,६५८	९,१५,६२९	८.४५	१,१७,८०,८१९	११,९४,५९२	१०.१४	१.६९
२९६११	सार्वजनिक निर्माण	१६,९६,२६,६५३	२,६१,००,७४२	१.५३	१९,२०,३५,५१६	३,१३,७७,१५०	१६.३४	०.९५
२९६२१	पूँजीगत सुधार खर्च	१,०५,७२,३४६	१६,३४,८८८	१५.४६	८५,६६,७७१	१७,८९,८४४	२०.८९	५.४३
२९७११	पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श	१,४४,१६,८५२	१३,९५,६७८	९.६८	१,४८,२८,८०२	१८,३६,७०८	१२.३९	२.७१
२९७२१	समटवेयर निर्माण र खरीद खर्च	१३,५२,७१७	२९,३९१	२.१७	१५,७९,३९९	५४,८४८	३.४७	१.३०
२९८११	भैपरि आउने - पूँजीगत खर्च	१२,९९,१४४	-	-	३७,७७,११०	-	-	०.००
	पूँजीगत जम्मा	३१,१९,४६,३२५	३,५२,५४,६१७	११.३०	३३,५१,७५,९७०	४,८०,८९,४००	१४.३५	३.०५
३११११	संस्थानमा ऋण लगानी	५,३६,४४,६२०	३७५९९४४.२२९	७.०१	३,४७,६२,८८९	२५,०७,६६८	७.२१	०.२०
३१२११	संस्थानमा शेयर लगानी	२,१६,९०,५०२	९८५१००	४.५४	५,१७,५४,१२५	४८,२२,५९३	९.३२	४.७८
३१२२१	वैदेशिक शेयर लगानी	१०,००,०००	१७६६४४.८३२७	१.७६६	३६,०१,४१७	१,६८,१८८	४.६७	-१.२९९
३२१११	वैदेशिक ऋणको सांवा भुक्तानी	२,५४,६७,११८	९२१३१९८.०४४	३६.१८	३,०१,२१,१४५	८७,९७,५००	२९.२१	-६.९७
३२२११	आन्तरिक ऋणको सांवा भुक्तानी	१,८०,०८,६६०	६६८६५२४.८३३	३७.१३	२,००,४७,८५५	३९,२३,७१३	१९.५७	-१७.५६
	वित्तीय ब्यवस्था जम्मा	११,९८,१०,९००	२,०८,२१,४१३	१७.३८	१४,०२,८७,४३१	२,०२,१९,६६२	१४.४१	-२.९७
	कुल जम्मा	१,०४,८९,२१,३५४	२७,४६,८५,०६७	२६.१९	१,२७,८९,९४,८५५	३९,९३,८४,०१२	३१.२३	५.०४

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

आ.व. २०७४/७४ पौष महिनासम्मको राजस्व असुली विवरण

क्र.सं.	वर्ग	वार्डिक लक्ष्य (२०७४/०७४)	आ.व. २०७३/७३को असुली		२०७४/७४ पौषको		२०७४/७४ पौषसम्मको		वार्डिक लक्ष्यको तुलनामा असुली %	चा.व. आ.व.को पौष महिनाको लक्ष्यको तुलनामा असुली %	चा.व. आ.व.को पौष महिनासम्मको लक्ष्यको तुलनामा असुली %	गत वर्षको यस अवधिको तुलनामा असुली वृद्धि दर %
			पौषको	पौषसम्मको	लक्ष्य	असुली	लक्ष्य	असुली				
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१.	बंसार महथुल	१३,७३,२७,१८६	८९,७७,३९१	४,४४,४३,७०२	१,०९,६६,१७५	१,०८,४४,४७४	६,३१,७०,४०६	६,९४,०७,६७२	४४.११	९८.८०	९८.०७	१११.७२
	चैतनी	१२,०४,४६,८९६	४,९९,८४,७४९	४,९९,८४,७४९	९६,३६,४४२	९६,३६,८८६	४,४४,४३,७०२	४,४४,४३,७०२	४४.४१	९७.४९	९८.७३	१११.२२
	निकासी	१,६४,९,४८३	३०,३७२	६३,८४९	१,०३,७७९	६,४३९	४,९९,७३२	६,८४३	४.२८	६.२०	११.४८	१०७.२९
	पुर्वाकार कर	९६,४९,४८३	८,१३,७४०	४,०३,७७९	७,०२,९२७	९,०२,९२७	४,९९,७३२	४,९९,७३२	४८.३८	११६.९३	१०४.१८	१११.८४
	अन्तारको अन्य आय	७,९९,४९२	४२,४२७	१,९३,९३२	६३,४४९	३३,४४९	३,६७,७६७	२,९६,४३१	४२.४७	४८.८८	४८.८८	१११.८४
	अर्थ सुधार शुल्क	४,९९,९९२	४,९९,९९२	१,९३,९३२	४,०३,७४०	४,०३,७४०	२,३६,६९०	२,३६,६९०	४४.७३	१२३.९४	९७.२४	११७.७८
२.	मुस्य वीथिबुडि कर	२९,४९,६८,७९४	१,०८,९३,९९०	७,७७,४९,६८४	१,७३,६९,२४१	१,७३,६९,२४१	१०,०८,३२,७९४	९,२४,७७,३६९	४२.७९	९९.९४	९९.९४	१२३.६२
	उत्पान, विक्री, सेवा	७,३८,४३,९६४	४८,९९,७४९	२,८९,००,९९२	४९,०८,३१७	४९,०८,३१७	३,४४,४९,९०३	३,४४,७४,००६	४७.०९	९२.९०	९८.१०	१२१.४९
	चैतनी	१४,२९,१,४८२	६०,८२,१४९	४,६९,४९,३९३	१,१३,३९,१८६	१,१३,३९,१८६	६,४३,७९,८२२	४,७६,३२,३४४	४०.४४	१०३.६२	८८.१६	१२४.८८
३.	जनाशुल्क	१०,२८,८९,३०१	६७,९८,३८८	४,३८,८९,३६३	८२,३०,४०४	७०,०९,७३७	४,६७,४९,३९६	४,६९,७९,३३४	४४.६६	८५.१७	१००.४७	१०७.०६
	आन्तरिक उत्पादन	४,६६,००,२७८	३९,३२,४४२	२,१०,८४,३९४	४४,२८,०२२	४७,०९,८९०	२,४४,७०,१२४	२,६९,६०,०२२	४६.२२	१०४.०२	१०२.७१	१२४.०७
	चैतनी	४,६६,००,२७८	३९,३२,४४२	२,१०,८४,३९४	४४,२८,०२२	४७,०९,८९०	२,१२,८९,३७०	२,०८,९९,३१३	४४.९८	६२.१२	९७.७९	९९.३२
४.	स्वास्थ्य सेवा कर	१२,७०,४०४	४१,४८२	४,२८,४०७	६३,४१०	७३,२०६	७,७४,९४६	६,३१,७३४	४९.१०	११४.२४	८०.४९	११८.०२
५.	शिक्षा सेवा शुल्क	९,९९,४३४	८०,६०४	३,८४,९७२	१,१८,९८४	१,०९,०९१	४,७४,०९०	४,४९,६७६	४४.४४	८५.९४	७८.४४	११७.३३
६.	आपकर	१६,७९,९७,४६२	३,४८,४९,४४८	६,८८,८९,०८९	३,७९,९९,६९७	३,९९,६७,४३७	७,४९,४४,७६३	७,२०,०९,४८६	४३.०६	१०४.२९	९७.९९	११६.३४
	आपकर	१४,९७,९६,९९३	३,३८,७६,४७३	६,६८,०३,०६४	३,४९,३२,०७८	३,७८,३९,३०४	६,४८,७४,७७७	६,२४,३४,९३०	४१.७७	१०४.३१	९४.९३	११९.२७
	धरजगा बहालकर	४९,९९,८७४	६,२७,७४३	१९,८६,०२३	६,३९,६८४	७,००,९४३	२९,९४,४४६	२३,४४,४४४	४७.८६	१०९.४९	११९.२९	११८.९८
	व्याजकर	१,३४,६०,६९६	३,४७,२३२	३,७०,४९०	६,२७,१८९	६,२७,१८९	६९,४४,७४१	७९,९९,४३९	४६.६२	९९.८७	११४.४४	१९२.००
७.	रिजिस्ट्रार बस्तु	१,८४,९९,३९९	१८,७२,३२८	९,७७,२९६	३३,९४,०३७	४०,६४,६४६	९२,०४,६६०	७२,९४,९९७	३९.९९	१२२.६४	७८.३८	७३.८१
८.	सवारी साधन कर	९८,८७,०२९	१२,९३,२०९	४,९,७,३९९	८,९,९,३३२	९,२४,०१३	६९,२९,९४३	४७,७९,६७८	४७.७१	१०३.४४	९३.०८	११६.०३
९.	अन्य कर	१,२२,०४,४३६	३,३०,७००	४,०,९,८०९	११,०४,२४९	२,२,४९,३४४	६,८,०,९१७	९,६,०,९१७	७८.४६	२०३.७०	१४०.८९	२३४.२८
	अन्तर्गत कर	६६,६२,०४,४४८	६,४०,४०,०००	२४,४,६,६,७२४	७,९,९,८,४०२	८,९,९,८,४०२	३,०,७,६,९१४	२,९,६,९,६,९१४	४४.४८	१०३.९९	९६.४३	११६.९४
१०.	अन्तर्गत कर	६,३८,४९,०९२	३,९,२३,९००	२,९,०,२,८००	३,८,३,९,०९१	१,०,४,९,३,४४६	२,६,९,७,९१४	३,८,९,३,७,७४६	४९.७३	२७९.८२	१४४.६८	१७४.९२
	कुल राजस्व	७३,००,४४,४७०	६,८९,७३,९००	२,७,७,७,९,४३४	८,३०,९,४,६३३	९,२,९,२,७,८०६	३३,४,९,४,०६०	३३,४,९,४,०६०	४४.९०	११०.९८	१००.२९	१२०.७३

नोट :

- म ले तिन का बाट प्राप्त विवरण अनुसार शीपकमात असुली तयार गरिएको ।
- शैककमा बरुनु रकम समेत समावेश रहेको छ ।

२०७४ पुस महिनासम्मको मन्त्रालयगत खर्च विवरण

संकेत	मन्त्रालय	वित्तियोजना				२०७४ पुससम्मको खर्च				वित्तियोजना खर्च प्रतिपाद			
		भाषु	रु.श्रीगत	वित्तिय	बज्या	भाषु	रु.श्रीगत	वित्तिय	बज्या	भाषु	रु.श्रीगत	वित्तिय	बज्या
१०१	राष्ट्रपति	१,२६,७४२	३१,६६२	-	१,५८,४०४	५५,४७५	४,६७४	-	६०,३४९	४३,७७७	१५,३९९	-	३८,१०
१०२	उपराष्ट्रपति	३८,०९५	५,३७०	-	४३,४६५	१६,५७०	३,०२३	-	१९,५९३	४३,४०	४६,२९	-	४५,०८
२०२	जवक्यापिका - संसद	१६,९३,५९७	५,००८०	-	१७,९३,६०७	४,५६,९०३	९,०२६	-	४,६५,९२९	२६,९४	१८,०२	-	२६,६८
२०३	अदालत	४२,५१,७०८	९,९९,९५७	-	५२,५१,६५५	१,५६,५५१	२,३२,७११	-	१,७०,३९२	३,५४	२,५६१	-	३२,६२
२०६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	८,६२,७१०	३,०९,९९८	-	११,७२,७०८	२,७८,४७५	८,३२,२२३	-	३,६१,७९८	३२,२८	२६,८८	-	३०,६५
२०८	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	४,०१,९९९	६,२०,१९९	-	१०,२२,१९८	१,७०,८०१	५,३,२७२	-	३,२,०७३	४,४९	२,४,५१	-	३६,१३
२१०	लोक सेवा आयोग	६,९६,१५२	६७,५८०	-	७,६३,७३२	३,२०,५४७	१,५,३४८	-	३,२,५८५	४२,०२	२१,२३	-	२६,५८
२१४	निर्वाचन आयोग	५,९४,६५५	१,१,५,५८०	-	७,०९,१९३	६,२९,३७७	३,४९,३१५	-	७,१,७८,६९२	१,१८५,१९	३०५,१९	-	१,०१२,३५
२१४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२,००,८४९	३,८२५	-	२,०४,६७४	७९,५१४	१,९४२	-	८१,४५६	३९,५९	४०,७७	-	३९,८०
२१६	महान्यायधिकाको कार्यालय	६,९१,००८	२,५०,२४७	-	९,४१,२५५	२,४४,७३१	४७,३६२	-	२,९,२,०९३	३५,४२	१,८,९३	-	३१,०३
२१८	न्याय परिषद्	६६,३८०	९,०८७	-	७५,४६७	१९,२३६	२५८	-	१९,४९४	२८,९८	२,८४	-	२५,८३
२२०	राष्ट्रिय प्रकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२२२	राष्ट्रिय महिला आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२२४	राष्ट्रिय दलित आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२२६	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२२८	आदिवासी जनजाति आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२३०	मधेशी आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२३२	थारू आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२३४	मुस्लिम आयोग	२५,५१६	१०,०००	-	३५,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
२५०	प्रदेश प्रमुखहरू	४५,५१६	३५,०००	-	८०,५१६	-	-	-	-	-	-	-	-
३०१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	७,७२,७९,३१९	७,७२,७९,७५४	-	१४,९६,२२,०७३	२,११,८८,७८५	५,२,४५,५२३	-	२,६४,३४,३०८	२७,४२	७,२५	-	१७,६७
३०५	अर्थ मन्त्रालय	१,००,१६,५४५	१९,७८,५०७	-	१,१९,९५,०५२	३६,२२,५३४	२,४८,२७४	-	३८,७०,८०८	३६,१७	१३,५५	-	३२,२७
३०६	आपूर्ति मन्त्रालय	९,२४,०५६	७०,८५४	-	९,९४,९१०	३,२५,९८३	१,०,९०४	-	३,२५,९८३	३५,१७	१५,४५	-	३३,७६
३०७	उद्योग मन्त्रालय	३८,९६,६७१	४३,५८,३०३	-	८१,७७,९७४	५,४२,१६४	३,६१,२९६	-	९,०३,४६०	१४,१९	८,२९	-	११,०५
३०८	उर्जा मन्त्रालय	१७,९७,४६६	१,२८,५३,९३९	-	१,९२,९९,४०५	२,२०,९२२	१,५१,८५१	-	३,६२,७७३	१२,२९	१,१०	-	१,८८
३११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	२,११,१६५	६,७८८	-	२,१७,९५३	६०,८७९	१,८५५	-	६२,७३४	२७,८३	२७,३३	-	२८,७८
३१२	कृषि विकास मन्त्रालय	२,०४,६३,८८७	३७,९८,०५०	-	२,४२,६१,९३७	६३,२८,७८९	४,७१,०९६	-	६८,००,६९५	३०,९३	१२,४२	-	२८,०३
३१३	खानिपानी तथा सरसफाई मन्त्रालय	१६,७०,३३३	२,१०,३३,७४०	-	२,२७,०४,०७३	५,३०,३५६	३९,२६,१६४	-	४४,५६,५२०	३१,७५	१,८,६७	-	१९,६३
३१४	गृह मन्त्रालय	५,७६,८०,९३१	७४,११,५५९	-	५,५०,९२,४९०	३,११,५५,००१	६,७२,५०४	-	३,११,७७,५०५	६५,३४	९,०७	-	५७,७७
३२५	संस्कृति, र्वटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	३८,७०,२८३	१२,३३,०८१	-	५०,९३,३६४	६,६७,८६८	१,६०,०१६	-	८,२७,८८४	१७,२६	१३,०८	-	१६,५५
३२६	परराष्ट्र मन्त्रालय	३५,५०,४८७	२७,५५,५१०	-	६३,०५,९९७	२,१,६६,८२९	२,७४,९९२	-	२,४,५१,८२१	६१,०३	९,९८	-	३८,७२
३२९	पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	४३,८७,१२०	१७,६७,६०८	-	६१,५४,७२८	१,२,६९,२७१	२,०४,७९५	-	१,४,६७,०६६	२८,७७	११,७२	-	२३,४१
३२९	बन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	१,०३,२०,३६६	५०,३२,०२८	-	१,५३,५२,३९४	३६,२०,२२५	७,२१,९९९	-	४३,४२,४२४	३५,०८	१,४,३७	-	२८,३०
३३०	बाणिलय मन्त्रालय	६,९०,७५९	१०,३९,९०९	-	१७,८०,७४९	१,२७,६८३	५,९,१४३	-	१,६२,८२६	१८,४८	३,२१	-	९,१२
३३१	संरक्षण तथा वातावरण मन्त्रालय	५९,३२,८०५	१७,१५,९७८	-	७६,४८,७८३	५,९१,३३६	८,७,७६६	-	६,९९,०१४	९,९७	४,११	-	८,८८
३३२	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	४,४९,८७३	७,६२,१४८	-	१२,१२,०२१	१,६४,५८२	३६,९०३	-	२,०१,४८५	३६,५८	४,८८	-	१६,६२
३३६	भूमिस्वामि तथा व्यवस्था मन्त्रालय	५५,०६,८१३	११,५१,८०९	-	६६,९८,६२२	१,४,७९,९२६	२,४५,७६७	-	१,७,३५,६९३	२६,८७	२०,६२	-	२४,७६

संकेत	मन्त्रालय	वित्तियोजना				२०७४ पुनरावकाश षड्ष				वित्तियोजनाको पुनरावकाश षड्ष प्रतिपाद			
		आहुति	सुदृढीकरण	नित्तिय	जम्मा	आहुति	सुदृढीकरण	नित्तिय	जम्मा	आहुति	सुदृढीकरण	नित्तिय	जम्मा
३३७	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	७०,५०,५७७	८,९५,०६,६८७	-	९,६५,५७,२६५	३०,००,२९५	१,८२,८६,९८५	-	२,१२,८६,२८०	४२,५८	२०,५३	-	२२,०५
३३८	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	२०,२३,२९३	२,०५,१३७	-	२२,२८,४३०	५,५३,६०२	३८,१२१	-	५,९१,७२३	२२,४२	१८,५८	-	२२,०७
३३९	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	२२,३६,६१०	२,८२,२६	-	२२,५८,८७६	७,४६,८९३	६०६	-	७,५७,५९९	३३,३५	२१,४४	-	३३,३३
३४०	रक्षा मन्त्रालय	३,९९,२१,७५२	५१,६४,३६६	-	५,५०,८६,११८	१,५३,४०,४५६	२१,९०,३९१	-	२,१५,४८,७४७	४८,४७	४२,५७	-	४७,७९
३४१	शहरी विकास मन्त्रालय	८५,६६,६४२	२,१९,६४,०००	-	३,०५,३०,६४२	३,५३,९९०	४०,३९,३४४	-	३,९४,३८,३४४	४१,३२	१८,५१	-	२४,८५
३४२	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	९,५४,९७६	७,७७,५८१	-	१,७२,५५,५५७	२,४२,९७१	१,३०,४५१	-	३,७३,४२२	२,५,४४	१६,७८	-	२१,५५
३४३	शिक्षा मन्त्रालय	६,५७,१६,४५०	४,०७,९६६	-	६,६९,२४,४१६	१,७९,३१,११५	५,७७,६३८	-	१,७९,८८,८५३	२७,२९	१,४,१५	-	२७,२०
३४४	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	१,५,९८,१५६	७०,७१०	-	१६,६८,८६६	१,७५,५१५	८,४१९	-	१,८४,९३४	११,२३	११,९१	-	११,५६
३४५	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१०,६०,५८६	४१,०५२	-	११,०१,६३८	३,२३,९३८	५,३११	-	३,२९,२४९	३०,५४	१२,९४	-	२९,६९
३४६	सिंचाइ मन्त्रालय	१८,५५,१७१	२,५५,४०,६६९	-	२,७४,०५,८४०	६,९८,५५६	५,५,२०,०११	-	६,९९,७४७	३७,६५	२१,६१	-	२२,६९
३४७	सूचना तथा संचार मन्त्रालय	४३,८३,५४२	५,२२,८५७	-	४९,०६,३९९	१,८३,१,५८५	७,६५४२	-	१,९०,८१,३३७	४१,७८	१२,५९	-	३८,३१
३४८	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	५,२७,६८,२३७	२,९०,८५,६५६	-	८,१८,५३,८९३	१,५८,४१,१६१	२,४,८९,०१४	-	१,७३,३०,१७५	२८,१३	८,५६	-	२१,१७
३४९	स्वास्थ्य मन्त्रालय	२,५८,८१,२५७	५८,९९,८४२	-	३,१७,८१,०९९	७,४२,७,०९४	१,५,३९,५३५	-	८,९८,६६,२२९	२८,७०	२६,०९	-	२८,२१
३५०	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	९,४७,०९२	१,३५,०७९	-	११,८२,१७१	२,४१,३९०	४,७३३९	-	२,८८,७२९	२,५,४९	२,५,२७	-	२,५,२८
३५१	राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	१२,३२,३२७	७३,०३३	-	१२,०५,३६०	२,८७,०२३	४,९४५	-	२,९१,९६८	२३,२९	६,७७	-	२२,३७
४०१	अर्थ मन्त्रालय- नित्तिय व्यवस्था	-	८,३०,३९,०१४	-	८,३०,३९,०१४	-	-	-	७,४८,८,४९९	-	-	९,०३	९,०३
४०२	अर्थ मन्त्रालय- आन्तरिक ऋण मुक्तानी	२,६२,४४,५८०	-	-	२,००,४७,८५५	४,७४२,४४१	-	-	८६,६६,१५४	१८,०७	-	-	१८,५७
४०३	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण मुक्तानी (सहस्रकीय)	३९,८०,५३३	-	-	३,३०,२०,३४२	१६,३७,८७५	-	-	८७,५०,२९२	४१,१५	-	-	२४,४९
४०४	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण मुक्तानी (द्विपकीय)	५,७४,८५५	-	-	४०,८७,५९८	२,००,३५८	-	-	१,८५,४४१	३४,८५	-	-	४७,९७
६०१	अर्थ मन्त्रालय- कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	६,०८,३३,०००	-	-	६,०८,३३,०००	२,४४,३९,१७२	-	-	२,२४,३९,१७२	३६,८९	-	-	३६,८९
६०२	अर्थ मन्त्रालय- विविध	५,५१,३५,४०९	१,५१,७३,०००	-	६,९३,०८,४०९	५,७८,५९४	-	-	५,७८,५९४	०,८७	-	-	०,६९
७०१	प्रदेश	७१,४३,५००	-	-	७१,४३,५००	-	-	-	-	-	-	-	-
८०१	स्थानीय तह	२२,४०,४४,५९१	-	-	२२,४०,४४,५९१	१,४,३,८८,४११	-	-	१,४,६,४,८८,४११	६५,०९	-	-	६५,०९
	जम्मा	८०,३५,३१,४५४	३३,५१,७५,७७०	१,२०,२,८७,४३१	१,२७,८९,९४,८५५	३३,१०,७,७,४५०	४,८०,८९,४००	२,०२,१,९,६६२	३९,९३,६४,०१२	४१,२०	१,४,३५	१,४,४१	३१,२३

अनुसूची ६

२०७४ पुस मसान्तसम्मको

आन्तरिक ऋण बापतको कुल दायित्व

रु. हजारमा

सि.नं.	ऋण पत्रको नाम	रकम
१.	विकास ऋणपत्र	२३,५९,००,०००
२.	राष्ट्रिय वचतपत्र	९,०६,४८०
३.	नागरिक वचतपत्र	८२,०४,४९०
४.	ट्रेजरी बिल	१४,८९,३०,६३२
५.	वैदेशिक रोजगार पत्र	५,५७,८६५
	जम्मा	३९,४४,९९,४६७

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

अनुसूची ७

२०७४ पुस मसान्तसम्मको

वैदेशिक ऋण बापतको कुल दायित्व

रु. हजारमा

सि.नं.	ऋण पत्रको नाम	रकम
१.	वैदेशिक ऋण -बहुपक्षीय	३९,५२,९३,२९२
२.	वैदेशिक ऋण द्विपक्षीय	४,११,९०,९४१
	जम्मा	४३,६४,८४,२३३

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

**अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहयोग प्रतिबद्धता
आर्थिक वर्ष २०७४/७५ पुस मसान्तसम्म**

क्र.सं.	समझौता गरेको मिति	विकास साझेदार	आयोजनाको नाम	सहायताको प्रकार	रकम (दशलाखमा)		क्षेत्र
					विदेशी मुद्रा	नेपाली रुपैयाँ	
१	१९ अगष्ट २०१७ (२५ साउन २०७४)	युरोपियन युनियन	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम	अनुदान	युरो ६१.४	७३७०	शिक्षा
२	१५ अगष्ट २०१७ (३१ साउन २०७४)	जापान	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम	अनुदान	जापानी यन ३००	२८२	शिक्षा
३	१० सेप्टेम्बर २०१७ (२५ भाद्र २०७४)	एशियाली विकास बैंक	उर्जा ट्रान्समिसन तथा वितरण प्रभावकारिता प्रवर्द्धन परियोजना	ऋण	अमेरिकी डलर १५२	१५४६०	उर्जा
४	१० सेप्टेम्बर २०१७ (२५ भाद्र २०७४)	एशियाली विकास बैंक	व्यापार सहजीकरणका लागि सासेक भन्सार सुधार तथा आधुनिकीकरण कार्यक्रम	ऋण	अमेरिकी डलर २१	२१३०	व्यापार
५	१४ सेप्टेम्बर २०१७ (२९ भाद्र २०७४)	मिलिनियम च्यालेन्ज (सं.रा.अ.)	मिलेनियम च्यालेन्ज कम्प्याक्ट	अनुदान	अमेरिकी डलर ५००	५१५००	उर्जा
६	२० सेप्टेम्बर २०१७ (०४ आश्विन २०७४)	एशियाली विकास बैंक	भुक्तम्पिडीतलाई आपतकालीन सहायता परियोजना-थप वित्तिय व्यवस्था	अनुदान	अमेरिकी डलर १०	१०२०	पुनर्निर्माण
७	२२ सेप्टेम्बर २०१७ (०६ आश्विन २०७४)	विश्व बैंक	भुक्तम्पिडीतको लागि आवास पुनर्निर्माण परियोजना	अनुदान	अमेरिकी डलर १०	१०२०	पुनर्निर्माण
	२७ नोभेम्बर, २०१७ (मंसिर ११, २०७४)	एशियाली विकास बैंक	क्षेत्रिय सहरि विकास परियोजना	ऋण	अमेरिकी डलर १५०	१५४००	सहरि विकास
जम्मा						९४१८२	प्रतिशत
					अनुदान	६११९२	६४.९७
					ऋण	३२९९०	३५.०३
					जम्मा	९४१८२	१००.००

अनुसूची ९

दातृ निकायगत वैदेशिक सहायता प्रतिवद्धता

(रु. दशलाखमा)

(क) द्विपक्षीय				
सि.नं.	विकास साझेदार	अनुदान	ऋण	जम्मा
१	जापान	२८२		२८२
२	अमेरिका (MCC)	५१,५००		५१,५००
जम्मा		५१,७८२	-	५१,७८२
(ख) बहुपक्षीय				
सि.नं.	विकास साझेदार	अनुदान	ऋण	जम्मा
१	एशियाली विकास बैंक	१,०२०	३२,९९०	३४,०१०
२	युरोपियन युनियन	७,३७०		७,३७०
३	विश्व बैंक	१,०२०		१,०२०
जम्मा		९,४१०	३२,९९०	४२,४००
कुल जम्मा		६१,१९२	३२,९९०	९४,१८२

स्रोत: अन्तराष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखा

अनुसूची १०

क्षेत्रगत वैदेशिक सहायता प्रतिवद्धता

(रु. दशलाखमा)

सि.नं.	क्षेत्र	अनुदान	ऋण	जम्मा
१	शिक्षा	७,६५२.००		७,६५२.००
३	पुनर्निर्माण	२,०४०.००		२,०४०.००
७	ब्यापार		२,१३०.००	२,१३०.००
१०	उर्जा	५१,५००.००	१५,४६०.००	६६,९६०.००
११	सहरी विकास		१५,४००.००	१५,४००.००
जम्मा		६१,१९२.००	३२,९९०.००	९४,१८२.००

स्रोत: अन्तराष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखा

समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति

विवरण (वृद्धिदर प्रतिशतमा)	२०१६	२०१७	२०१८
विश्व आर्थिक वृद्धिदर	३.२	३.७	३.९

	आ.व. २०७३/७४	२०७३ पुस	२०७४ पुस	आ.व. २०७४/७५ *
उपभोक्ता मुद्रास्फीति (औसतमा)	४.५	३.२	४.०	६.०
विस्तृत मुद्राप्रदाय वृद्धिदर	१५.५	८.१	६.७	१८.०
कुल आन्तरिक कर्जा वृद्धिदर	२०.६	६.०	७.०	२७.८
निजी क्षेत्रमा जाने कर्जा वृद्धिदर	१८.०	१२.६	११.९	२०.०
खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा वृद्धि (रु. अर्बमा)	८२.१	४५.०	-६.७	-८.०
खुद आन्तरिक सम्पत्तिमा वृद्धि (रु. अर्बमा)	२६५.०	१३६.०	१७९.८	४७३.२
आयात वृद्धिदर (प्रतिशत)	२८.०	६७.३	१५.०	१३.२
भारत	३२.८	९५.०	१५.३	१३.४
चीन	१०.०	३४.३	९.२	९.०
तेश्रो मुलुक	२६.८	२९.५	१७.६	१५.०
निर्यात वृद्धिदर (प्रतिशत)	४.२	१४.८	१३.४	१३.०
भारत	५.०	१७.१	१३.१	१२.८
चीन	१.२	५४.८	७०.२	६९.०
तेश्रो मुलुक	३.३	१०.१	१०.३	१०.१
कुल वैदेशिक व्यापार वृद्धिदर (प्रतिशत)	२६.०	६१.९	१४.९	१३.२
चालु खाता बचत/(- घाटा) (रु. अर्बमा)	-१०.१३	-१.०८	-७५.७१	-९.८.३९
शोधनान्तर स्थिति (रु. अर्बमा) (- घाटा)	८२.११	४५.००	-६.६६	-८.००
विप्रेषण आप्रवाह वृद्धिदर (प्रतिशत)	४.६	५.७	-०.५	४.०
भ्रमण आमदानी वृद्धिदर (प्रतिशत)	४०.१	३०.४	२७.५	३५.०
कुल विदेशी मुद्रा सञ्चिति (रु. अर्बमा)	१०७९.४३	१०८८.७८	१०६७.३४	१०७९.४३
कुल विदेशी मुद्रा सञ्चितिबाट आयात धान्न सक्ने स्थिति				
वस्तु आयात (महिना)	१३.२	१४.३	१२.२	११.६
वस्तु तथा सेवा आयात (महिना)	११.४	१२.४	१०.६	१०.०
नेप्से सूचकाङ्क	१५८२.७	१४७९.९	१४३१.१	-
बजार पूँजीकरण (रु. अर्बमा)	१८५६.८	१६६०.३	१६७१.६	-
नेपाल धितोपत्र विनिमय केन्द्रमा सूचिकृत कम्पनीहरूको संख्या	२०८	२१९	१९२	-

* = संशोधित अनुमान

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

मन्त्रालयगत/निकायगत थप बजेट माग विवरण

रु.हजारमा

सि.नं.	कोड	मन्त्रालय/निकाय	निकास मागको विवरण
१	३६५	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	६,९६,९२,५०४
२	३५७	सिंचाई मन्त्रालय	४,३१,६७,५३२
३	३०१	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	३,७०,००,०००
४	३३७	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	३,५३,८५,२८५
५	३४५	रक्षा मन्त्रालय	२,३४,१७,१००
६	३०८	उर्जा मन्त्रालय	२,२९,३०,७००
७	३१४	गृह मन्त्रालय	१,५९,५५,२३८
८	३४७	सहरी विकास मन्त्रालय	१,३१,१३,७३१
९	३७०	स्वास्थ्य मन्त्रालय	१,०२,७०,१४४
१०	३५६	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१,००,६४,८८०
११	३५०	शिक्षा मन्त्रालय	९९,८७,७६५
१२	३१२	खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय	९७,६६,२९२
१३	३४३	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	४८,९९,३००
१४	३४९	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	४४,२३,६१६
१५	३३०	वाणिज्य मन्त्रालय	३५,००,०००
१६	३१२	कृषि विकास मन्त्रालय	३०,४३,२००
१७	२०४	सर्वोच्च अदालत	२६,४४,३९७
१८	३३६	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	१४,०७,४९४
१९	३२५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	७,२८,४३९
२०	३५८	सूचना तथा संचार मन्त्रालय	६,८३,१२५
२१	३२७	पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	४,५६,३००
२२	३९१	राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	४,१७,७७२
२३	३२९	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	२,७०,५००
२४	३३२	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	२,१६,७००
२५	३२६	परराष्ट्र मन्त्रालय	१,१२,७३२
२६	३४०	महिला बालविलका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१,०६,२८३
२७	३०७	उद्योग मन्त्रालय	१,०५,२००
२८	२१०	लोकसेवा आयोग	८९,३००
२९	३०१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	८८,००७
३०	३७१	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	५४,५००
३१	२१४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	४७,८५९
३२	३०६	आपुर्ती मन्त्रालय	१६,७००
३३	२१२	निर्वाचन आयोग	१४,२८२
		कूल जम्मा	३२,४०,७६,६७७

मन्त्रालयगत/निकायगत सिर्जित दायित्व विवरण

रु. हजारमा

सि.नं.	कोड	मन्त्रालय/निकाय	सिर्जित दायित्व
१	३३७	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	११,८७,३०,९८६
२	३५७	सिंचाई मन्त्रालय	३,२३,०६,४३१
३	३४५	रक्षा मन्त्रालय	१,८७,००,०००
४	३५६	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१,००,३२,९००
५	३५०	शिक्षा मन्त्रालय	९७,७१,१२०
६	३४७	सहरी विकास मन्त्रालय	४२,१७,९४३
७	३१४	गृह मन्त्रालय	२९,९०,०००
८	३०८	उर्जा मन्त्रालय	२३,६०,४५८
९	३४९	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२०,१४,७१६
१०	३७०	स्वास्थ्य मन्त्रालय	१०,२०,०००
११	३४३	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	१०,१७,३००
१२	३१३	खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय	६,८९,७००
१३	३१२	कृषि विकास	१,५०,०००
१४	३०७	उद्योग मन्त्रालय	१,०५,२००
१५	३२५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	६९,३००
१६	३६५	संघिय मामिला तथा स्थानिय विकास मन्त्रालय	५९,३२५
१७	२१०	लोकसेवा आयोग	५४,३००
१८	३५८	सूचना तथा संचार मन्त्रालय	२७,८००
१९	२१२	निर्वाचन आयोग	१४,२८२
२०	३३२	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१४,२००
२१	२१४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	१२,०००
२२	३२६	परराष्ट्र मन्त्रालय	४,९००
		कूल	२०,४३,६२,८६१

२०७४ पुस महिनासम्मको कार्यगत रणनीतिक बजेट तथा खर्चको तुलना

रु.हजारमा

सि. नं.	कार्यगत रणनीति	आ.व. २०७४/७५ को बजेट				२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च				बजेटको तुलनामा खर्च प्रतिशत			
		चासु	मूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चासु	मूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चासु	मूँजीगत	वित्तीय	जम्मा
१	उत्पादन बृद्धि	३,५६,७२,८७२	३,३६,८६,२७३	१,०९,२४,१५४	७९,२,८३,२९९	८७,६१,३७८	५२,०४,७७२	३०,७७,४५९	१,७०,४३,६०९	२४,५६	१५,९२	१२,७३	२१,५०
२	पूर्वाधार निर्माण	१०,६१,२७,५५०	२२,३५,२९,८४०	६,१३,९२,०२६	३९,००,४९,४१६	२,६४,०३,६१०	२,९२,००,२२४	३५,४९,१५२	५,९२,५९,९८६	२४,९७	१३,१२	९,२३	१५,१९
३	सामाजिक विकास	२९,३३,८७,९०१	३,०५,३१,९३३	१,०७,३०,८३४	३३,४६,५०,६६८	१६,०३,६६,५५४	५६,४२,८५४	५,५७,९००	१६,६५,६७,३०८	५४,६६	१८,४८	८,२०	४९,७७
४	सुधारण प्रवर्द्धन	८१,२९,५०१	६१,१७,२६६	४६,४०,०००	१,८८,८६,७६७	९,६९,३५१	१२,०६,६०२	३,१३,९३८	२,४८,९८९	११,०२	१९,७२		१३,१८
५	अन्तरसम्बन्धित विकास	५०,५७,४६५	१,५०,७१,५५३	०	२,०१,२९,०१८	१०,८८,५४६	२३,३०,४८५	०	३५,१९,०३२	२१,५२	१५,४६		१६,९९
७	साधारण प्रशासन	३५,५१,५६,१६५	२,८२,३९,१०५	५,२६,००,४१७	४३,५९,९५,६८७	१३,३३,८५,५११	४५,०४,४६३	१,२७,२१,२१२	२,४,८७,७९,८२५	३७,५६	१५,९५	३४,४३	५७,०६
	जम्मा	८०,३४,३१,५५४	३३,५१,७५,९७०	१४,०२,८७,४३१	१,२७,८९,९४,८५५	३३,१०,७४,९५०	४,८०,८९,४००	२,०२,१९,६६२	३९,९३,८४,०१२	४१,२०	१४,३५	१४,४१	३१,२३

स्रोत: महारोखा नियन्त्रक कार्यालय

२०७४ पुस महिनासम्मको प्राथमिकताको आधारमा बजेट तथा खर्चको तुलना

रु.हजारमा

सि. नं.	प्राथमिकता	आ.व. २०७४/७५ को बजेट				२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च				बजेटको तुलनामा खर्च प्रतिशत			
		चासु	मूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चासु	मूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चासु	मूँजीगत	वित्तीय	जम्मा
१	पहिलो	७१,८५,९८,८८१	३०,३१,३९,४०४	१२,२६,०३,२३१	१,१४,४३,४१,५१६	३१,४३,०९,४९०	४,४७,७२,८६६	१,७९,५९,७२३	३७,७०,४२,०८०	४३,७४	१४,७७	१४,६५	३२,९५
२	दोस्रो	३,६१,७५,३५७	३,०८,४८,८७२	१,७३,६४,२००	८,४३,८८,४२९	१,६२,१९,९३८	२,८५,५९,६६	२,२,५९,९३८	२,१३,७५,४७२	४४,८४	९,३९	१३,०१	२५,३३
३	तेस्रो	४,८७,७७,२१६	११,८७,६९४	३,२०,०००	५,०२,६४,९१०	५,४५,५२१	४,२०,३३९	-	९,६६,४६०	१,१२	३५,४४	०,००	१,९२
	जम्मा	८०,३५,३१,५५४	३३,५१,७५,९७०	१४,०२,८७,४३१	१,२७,८९,९४,८५५	३३,१०,७४,९५०	४,८०,८९,४००	२,०२,१९,६६२	३९,९३,८४,०१२	४१,२०	१४,३५	१४,५१	३१,२३

स्रोत: महारोखा नियन्त्रक कार्यालय

२०७४ पुस महिनासम्मको शीर्षकगत नगद तथा गौह नगद खर्चको तुलनात्मक विवरण

रु.हजारमा

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	२०७३ पुस महिनासम्मको खर्च			२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च			वृद्धि प्रतिशत
		नगद	गौह नगद	जम्मा	नगद	गौह नगद	जम्मा	
२११११	तलब	४,५८,८६,३१९	-	४,५८,८६,३१९	४,६२,६८,६९७	-	४,६२,६८,६९७	०.८३
२१११२	स्थानीय भत्ता	६,२१,०६२	-	६,२१,०६२	५,०१,३९७	-	५,०१,३९७	-१९.२७
२१११३	महंगी भत्ता	१६,११,६४७	-	१६,११,६४७	१५,१३,६०५	-	१५,१३,६०५	-६.०८
२१११४	फिन्ड भत्ता	५२,१५२	-	५२,१५२	२७,४५३	-	२७,४५३	-४७.३६
२१११९	अन्य भत्ता	१२,०७,०४०	-	१२,०७,०४०	२२,५३,३४३	-	२२,५३,३४३	८६.६८
२११२१	पशाक	४,९२,१४२	-	४,९२,१४२	७,१४,०६३	-	७,१४,०६३	४५.०९
२११२२	खाद्यान	५८,०७,७५९	-	५८,०७,७५९	६९,८६,०१७	-	६९,८६,०१७	२०.२९
२११२३	आषधी उपचार खर्च	१,७३,८७३	-	१,७३,८७३	२,०२,३१५	-	२,०२,३१५	१६.३६
२२१११	पानी तथा बिजुली	५,२४,१६२	-	५,२४,१६२	६,१४,९३५	-	६,१४,९३५	१७.३२
२२११२	सञ्चार महसुल	२,२५,४९२	-	२,२५,४९२	२,६७,०७५	-	२,६७,०७५	१८.४४
२२१२१	घर भाडा	९,९१,९२९	-	९,९१,९२९	११,००,०४७	-	११,००,०४७	१०.९०
२२१२२	अन्य भाडा	२१,३५०	-	२१,३५०	१०,१७,४९४	-	१०,१७,४९४	४,६५५.८६
२२२११	इन्धन	८,८२,९४७	-	८,८२,९४७	१३,३१,८६०	-	१३,३१,८६०	५०.८४
२२२१२	सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार	६,०९,६१८	-	६,०९,६१८	१०,०६,६४९	-	१०,०६,६४९	६५.१३
२२२१३	बिमा	१,३९,२९०	-	१,३९,२९०	२,३४,२९३	-	२,३४,२९३	६८.२०
२२३११	कार्यालयसम्बन्धी खर्च	२०,२१,१२०	-	२०,२१,१२०	१४,१३,८७२	-	१४,१३,८७२	-३०.०५
२२३१२	पशुपंक्षीहरुको आहार	६०,४०२	-	६०,४०२	७३,८६२	-	७३,८६२	२२.२९
२२३१३	पुस्तक तथा सामग्री खर्च	४,४०३	-	४,४०३	७,१६८	-	७,१६८	६२.७८
२२३१४	इन्धन - अन्य प्रयोजन	४६,२६५	-	४६,२६५	५९,०५३	-	५९,०५३	२७.६४
२२३२१	निर्मित सावजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	१,५१,३१०	-	१,५१,३१०	३,५४,६३६	-	३,५४,६३६	१३४.३८
२२४११	सेवा र परामर्श खर्च	३,५२,७५८	१,१७,४०८	४,७०,१६७	९,२६,६४७	१,३८,१०६	१०,६४,७५३	१२६.४६
२२४१२	अन्य सेवा शुल्क	१९,९३,००९	-	१९,९३,००९	२२,९८,८४०	-	२२,९८,८४०	१५.३५
२२५११	कर्मचारी तालिम	३,४६,०४०	-	३,४६,०४०	४,०७,९५७	-	४,०७,९५७	१७.८९
२२५१२	सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठीसम्बन्धी खर्चहरु	८,७२,१५६	-	८,७२,१५६	४,६६,५८०	१००	४,६६,६८०	-४६.४९
२२५२१	उत्पादन सामग्री / सेवा	३,०७,९२२	-	३,०७,९२२	३,९३,८२९	-	३,९३,८२९	२७.९०
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	३,२७,४५९	-	३,२७,४५९	२९,२४,८५८	१,६३७	२९,२४,४५८	-१०.९८
२२५२९	अन्य कार्यक्रम खर्च	७६,९३३	-	७६,९३३	१,५३,१५५	-	१,५३,१५५	९९.०८
२२५३१	आषधी खरीद	६,०४,९३६	-	६,०४,९३६	६,२९,३४३	-	६,२९,३४३	४.०३
२२६११	अनुगमन,मूल्यांकन खर्च	६,६२,०१७	-	६,६२,०१७	६,६९,८९८	-	६,६९,८९८	१.१९

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	२०७३ पुस महिनासम्मको खर्च			२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च			वृद्धि प्रतिशत
		नगद	गृह नाद	जम्मा	नगद	गृह नाद	जम्मा	
२२६१२	भ्रमण खर्च	४,३३,९०५	-	४,३३,९०५	२१,४८,२८०	-	२१,४८,२८०	३९५.१०
२२६१३	विशेष व्यक्ति तथा प्रतिलोभ मण्डलको भ्रमण खर्च	४३८	-	४३८	३८,९२६	-	३८,९२६	८,७८६.९१
२२६१४	अन्य भ्रमण खर्च	१०,५५३	-	१०,५५३	१३,२९०	-	१३,२९०	२५.९४
२२७११	विविध खर्च	५,४९,३३३	-	५,४९,३३३	७६,८६,३४८	-	७६,८६,३४८	१,३९९.२२
२४१११	वैदेशिक ऋणको व्याज	१७,२२,९९९	-	१७,२२,९९९	१८,३८,२३३	-	१८,३८,२३३	६.६९
२४२११	आन्तरिक ऋणको व्याज	३३,१३,८५१	-	३३,१३,८५१	४७,४२,४४१	-	४७,४२,४४१	४३.११
२५१११	गृह वित्तीय संस्थानहरूलाई चालु सहायता	९,३,६३४	-	९,३,६३४	१,२६,६१२	-	१,२६,६१२	३५.२२
२५११२	गृह वित्तीय संस्थानहरूलाई पूँजीगत सहायता	१,०८,२९२	-	१,०८,२९२	१,२०,१८८	-	१,२०,१८८	१०.९९
२५२११	गृह वित्तीय व्यवसायहरूलाई चालु सहायता	१,२१,४१०	-	१,२१,४१०	८,१२०	-	८,१२०	-९३.२८
२५२१२	गृह वित्तीय व्यवसायहरूलाई पूँजीगत सहायता	७५,७१६	-	७५,७१६	४५,३१२	-	४५,३१२	-६५.५९
२६२११	अन्तर्राष्ट्रिय सदस्यता शल्क तथा सहयोग	१०,०४,८८५	-	१०,०४,८८५	३६,४७१	-	३६,४७१	-५१.८३
२६३११	स्थानीय निकाय निशर्त चालु अनुदान	४५,०६,५७२	-	४५,०६,५७२	९,३४,२१६	-	९,३४,२१६	-७.०३
२६३१२	स्थानीय निकाय सशर्त चालु अनुदान	१,०२,७९,३३४	-	१,०२,७९,३३४	३,३९,२०६	-	३,३९,२०६	-९.२.४८
२६३२२	स्थानीय निकाय सशर्त पूँजीगत अनुदान	२७,९७,१७८	-	२७,९७,१७८	४९,८००	-	४९,८००	-९९.५२
२६४११	सरकारी निकाय समितो एवं बोर्डहरूलाई निशर्त चालु अनुदान	१७,५९,९७९	-	१७,५९,९७९	३१,१५,३८८	-	३१,१५,३८८	११.२४
२६४१२	सरकारी निकाय समितो एवं बोर्डहरूलाई सशर्त चालु अनुदान	३,७५,३१,५०६	-	३,७५,३१,५०६	१,२४,७८,९३१	-	१,२४,७८,९३१	-६६.७५
२६४२३	अन्य संस्था तथा व्यक्तिलाई चालु अनुदान	६,०३,६५४	-	६,०३,६५४	११,३९,४२८	-	११,३९,४२८	८८.७६
२६४२१	सरकारी निकाय समितो एवं बोर्डहरूलाई निशर्त पूँजीगत अनुदान	४५,३०,८९९	-	४५,३०,८९९	१९,९६,६६०	-	१९,९६,६६०	-५५.९३
२६४२२	सरकारी निकाय समितो एवं बोर्डहरूलाई सशर्त पूँजीगत अनुदान	२७,५०,३६३	-	२७,५०,३६३	३६,२८,५५८	-	३६,२८,५५८	३१.९३
२६४२३	अन्य संस्था तथा व्यक्तिलाई पूँजीगत अनुदान	२,६९,९०,२९३	-	२,६९,९०,२९३	२,२६,११,४५५	-	२,२६,११,४५५	-१६.२२
२६६११	वित्तीय समानीकरण अनुदान				९,७५,०३,२४६	-	९,७५,०३,२४६	०.००
२६६१२	सशर्त अनुदान				५,०३,६९,८९४	-	५,०३,६९,८९४	०.००
२७१११	सामाजिक सुरक्षा - सशर्त	१,४६,९५,२००	-	१,४६,९५,२००	१,३६,६६,३३९	-	१,३६,६६,३३९	-७.००
२७११२	अन्य सामाजिक सहायता - सशर्त	५,०५,४३२	-	५,०५,४३२	८,११,६४६	-	८,११,६४६	६०.५८
२७२११	छात्रवृत्ति	८,२१,९६७	-	८,२१,९६७	४,०९,५३५	-	४,०९,५३५	-५०.१८
२७३११	निवृत्तिभरण तथा अशक्त वृत्ति	२,८३,५०,७४६	-	२,८३,५०,७४६	२,३०,७८,३७७	-	२,३०,७८,३७७	-१८.६०
२७३१२	उपदान	१,७१,३०९	-	१,७१,३०९	२,५५,१२३	-	२,५५,१२३	४८.९३
२७३१३	सेवा निवृत्तको सञ्चित विदा	१८,४६,२०४	-	१८,४६,२०४	१९,१९,३८८	-	१९,१९,३८८	३.९६
२७३१४	सेवा निवृत्तको औषधी उपचार	२६,४०,११४	-	२६,४०,११४	२८,०८,०६४	-	२८,०८,०६४	६.३६
२७३१५	मृत कर्मचारीको सुविधा तथा सहायता	१३,५९५	-	१३,५९५	१५,८६५	-	१५,८६५	१६.७०
२८१४१	जग्गाको भाडा	१,७७८	-	१,७७८	७८५	-	७८५	-५५.८७
२८२११	राजस्व फिर्ता				६६,८३४	-	६६,८३४	०.००
२८२१२	न्यायिक फिर्ता	७४,४८५	-	७४,४८५	३२,४१९	-	३२,४१९	-५६.४८

ख.शी.नं	कार्यक्रम खर्च	२०७३ पुस महिनासम्मको खर्च			२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च			वृद्धि प्रतिशत
		नगद	गह्र नाद	जम्मा	नगद	गह्र नाद	जम्मा	
२८२१३	अन्य फिलो	१७,७०८	-	१७,७०८	८९,३१९	-	८९,३१९	४०४.४१
	चालु जम्मा	२१,८४,८७,६३०	१,२१,४०८	२१,८६,०९,०३८	३३,०९,३४,१०८	१,३९,८४३	३३,१०,७४,१४०	४१.४४
२९१११	जगा खरीद	४,६९,२१३	-	४,६९,२१३	९,६७,६९४	-	९,६७,६९४	१०६.२४
२९२२१	भवन निर्माण	४०,२१,६२८	-	४०,२१,६२८	८२,४१,४१७	-	८२,४१,४१७	१०४.९३
२९२३१	पूजीगत सुधार खर्च - भवन	६९,३२४	-	६९,३२४	९८,१८६	-	९८,१८६	४१.६३
२९३११	फर्निचर तथा फिक्चर्स	२,४७,४९९	-	२,४७,४९९	२,८४,१११	-	२,८४,१११	१४.१४
२९४११	सवारी साधन	३,७०,४२४	-	३,७०,४२४	२२,४३,८४८	-	२२,४३,८४८	४०४.४९
२९४११	सांशुनरी आजार	८,९९,१६८	१६,४६१	९,१५,६२९	११,९४,४८९	-	११,९४,४८९	३०.४७
२९६११	सांख्यिक निर्माण	२,४२,८८८,४७६	८,१२,२६४	२,६१,००,७४२	३,१२,९६,३०८	८०,८४७	३,१३,७७,१४४	२०.२२
२९६२१	पूजीगत सुधार खर्च	१६,३४,८८८	-	१६,३४,८८८	१७,८९,८४९	-	१७,८९,८४९	९.४८
२९७११	पूजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श	१३,७४,९०६	१९,७७१	१३,९४,६७८	१८,३६,७०३	-	१८,३६,७०३	३१.६०
२९७१२	सफ्टवेयर निर्माण र खरीद खर्च	२९,३९१	-	२९,३९१	४४,८४९	-	४४,८४९	८६.६२
	पूजिगत जम्मा	३,४४,०६,११९	८,४८,४९८	३,५२,५४,६१७	४,८०,०८,४४३	८०,८४७	४,८०,८९,४००	३६.४१
३११११	संस्थानमा ऋण लगानी	३७,४९,९४४	-	३७,४९,९४४	२४,०७,६६८	-	२४,०७,६६८	-३३.३१
३१२११	संस्थानमा शायर लगानी	९,८४,१००	-	९,८४,१००	४८,२२,४९३	-	४८,२२,४९३	३८९.४४
३१२२१	वैदेशिक शायर लगानी	१,७६,६४४	-	१,७६,६४४	१,६८,१८८	-	१,६८,१८८	०.००
३२१११	वैदेशिक ऋणको सांवा भुक्तानी	९२,१३,१९८	-	९२,१३,१९८	८७,९७,४००	-	८७,९७,४००	-४.४१
३२२११	आन्तरिक ऋणको सांवा भुक्तानी	६६,८६,४२४	-	६६,८६,४२४	३९,२३,७१३	-	३९,२३,७१३	-४१.३२
	वित्तीय ब्यवस्था जम्मा	२,०८,२१,४१३	-	२,०८,२१,४१३	२,०२,१९,६६२	-	२,०२,१९,६६२	-२.८९
	कुल जम्मा	२७,३७,१४,१६१	९,६९,९०६	२७,४६,८४,०६७	३९,९१,६३,३२२	२,२०,६९०	३९,९३,८४,०१२	४४.४०

२०७४ पुर महिनासम्मको कार्यगत खर्चको तुलनात्मक विवरण

रु. हजारमा

शीर्षक	कार्यगत शीर्षक	२०७३ पुर महिनासम्मको खर्च			२०७४ पुर महिनासम्मको खर्च			वृद्धि प्रतिशत	
		चालु	पूर्वजागत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूर्वजागत		वित्तीय
१ सामान्य सार्वजनिक सेवा	०१.१ कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तीय र वैदेशिक मामिला	३,४३,०९,४७७	५,६३,४७८	९३,९१,१४३	४,४२,६६,२०७	३,४०,४०,७४७	९०,३७,४९९	३,९९,९२,९३७	-११.८२
	०१.२ बाह्य आर्थिक सहायता	७८२	७८२	०	७८२	८९२	३४,७३१	३४,६३३	०.००
	०१.३ सामान्य सेवा	८१,७९,७८९	१,४४,७३३	०	८३,२४,४२३	८४,७९,७१४	१,६९,६२८	८६,४९,३४३	४.०९
	०१.४ सामान्य आधारभूत सेवा	०	०	०	०	७१६	१,००२	१,७१८	०.००
	०१.५ सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	१,११५	०	०	१,११५	१,६००	०	१,६००	४३.५६
	०१.६ सामान्य सेवा	३९,२४,९४५	४३,१८४	०	३९,६८,१२९	६९,८६,०६३	३,७६,७१५	७३,६२,७७८	८५.५५
	०१.७ सार्वजनिक ऋण कारोवार	३३,१३,८५१	०	७०,६५,१६०	१,०३,७९,०११	४७,४२,४४१	०	८६,८६,१४४	-१६.३१
	०१.८ विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	१,४०,४४,०१३	९८,३१९	०	१,४१,४२,३३२	१४,७४,४०,६२२	०	१,४७,४४,०,६२२	९.४२.६२
	जम्मा	६,४७,७३,९७२	८,४०,८१४	१,६४,५६,३१३	८,२०,८१,०९९	१९,७९,१२,७९६	१२,०६,८२४	२१,२२,००,७७२	१४.८.४३
	०२.१ शैक्षिक सुरक्षा	१,६७,३६,००४	६,४६,१२५	०	१,७३,८२,१२९	१,८९,८७,१११	०	२,११,८७,४४७	२१.८९
०२.२ नागरिक सुरक्षा	३,९४७	४५७	०	३,९२४	२,४७३	७,७६८	१०,३४१	०.००	
०२.५ रक्षा - अन्यत्र बर्गिकृत नभएको	३८८	१५,४६७	०	१५,८५५	२८४	१,१८६	१,४७१	०.००	
जम्मा	१,६७,३९,८५९	६,६२,१४८	०	१,७५,०२,००८	१,८९,८९,९६८	०	२,११,९९,२६८	३१.८२	
०३.१ षहरी सेवा	१,४१,००,६१८	२,९७,८९२	०	१,४३,९८,५१०	२,१४,४२,७४३	३,९९,४८६	२,१६,६२,२३०	५१.८४	
०३.२ अरानी नियन्त्रण सेवा	४,०७२	१८०	०	४,२५२	४,३०१	३४७	४,६५८	३३.०६	
०३.३ न्यायालय	१,६४,९,२३९	१,६४,१५५	०	१,८१,३,३९२	१,७९,३,९९२	२,८८,५४८	२,०,८२,४४०	१४.१४	
०३.४ कारागार	४,३६,६४३	९३,२४३	०	६,३६,८८६	६,०४,४४७	१,३०,६१७	७,३६,०६४	१५.४७	
०३.६ सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा - अन्यत्र बर्गिकृत नभएको	१५,३४,१६३	३,७०,२२९	०	१९,०४,३९१	१६,८५,४४३	३,२७,१६४	२०,१२,६०७	५.६८	
जम्मा	१,७८,४१,७३४	९,२६,६९८	०	१,८७,६८,३३४	२,४६,३२,९२७	१०,६६,१७२	२,६६,९९,०९९	४२.२६	
०४.१ सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	२,३९,४७,४४७	२४,२०,६३९	०	२,६३,७८,१७५	२,०७,६१,१४०	५३,३३३,८९९	२,६०,९४,०३८	-१.०७	
०४.२ कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	१,३०,८५,०५६	६२,३०,८२६	४,००,०००	१,९३,१५,८८१	१,३४,४०,९२२	६५,११,३८९	२,०९,२०,४११	५.४७	
०४.३ इन्धन तथा उर्जा	१,३,४०,३२०	३,३३,९७०	३४,३५,१००	५,१,१,३,९१	७,२२,४६४	१,४४,४५७	४९,२,४,४३३	-३.८१	
०४.४ खाानी, उत्पादन तथा निर्माण	१,०६,८९६	५,३४,०७६	०	६,४०,९७२	४,०,६४८	२,६०,१७६	३,१०,८२४	-४.१५	
०४.५ मातायात	२,४,४७,७२६	१,४९,७६,३१३	०	१,८४,३,४,०३९	३,२,३,७,०४९	२,०२,०६,५२२	२,३,४,४,४,७१	२.७१	
०४.६ संचार	१,८,०१,६१३	४९,१६८	०	१,८,५०,७८१	१,७,३८,०९२	७७,५६८	१,८,६९,६६१	१.०२	
०४.७ अन्य उद्योगहरु	६,१३,६८१	३,२९,९९९	०	९,४३,६८१	६,१४,००५	४,९९,७१६	३०,३,४,७३१	२२.१५	
०४.८ अनुसन्धान तथा विकास - आर्थिक मामिला	१,४२,७८०	२१,५४७	०	१,७४,३२७	३,४,४०८	२६,८२७	६१,३३५	-६.४२	

शीर्षक	कार्यगत शीर्षक	२०७३ पुस महिनासम्मको खर्च				२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च				वृद्धि प्रतिशत
		चाऴु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चाऴु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
बुध्द कार्यगत शीर्षक	०४.१ आर्थिक मामीला - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२९,१४६	४,१४३	१,००,०००	१,३४,२८९	२०,९८०	१२,६०४	१,००,०००	१,३३,५८४	-०.४२
	०४.१ फोहोर सेवा व्यवस्थापन	४,३४,४४,७६४	२,४९,०१,६८२	४०,३४,१००	७,३४,९१,५४६	४,०४,६९,००७	३,३०,०६,१६०	७२,१८,४११	८,०७,९३,६७८	९.९४
	०४.२ ढल व्यवस्थापन	६६,६९४	३२,४९४	०	९९,२४८	२,४२,३०६	६,३४८	०	२,४९,६५६	१४.१.४३
	०४.४ अनुसन्धान तथा विकास पर्यारण	६,७६३	२६,३३४	०	३३,०९७	७,५८४	४,४८४,४७७	०	४,६६,४२१	१,६११.३७
	०४.६ नातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	६,१७२	२,४४०	०	८,६१२	४,४७१	१,३०४	०	६,८७४	०.००
४. नातावरण संरक्षण	१२,८४,०४१	२,८१,३१०	०	१४,६६,३५०	१४,४३,०९९	३,४८,१६९	०	१८,९१,३६८	२०.७४	
	१३,६४,६७०	३,४२,६४८	०	१७,०७,३२८	१७,९९,८२०	९,१४,४०८	०	२७,१४,२३९	४८.९८	
	४,४९,३३१	६,४७,४९१	३,३०,०००	१४,३६,८२३	२१,४९,२९३	३३,२०,००१	२०,०००	४४,८९,२९४	२८२.०४	
	३,२४,००४	१,६२,३१८	०	४,८६,३२३	१,०७,६६६	१,९९,०३२	०	२,२६,८९८	-४३.४४	
	४,७१,४८८	४०,६३,०८७	०	४६,३४,६७४	६,००,७४७	४१,४,४४८	०	४७,१४,३०४	१.७४	
६. आवास तथा सामुदायिक सुविधा	०६.६ आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र उल्लेख नभएको	४१,७४३	४,०९,९४८	०	४,४१,६९१	४३,४९४	०	२,७८,७३१	-३८.२९	
	१३,६४,६६६	४२,९२,८४४	३,३०,०००	७०,१०,४११	२९,०१,४०१	७७,८८,८२७	२०,०००	१,०७,१०,२३८	४२.७७	
	६,७,०३६	२८,२४९	०	९४,२९६	६२,७४३	७३,३७०	०	१,३६,१२२	४२.८४	
	३,८८,३४१	२,४,२९३	०	४,९२,६३४	४,९३,७४४	१,९२,४८३	०	६,०६,३२८	४६.४९	
	६४,१४,७८६	३१,९४४	०	६४,४६,७३०	६७,०८,६४९	३२,८७०	०	६७,४१,४३९	२.९८	
७. स्वास्थ्य	०७.१ औषधी उत्पादन,उपकरण तथा औजार	१३,६४,६६६	४२,९२,८४४	३,३०,०००	१३,९९,४११	२९,०१,४०१	७७,८८,८२७	२०,०००	१,०७,१०,२३८	४२.७७
	०७.२ चिकित्सा सेवा	३,८८,३४१	२,४,२९३	०	४,९२,६३४	४,९३,७४४	१,९२,४८३	०	६,०६,३२८	४६.४९
	०७.३ अस्पताल सेवा	६४,१४,७८६	३१,९४४	०	६४,४६,७३०	६७,०८,६४९	३२,८७०	०	६७,४१,४३९	२.९८
	०७.४ सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा	४९,८१,४४२	१०,०९,७६६	०	६९,९१,२०८	२९,९१,३१८	१३,३४,४४१	०	३४,२४,७६९	-४१.००
	०७.४ अनुसन्धान सेवा	९,१०,४४९	१,४,०९३	०	१,४,०९३	७,६६,३९२	१,४,१४२	०	७,८०,५४४	०.००
८. मनोरंजन, संस्कृति तथा धर्म	०८.१ मनोरंजनसभक र सेवाहरु	८,७०,१११	७,१६४	०	८,७७,२७६	७,४६,८८९	६०६	०	७,४७,४९४	-१४.७९
	०८.२ सांस्कृतिक सेवा	८,१०,४७९	४१,४४६	०	८,५२,४३६	४,७४,६४९	१,१०,०६७	०	४,८४,७१६	-३१.३०
	०८.४ अनुसन्धान तथा विकास, संस्कृतिक र धार्मिक	०	०	०	०	१,२३,८६९	९०४	०	१,६०,६८२	१४.१६४
	१७,७२,२६८	८१,४१२	०	१८,५३,६८०	१३,९४,७०८	१,१३,३६३	०	१४,०८,०६८	-१८.६४	
	१,८४,७४,८९४	३१८	०	१,८४,७५,२१२	४,४,८९१	४,४,८९१	०	४,४,८९१	-९.७०	
९. शिक्षा	०९.२ माध्यमिक शिक्षा	४९,८१,४२१	०	०	४९,८१,४२१	०	०	०	-१००.००	
	०९.४ तहमा वर्गिकृत नहुने (अनौपचारिक शिक्षा)	७०,३३,२०२	१४,११४	०	७०,३७,३१८	४६,२४,४३७	४४,६०९	०	४६,६९,१४६	-३३.६४
	१,१३,६६,२४४	१,१,७९,७	०	१,१३,७८,०४२	१,२४,४,१७६	१,३,०१०	०	१,२४,६७,१८४	१०.४४	
	२,१६,०८८	०	०	२,१६,०८८	२,१६,०८८	१,२०	०	२,०,३४९	-९०.४८	
	४,२१,६२,९४१	२६,३३०	०	४,२१,६९,१८१	१,७२,४३,८४४	४,७,७३८	०	१,७३,११,४८२	-४८.९७	

मुख्य कार्यगत शीर्षक	शीर्षक	कार्यगत शीर्षक	२०७३ पुस महिनासम्मको खर्च				२०७४ पुस महिनासम्मको खर्च				वृद्धि प्रतिशत
			चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा	
	१०.४	परिवार र शिशु कल्याण	५,०२,८६३	८९६	०	५,०३,७६०	१,६५,६९६	०	१,६५,६९६	१,६५,६९६	-६७.११
	१०.७	सामाजिक असमावेशी तथा विकास	१,३९,४७४६०	२,४१४	०	१,३९,४९,८७४	१,३९,६८,६०३	१,९७३	१,३९,६९,७७७	१,३९,६९,७७७	-५.५९
१०. सामाजिक सुरक्षा		सुरक्षा - असुस्थान तथा विकास	१९,०२०	४११	०	१९,४३०	१९,९८९	३६४	१९,५५३	१९,५५३	०.६३
	१०.९	सामाजिक सुरक्षा - अन्य वसिकृत नभएको	६,७९,७५३	५७,०५३	०	७,३६,८०६	५,६६,८५६	५६,६४०	५,२३,४९७	५,२३,४९७	-२८.९५
		जम्मा	१,५१,४९,०९६	६०,७७४	०	१,५२,०९,८७०	१,३८,२०,३४४	५८,९७८	१,३८,७९,३२२	१,३८,७९,३२२	-८.७५
		कुल जम्मा	२१,८६,०९,०३८	३,५२,५४,६१७	२,०८,२१,४१३	२७,३७,६०,५२५	३३,९०,७४,३५८	५,८०,८९,३९२	३९,९३,८४,०१२	३९,९३,८४,०१२	४५.८९

स्रोत: महत्तरेखा नियन्त्रक कार्यालय

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरुको बजेट तथा २०७४ पुससम्मको खर्चको विवरण

क्र.सं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	बजेट	२०७४/७५ पुस मसान्त	
				खर्च	खर्च %
१	३०८११३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	१,०१,७४,२४५	१३,५०७	०.१३
२	३१३११४	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	६५,७२,४९२	५,८७,९७०	८.९५
३	३२५११५	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	४,४४,१७५	-	०.००
४	३२५११६	लुम्बिनी विकास कोष	७,१९,४००	१,४८,८८०	२०.७०
५	३२९१२४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१९,१८,७७३	३,४२,७२१	१७.८६
६	३३७१३८	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	४०,२८,३७१	२३,०९,५६८	५७.३३
७	३३७१४१	काठमाडौँ-तराई मधेश फास्ट ट्रयाक	१,०१,४४,८९५	३,००,३१६	२.९६
८	३३७१४५	उत्तर दक्षिण राजमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	२०,२९,०९२	९,५१,६३८	४६.९०
९	३३७२२४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहर समेत)	४२,७४,५१६	१९,०८,३१४	४४.६४
१०	३५७३०७	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	४०,१७,०४७	१४,४८,३४०	३६.०५
११	३५७१२१	बर्दई सिंचाइ आयोजना	७,१६,३५५	१,०७,४४९	१५.००
१२	३५७१२५	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१५,८७,१५९	४,४५,३०७	२८.०६
१३	३५७१३२	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	१९,७०,८३२	७,६६,६१६	३८.९०
१४	३५७१३५	भेरी - बर्दई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	८,८८,०९२	५,५६,२७४	६२.६४
१५	५०११२१	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे. वा.)	५,००,०००	१,६६,६६७	३३.३३
१६	५०११६१	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	७२,२०,०००	२०,००,०००	२७.७०
१७	५०११७९	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	५०,००,०००	-	०.००
१८	५०११८०	दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा	१५,००,०००	-	०.००
		जम्मा	६,३७,०५,४४४	१,२०,५३,५६७	१८.९२

रु. हजारमा

स्रोत: महालेखा नियन्त्रक कार्यालय